Quaede Foelck



HISTORISCHE ROMAN
DOOR S. BARTSTRA

QUAEDE FOELCK

QUAEDE FOELCK

DE GEBIEDENDE VROUWE OP OLDENBORCH

HISTORISCHE ROMAN
UIT OOST-FRIESLAND, ± 1400

DOOR

S. BARTSTRA



ZUTPHEN — W. J. THIEME & CIE — MCMXXXIV

EERSTE BOEK

ROEPING OF EERZUCHT?

HOOFDSTUK I.

ONWEERSGEDACHTEN.

DONDERGRAUWE wolkenmassa's, hier en daar zelfs vuil groenig-geel getint, schuiven zich op en over elkander. Dreigend donker de hemel, drukkend en benauwend de atmosfeer. Valsch gluipt nog nu en dan een zonnestraal tusschen het steeds dichter en dikker wordend voorhangsel door. Wonderlijk woelen de baren van Eems en Dullaert, den geweldigen zeeboezem tusschen Oost-Friesland en Groningerland. Als door onzichtbare hand gestuwd vaart er een trilling door het nog effen oppervlak. Dat is nog niet het noodweer, dat is het voorgevoelen ervan. Plotseling splijt de wolkenmuur, een verblindende vuurbundel schiet langs het firmament en zet een moment de voortschuivende hemelsche heirlegers in fellen gloed en angstwekkende kleuren. En alsof dat het sein was ten aanval, dreunen nu haast zonder tusschenpoozen de daverende donderslagen als mokers op metalen platen, als zwaar beladen schokkende wagens over harde steenbonken, als ineenstortende machtige bouwwerken. Het vuur is niet meer van de lucht, heel het landschap is vervuld van de schrikkelijke geluiden.

,,'s Heeren stem, op 't hoogst geducht,
,,Rolt en klatert door de lucht,....
,,'t Menschdom beeft en staat verwonderd,
,,Als de God der eere dondert.''

Op den Westenborg bij het dorpje Hinta in Oost-Friesland ligt geknield voor een der ramen van een vertrek op de bovenverdieping eene jonkvrouw. Op hare ellebogen geleund staart zij door het openstaande raam naar buiten, naar boven, naar

alle kanten. Dat alleen is al vreemd. Ieder ander jong meisje zou moed en troost gezocht hebben bij het huisgezin, of, alleen in huis, doodelijk beangst zijn geweest. Ieder ander zou bij zulk eene uitbarsting der almachtige natuurkrachten alle toegangen naar die schrikwekkende buitenwereld angstvallig afsluiten, in 't donkerste hoekje van 't vertrek wegkruipen, liefst wegschuilen op het bidbankje aan de voeten van de gebenedijde Maagd of voor den gekruisigden Christus tegen den donkersten kamerwand.

Maar zij was ook niet als iedereen. Zij was Foelcke van Straakholt, die later, als zij ,,de Gebiedende Vrouwe op Oldenborch'' zal geworden zijn, den schriknaam zou verkrijgen van ,,Quaede Foelcke'', en als zoodanig eeuwen zou voortleven in de huiverende volkssage. Wel rilt een siddering haar door de leden, als de schelle glinstering der alle kanten uit schietende stralen hare oogen verblindt, wel geeft het beukende dondergedreun haar een gewaarwording alsof het gansche hemelgewelf splijt en barst, alsof geheele bergen van steenklompen ratelend en botsend naar beneden storten en het dak boven haar hoofd als een spanen doos verpletteren. Werktuigelijk krimpt ze dan in elkaar en duikt haast haar trotsche hoofd op de knieën; ze krijgt een gevoel alsof ze in een diepen, stikdonkeren kelder ploft en daar half verdoofd blijft liggen. En toch kan ze 't niet van zichzelf verkrijgen het raam te sluiten, zich van die gevaarlijke plaats te verwijderen. Het geweldige, het verschrikkelijke, het machtige woelen der losgebroken natuurkrachten trekt haar aan met onweerstaanbare, demonische macht.

Daar weerklinken haastige voetstappen eerst beneden, een oogenblik daarna op den trap en in den bovengang. Geroep: ,,Foelck, waar zit je?'' De kamerdeur wordt opengestooten en tusschen twee donderslagen in hoort Foelcke een luide, ruwe stem haar toebulderen: ,,Wat is me dat nu, bij alle ,,Heiligen! Ben jij dan zelf van den donder geslagen?.... Wie ,,gaat daar nu zoo voor een open raam zitten?.... Iedereen ,,is gek van angst!.... Onze meierhoeve staat in lichte

,,laaie!.... Het vee loopt dol in 't land heen en weer!....
,,En jij!.... Sluit dat raam toch!.... 't Is God verzoeken!''

,,En ik,.... ik hol niet als razend heen en weer. En ik ,,kruip ook niet weg in den kelder.... En ik ben ook niet ,,gek van angst. Ik mag zoo iets bijzonders wel eens graag. ,,Dat leidt mijne gedachten ten minste wat af van 't droeve ,,heden.... En al zou een snelle bliksemstraal mij in een ,,seconde wegnemen, zou dat dan nog wel zoo heel erg zijn?''

,,Wat heb jij toch voor sombere, zwartgallige gedachten ,,tegenwoordig! Zet die toch van je af! Wees als andere meisjes ,,van je leeftijd! Is dat nu praat voor een gezonde, jonge ,,maagd van een goeie twintig jaar?''

Een minachtend schouderophalen met een zenuwachtige trekking om den mond geeft te kennen, dat zij deze opmerking, goeden raad en berisping als beneden haar waardigheid beschouwde. Ze hernam hare vorige houding weer; bij het binnenstuiven van haar broer, want het was haar eenige broeder en eenig familielid Detlef van Straakholt, had ze zich op de breede vensterbank zoowat ten halve omgedraaid.

Hij scheen echter niet genegen zich deze bejegening te laten welgevallen en trad een paar stappen naar haar toe. ,,Foelck, ik kwam eigenlijk om eens een amerij te rusten en ,,een hap te eten. Ik heb in de drukte het maal verzuimd. ,,Ik weet niet wat ik nu meer ben, moe of nat of hongerig of ,,dorstig. In de meidenkeuken is niemand. De meiden zijn ,,zeker ook naar den brand geloopen en helpen daar de ver- ,,warring nog wat vergrooten, of ze liggen misschien voor ,,hare bedsteden te bidden; ik vond er ten minste geen eene ,,om mij te helpen en te bedienen.''

Foelck sprong vaardig op, vloog weg en kwam al heel spoedig terug met een voorraad brood en koud vleesch, waaraan ze verontschuldigend toevoegde: ,,Eet nu maar ,,gauw hiervan; ik heb op 't oogenblik niets anders. Wat ,,heb je 't meest noodig, spijs en drank of drooge kleeren. ,,Ik zal dadelijk op je slaapkamer een verschooning voor je ,,klaarleggen. Maar eerst zal ik je een kannetje kruidenwijn

,,halen. Hamburger bier zou ik nu maar niet nemen, als ik ,,je was, dat kon je nu wel eens te koud in je lijf vallen.''

,,Als je maar wat om voor te zorgen hebt, dan komt er een ,,geheel andere Foelck voor den dag. Was ik maar niet zoo ,,nat en zoo vuil, dan zou ik je,'' en schertsend breidde hij zijne armen uit. Met een kleur als vuur vloog ze hem voorbij den gang in naar Detlefs kamer, terwijl ze hem nog toeriep: ,,Ik zal toch maar eerst den boel op je bed gereed leggen. ,,Ga jij dan inmiddels zelf den wijn maar halen, dat past ,,toch ook nog beter bij jou, dan bij mij.''

Detlef deed alzoo en mompelde onder 't gaan bij zichzelven: ,,Een vreemd schepsel ben je toch! Hard als een kei en dwars ,,als een haspel, en toch ook een oogenblik later zoo zacht ,,als een lammetje, zou wel alles te gelijk voor je willen ,,doen.... Ik weet het niet, maar ik heb zoo'n idee, dat een ,,broer toch eigenlijk niet het ware is; dat het voor haar ,,maar wat goed zou zijn in ,,de lange dienst'' [1]) te gaan. ,,Maar dan mag de baas wel iemand wezen, voor wien ze een ,,grondig respect heeft en van wien ze meteen almachtig ,,veel houdt.''

HOOFDSTUK II.

FATA MORGANA.

EEN poosje later zaten beiden weder in dezelfde kamer, nu aan de tafel, waarbij Detlef, in drooge en schoone kleeren gestoken, zich te goed deed aan de voor hem gereed staande spijs en drank. Toen hij zijn genoegen had en zich in zijn stevigen armstoel eens uitstrekte, zijne lange, forsche beenen recht voor zich uitstrekkende en z'n sterke, breede lichaam tegen de achterleuning aandrukkende dat deze

1) Het huwelijk.

kraakte, richtte zijne zuster hare lichtend blauwe oogen met eene schielijke fonkeling op hem, evenals in eene doffe schemering even een vonk opvliegt en zoo weer uitdooft. Zoo was ook de opmerking, die ze als een flits op hem afschoot: ,,Je ,,schijnt je nogal behagelijk te voelen, Detlef, hier te Hinta! ,,Je zit daar ten minste als een dikke, vette kater. Het snor- ,,ren mankeert er alleen nog maar aan. — Denk je nog wel ,,eens aan den Vredenborch te Straakholt?''

,,Jawel, natuurlijk wel, maar wat geeft dat? ,,Wie onder ,,ligt moet het gelag betalen''.''

,,Detlef, wat hebben wij hier op Westenborch te maken? ,,Hunker jij dan nooit eens terug naar ons heerlijk Auricker- ,,land met zijn heuvels en dalen, met zijn bosschen en goud- ,,gele korenvelden? Hier, als je niet wegwaait van dien ,,eeuwigen noordenwind, smoor je in de vochtige dampen ,,van al die meiren en poelen en plassen om ons heen.''

,,Wees dankbaar, kind, dat we dit moedersgoed nog had- ,,den en dat Heer Folckmer Allena van Oosterhusen ons ,,hier de hand boven 't hoofd houdt. Toen ,,olde-Kene'' ,,Thom Broecke onzen Borch gewapender hand innam en ons ,,uit ons liefelijk Aurickerland verdreef, had het er voor ons ,,nog erger kunnen uitzien, voor jou ten minste. Een jong- ,,kerel, los en vrij als een vogel in de lucht, wint overal in de ,,wereld zijn kost.''

Weer een wijle stil gepeins bij Foelck, waaruit ten slotte de vraag ontsprong: ,,Detlef, wie is het machtigste geslacht ,,hier in geheel Emsigerlandt?''

Op een eenigszins schamperen toon, alsof hij te kennen wil geven: Hoe is het nu mogelijk, dat een eigen landskind zulke domme dingen vraagt? antwoordt de aangesprokene: ,,Wel, ,,natuurlijk Thom Broecke, de Kenesna's van Aurick en ,,Mariënhave op den Oldenborch.''

,,En het oudste? Ook Thom Broecke?''

,,Misschien zijn de Cyrckxena's van der Griethe en de ,,Beninga's van Grimersum nog ouder, maar de Kenesna's ,,komen hun in elk geval al heel kort op de hielen. Al een

,,paar honderd jaar geleden was hun stamheer, de eerste ,,Keno Olderman van Norden en gebiedend Hoofdeling over ,,'t gansche land daaromtrent, en Hjelmar Kenesna, die den ,,Oldenborch bij Aurick gesticht heeft, was al voor een eeuw de eerste Edeling in Brocmannalandt.''

,,En wie komen dan?''

,,Ja, wie zal dat nu precies zeggen? De Beningamans, ,,de Addena's van Dornum, de heeren van Oldersum en nog ,,wel een dozijn meer, van overoude tijden af Vrijheeren, ,,voerende zelf galg en rad.''

,,Maar wanneer ik nu ditzelfde aan een van dezen vroeg, ,,wat zou die zeggen?''

,,Misschien zou die zijn eigen geslacht op de tweede plaats ,,zetten en dan de anderen zooals het valt, maar toch altijd ,,Thom Broecke heelemaal bovenaan, of het hun leed of lust ,,is.... Maar wat bedoel je nu eigenlijk met al die vragen?'' Hij had nog niet eens opgemerkt, want zij zat half van hem afgewend naar buiten in 't onbestemde te staren, dat hare oogen een eigenaardigen, haast groenigen glans vertoonden, nu eens zich verdoften, dan in eens weer een bovennatuurlijke flikkering uitschoten. Ook haar stem klonk buitengewoon, haast fluisterend en dof, alsof ze niet bij volle bewustzijn sprak, alsof een ander van haar spraakorgaan zich bediende en zij dit onwillig moest toelaten. Zoo mompelde ze vrijwel toonloos voor zich henen: ,,Dat wil voor mij zeggen dat ,,iemand dus vriend of vijand heeft te wezen van Thom ,,Broecke. Vijand te zijn, dat hebben wij nu wel ondervonden ,,hoe slecht dat ons bekomen is. Ons voorvaderlijk huis ter- ,,neergeworpen, geplunderd en verbrand, onze erfgoederen ,,in de macht van den sterken geweldenaar; wij-zelf, beroofd ,,van have en goed, afhankelijk van de genadige bescherming ,,van iemand, die.... nu ja, ons welgezind is, omdat en ,,zoolang hij Heer Kene kwaadgezind is. Daarom, vriend te ,,zijn met hem en zijn geslacht, dat rest ons nu te beproeven. ,,Of we dat er misschien beter afbrengen!''

,,Ik begrijp je nog niet. Wat kant wil je uit?.... Het

,,zal ,,den olden Kene'' waarschijnlijk al heel weinig kunnen ,,schelen, of ik hem mijne vriendschap aanbied.''

,,,,Wat kant wil je uit?''.... Ja, de weg ligt mij ook nog ,,in 't minst niet duidelijk voor oogen, maar het einddoel ,,zie ik wel.''

,,En dat is?'' Detlef was nu toch wat meer belangstellend geworden. Hij had zich opgericht in zijn zetel en staarde opmerkzaam naar zijne zuster, die nu hare droomerige houding had laten varen en daar stond in 't volle daglicht, fier rechtop, haren rechterarm hoog opgeheven en uitgestrekt naar het Noorden in de richting waar de Oldenborch lag, alsof deze met magnetische kracht haar aantrok. ,,Heer Kene oud.. ,,Sterft.... Verwarring!.... Vrouwe op den Oldenborch!'' Schokkend werden deze enkele woorden uitgestooten, deze althans nog verstaanbaar, daartusschen onduidelijk gemurmel. Maar voor Detlef was 't nu genoeg; hij met zijn ruw besnaard gemoed, hij, de nuchtere werkelijkheidsmensch, kon zich niet langer bedwingen, hij barstte in een bulderend gelach uit.

Foelck schrikte als door een wesp gestoken op. Ze vloog overeind eerst vuurrood van schaamte, het volgend oogenblik bleek van woede. Van schaamte, omdat het haar was, alsof iemand haar in naaktheid had betrapt, van woede, omdat in dat lompe lachen een beleediging lag voor haar persoon, voor hare bekoorlijkheid. Ze stoof met gebalde vuisten op hem toe en gaf hem een stomp tegen zijn schouder, die hem net zooveel deerde als ware hij een os geweest. Toen bedwong ze zich, zij 't met moeite en bitste met trillende lippen hem toe: ,,Als je niets kunt, dan als een dronken pummel lachen ,,om wat je niet begrijpt, is het beter dat ik geen woord aan ,,je verspil. Ik had anders gehoopt, dat de laatste jonker van ,,Straakholt, al is hij op 't oogenblik uit zijne heerlijkheid ,,verdreven en zijne goederen kwijt, nog wat gevoel zou ,,overgehouden hebben voor het recht en de hoogheid ook ,,van ons geslacht, nog wat eerzucht zou bezitten om zich ,,in te spannen, dat wij terugkomen waar ook wij behooren: ,,onder de Heerschappen van Oost-Friesland.''

Evenals een bestrafte schooljongen zweeg de jonker, beteuterd en peuterde wat aan zijne kleeding: ,,Maar zusjelief, ,,wees nu niet dadelijk zoo fel! Ik verschrikte ervan! Je ,,mikt ook zoo hoog!.... Vrouwe op den Oldenborch!.... ,,Die zullen er wel meer wezen in al de Friesche landen, die ,,dat willen,.... maar het gedaan krijgen, dat is nog heel ,,wat anders! Daaraan staat, behalve al het andere, nogal ,,wat in den weg! Daar heb je eerst Keno, de jonge, getrouwd ,,in Idsinga-Huys te Norden en alvast vader van één kind, ,,al is 't dan ook nog geen zoon. Dan heb je jonker Imel, ,,nog wel niet getrouwd, maar hij kan het alle dagen doen, ,,als hij wat uitgeraasd is. Wou-je dien soms? Of Ocke, de ,,jongste uit het arendsnest, ,,Boycken'', [1]) zooals hij ,,genoemd wordt? Dan moeten toch die anderen in elk geval ,,eerst van de baan, eer ,,boycken'' aan de beurt zou kunnen ,,komen. En dan nog! Ocke schijnt heelemaal geen trouwen ,,in den zin te hebben. Waarom zou hij ook? Het leventje, ,,zooals het is, schijnt hem uitermate goed te bevallen. Ik ,,behoef je niet te vertellen wat in Broekmerland en Auricker- ,,land elk kind weet, dat die mooie heidenmeid van zijn ,,moeder, Yoni heet ze, geloof ik, hem zoo goed betooverd ,,heeft, dat hij naar de schoonste en aanzienlijkste maagden ,,van zijn eigen stand niet eens taalt. Die Heidin en dat ,,jongetje van een jaar of vijf, dat hij bij haar heeft, schijnen ,,de sterke band te zijn, die hem hier vasthoudt. Anders was ,,hij al lang de wijde wereld ingezworven op avontuur. En ,,daarom duldt ,,olde Keno'' het dan ook maar oogluikend, ,,dat die meid en dat kind op den Borch blijven omhangen, ,,ook na den dood van zijne vrouw, en dat Ocko met haar ,,leeft als was hij ermee getrouwd.''

Deze nuchtere voorstelling van de situatie, zooals die in werkelijkheid was, had ten gevolge dat Foelck uit de hoogere sfeer van hare dweeperijen naar beneden daalde en met een zucht erkende: ,,Ja,.... het is misschien te dwaas, maar

---

1) Ventje, broertje, kereltje.

,,ik kan niet nalaten te denken wat ik denk. — Als ik Ocke ,,maar eens kon ontmoeten! Gezien heb ik hem wel eens, ,,gesproken ook een enkele keer en van hem gehoord genoeg, ,,om te weten dat hij er te goed voor is, om in de losbandige ,,feesten en slemppartijen met de heerschappen uit de omge-,,ving en de ruwe, onverschillige piraten, zooals Claus ,,Stortebeker, Godeke Michiel en meer van dat soort, te ,,verwilderen, te goed ook om zich heelemaal met lijf en ziel ,,te verslingeren aan zoo'n meid als die Heidin. —

,,In deze stille maanden op dit — je moogt het nu weidsch ,,een Borch noemen, maar eerlijk gezeid is het toch niet veel ,,meer dan een boerengedoe, heb ik een heeleboel nagedacht ,,en gemijmerd en mij voorgesteld. Jij hebt op deze hoeve je ,,werk en je toezicht, en je schikt je daarin, jij voelt het ,,schrijnende van de verandering misschien niet zooals ik. ,,Jij bent nu eenmaal anders geschapen. Maar wat heb ik ,,hier nu te doen, dat mij heelemaal in beslag neemt? En ,,denken en mijmeren kun je wel verbieden, maar je laat het ,,daarom toch niet. En alles wat ik hoor en denk moet ik ,,maar in mezelf opsluiten. —

,,Detlef, ligt daar toch niet ook iets moois in, zich onder ,,zijns gelijken naar boven te werken? Niet maar alleen *een* ,,machtige, maar *de* machtige onder de edelingen te wezen, ,,ernaar te streven met alle krachten van lichaam en geest, ,,met krijg en geweld, ook en meer nog met overleg en denk-,,kracht, op den duur de eenige machtige te wezen in het ,,geheele Landschap, allen en alles te beheerschen met de ,,wapenen eerst en daarna met beleid, met ruimer inzicht, ,,met voorzienigheid?

,,Maar als dat zou kunnen, dan zou men moeten weten ,,wat het voorgestelde doel is. Of Ocke daar iets voor zou ,,voelen, meer en beter dan zijn beide oudere broeders?.... ,,Ik wou dat ik het wist, dat ik het op eene of andere manier ,,kon gewaar worden!....''

Detlef zat hoe langer hoe meer in stomme verbazing te luisteren naar die ontboezemingen zijner zuster. Hij waagde

het niet meer met een spottend woord die blinkende lucht-kasteelen te verstoren. Zelfs als zij eenige oogenblikken zweeg en starend door het raam in de verte schouwde, waar nu weder een reine, heldere hemel zich over het zomersche, weelderige landschap welfde, durfde hij niet den nu zachtkens vlietenden stroom harer gedachten onderbreken. Ze was zich ook nauwelijks meer van zijn tegenwoordigheid bewust; 't was ongemerkt haast meer eene zelfconfessie, eene alleenspraak geworden. Plotseling wreef ze met de hand over haar voorhoofd, een korte rilling doorvoer haar lichaam en met een verlegen, hulpzoekende glimlach keek ze haren broeder aan. ,,Detlef,'' vroeg ze toen met hare gewone stem, ,,weet jij wel wat van ,,de geschiedenis van ons volk?''

,,Ja,'' antwoordt hij norsch, ,,dat het geen volk meer is ,,en geen geschiedenis meer heeft. Wat is daar tegenwoordig ,,van te weten? In ieder der vroegere Friesche Zeelanden is ,,'t hetzelfde: vechten en jagen de heerschappen, vee telen ,,en graan bouwen de boeren, werken en zwoegen voor 't ,,dagelijksch brood het geringe volk. Wat joelen en springen, ,,veel eten en drinken, als de oude zeden het voorschrijven en ,,de beurs het lijden kan, vrijen en trouwen en kinderen ,,krijgen en sterven en den Hemel beërven, als men ten minste ,,met den ,,Heyligen man'' [1]) op een behoorlijk goeden ,,voet staat.''

,,Dat is toch niet veel zaaks, wel. Maar zou er met zoo'n ,,volk als dit niet op nieuw geschiedenis te maken zijn?''

,,Geschiedenis te maken! ?'' Hij keek haar met verbaasde oogen aan en schudde min of meer meewarig het hoofd. ,,Zusje, dat gaat mij te hoog.... Die oude fabelboeken op ,,onzen Vredenborch, waaruit onze kapelaan ons zoo vaak ,,heeft voorgelezen, die wonderlijke verhalen van Saksen-,,hertogen en Friezen-koningen, die alle landen hier beheersch-,,ten, van stoutmoedige edelingen geslachten, die van koning ,,Radbold en van Julius Ceasar afstammen, hebben zeker je ,,brein een beetje aan 't malen gebracht....

1) Den pastoor.

,,Maar kom, ik heb hier ook al veel te lang gezeten. Ik ,,moet eens weer naar onze hoeve. Die zal nu haast wel ,,uitgebrand zijn. Daar moet zeker nog op allerlei order gesteld ,,worden. Dat is de geschiedenis, die ik vandaag eerst maar ,,eens maken zal.'' Met een lach over zijn eigen grap verliet hij de kamer, nadat hij zijne zuster, van wie hij ten slotte toch wel hield, al was en al deed ze wel eens wat raar, een vriendschappelijk kneepje in de wang had gegeven.

Foelck bleef wederom alleen. Eerst hield ze zich eenigen tijd bezig met wat op te ruimen en in orde te brengen in het vertrek; ze liep wat heen en weder, om aan de dienstmeisjes het een en ander op te dragen, maar al spoedig verzonk ze weder in hare gewone gepeinzen over die eeuwigdurende twisten en veeten der edelingen zonder oppergezag, over den wellust van de groote, de sterke te zijn, die met kracht en geweld desnoods die wilde dieren bedwong. En het eind van hare droomerijen was steeds: ,,Zou Ocke de man zijn? Als ,,ik Ocke maar eens ontmoette!''

HOOFDSTUK III.

,,WIE MEENT TE STAAN....''

NA verloop van eenige uren komt Detlef terug, nu niet alleen, maar in gezelschap van den pastoor van Hinta. Het onderwerp van gesprek van 's middags was hem blijkbaar nog niet uit het hoofd gegaan, althans hij kondigt op eenigszins luidruchtige wijze den bezoeker aan door in 't portaal al te roepen: ,,Zus, waar zit je? Hier breng ik je ,,een man, aan wien je met meer voldoening dan aan mij je ,,hoogdravende bespiegelingen en beschouwingen zult kunnen ,,kwijt worden. — Ja, dat is nu eenmaal niet anders, ik ben ,,maar een eenvoudige kerel, vaardiger met de vuisten, dan ,,met het hoofd, of het moest wezen wat betreft de prijzen

,,van vet vee of zware tarwe en haver. — Nu, Heer-oom weet ,,zeker ook al lang waar jij het hoofd vol van hebt, hij komt ,,ten minste vaak genoeg je den tijd wat korten. — o, Niet, ,,Eerwaarde!'' liet hij er dadelijk op volgen, om den indruk van zijne alweer een weinig onbedachte woorden wat uit te wisschen, ,,niet dat ge mij te vaak komt! o, dat heelemaal ,,niet, maar uw gezelschap past vast beter bij mijn zusje, ,,dan dat van zulk een ongeleerden buffel als ik ben.''

Foelck had intusschen de begroeting van den dorpsgeestelijke, een schrander uitziend man van middelbaren leeftijd, op vriendelijk innemende wijze aangenomen en beantwoord en hem plaats doen nemen in zijn gewonen gemakkelijken zetel. ,,Onze Heer Pastoor weet wel,'' zei ze toen, eenvoudig en hartelijk, ,,dat hoe vaker hij ons bezoekt, hoe liever ik ,,het heb. Daar leer je nog eens wat van. Ook heb ik wel ,,eens wat kunnen vragen en antwoord gekregen ook. Daar- ,,voor ben ik echt dankbaar en ik hoop nog veel van Heer ,,Pastoor te mogen hooren en leeren.... Toch zijn er,'' ging zij na eenige aarzeling voort, ,,wel eens van die dingen, die ,,niet met ons geloof, of met ons levensgedrag in verband ,,staan, dingen die in de biecht niet thuis behooren, omdat ,,er geene zonde in gelegen is, dingen, die — ja, ik weet ,,haast niet, hoe ik het zeggen moet, — die men op z'n ,,hoogst eens uitspreekt tegen een vertrouwden, eenigen ,,broeder, of tegen den geestelijken vader, die je begrijpt. ,,Daar heb je ten slotte wel eens behoefte aan, omdat ze je, ,,al wil je 't ook niet, nacht noch dag met rust laten.''

De geestelijke antwoordde hierop niet, onwetend waar het om ging. Hij knikte alleen haar vaderlijk toe en zei eenvoudig: ,,Mijn beste kind, ik zal mij in niemands vertrouwen ,,indringen. Wel weet ik, dat als iemand in een of andere ,,moeilijke omstandigheid mijn raad of oordeel vraagt, ik ,,die geven zal naar beste weten en er, zoo min als uit het ,,biechtvertrek, naar buiten ooit over spreken zal. — Ik ,,had anders gedacht, toen ik hierheen wandelde, dat je ,,misschien wat van streek zoudt zijn door dat oproer der

,,elementen van middag en die ramp die jelui nu weer getrof-
,,fen heeft. Deelneming doet toch altijd goed, niet waar?''

De jonkvrouw verzekerde hem dat ze zeer erkentelijk was voor zijne minzame bedoelingen, doch dat het met haar kalmte en bedaardheid nog al schikte.

,,Om een noodweer of een oproer der elementen, zooals
,,gij dat noemt, Eerwaarde, geeft zij geen zier,'' viel Detlef in. ,,Verbeeld u: van middag, toen het net op z'n ergst was,
,,zat ze boven met de vensterluiken wijd opengeslagen met
,,alle aandacht ernaar te kijken, alsof het een schouwtafereel
,,was, dat voor haar plezier werd opgevoerd!''

,,Was je niet bang? Dat is wel vreemd. De meeste menschen
,,en vrouwen bijzonder zijn doodsbenauwd als de Heere God
,,spreekt. Ik heb ten minste moeten denken aan hetgeen de
,,Heilige profeet Amos spreekt: ,,De leeuw brult.... Wie
,,zal niet vreezen''? ''

,,Of het goed, of niet goed is, Eerwaarde, ik durf het niet
,,zeggen, maar wat kan ik er aan doen, als zoo'n geweldig
,,schouwspel mij boeit en vasthoudt. Onder mijn benauwd-
,,heid door moet ik toch ook denken: wat is een onweer nu
,,meer, verdervend of heilzaam? Weet ge ook nog hoe broeiig
,,en benauwd het vannacht nog was, hoe zwaar en drukkend
,,de lucht was al dagen achtereen, dat een mensch met z'n
,,eigen lichaam verlegen was, dat het bloed je in je aderen
,,stak en prikkelde, of je venijn in je lijf hadt? Is het dan niet
,,een uitkomst, als er op 't laatst een verlossend en ver-
,,frisschend onweer losbarst? Ja, losbarst! — Ik denk niet
,,dat iemand er nog ooit aan gedacht heeft om eens uit te
,,rekenen, welke jaren het schadelijkst zijn geweest, die van
,,ziekte en sterfte onder het menschdom en het vee door de
,,bederfelijkheid van het water en de pestdampen in de lucht,
,,of die waarin van tijd tot tijd het er maar lustig op los
,,dondert en bliksemt, en ook nu en dan eens een koebeest
,,doodgeslagen wordt, of een hoeve in vlammen opgaat.''

Dat kon het drietal wel met elkander eens zijn, dat zou zoo het eene jaar bij 't andere wel niet zoo heel veel schelen. Of

dat nu echter wel wat met elkaar te maken had? De Pastoor verkondigde als zijne opinie, dat veepest en dorpen-ontvolkende ziekte onder de menschen een straf was van boven voor het zondige leven van het volk, dat Gods wetten versmaadde en tegen de leiding der geestelijkheid zoo vaak rebelleerde. Hij maakte deze opmerking echter met niet zoo heel veel overtuiging in zijn toon, alsof het meer was de officieele opvatting, die hij nu eenmaal te verkondigen had, omdat hij nu eenmaal het geestelijk ambt bekleedde.

Detlef bekeek de zaak van een anderen, meer germaanschheidenschen kant, hoewel hij zich zelf daarvan niet bewust was. Hij zei: ,,Als de bliksem je huis of je vee treft, dan is ,,dat je eigen stomme schuld, omdat je niet op Palmzondag ,,den gewijden palmtak ontvangen hebt uit de hand van je ,,aangewezen ,,Heylig man''.''

Op hare beurt merkte Foelck weer op: ,,Ik wil niet eens ,,beproeven hiertegen wat te zeggen. Het zou net wezen of ,,ik geen eerbied had voor Mijnheer Pastoor. Maar misschien ,,mag ik nog wel even erop wijzen, dat na een onweder, ,,straf of niet, en welke rampen het ook veroorzaakt hebbe, ,,iedereen toch als verjongd en bevrijd opleeft, zich veel ,,frisscher, aangenamer, sterker gevoelt dan te voren.

,,En,'' ging ze voort met een kleur van opgewondenheid op de wangen en met oogen schitterend van geestdrift, ,,dat ,,wilde ik nu eens overbrengen op het leven van ons menschen ,,in onze tegenwoordige omstandigheden en in al onze Frie- ,,sche landen. Ja, niet alleen in dit Friesland Overeems, ,,maar ook, zooals ik wel eens hoor, in Groninger Omme- ,,landen, in Friesland-Westerlauwers.... en waar niet? ,,Overal waar geen krachtig gezag is van één sterken lands- ,,vorst, graaf of hertog, omringd en gesteund door eenige der ,,eerste en aanzienlijkste edelingen, is het een hel, een klot- ,,sende zwavelpoel, waar aan alle kanten de vlammen uitslaan. ,,Vangen en branden, rooven en moorden, wraak en bloedveete ,,geen veiligheid van leven en goed, geen recht dan door het ,,scherp van 't zwaard, is dat een leven voor christenmenschen?

,,Zou het dan niet honderdmaal heilzamer zijn, wanneer ,,die vlammen werden uitgedoofd, die de moordende vuur- ,,draak uitspuwt, doordat een jonge St. George zijne helsche ,,koppen afhouwt; dat één sterke met macht al die razende ,,duivels ketent, of bij weerspannigheid hen onder zijne ,,voeten vertrapt.

,,Is het dan niet oneindig veel beter, dat een geweldige ,,stormwind alles eens uit elkaar blaast, al werpt die dan ook ,,soms eenige hooge boomen ten gronde? Moet die verpeste ,,atmosfeer van wantrouwen, wrok, wraak, nijd en afgunst ,,maar altijd door over ons land en volk, dat zoo rijk en geluk- ,,kig kon wezen, blijven hangen? Moet niet voor heel het land ,,en al zijn bewoners een hevige donderbui met nieuwe kracht ,,en vruchtbaarheid schenkenden milden regen gezegender ,,zijn, dan de broeiig heete, zware, bedorven lucht, die ,,mensch en dier verlamt, geile knoppen doet spruiten, ,,doch niets tot gezonde ontwikkeling en rijpheid brengt? — ,,Dat daarbij ook menschenlevens verloren gaan, bloed vloeien, ,,leed geleden worden moet, is dat een reden om voor de gene- ,,zing op zich zelve terug te schrikken, of die als zondig te ,,verdoemen?

,,Eerwaarde, gij houdt de geloovigen voor bij gelegenheid ,,in uw sermoen, dat het er weinig toe doet, hoe oud wij hier ,,op aarde worden, of hoe jong ons leven hier wordt afge- ,,broken. Of wij morgen, of over een jaar, of over vijftig jaar ,,hier niet meer zijn, dat moet een christenmensch gelijk zijn, ,,dat hebt gij mij meer dan eens voorgehouden. De zaak ,,waar het op aankomt is, wat wij aan goede werken hebben ,,volbracht. — Ik voel dat dit waar is.

,,Eerwaarde, meent gij dat waarachtig en zijn er in het ,, ,,Heylig Ambt'' meerderen, die er zoo over denken, dan ,,moest het toch, dunkt mij, te doen zijn, het hier in dit ,,Overeemsche Friesland maar eens eerst daarheen te sturen, ,,dat er orde en rust kwam, vrede en welvaart na jaren van ,,heeten haat en moordend wantrouwen....''

De geestelijke keek besluiteloos voor zich. Hij zat daar met

gebogen hoofd in zijne gevouwen handen te staren. Nu en dan had hij onder 't luisteren, als Foelck hare stem verhief, bezielder werd in hare uitingen, zich even opgericht en dan gezien dat hare oogen als het ware licht uitschoten in het langzamerhand in schemering wegdeinende vertrek. Haar roodblonde haar knisterde en liet kleine, blauwachtige vonkjes uitspatten, wanneer ze tusschenbeiden in hare opgewondenheid er met de rechterhand overheen streek of een weerbarstige lok terecht legde.

Met een soort van huiverige schuwheid vervulde dit gezicht den braven Pater en zijne stem was dan ook lang niet zoo kalm en helder als gewoonlijk, toen hij zeide: ,,Lieve jonkvrouw, ,,dat zijn, vrees ik, gevaarlijke denkbeelden. O, de Duivel ,,is zoo listig om eene menschenziel te verstrikken, en de ,,grootste en rijkste geesten het liefst. Daartoe kleedt hij zich ,,in het gewaad van een Engel des Lichts.

,,Laat een mensch zich niet vermeten op den rechterstoel ,,van de alleen-rechtvaardige Voorzienigheid plaats te nemen. ,,Het lijkt een rijk begaafd en gevoelig menschenkind vaak ,,zoo heerlijk aantrekkelijk zich met macht te omgorden ,,om edele bedoelingen te verwezenlijken, en menigeen is ,,ook wel in dien geest begonnen. Maar helaas! de grenslijn, ,,die gezag van heerschzucht, die welverdiende en heilzame ,,strafoefening van duivelsche wraakzucht scheidt, is vaak ,,zoo onmerkbaar fijn en wordt zoo gemakkelijk overtreden.

,,Men moet wel beginnen met haast bovenmenschelijk ,,hoog te staan en dan nog voortdurend in gebed en zelf- ,,beproeving voor 't alziend oog van den volmaakt heiligen ,,God zich stellen, om die hoogheid en zuiverheid van bedoe- ,,lingen ongerept te bewaren. Gij bidt alle dagen: ,,Ne nos ,,inducas in tentationem, sed libera nos a malo!'' Leid ons ,,niet in verzoeking, maar verlos ons van den Booze! Dat is ,,ons, als wij het echt met aandacht bidden, een proefsteen ,,of hetgeen wij voor hebben naar Gods welbehagen is.''

De geestelijke sprak nog meer, hij sprak ernstig en vermanend, hij sprak met echte overtuiging, de klank van zijne stem

en de uitdrukking van zijn gelaat verhoogden het gewicht van zijne woorden. Jonkvrouwe Foelck luisterde ernaar met aandacht en instemming, ze knikte zelfs nu en dan haren geestelijken leidsman toe. Maar of ze daarom ook werkelijk van zins was hare eerzuchtige droomen uit haar hoofd te zetten?.... Och, welke mensch heeft nog ooit aan godsdienstigen raad of zedelijke vermaning gehoor gegeven om Gods wille? Of de stemmen van boven tot iemand komen, of uit het eigen zondig gemoed, dat wil men maar liever niet zoo heel nauwkeurig weten. Men begint dan maar met den eigen afgod tot God te maken en bemerkt pas later dat het een afgod was, wanneer hij zijn verderfelijk werk volbracht heeft.

Zoo ook met onze idealistische jonkvrouw. Toen de pastoor al lang naar huis was teruggekeerd en Detlef naar bed gegaan, zat zij nog peinzend naar den vredigen avondhemel te staren en hoorde ze in haar hoofd klaar en duidelijk de melodie van een kerkgezang gonzen. Maar de woorden waren niet die van het „Stabat Mater dolorosa"; of ze het al beproefde dien vervelenden dreun te verdrijven, het kwam telkens terug: „Kon ik Ocke eens ontmoeten! Kon ik Ocke toch maar eens „ontmoeten!"

HOOFDSTUK IV.

DE WILDZWIJNSJACHT.

HEEL lang zou de vervulling van dien wensch niet op zich laten wachten, maar op eene wijze, zooals de jonkvrouw zich waarschijnlijk niet had voorgesteld. 't Begon al najaar te worden. Detlef van Straakholt had eene uitnoodiging ontvangen van Heer Folckmer Allena van Oosterhuzen, den machtigsten edeling in die streek en den meest geduchten tegenstander van Thom Broecke's-geslacht, om met hem en een gezelschap zijner verwanten uit de omgeving en gasten op den Borch ter wildzwijnsjacht te trekken.

In de moerassige bosschen naar den kant van het klooster Mariënweer en het dorpje Woltmeeden hield het ruigborstelige zwartwild zich in grooten getale op.

Wel vijftien heerschappen en jonkers sterk en met een heelen troep huislieden voor het dragen van allerlei eet- en drinkbenoodigdheden en hondeknechten, om de woest blaffende, aan hun lederen riemen rukkende, felle brakken in bedwang te houden, toog de stoet op een frisschen, helderen Octobermorgen den klonterigen kleiweg langs, die van Borch Oosterhusen naar het kloostertje leidde. Vandaar moesten ze maar dwars door de landerijen en met ruigte bewassen wildernissen zichzelven richting en pad zoeken.

Hoewel het geen gebruik was, dat jonkvrouwen aan dergelijke zware en lang niet ongevaarlijke jachtpartijen deelnamen, had Foelck toch haar zin doorgedreven, zich eveneens een paard laten zadelen en was een paar minuten na het vertrek van haren broeder hem achterna gegaloppeerd. Detlef had nijdig omgekeken en snauwend haar toegegromd: ,,Maar, ,,voor den duivel, meid! 't is toch zeker niet voor reiger- ,,vliegen op de drooge, zonnige heide met den jachtvalk ,,op de vuist, dat wij er vandaag op uittrekken! 't Gaat ,,nu door slijk en drek op den ever los, dat ons de spatten om ,,de ooren vliegen!''

,,'t Is mijn plan ook niet om met de jagers den ever te ,,spietsen, al zou ik wel durven. Maar daar ben ik niet op ,,gekleed, dat zie je toch wel. Dan zou ik toch net zooals jij, ,,een lederen ,,hose'' [1]) aangetrokken hebben.''

,,Wat wil je dan?''

,,Niet mij hier den ganschen dag vervelen en wel te Mariën- ,,weer voor de jagers zorgen, dat hun een goede avond- ,,maaltijd te wachten staat. Want daar zouden zonder mijn ,,toezicht die boerenonnetjes wel niet veel van terecht ,,brengen.''

Wel keken de heerschappen een weinig verbaasd op, toen

---

1) Broek.

ze, den zijweg naar Hinta naderend, de bewoners van den Westenborg daar vonden wachten, en vooral de boerendragers konden niet nalaten te meesmuilen en spotachtige opmerkingen elkander toe te mompelen over ,,die malle freule met hosen an, die als een ruiter te paard zat''. Heer Folckmer en jonker Ocke schikten zich aan weerskanten van haar aan 't hoofd van den stoet en in gestrekten draf ging het verder. Nadat hij een paar keer haar van ter zijde had aangekeken glimlachte Ocke haar eens toe: ,,Wel, jonkvrouwe van Straakholt, je zit te paard alsof je erop gemetseld was ,,en je rijdt als een ridder.''

Zonder dwaze beschroomdheid of even dwazen trots gaf ze hierop ten antwoord: ,,Wat men van kindsbeen af geleerd ,,heeft, zou toch ook nogal vreemd wezen, als men dat zoo ,,spoedig verleerde. Toen mijn vader op Vredenborch in zijne ,,goede dagen was, had hij altijd wel een stuk of twaalf ,,goede paarden op stal. De ruiters hebben mij bij zich te ,,paard genomen, toen ik nog maar een jaar of vier, vijf was. ,,En al gauw lieten ze mij los en alleen rijden. Ik heb met ,,Detlef en zijne gezellen wat afgegaloppeerd in dat prachtige, ,,afgelegen land met z'n statige wouden en wijde velden van ,,bloeiende of vaalbruine heide!''

Na verloop van een goed uur hadden ze 't kloostertje bereikt. Hier nam de jonkvrouw eerst afscheid van het gezelschap en wenschte allen ,,Goed weimans heil!'' Detlef echter hield ze, toen de jagers langs haar heenreden, een oogenblik staande, legde hem de hand op de borst en fluisterde hem toe: ,,Wees heil, frank en veilig, Voor hinxtes hoef en swines ,,tosk en rinderes hoern en hona etsel!''[1]) Dat was nog een zegenspreuk uit overoude tijden.

Het werd door de vrome zusterkens niet als eene ongepaste bemoeizucht beschouwd, integendeel, als een gewenschte hulp, dat de jonkvrouw van den Westenborch zich wel wilde belasten met het toezicht en de leiding bij al hetgeen er te

1) Blijf bewaard voor hengsten-hoef, en zwijns-tand, en runderhoorn, en hane-spoor.

beredderen viel voor de ontvangst en het onthaal van zoovele grage gasten.

De voormiddag was nog niet eens heelemaal voorbijgegaan onder allerlei toebereidselen, toen de hoorn, die naast het kleine poortje hing, met haastige stooten waarschuwde dat er onraad was. Eerst wat verward heen-en-weer-geloop, wat door elkaar van stemmen, gedreun van zware stevels en geschuif van sleepende voetstappen, allerlei geheimzinnigheid, dat tot de groote keuken, waar Foelck met eenige zusters nog in drukke bezigheid was, doordrong. Onwillekeurig spitste ze haar oor tot luisteren. Daar meende ze haar naam te hooren: ,,Foelck, waar ben je?'' Nu vloog ze op den klank van dat geroep af en stond een moment later in het ,,reefter'' [1]) de eetkamer, die zij zoo feestelijk voor het onthaal der gasten had ingericht. Daar aanschouwde zij een tooneel, wel geschikt om van te schrikken. Op de groote eikenhouten tafel in 't midden van 't vertrek lag een man en om hem heen stonden en liepen besluiteloos heen en weer eenige der jachtgezellen, met wie zij 's morgens daar gekomen was. Zoekende vlogen hare blikken van den een naar den ander, totdat ze haren broeder had ontdekt. Tegelijk riepen ze, de een: ,,O Detlef, ,,wat is er gebeurd?'' en de ander: ,,O Foelck, ben jij daar! ,,Zie zelf en help, als er nog te helpen is!''

De omstanders maakten haar nu ruim baan en nu ontwaarde zij jonker Ocke, bemorst van top tot teen en blijkbaar op meerdere plaatsen zwaar gewond. Een bebloede reep grove stof was inderhaast om zijn rechterdij gesnoerd, maar niet stijf genoeg om het bloeden heelemaal te stelpen, gelijk te zien was aan de langzaam zich uitbreidende bloedvlek op het schoone tafellaken, dat reeds over den disch gespreid lag. Ook zijn gezicht zat vol van bloederig slijk en zijn haar was aan de eene zijde van het hoofd tot bloederige klonters saamgekleefd.

Op haar vraag, meer met de oogen, dan met de lippen

---

1) Eetzaal, refectorium.

gedaan, antwoordde iemand, die aan den overkant van de tafel dicht bij den gewonde stond: ,,Zijn paard trapte in een ,,mollegat en gooide hem uit het zadel. Dat zou nu nog niets ,,geweest zijn, als maar niet op 't zelfde oogenblik de schuim- ,,bekkende ever, door onze honden opgejaagd en aangeblaft ,,en geknauwd, vlak langs hem heen uit het kreupelhout ,,was komen schieten. Ocko stond alweer bijna op z'n beenen ,,en greep naar den teugel van zijn schichtig paard. Hij had ,,net zijn voet in den stijgbeugel, toen de beer, dol van woede ,,en angst, hem met één haal van zijne grooten houwer hose ,,en dij had opgescheurd. Gelukkig gaven de honden hem ,,geen kans, om een tweeden houw te doen, ze hingen hem ,,aan zijn ooren, beten hem in zijn achterpooten, en als hij ,,een den buik openscheurde, zaten er onmiddellijk twee ,,voor in de plaats. In dien tijd waren er een stuk of drie, vier ,,van ons door het dichte onderhout gedrongen en die hebben ,,het ondier toen met hunne sprieten doorstoken. Het was ,,de grootste, zwaarste beer, waarop ik ooit meegejaagd ,,heb.''

,,Maar wat dunkt u ervan, zou er nog hoop op behoud ,,zijn? Dat hoofd dat lijkt mij het ergste niet. Dat zijn, geloof ,,ik, meer schrammen en scheuren door het vallen in de dorre ,,takken. En die linkerarm, die er zoo slap bij bungelt. Nu ,,ja, laat hij gebroken wezen, dat komt wel weer terecht. ,,Maar dat gat in de dij!.... Dat is diep, en dan.... ,,swines ,,tosk'' is een gevaarlijk ding, bijzonder van een everzwijn, ,,dat dol van woede en angst is!''

Onder dit verhaal door had Foelck al lang gezegd, als antwoord op zijne vraag of er nog hoop was, ,,Wij moeten ,,het in elk geval beproeven, heer Folckmer!'' en daarna gaf zij vastberaden alle kanten uit hare orders. ,,Detlef, of wie ,,maar het scherpste ,,knijft'' [1]) heeft, snijd hem zoo voor- ,,zichtig als je kunt, de ,,hose'' en dat windsel door, dat ik ,,de wonde zien en haar reinigen kan!''

---

1) Jachtmes. Eng. knife.

,,Houdt een goeden lederen riem gereed, om het been boven ,,de wonde af te snoeren!.... Gij, heerschappen, snijdt en ,,scheurt het ,,ammelaken'', waar het nog schoon is, aan ,,stukken en plukt die tot draden!....''

,,Laat iemand wat ,,zusters'' hier roepen, die kunnen ,,toch nog beter van dienst zijn dan mannen.''

Een paar doodelijk verschrikte en verlegen nonnekes kwamen binnen en haastten zich op Foelckes commando ook even gauw weer weg. ,,Haal zoo vlug gij maar kunt een paar ,,kommen met kokend water uit de keuken, en ook een emmer ,,of een waschbalie met koud, om na te spoelen.... Ja,.... ,,en ook nog zoovele linnen doeken, hoe ouder hoe beter, ,,zoovele er maar in het klooster zijn. Maar schoone!....''

Door het opvolgen van deze orders kwam er wat ruimte op de plaats, waar de gewonde lag. Alleen heer Folckmer, door zijn huwelijk neef van Ocke, en Detlef van Straakholt hielpen Foelck hem te behandelen. Nadat de hertslederen ,,hose'' tot een goed eind boven de knie was opengesneden en ook de onderkleeding zoover verwijderd was, dat de gewonde plek goed bloot kwam te liggen, reinigde de jonkvrouw eerst de wond zelve en daarna de omgeving door zachtkens betten met doeken met lauw water. Daarna zoog ze zelf met hare frissche meisjeslippen de wonde uit, om mogelijke vergiftige stoffen uit des evers schuimbedekten muil of misschien andere binnengedrongen onreinheden eruit te verwijderen. Inmiddels had ze nog order gegeven aan haren broeder om een kruik wijn te warmen in een steenen pan, daarin een deel ,,dictum'' en een deel ,,theriakel'' te laten trekken, welke kruiden waarschijnlijk wel in de artsenijkast van de ,,Mater'' zouden voorhanden zijn. Daarmede bette zij eindelijk de openliggende wondranden, totdat er geen bloed meer uitvloeide.

Onder dit alles was de lijder, die eerst nogal eens gekreund had en bij de, hoe voorzichtige ook, toch altijd pijnlijke behandeling nu en dan eens door krampachtige trekking teeken van leven had gegeven, heelemaal een doode gelijk

geworden. De helpers en omstanders vreesden reeds dat hij den laatsten adem had uitgeblazen, en een oogenblik, toen zij even opkeek van hare drukke bemoeiingen en zijne vale, grauwe bleekheid bemerkte, dacht zij hetzelfde. Hare bezige handen gleden slap langs hare zijden en het scheen alsof ook zij bezwijmen zou van overspanning, angst en vertwijfeling. Maar met bovenmenschelijke inspanning verzamelt zij hare geesteskrachten en plukt de ,,Mater'', die intusschen haar was komen bijstaan, een pluisje haartjes uit het pelsomboordsel van haar huisgewaad. Dit houdt zij den doodgewaanden een paar sekonden onder de neusgaten, kijkt in angstige spanning toe en roept dan bijna juichend: ,,Hij leeft toch nog, God zij ,,gedankt!.... Nu help mij, Heere Christus en gij, Heilige ,,Moeder Gods, helpt mij verder hem te behouden!''

Met de uiterste behoedzaamheid werd hij nu op een inmiddels naar de eetzaal overgebracht rustbed gelegd. Eene der ,,zusters'' en Detlef wisselden elkander af om Foelck van dienst te zijn in hare nachtwake bij den jongen man, dien zij zoo sterk had begeerd te ontmoeten, om met hem groote plannen te beramen, en die nu als een hulpeloos kind in hare armen gelegd was, wiens levensredster en beschermengel zij op zoo onverwachte wijze geworden was.

Lang echter kon haar verblijf aldaar niet duren. Zoodra ze hem buiten gevaar wist, begaf zij zich weer naar huis en bracht, eerst iederen dag, na verloop van eenigen tijd een paar maal per week, een bezoek aan den langzaam herstellenden. Dan controleerde ze of nam zelve ter hand de bereiding van licht verteerbare en versterkende ziekenkost: amandelmelk met tarwebrood erin geweekt, hoendersoep en dergelijke. Twee weken na het ongeval mocht ze de voldoening smaken, dat haar verpleegde onder geleide van haar zelf en haren broeder op een draagberrie met een zachte peluw en veel kussens, goed toegedekt, hangende tusschen twee zacht stappende telgangers naar zijn vaderlijken Borch werd vervoerd. ,,Het lijkt, God zal me...., wel een begrafenis,'' mompelt de nog altijd zwakke en bleeke jonker met iets dat

een glimlach beteekenen moest, maar een grijns werd. ,,Geen ,,begrafenis, maar een opstanding, Ocke, als jij ten minste ,,ook wilt!'' gaf zij vriendelijk doch ernstig ten antwoord.

Reeds den volgenden dag keerde zij weer terug tot haar dagelijksch sleurleven en hare eigenaardige overpeinzingen. En.... wonderlijk zijn de roerselen van het maagdenharte: van lieverlede veranderden die overpeinzingen van karakter. Het algemeene, het bespiegelende maakte hoe langer hoe meer plaats voor het directe, het persoonlijke. Geen verlangen meer naar de positie en de macht, die zij *door* hem zou kunnen verwerven, maar verlangen *naar* hem *om* hemzelf. Niet jonker Ocke Kenesna thom Broecke uit het machtige geslacht der Heeren van Brocmannalandt en Aurickerlandt, maar Ocke zonder meer. In die uren, toen ze dien grooten, forschen, sterken man daar voor zich had zien liggen, zoo zwak, zoo machteloos, zoo hulpbehoevend als een pas geboren zuigeling, toen zij hem met Gods hulp gered had van den dreigenden dood, toen zij voor hem gebeden had met een paar hartstochtelijk uitgestooten woorden was haar verlangen liefde geworden. Wel was die liefde van een bijzonderen aard, daar was een heerschend element in, meer dan zachtzinnige overgave. Ware het anders, zij zou niet Foelck van Straakholt zijn geweest en misschien nooit ,,Quaede Foelck'' geworden zijn.

HOOFDSTUK V.

,,ZACHTE HEELMEESTERS....''

DAG uit dag in wachtte zij daar in haar eentonig bestaan, of Ocke niet haast eens zou komen opdagen weer blakende van gezondheid en vernieuwde levenskracht om haar dank te zeggen voor het behoud van zijn leven. Doch het gebeurde niet. Ten slotte kon ze hare onrust niet meer bedwingen. Ze smeekte haren broeder om met haar mede

naar den Oldenborch te gaan, en tegelijk dreigde ze hem dat ze alleen den tocht zou ondernemen, als hij haar niet vergezellen wilde. Detlef bromde wel wat van: „Je hebt er aardig „den slag van om iemand vrije keus te geven. „Ga je mee? „Ja, of ja?''" maar hij maakte de zaak toch maar voor elkaar.

Het was haar eene wreede teleurstelling, zoo als ze haren patient daar bevond. „Hoe gaat het, Ocke, met het gewonde „been en de andere kwetsuren? Ik dacht dat je al weer sterk „en gezond waart."

„Lang niet zoo goed, als ik wel wenschte," is het antwoord, dat op ontevreden, mismoedigen toon wordt gegeven.

„Hoe kan dat nu? Is de wonde dan weer opengegaan?"

„Och, het lijkt van buiten wel geheeld, maar de plek „blijft heet en rood en doet mij bijwijlen een helsche pijn. „Loopen kan ik met een stokje, strompelen mag het eerder „heeten. Op een rustbank liggen en mezelf vervloeken, dat „is m'n tijdverdrijf.... Had mij maar laten liggen!...."

„Maar, mijn God, Ocke! Doe je er dan niets meer aan? „Doe je dan niet wat ik en de Moeder van Mariënweer en de „Meester-wondheeler van Embden hebben voorgeschreven „en verzocht?"

„Ja,.... ik weet niet.... Niet heelemaal, denk ik."

„Dan zal 't wel wezen: Heelemaal niet!" valt de bezoekster scherp uit.

Onder dit gesprek had eene in 't ziekenvertrek aanwezige jonge vrouw met pikzwart, onder een vuurrooden doek min of meer weggestopt haar en vurige oogen al gedurig duidelijke teekenen van ontstemming en ongeduld gegeven. Met panterachtige lenige bewegingen liep ze al maar heen en weder, nam elk oogenblik een of ander voorwerp op, om het een moment later ergens anders weer neer te zetten, te hangen of te leggen. Jonker Ocke sprak haar, als ze in zijne nabijheid kwam, telkens een paar halfluid gemompelde woorden toe in eene taal, die Foelck niet verstond, maar naar den toon te oordeelen was 't een bevel of een dreigement. Dan schokte

zij met eene eigenaardige nijdige beweging met een schouder achteruit, liet een eigenaardig sissend geluid hooren met de tong tusschen de tanden, beet een paar onverstaanbare, venijnige woorden terug en ging met blijkbaren tegenzin een paar schreden achteruit. Ook verliet ze wel eens even de kamer, maar kwam een poosje later plotseling weer binnenvallen, wantrouwig spiedend in één bliksemsnellen oogopslag naar de vreemde en naar haren heer. Dan begon het onrustige heen-en-weer geloop weer van voren af aan, totdat ten slotte bij den zieken jonker toch het geduld brak. Hij sprong overeind, schudde dreigend de vuist tegen haar en herhaalde dezelfde vreemde woorden van te voren, maar ditmaal hard en driftig met een dreunende vloek er achteraan.

Toen zij verdwenen was keek Foelck hem vragend aan. Hij werd vuurrood, maar zei geen woord. Foelck ging niet op de onuitgesproken gedachte door, maar vroeg alleen: ,,Hebt ,,ge hier wel goede verzorging en verpleging voor een ziek ,,been?''

,,Och, wat zal ik zeggen,.... mijne zusters komen wel eens, ,,maar Doedt is, zooals je misschien weet, getrouwd op ,,Greetzyl, en Elborg, die met Haren Ayolts van Valderen ,,verloofd is, gaat eerlang ook trouwen. Zij is dus of bij haar ,,bruidegom op Valderen, of hij is hier bij haar. In beide ,,gevallen kijkt ze naar mij niet om.''

,,Maar wie verpleegt je dan en zorgt voor je?''

Weer dezelfde hevige blos en pijnlijke verlegenheid, waar hij zich door een ruwe toon overheen tracht te slaan: ,,Maar, ,,wat donder nog toe! ik kan toch zeker niet de eerste de ,,beste melk- of karnmeid nemen! Die zijn ,,dom geboren en ,,hebben niks bijgeleerd,'' zeggen ze zelf. Wat rest mij dan ,,anders dan die?'' hij wees naar de kamerdeur. ,,Toen ze ,,nog maar heel klein was, is ze door mijne nu zalige Vrouwe-,,moeder opgeraapt aan den groenen dijk. Zooals zij zelve ,,zegt is zij knap in de artsenijkunde, en zooals ik deze weken ,,bij ondervinding heb, is zij heel knap in 't koken en braden. ,,Allerlei versterkende kostjes maakt zij voor mij klaar, heel

,,vreemd van smaak en geur vaak, maar toch wel lekker. ,,Maar,'' voegt hij er mismoedig aan toe, ,,gezond en sterk ,,als vroeger word ik door haar ook niet.''

,,Maar dat is dan toch niet eens een christenmensch, ,,Ocke!.... Nu ja, ze zal wel gedoopt wezen en zoo, maar al ,,hare heidensche kunsten en geheimen heeft ze daarom niet ,,vergeten! Hoe durf je je leven en je gezondheid aan zoo'n ,,creatuur toevertrouwen? Nu verwondert het mij heelemaal ,,niet, dat je er zoo bleek en slap uitziet en dat de wond niet ,,heelen wil, zoo gloeiend en pijnlijk is. Wie weet wat ze je ,,voor vergif ingeeft! Waar heeft ze hare artsenijkunde van- ,,daan? Eeuwen oude geheime wetenschap van haar stam!.... ,,Duivelskunst, hekserij! En zeg mij nu eens eerlijk, Ocke, ,,behandelt zij je beenwonde zooals ik het de eerste dagen ,,gedaan heb? Toen stond het er zoo goed voor. En nu! ,,Je bent eerder achteruit gegaan, dan vooruit.... En wat ,,zijn dat dan voor versterkende schoteltjes, waarvan je er ,,zoo heerlijk bleek en slap uitziet?''

Als een bestrafte schooljongen stamelt hij op al deze strenge vragen en verwijten wat hem maar 't eerst voor den mond komt: ,,Ja, ik weet het eigenlijk niet heel goed. Zij werkt ,,sterk met zalven, die de ,,witte wiven'' gemaakt hebben. ,,Zij kauwt allerlei kruiden uit en vermengt ze dan met andere ,,sterk riekende poeders. Zoo'n papje bijt en brandt als vuur. ,,Als 't geen pijn doet, helpt het ook niet,'' zegt ze, en ,,brand ,,moet door brand genezen.'' Zij bespreekt en bespuwt en ,,berookt het kranke been en murmelt daarbij allerlei woor- ,,den, waar ik ook niets van versta.... En eten.... Ja, ,,genoeg!.... Misschien te veel en te zwaar en te heet gekruid: ,,Hertebout met spek gebraden en varkensvleesch, al wat ,,voedzaam en krachtversterkend is, kalkoeneieren op ver- ,,schillende wijzen toebereid, en wat niet al!.... Ik heb ,,haar ook al eens een paar keer gezegd, dat ik in het kloosterke ,,mij veel beter gevoelde en veel vlugger aansterkte. Maar dan ,,lacht ze en zegt: ,,In 't klooster, ha, ha! Maar waar zulke ,,kapoenen en hamels van monniken en zulke hemelsbruidjes

,,genoeg aan hebben, dat is niets voor een echten man, voor ,,een jonker thom Broecke!'' ''

,,Hoor eens, Ocke,'' zoo neemt na deze lange uitweiding Foelck nu weder het woord, ,,je moogt zeggen dat dat zaken ,,zijn, die mij niet raken, en dan wil ik maar liever geen woord ,,meer zeggen en dadelijk weggaan. Maar dan hadden we je ,,gemakkelijker in Mariënweer maar kunnen laten doodgaan. ,,Ik weet niet wat je zelf wilt, weer gezond en sterk worden, ,,of op deze wijze doorgaan en uitkwijnen..... '' Ze klemde de kaken stijf op elkaar en zag er op dat oogenblik streng en onmeedoogenloos uit. Toen haar patiënt niets repliceerde en maar hulpeloos in zijne gevouwen handen keek, ging zij voort: ,,Ik ben geen blaag van een jaar of twaalf, Ocke, en ,,daar zijn een paar dingen die gezegd dienen te worden, ,,als jij ten minste leven wilt. Kun jij en wil jij de lichaams- ,,bekoring van die heidenmeid niet missen, en is er niemand, ,,geen vader of moeder, geen broer of zuster, die zich daaraan ,,wat laat gelegen liggen, dan kan het mij natuurlijk heele- ,,maal onverschillig zijn. Maar dan voorspel ik je, lig je ,,binnen het jaar onder een blauwen zerksteen in St. Norber- ,,tuskerk, jelui familiebegraafplaats te Norden. Die meid ,,is een vampyr! Maak je los van haar, doe haar weg, hoe ,,eerder hoe beter!''

Door dien beslisten toon en ook door de herinnering dat zij zijne levensredster is geweest en de eerste dagen en nachten, toen zijn leven hing aan een haartje, als een beschermengel over hem gewaakt heeft, maakt zij een diepen indruk op het in zijn toestand bijzonder zwakke gemoed van den jonker. Hij zucht eens en zwijgt en laat het hoofd nog dieper op de handen zinken. ,,Och, Heere God!'' kreunt hij, ,,wat moet ,,ik doen?.... Wat kan ik doen?.... Zij is toch de moeder ,,van mijn lieven jongen, mijn Widzelt!....''

Een geruimen tijd zwijgen beiden. Eindelijk waagt Foelck het: ,,Ocke, ik wil je niet aanraden om wreed te zijn. Maar ,,doe haar dan ten minste weg, zoolang je ziek en hulpbe- ,,hoevend bent. Ik zal je als je wilt, verplegen en je weer

„gezond en sterk maken, en als je eens zoover bent, wat je „dan doen wilt, moet je dan met je heer-vader en met je „biechtvader uitmaken.''

Ocke geeft geen antwoord en blijft in dezelfde houding zitten of liever hangen.

Nu beproeft ze, vermoedende de moeilijkheden, een poging van een anderen kant. Zijn lang gesukkel heeft zijn wilskracht en geest ook verslapt. „Als je dat soms liever hebt, wil ik „ook zoo meteen wel eens even zelf met den ouden Heerschap „spreken. Dan krijg ik van hem misschien het verzoek om „jou te verplegen en te genezen en daarin het recht om hier „te zijn en beschikkingen te treffen. En dan doe ikzelf wat „er gedaan moet worden en mag geen ander de handen daarin „steken.... Kunt ge nu den omgang met die meid zoo dade- „lijk niet geheel afbreken.... hm!.... maar neem dan ten „minste geen eten en drinken meer van haar aan en laat „haar in elk geval je zieke been niet meer behandelen. En....'' ze kon zelf den blos, die terwijl ze het zei als een vurige golf haar gelaat overstroomde, niet bedwingen — „als „je werkelijk beter worden wilt, stuur haar dan ten minste „'s avonds weg van je kamer!''

De oude Heerschap ontving haar bezoek met een beetje wantrouwig gezicht. Hij had een poosje met Detlef zitten praten, of, eerlijk gezegd, hadden ze na de eerste opmerkingen over dat ellendige jachtongeluk en dat Ocko, overigens zoo'n gezonde, jonge kerel, toch maar niet weer beter wou worden, niet veel anders gedaan dan een wedstrijd houden, wie het beste zwijgen kon. Heer Keno kon het eigenlijk niet goed plaatsen, dat kinderen van een man, zijn vroegeren „kasteleyn'' op den Vredenborch, dien hij had moeten belegeren en het land uit jagen, zijn zoon het leven hadden gered en nu hier vriendschappelijk een bezoek kwamen brengen. Hij wist dat hij daartoe goed recht had gehad, maar wisten die Detlef en die Foelck dat ook? Zoo niet, dan moesten ze toch in vijandige machteloosheid zich wrokkende terugtrekken, en al hadden ze zijn zoon dan ook niet laten

doodbloeden, nu, alsof alles tusschen hen in de schoonste orde was, een vriendschappelijk bezoek brengen, dat was haast te goed om echt te zijn. Zoo zat de oude geweldenaar daar stil voor zich heen te graven en te wroeten in zijn eigen wantrouwige gedachten, en omdat hij niets meer zei, zei Detlef ook niets meer. Het was werkelijk een bevrijding dat jonker Imel de kamer binnenkwam en al gauw Detlef meenam naar de stallen, om hem zijne jachthonden te laten kijken en zijn jongen Hongaarschen hengst, dien hij pas kort geleden had laten komen om ermede te fokken.

En nu kwam die Foelck ook nog! ....Wat zou die hem nu toch te vertellen hebben, of te vragen misschien?.... Een knappe deerne was het wel, al kon dat hem, ouden man van bijna tachtig, persoonlijk niets schelen, een mooi gezicht zag je toch altijd nog maar liever, dan een oude, rimpelige tooverheks.... Een houding als eene hertogin, God-bewaar-me!.... En een paar oogen als karbonkels!.... Maar niet te veel praten! Hoe minder je zegt, hoe minder je miszegt.... Een knappe deern, als ze gelegenheid krijgt met een vriendelijken lach, of ook wel met tranen, of voor je op de knieën vallen, is een kwade partij ook nog voor een ouden man.''

Foelck bespeurde al gauw de stugge houding en den weinig hartelijken toon, waarop de enkele woorden van dank den gestrengen heer om zoo te zeggen boven 't hart afgeknepen werden. Maar anders dan Detlef wierp zij zich dadelijk middenin de moeilijkheden. ,,Heer Keno,'' ving zij aan, vrijmoedig en gewoon, niet onbetamelijk, ook niet al te nederig of onderdanig, maar zooals een welopgevoed persoon tegen z'n grootvader zou spreken, ,,gij vindt het, denk ik, vreemd ,,en niet in orde, dat wij, Straakholters, juist wij, hier bij ,,u komen op den Borch, dien wij, of uren ver moesten ver-,,mijden, of gewapender hand nemen.''

,,Ja, vreemd is het wel! En dat laatste zal uw broeder ,,Detlef wel niet zoo gauw gelukken. Maar 't zou kunnen zijn ,,dat gij beter weet dan iedereen, waarom Keno thom Broecke ,,gedaan heeft wat hij gedaan heeft. Zeg eens op meisje, was

,,het geweld, of was het recht, dat ik Dethmar van Straakholt ,,uit zijn goed en uit het land gezet heb?''

,,Geweld was het zeker, Heer Keno! Of het ook tegelijk ,,recht was, kan ik niet heelemaal beoordeelen. Wel weet ik ,,dat daar bij ons in den laatsten tijd vreemde dingen gebeur- ,,den. Ruiters van Heer Edo van Rustringen, ,,den weerwolf'' ,,zooals ze hem in die heele omstreek noemen, reden bij ons ,,in en uit; onze eigen knechten verdwenen de een na den ,,ander en ze bleven ook weg. De muren en de wallen brokkel- ,,den af en werden niet hersteld; de valbrug kon niet meer op ,,of neer en bleef dus maar altijd liggen nacht en dag. En bij ,,ons was 't altijd feest, drinken en rinkelrooien en dobbelen, ,,zingen en vloeken en vechten. Maar dat gebeurt meer, en..''

,,En je begrijpt niet, meisje, wat Keno thom Broecke ,,daarmee te maken had. Dat wilde je zeggen. Nu, dat zal ik ,,je dan eens vertellen, omdat jij er de naaste aantoe bent. ,,Na je broer altijd, maar die heeft mij geen woord gezegd of ,,gevraagd. Ieder ander Heerschap mag op zijn Borch leven, ,,zooals hem dat gelieft, den boel verwaarloozen en in puin ,,laten vallen, als dat hem lust. Maar, Gods wonden! Dethmar ,,van Straakholt mocht dat niet, want van zijn Vredenborch ,,was geen steen meer zijn eigen. Die was van mij, eerlijk ,,gekocht en betaald. Hij zat erop als mijn ,,kasteleyn'' ,,om de grens te bewaren tegen ,,den weerwolf'' van Rustrin- ,,gen en tegen den graaf van Oldenburg. Ik betaalde hem de ,,soldij voor de gewapende knechten, die hij naar huis stuurde; ,,ik zond hem van hier uit mijn eigen stallen de paarden voor ,,zijne, neen, mijne ruiters, en hij verkocht ze aan Zigeuners ,,en zwervend volk en dan heetten ze gestolen! Ik betaalde ,,voor het onderhoud van bruggen en wallen en muren en liet ,,hem in mijne bosschen in Aurickerland boomen vellen, ,,zooveel hij maar noodig had. En hij liet alles daar verrotten ,,en verroesten en vergaan. Die eervergeten schurk! Ik had ,,hem moeten ophangen aan zijn valbrug, die op noch neer ,,wou en die daarom maar altijd open lag, of het een kroeg ,,of een hoerhuus was.

,,Wat een geluk dat het mij nog in tijds ter oore kwam, want ,,geen drie dagen later en Edo van Rustringen, ,,de weerwolf'' ,,zooals jij hem noemt en wat hij ook is, had erin gezeten met ,,een paar honderd van zijne bloedhonden en roofdieren. En ,,dan: Wee ons arme Aurickerland!.... Was het nu geweld ,,of recht?''

,,Het was verdiend loon, Heer Keno! Ik klaag ook niet ,,meer. Ik vreesde al dat er zooiets zat.''

,,Je zoudt kunnen klagen, meisje, jij en je broer, dat ik ,,uw landen onder mij houd, maar we moeten eerst de schade ,,herstellen en de kosten berekenen, en dan zullen we eens ,,zien wat er vrij komt. Zoolang kan Detlef, als hij wil, hier ,,bij mij wel aan den slag komen als opzichter over mijne ,,boeren. Zoolang Ocke ziek is, kijkt daar geen mensch naar ,,om. Imel bemoeit zich met niets dan met honden en paarden, ,,en als er geen streng toezicht is, doen de meyer luyden maar ,,wat.''

Dat was voor Foelck een zeer geschikt moment om met haar denkbeeld aangaande Ocke's verpleging voor den dag te komen. Ook vond ze daarbij gelegenheid om een woordje te plaatsen over ,,die heydenmeid'', die den jonker met haar kwakzalverij als anderszins net zoover achteruit had gebracht, als zijzelve en de ,,Mater'' van Mariënweer hem indertijd er bovenop hadden geholpen. De oude Heerschap vond het goed en een dag of wat later namen Detlef en Foelck hun intrek op den Borch en moest Yoni althans uit het ,,Hoghe Huys'' verdwijnen.

De jonkvrouw maakte zich daar van de meet af en hoe langer hoe meer verdienstelijk en zelfs geliefd bij dezen en gene. Niet alleen dat ze den jonker zorgvuldig en verstandig verpleegde, dat ze hem de vervelende, sombere herfst- en winterdagen kortte en opmonterde, maar ook verwierf ze zich de erkentelijkheid, ja toegenegenheid van de jongste dochter, Elborch. Deze was een paar jaar jonger dan zij en voegde zich misschien ook daardoor gemakkelijker naar hare geestelijke superioriteit.

Zelfs den stroeven burchtheer wist ze langzamerhand gunstig voor zich te stemmen. Eerst namelijk had hij, zelfs niettegenstaande hun ophelderend gesprek, het nog maar half vertrouwd dat zij, eene dochter uit dat geslacht, zich zoo vol zelfopoffering zou wijden aan de verpleging van zijn jongsten zoon. Maar dag bij dag, beter: avond achter avond won zij meer en meer zijn vertrouwen en zelfs, voorzoover zijn harde natuur daarvoor toegankelijk was, zijne toegenegenheid. Hij kwam, wat hij toen ,,de heidin'' hem oppaste, nooit gedaan had, zoo nu en dan eens op de kamer van Ocke en vroeg hoe het hem ging, en gaf Foelck een goedkeurend klopje op den schouder of een kneepje in de kin, als Ocke antwoordde: ,,Zoo stilletjes! Minder wordt het niet!'' — Dat is, zooals bekend, de manier van die volksstam om te kennen te geven, dat het best gaat en er beterschap te bespeuren valt. — Hij bemerkte nooit iets van verwarring of verrassing, Ocke lag met een tevreden gezicht op zijn rustbank en luisterde belangstellend naar Foelck, die hem wat voorlas. ,,Wat heb je daar ,,voor moois? Een roman van avontiure? Koning Arthur, ,,of Lancelot en Ginevere?'' — ,,Neen, Heer Keno! Niet ,,wat gij denkt'' en zij reikte hem het geschrift toe. Broecnanna Landriucht'' stond daar buitenop in kunstig gevormde versierde krulletters. ,,Uit uw eigen boekenkamertje, Heer! ,,Pater Ulrick heeft het mij gegeven. Ocke had er nooit van ,,gehoord. Ik heb ook ,,Upstalbeams Wilkerren''[1]) gekregen.'' — 's Avonds, wanneer haar herstellende patiënt hare zorgen niet meer behoefde, was zij in het gewone huisvertrek bij het gezin en ook dan ging bij kout en scherts met Elborch en de jonge mannen, of in meer ernstige gesprekken met den ouden Heerschap de tijd veel vlugger en aangenamer voorbij dan vroegere winters. Het duurde niet zoo heel lang, of ieder beschouwde haar intrede als een groote aanwinst, die ze niet gaarne weer zouden missen.

In den loop van het volgend voorjaar, toen de huwelijks-

1) De door de volksvergadering vastgestelde wetten.

dag van Elborch begon in zicht te komen, stelde deze met kieschheid en lieftalligheid aan Foelck voor, hoezeer zij allen ermede in hun schik zouden wezen, als zij ook na het volledig herstel van ,,boycken'' — dat was van z'n kinderjaren af het troetelnaampje van Ocko gebleven, ,,ventje'', ,,kereltje'' beteekende het, — bij hem op ,,den Borch'' wilde blijven. Dan was zij, Elborch, veel vrijer om op Valderen zoo vaak en zoo lang te wezen als zij wilde, wat met het oog op haar naderend huwelijk nogal dikwijls gebeuren moest. ,,De enkele ,,dagen, misschien eens een week,'' zeide zij, ,,die ik daar- ,,tusschen hier op den Oldenborch doorbreng, zal ik je waar- ,,lijk moeders sleutelbos en beugeltasch niet afvorderen. ,,Ik ben er trouwens nooit recht aan gewoon geraakt. Na ,,moeders dood is 't natuurlijk zus Doedt geweest, en die is ,,immers nu een paar jaar geleden met Heer Ulrick Cyrcxsena ,,van der Greete getrouwd. Neen hoor, dat is voor mij heele- ,,maal geene achteruitzetting; ik zou er juist erg blij om ,,wezen, als je mij dien last wildet afnemen.''

Zoo viel het niet erg moeilijk Foelck hiertoe te overreden; onverwacht effende dit verzoek haar den weg, dien ze zich anders misschien door allerlei hindernissen en belemmeringen zelf had moeten banen.

HOOFDSTUK VI.

IN DE BRANDING.

AAN den langen, vervelenden winter kwam toch ook voor jonker Ocke een einde. Vervelend was die in de hoogste mate voor hem geweest door zijne lichamelijke zwakte en door zijne geestelijke besluiteloosheid. Was Foelck bij hem, dan voelde hij zich wel rustig en evenwichtig; was hij, gelijk van lieverlede meer gebeurde, in den huiselijken kring, dan was hij ongedurig, of lichtgeraakt, of norsch;

het was alsof er iets nieuws in hem gekomen was, alsof hij er niet meer bij behoorde, alsof een vreemde wil over hem macht had verworven. Wijn drinken met zijn vader en zijn broeders en zwagers en omwonende heerschappen, het behaagde hem maar matig; het woeste drinkgelag met dobbelspel en wild gezang, het kon hem maar zelden meer bekoren. Als ,,de meid'', zoo was hij van lieverlede ook Yoni gaan noemen — het ter sluiks nog eens waagde zich, vleiend en sluipend als eene poes, bij hem in te dringen, keek hij verschrikt om zich heen en liet haar na een paar gemompelde woorden afdruipen. Vaak gebeurde dat niet, want sedert het bewind van de jonkvrouw had zij eene nederige vroegere positie onder de dienstmaagden weer moeten innemen.

Zoo kwam het overwinnende voorjaar en verdreef de sneeuw en het ijs en lokte het groen en de bloemen uit de verstorven aarde en tooide bosch en beemde met een gewaad van nieuwe, teedere pracht. Maar ook lokte de open zee en de vernieuwde koopvaart de oude zeeroovers wederom uit hunne winterverblijven; Godeke Michiel en Claus Stortebeker en Wigbold en Wichmnan en hoe al die kaperkapiteins van de Victualiebroeders of Likedeelers, die de geheele Noordzee tusschen Schotland en Noorwegen onveilig maakten, ook verder mochten heeten, zij hadden het wijde jachtveld weer opgezocht en vielen nu, de een voor, de ander na de havens van Oost-Friesland weer binnen. Meestal sleepten ze rijken buit van koopmansgoederen, kostbaarheden, geld en gevangenen mede en brachten dit alles voorloopig in veiligheid in de menigvuldige toevluchtsoorden en sluiphoeken, die ze in dat gewest met toestemming van de Edelingen-Landsheeren mochten gebruiken.

Op een avond was 't weer groot feest op den Oldenborch. De ,,Heeren der Zee'' hadden om te beginnen een goeden trek met hun sleepnet gedaan. Ze hadden twee schepen uit Bergen in Noorwegen, geladen met gedroogde visch en dennenhout, en een uit Danswijk met voor ettelijke tienduizenden rozennobels aan pelterijen en Poolsche tarwe, benevens nog een

uit Reval met eene kostbare lading van koper, bijenwas en huiden genomen en tot goeden prijs verklaard. De handelsheeren, eigenaars der lading, de schippers en stuurlieden hadden ze eerst in eene dragelijke gevangenschap onderdak gebracht in de sterke Zeeburch van Claus Stortebeker te Mariënhave. Daar werd soms voor een vijfde of nog minder van de waarde zoo'n geheele lading door de eigenaars teruggekocht; schippers en stuurlieden, evenals ook somwijlen welgegoede medereizigers, naar gelang van hun stand en vermogen, redelijk gerantsoeneerd; de schepen, als men ten minste tot een accoord kon komen, vrijgegeven. Het kwam evenwel ook voor, dat pas na een verwoed gevecht het schip werd buit gemaakt en dan werden de opvarenden zonder pardon overboord geworpen, ,,gedoopt'', of ,,de voeten gewasschen'', zooals men dat met duivelachtig sarcasme noemde. In dat geval werd schip en lading naar de vrijhaven opgebracht onder commando van hem, die 't eerst met de enterbijl in de vuist op het dek gesprongen was en die voer er dan ook verder als schipper op. Maar altijd was het binnenloopen van kaperschepen een voorbereiding tot groote vreugde en feestbetoon, voor de vaste en tijdelijke vrouwen en meiden van 't varensvolk; voor de Edelingen op de Borgen, die rijke geschenken ontvingen en voor een spotprijs hunne kelders konden voorzien van vaten en okshoofden Fransche, Spaansche, Grieksche wijn; voor de opkoopers uit Norden en Emden, die uit deze goedkoope magazijnen hunne winkels vulden, voor ieder die op een vriendelijke wijze wat vroeg, want Janmaat is altijd geweest gul en los van 't geld. Het was om zoo te zeggen een kermis, een roes van vele dagen en nachten, wanneer de vloot van Claus Stortebeker binnenliep. Niemand beoordeelde dit bedrijf als minderwaardig, niemand sprak ook van zeeroovers, ,,Heeren der Zee'' waren zij. De leuze, die aan land gold voor de Edelingen op hunne Borgen: ,,Ruten en roven dat is geen schande, Dat doen er de besten uten lande,'' gold aan boord van een kaperschip net evenwel, maar dan in dezen vorm: ,,Koopmans goud is niet beter dan Zeekonings staal.''

En zoo was het dan op dezen heerlijken voorjaarsavond weer eens groot feest, losbandig en uitgelaten, op den Oldenborch en op het dorp en langs den dijk, waar maar een groepje huizen stond tot aan den Zeeburch van Claus Stortebeker toe, een landschap vol menschen, meegesleurd in een draaikolk van joelende, juichende pret.

Ocke slenterde door den boomgaard, die achter den bloem- en kruithof zich nog een goed eind weegs uitstrekte. Of het gejoel en getier, het gezang en geschreeuw, dat uit de openstaande ramen van de groote bovenzaal naar buiten galmde, hem onaangenaam was, immers al verder verwijderde hij zich van het ,,Hooghe Huys'' en nog wel met een norsch en verdrietig gezicht. Ten laatste draaide hij eene paadje in, dat naar een met zoden belegd, kunstmatig heuveltje leidde, waarop eene loofhut stond. Daar wilde hij een poos gaan zitten, om in stilte te genieten van het liefelijk uitzicht over de velden rondom en den zeeboezem in de verte, waar de stralende zon in kleurige avondwolken onderging. Misschien werd het hem dan tevens klaar, waarom hij dezen avond niet in de stemming kon komen, terwijl hij vorige keeren meegedaan had als de beste, waarom hij ditmaal woedend werd om dezelfde dingen, waar hij vroeger om gelachen had.

Toen hij de loofhut binnentrad, bleef hij een oogenblik staan, want daar zat reeds iemand op de halfcirkelvormige, zodenbank halverwege van hem afgewend. Op zijne nadering keerde zij haar hoofd om, zich opheffende uit de droomerige positie van het steunen der kin op de beide zamengevouwen handen. 't Was Foelck en ook zij had naar den prachtigen zonsondergang zitten staren.

,,Wel, Ocke!'' zoo begroet zij hem met een vriendelijken glimlach, ,,werd de vroolijkheid daarboven jou ook te uitbundig?''

,,Ja,'' antwoordt hij kortaf, terwijl hij besluiteloos bij den ingang blijft staan.

,,En nu zit ik je hier in den weg, niet?'' gaat zij een beetje meisjesachtig plagerig door. Maar hij is blijkbaar niet in de

stemming om daarop in te gaan, zooals dat een galanten jonker zou betaamd hebben. Even norsch als te voren zegt hij: ,,Welneen! De loofhut is groot genoeg voor twaalf; ,,waarom zou ze dan te klein wezen voor twee?''

,,Wat doe je raar!.... Ik heb je toch niets gedaan?''

,,Neen!''

,,Wie dan wel?.... Heb je ruzie gehad?''

,,Neen! Dan loop ik toch niet weg! Maar ik walg van ,,alles.... Die menschen zijn ook al, zooals ze zijn.... Ik ,,schaam mij over mijn vader en mijn broers. De Heeren thom ,,Broecke met een troep dronken piraten!.... Vroeger heb ,,ik dat nooit gevoeld. En 't is er anders nog wel veel heiden- ,,scher toegegaan!.... Ik ben anders geworden en ik weet ,,niet waarom.... Misschien ben ik nog wel ziek. Misschien ,,heeft de heidenmeid mij wat ingegeven, mij behekst!....''

Foelck stoorde hem niet in die afgebroken ontboezemingen, maar volgde wel aandachtig den loop daarvan. Na eenige oogenblikken zonder iets te zien in de verte gestaard te hebben, hernam hij: ,,Soms denk ik wel eens: Was het wel ,,erg geweest, wanneer je mij verleden jaar maar stilletjes ,,had laten doodbloeden?.... Want dit is toch, ,,nimm' my ,,de wjirm!'' [1]) geen leven met eere!.... Heet ik daarvoor ,,jonker Ocke Kenesna thom Broecke, om hier den schenk- ,,waard te spelen voor een bende bezopen beesten van zee- ,,roovers!....''

,,Zoo mag ik je liever hooren, Ocke! Vloek maar! Raas ,,maar! Onweer zuivert de lucht. Ik weet best waarom jij ,,hierheen gegaan bent. Omdat het jou daarginds niet beviel. ,,Maar jij weet niet hoe het komt, dat het je daar nu niet meer ,,bevalt, terwijl het je daar een jaar geleden best beviel. ,,Was Yoni er ook?''

Stampvoetend en met een vloek bijt hij haar toe: ,,Dat weet je, voor den .... net zoo goed als ik.''

---

1) Haal mij de duivel! Letterlijk: Neem mij de worm! Maar ,,de worm'' is dan de draak uit het Germaansche heidendom, Fasnir, die door held Sigurd (Siegfried) gedood wordt.

,,'t Is waar! Maar daar ligt de knoop. Als zij er wel geweest ,,was en ze had weer met hare fantastische kleeding, hare ,,lenige, lokkende bewegingen, haar lachende mond, hare fon- ,,kelende oogen even als vroeger voor jelui, wijn- en liefde- ,,dronken mannen, hare verleidelijke dansen gedanst, en nu ,,en dan jou gezocht met een flikkering van hare vuuroogen, ,,met een lachje van hare roode lippen, dan, Ocke, had je ,,niet gewalgd van alles. Want een Yoni en zoo'n troep wilde, ,,losgelaten zeeschuimers, dat hoort bij elkaar. En zonder zoo'n ,,Yoni is de rest ook niets voor jou, walg je ervan. En als ze ,,je weer gevangen had met haar begeerlijk lijf, want bekoor- ,,lijk en verleidelijk is zij, dat wil ik best erkennen, als ze je ,,weer omkronkeld had met hare slangachtige leden, dan had ,,je weer een doel gehad voor je jonge leven.... Maar een ,,laag doel.... En dat wil je zelf niet, niet meer.... Nu ,,niet, ten minste.

,,Hoor eens, Ocke! Ik heb veel over allerlei dingen gedacht, ,,vroeger ook wel, maar meer nog sedert ik hier op den Borch ,,woon. Over jou en over het machtige geslacht thom Broecke ,,en over ons Emsigerland. Al deze lange winteravonden, als ,,de oude Heerschap zat te dutten bij de wijnkan in zijn arm- ,,stoel en Heer Ulricus las of schreef en 't krassen van zijn ,,veder over 't perkament was het eenige geluid, dat de ,,stilte stoorde, is er veel door mijn hoofd gegaan. Wanneer ,,ik je werkelijk in het leven heb behouden en ook daarna ,,wat heb gedaan, om je gezondheid te herstellen en je weer ,,op krachten te brengen, dan moet het mij toch wel verdrieten, ,,dat je nu met dat leven en die gezondheid en die krachten ,,geen weg weet.'' Ze zuchtte diep en 't was of ze een half gesmoorde snik wegzuchtte.

Ocke was belangstellend geworden. Neen, meer dan belangstellend, geroerd, aangedaan. Deze mooie, jonge maagd had verdriet om hem. Zij voelde niet maar alleen, zooals hij tot dusver altijd gedacht had, ernstig en plichtgetrouw voor haar werk en taak en zijn vaders huis, maar zij wijdde hare belangstelling aan de eer van zijn geslacht, zij interesseerde zich voor

zijn persoon, zij dacht diepe en hooge gedachten, zij vroeg in hare stille mijmeringen wat er van hem worden zou. Onbewust had hij naast haar plaats genomen en wachtte met gespannen aandacht wat hij nog verder hooren zou. Nu keek ze vrij en open hem vol in 't gezicht en vroeg, ernstig en met warmte: ,,Ocke, vind je 't werkelijk niet opdringerig, dat ik mij ,,bemoei met jou leven?''

,,Maar meisje, daar snak ik juist naar! Wie bekommert ,,zich anders om mij?.... Zus Elborch, ja, maar die trouwt ,,over een week of vier, en dan behoort ze bij haar man. Dat ,,weet ik nu al sinds Doedt getrouwd is op Greetsyl. Dan ,,zien we elkaar zoo nu en dan eens, maar er is toch niet meer ,,die echte vertrouwelijkheid van vroeger.... En Kene.... ,,die is twintig jaar ouder dan ik, en als die hier zoo nu en ,,dan eens komen van den Idzingaborch, is hij mij net zoo ,,goed een vreemde als wie ook van de oudere Heerschappen. ,,Imel-broer is, ik kan 't niet helpen, een wildeman.... ,,Bovendien, ik heb altijd kunnen merken, dat wij drieën.... ,,Doedt, Elborch en ik, bij elkaar behoorden, wij van onze ,,moeder, Vrouwe Theda, zij beiden van de eerste vrouw.... ,,Ik sta vrijwel alleen in 't leven!''

,,Ja ,,boycken'' staat wel alleen. En hij heeft toch zoo'n ,,behoefte aan wat toegenegenheid, aan wat liefde,'' fluistert Foelck in diepe meewarigheid zoo voor zich heen. Maar ineens richt ze zich op en stroef klinkt haar stem, als ze zegt: ,,Wanneer dat nu ,,boycken'' maar niet weer naar die heiden-,,meid drijft!''

Alsof hij een zweepslag in zijn gezicht gekregen had, vloog hij overeind, vuurrood van woede en hijgde en hakkelde in zijn woorden: ,,Gods wonden! Hel en duivel .... O Foelck, ,,is dat nu je hulp?''

,,Hoor eens, als 't moest, dan moet het en dan durf ik ,,ook best met harde hand aanpakken. Dat heb ik je wel ,,laten voelen, toen je ziek te bed lag. Maar die meid spookt ,,en sluipt, niettegenstaande Heer Keno's verbod om op 't ,,Huys te komen, hier nog voortdurend rond.... Na Vrouwe

,,Theda's dood is hier zeker heel wat veranderd en minder ,,geworden. Hij gaat zijn eigen weg en wordt hoe langer hoe ,,somberder en verbitterder. Onverschillig voor alles heeft hij ,,jou ook maar zoowat in 't wilde laten opgroeien! En er ,,zou hier toch zooveel goeds en groots kunnen verricht ,,worden!.... Met dit nuttelooze bestaan ben jij niet tevreden, ,,Ocke! Er zit meer in je dan je zelf wel weet, maar je laat je ,,veel te gemakkelijk maar drijven....

,,Zie eens hier, Ocke!'' — opgewonden sprong zij op en door een met klimop omrankte opening in het prieel spreidde ze haren uitgestrekten arm in 't ronde, ,,als je dan hier je ,,oogen laat gaan over dit rijke land, over deze weelderige, ,,vette weiden, deze zware bouwgronden, die prachtige, ,,goudglanzende zee voor je en die statige eiken- en beuken- ,,wouden het binnenland in; als uit dit alles in dezen wonder- ,,mooien voorjaarstijd de vruchtbaarheid en de overvloed ,,eruit barsten in millioenen van bloesems en knoppen, roept ,,dat alles dan niet tot je: ,,dit is te goed en te gezegend van ,,God, dan dat ten eeuwigen dage de bronnen van die welvaart ,,zouden moeten verstopt worden door menschengetwist, ,,dat die weelde en die overvloed zouden moeten verloopen ,,in 't zand door menschenafgunst?....

,,Al die Edelingen-borgen, al die Rijksvrije Heerlijck- ,,heden, die je vanhier ziet liggen met hunne stoere torens en ,,hooge wallen, aaneengeschakeld als een keten, ja, ze zijn ,,ook waarlijk een keten, hard en zwaar, die het land belem- ,,mert om omhoog te komen. Als aan een ketting hier op 't ,,voorplein in zijn kuil de beer zijn klein kringetje in 't ronde ,,loopt, zoo ieder van die Vrije Heeren in 't kringetje van zijne ,,Heerlijckheydt. Mijn eigen geslacht is door uw vader ter- ,,nedergeworpen, maar ik klaag niet, ik kan het dragen, als ,,het thom Broecke tot machtsverhooging gedijt.... Maar ,,doet het dat?.... Neen, nog niet.... Het was persoonlijke ,,wrok om verloren geld en persoonlijke zorg om eigen veilig- ,,heid.... Zelfs Heer Keno, de wijdvliegende zeearend, ziet ,,niet verder. Ze meenen allen dat de gemakkelijke rijkdom-

,,men, het voordeel zonder inspanning dat de zeeroovers hun ,,aanbrengen, een groot voorrecht is, en het is een pest, een ,,kanker, in de eerste plaats voor de Heerschappen zelven....

,,Als gij daarvan niets meevoelen kunt, Ocke, is het beter ,,dat wij er niet verder over spreken. Dan bestuur ik verder ,,de huishouding van uwen Heer-vader.''

Ocke had zich inmiddels weder op de zodenbank nedergezet. Nu strekte hij in een spontane opwelling van geestdrift voor die schoone idealen en tevens in een besef van hulpbehoevendheid zijne beide armen naar haar uit, en met een schreeuw als van een angstig dier barstte het uit zijn borst: ,,O ja, ik voel ,,het wel!.... Ik wil het ook! Maar wat kan ik alleen? Wie ,,helpt mij? Als jij mij maar hielp!.... O Foelck, laat mij ,,niet los!'' Als mechanisch, door een kracht buiten hem in beweging gebracht, sloeg hij zijne armen om haar heen en wilde haar tegen zich aandrukken en kussen. Maar koel en fier wendde zij haar gelaat af en voegde hem toe, kalm en rustig: ,,Neen, ,,boycken'', daar zijn wij nog niet aan toe! ,,Zoo vang je eene heidin, of een van die aardige dochtertjes ,,van een of ander van je onderhoorigen. Maar ik ben Foelck ,,van Straakholt!''

Hij wankelde op zijne beenen en viel op de bank terug. ,,O Foelck, hoe kun je nu in deze oogenblikken haar erbij ,,halen? Ik verklaar je, ik zweer je, zij is niets meer voor mij. ,,Sedert ik jou heb leeren kennen, sinds ik jou dagelijks om ,,mij heen heb, weet ik dat ik jou noodig heb. Als knaap van ,,achttien, negentien jaar, die nergens liefde vond, nergens ,,plaats voor zijn liefdeshongerig gemoed, heeft zij mij ver- ,,strikt, betooverd, zij met haar verleidelijk lichaam en hare ,,lokkende oogen. Een roes van korten duur is dat geweest ,,en toen werd het gewoonte. Meer dan een lichaam is zij mij ,,nooit geweest!.... O Foelck-lieve! je moest niet zoo hoog- ,,moedig, zoo uit de verte wezen. Ik heb je zoo hard noodig!''

Zij was inmiddels weer naast hem gaan zitten en duldde dat hij hare hand genomen had en zijn hoofd tegen haren schouder liet leunen, ja zelfs liet zij toe en wendde haar

gezicht niet meer af, toen hij eerst hare zachte wang en daarna, driester geworden, hare warme rozenlippen kuste. ,,Wil je nu en voor altijd mijne allerliefste lieve zijn?'' fluisterde hij smeekend, ,,O, met jou de feestdagen van Elborch meevieren, ,,wat een heerlijkheid! Met jou achter mij te paard in den ,,bruidsstoet van hier naar Valderen! Met jou meedoen aan ,,'t ringsteken! Meisje, ik win den prijs vast! Maar dan moet ,,jij den teugel voeren, dat weet je toch!''

,,O ja, natuurlijk, niet te hard en niet te langzaam, anders ,,laten de kamprechters den rit niet gelden. Dat is mijn zorg. ,,En jij scherp het doel in 't oog en met vaste hand den degen ,,midden in den ring sturen. Daar kunnen we zachtkens ,,mede beginnen; zoo'n bruiloftsweek verbindt je nog tot ,,niets. Bezin je je daarna nog anders, dan ben je nog vrij.''

Onderwijl was de zon heelemaal ter ruste gegaan in de kalme, droomerig deinende zee. Ocke streelde in stil geluk hare bruinroode, krullende lokken. Ineens trof het hem als eene huiverige verrukking, dat kleine vonkjes opspatten en een ondeelbaar oogenblik glinsterden bij die aanraking. ,,O, ,,Foelck-lieve! Elfengoud! Nu ben je ook mijne elfenko- ,,ningin!''

Nog lang bleven zij in den zoelen voorjaarsavond als gelieven bij elkander, fluisterend en kussend en kozend en nu deed Foelck ook niet meer stug of weerstrevig, maar beantwoordde echt liefdevol de kussen, die hij niet moede werd op hare een weinig geopende, maagdelijk reine lippen te drukken. Het voorafgegane was als het beuken van de branding geweest, waarvan dit de rustige, veilige haven was.

HOOFDSTUK VII.

VOORUITZICHTEN.

DE bruiloft was met groote pracht en uitbundige vroolijkheid gevierd. Zeven dagen tot diep in den nacht hadden de Borgen van de ouders en naaste bloedverwanten van het jeugdig echtpaar weergalmd van muziek en gezang en spel en dans; zeven dagen lang feestmaaltijden en genietingen, zooals die eeuw voor den rijken adel alleen mogelijk maakte. Gedurende dien tijd was er geen enkele wanklank tusschen Foelck en Ocke voorgekomen, integendeel, hunne verhouding was van dag tot dag inniger, hartelijker en vertrouwelijker geworden, zoodat ze dan ook besloten om na de toestemming van Heer Keno hunne verloving aan de bloedverwanten van wederzijden mee te deelen.

Die toestemming was, nu ja! wel gegeven, maar met zoo'n soort van stugge onverschilligheid, die misschien pijnlijker en beleedigender is dan eene botte weigering. Toen de jongelieden voor hem stonden, had hij Foelck even aangekeken met een gezicht, alsof hij zeggen wilde: ,,Dat heb je toch maar knapjes gedaan. Jij weet de lijn maar wat goed om het hooi te leggen!'' Maar hij zei verder niets, dan op een beetje brommerigen toon: ,,Ocke, jij hebt je jaren. Als jij denkt dat je een vrouw ,,onderhouden kunt, moet je je gang maar gaan. Foelck heeft ,,haar aandeel in wat er van 't oude Vredenborch nog overig ,,is. Want het is niet voor de Straakholten, dat ik daar een ,,Ny-Vredenborch laat zetten.... Maar ,,hawar!'' [1]).... ,,Ik ben nu ook te oud, om over die dingen nog twist te ,,maken.''

Vriendelijker en welwillender was de verwelkoming van de aanstaande schoonzuster op Cyrckxena-Huys te Greetsyl bij Heer Ulrick en Vrouwe Doedt, en eveneens bij de ouders van Haren Allena op Groot-Valderen. Imel thom Broecke,

1) zooiets als: vooruit maar! à la bonheur!

die als ongehuwd bij zijn vader op den Borch een woest en zedeloos leven leidde, trok zich er niets van aan, en jonge Keno, die te Norden in Idzingka-geslacht gehuwd was, vond het wel goed, omdat hij het niet verhinderen kon, maar meer toch ook niet. Wel prikkelde dit in hooge mate de hooghartigheid van Foelck, maar ze begroef die gewaarwording van bitterheid voorloopig maar in haar binnenste.

Al had Ocke nu over 't algemeen niet over te groote koelheid van den kant zijner aanstaande vrouw te klagen, toch verraste het hem in den eersten tijd algedurig, wanneer zij in een intiem samenzijn waren, dat Foelck dan soms ineens zijn arm om haren schouder wegstootte, opsprong en woorden als bliksemflitsen van zich afschoot: ,,Mijn ,,boycken''! — deze vleinaam had zij zich ook al gauw aangewend, misschien in het onbewuste gevoel dat deze zoo goed hunne onderlinge verhouding teekende, — ,,daar moet hier in Friesland ver- ,,andering komen! ,,Twee groote masten op één schip deugt ,,niet,'' zeggen onze zeevarende vrienden. Hoeveel te minder ,,dan waar zoowat iedere Vrijheer, ,,groote mast'' wezen wil! ,,Dat is aan den wal net even verkeerd. Daar moet paal en ,,perk gesteld worden aan dezen heilloozen warwinkel. ,,Anders gaat de geheele boedel hier te gronde. Als ik mooi ,,wou doen, zou ik zeggen: ook ter wille van den gemeenen ,,man. Maar dat kan mij het minste schelen. Wel terwille ,,van de ,,Geslachten'' zelve, die nu in aanhoudende veete ,,zichzelf en elkander vernietigen.... Thom Broeckes zijn ,,nu al meer dan eene eeuw machtig, zeer machtig, maar zij ,,moeten de machtigsten zijn en blijven.''

,,Dat mag nu wel verlokkend zijn, maar hoe krijg je,.... ,,hoe krijgen wij dat gedaan?''

,,Daar denk ik vaak genoeg over.... De weg is steil en ,,ongebaand.... Maar waar een vaste wil is, komt er ook wel ,,een weg.... Weet je wat ik laatst al zoo eens gedacht ,,heb?.... 't Viel mij maar zoo opeens in. Misschien is 't ,,onzin, misschien is 't wijsheid.... Als we Heer Keno eens ,,zoover konden brengen, dat het aloude thom Broecke's

,,grondbezit alleen vererfde in de speerzijde.... Daar kan Pater
,,Ulricus zoo voor en na wel eens een appeltje van opgooien
,,Hij met zijn geleerdheid weet wel hoe dat in sommige
,,landen gebeurt. Ik heb er wel eens van gehoord, maar het
,,rechte weet ik er niet van.... Keno is nu al twaalf jaar
,,getrouwd en heeft alleen maar een dochtertje.... Imel
,,zal wel nooit trouwen.... De spillezijde, je zusters kunnen
,,bevredigd worden uit het verworven goed en in baar geld
,,en kostbaarheden. Maar het stamgoed, het ,,principaal''
,,nooit aantasten, ,,eenig en onverdeeld!'' ''

,,Ja, dat lijkt, als je 't zoo hoort, wel mooi, en 't is gemak-
,,kelijk genoeg om te zeggen.... Maar zal vader het willen?
,,En als hij het nog zou willen, zijn wij er dan nog wàt beter
,,aan toe? Ik sta dan toch altijd nog maar op de derde plaats.
,,Keno is twaalf jaar getrouwd en hij heeft maar een doch-
,,tertje. 't Is waar, maar zij zijn beiden nog jong genoeg, die
,,kunnen nog best een troepje zonen krijgen. Ik ken wel
,,menschen, die na twaalf jaar stilstand achter elkaar nog
,,drie zonen kregen.... Imel ook.... die kan nog best
,,trouwen....

,,Het lijkt mij een dooie musch, Foelck-jea [1])! waaraan
,,jij je vergaapt.''

,,En al was dat dan ook zoo,'' antwoordt zij hierop wel een klein beetje vinnig, ,,wat zijn dan nu onze vooruitzichten?
,,Wat jonkerboer wezen op Straakholt, als je vader ons de
,,landen teruggeeft, en aan Dethlef nog mededeelen van de
,,opbrengst. Maar juist omdat dat zoo is, wat je daareven zei,
,,zal je vader er eerder het oor aan leenen, als Pater Ulricus
,,daar eens zoo zachtkens over begint.

,,Wanneer een mensch maar zoo traag van den eenen dag
,,naar den anderen bungelt, brengt hij nooit iets groots tot
,,stand. Men moet het volgend jaar en de volgende jaren zien,
,,alsof het de dag van morgen was. Dan is er voor ons wel wat
,,goeds en groots te doen, ,,mijn Boycken''''

1) Lieve.

Ocko schudde een beetje mismoedig het hoofd, maar daardoor liet Foelck zich niet uit het wijde veld van hare bespiegelingen verdrijven. Ze begon weer opnieuw: ,,Het ,,Stamgoed onverdeeld. En zeg nu maar eens dat jij daar Heer ,,op bent of wordt. Dan van de oude rechten nooit iets laten ,,slippen, geen sikkepit. Wel erbij zien te winnen door koop ,,en ruiling, door pandneming en veetegang. En den druk van ,,de oude rechten verminderen voor de gewillige onderzaten, ,,zoodat ze gaarne onder thom Broecke zitten als Heer. ,,Alleen op de onvolgzamen den druk verzwaren. Dat is op ,,allerlei manieren te doen, zonder nog te erg buiten de ,,Landrechten te gaan. Oproepen in vroondienst [1]) op drukke ,,tijden. Weg- en waterschouw, dijkschouw geven daar aan- ,,leiding genoeg toe....

,,O ja, de lagere Edelingen en de Vrijboeren moeten immers ,,ook hier in Broeckmeralandt bepaalde bewapening hebben, ,,niet waar?''

,,Volgens ,,Upstalbeams-wilkerren'' [2]) al van oude tijden ,,her, nog uit de eeuwen der rooftochten van de wilde Vikin- ,,gen, maar dat is nog nooit afgeschaft, al komt er hoe langer ,,hoe meer verslapping in. Het heet nog steeds ,,dye Athalin- ,,gen tho horse mei swird in schield, dye Frylingen mei koker ,,in boge, dye huwslioden mei ekkeris ark'' [3]).''

,,Dat meende ik al. Nu, daar is voortdurend wel wat op ,,te vinden, om af te keuren wat wij niet goedkeuren willen. ,,En dan is een machtig middel gelegen in het voorthelpen ,,van wie met ons mee willen.''

Hoe meer ze haren minnaar met groote oogen naar hare stoute toekomstvoorspiegelingen zag zitten luisteren, hoe meer Foelck zich aangespoord gevoelde om in steeds hooger en wijder kringen te vliegen; ze deed haar naam van ,,valk'' wel eere aan.

---

1) Heerendienst. Als ,,hand- en spandienst'' nog hier en daar in onze Oostelijke provinciën bestaande.

2) De verordeningen op de Opstalbooms-vergadering genomen.

3) De edelen te paard met zwaard en schild, de vrijen met koker en boog, de huislieden met landgereedschap.

,,Nog eene groote zaak schiet mij daar in de gedachten: ,,de Geestelijkheid te vriend houden. Met anderen mee van ,,thom Broecke's volk, maar altijd die van den Oldenborch ,,vooraan, nu eens een kloostertje stichten of rijk begiftigen, ,,dan eens eene kerk bouwen hier of daar. Zoo verwerft het ,,Geslacht zich nog meer kerkelijke zeggenschap dan het al ,,heeft; de Unicus-Collator kan gewoonlijk den Pastoor naar ,,zijn pijpen laten dansen. Vriendschap zoeken en onder- ,,houden met de hooge Geestelijkheid, Abten, Priors, ook met ,,de Bisschoppen van Munster en Bremen.''

,,Maar meisje, hoe bedenk je dat alles! Ik zou nooit op al ,,die gedachten gekomen zijn. Het draait mij ervan in mijn ,,brein!''

Foelck beschouwde als eene uiting van bewondering, wat bij Ocko zoo van lieverlede eene groeiende ontstemming werd. Het is voor een minnaar nooit eene genoegelijke gewaarwording zich zoozeer de mindere van zijne geliefde te moeten gevoelen.

Zij ging echter onverdroten voort in de bedwelming van haar eigen wierookwolken. ,,Och, de eene mensch ziet nu ,,eenmaal meer dan de andere. Ik heb blijkbaar alles onthou- ,,den, wat ik van mijne jeugd af heb opgemerkt. En ik heb ,,altijd een massa tijd gehad en eenzaamheid om mij heen. ,,De lange dagen en nog langer avonden vooral op Vreden- ,,borch eerst en daarna te Hinta met mijn broer en zoo nu en ,,dan eens Pater Rembertus tot gezelschap en leermeester. ,,Dan verwerkte ik in mijne eenzaamheid wat ik zoo voor en ,,na van hen gehoord had. Het kan wel zijn dat ik er veel ,,meer uithaal, dan zij erin gelegd hebben....

,,O daar gist en woelt nog veel meer in mijn hoofd op en ,,neer, waar ik vooreerst nog geen woorden voor weet te ,,vinden....''

,,Nu, houd wat mij aangaat, maar op! 't Is mij al lang ,,genoeg en veel te veel. Voor al die zaken ben ik net zoo ,,geschikt als een kat om schaatsen te rijden, of een beer om ,,viool te spelen. Als het er nog om te doen was om aan het

,,hoofd van eene bende wakkere knapen een Borch te berennen, ,,eene stad te plunderen, een landschap te brandschatten! ,,Maar dit is mij te fijn en te ingewikkeld.''

,,Als jij maar wilt, Boycken!'' vertroostte Foelck hem op moederlijken toon, ,,zul je het je wel eigen maken. Rooven en ,,branden en plunderen en doodslaan moet nooit ons doel zijn, ,,op z'n hoogst eens middel, waar 't noodig is. Het doel moet ,,hooger liggen en heerlijker zijn: de Heerschappij van Fries-,,land-Overeems. Of je dat nu wilt noemen Graaf of Regeerder ,,of Potestaet, zooals onze stamverwanten tusschen Vlie en ,,Lauwers nu eens een hebben en dan weer niet, de naam doet ,,er voor mij niets toe, maar wel de macht en de heerlijkheid.''

,,Het is wel een mooi verschiet, waarin je mij laat kijken; ,,ik ben alleen maar bang dat het Koning Laurins toovertuin ,,is, of die heerlijke zomervruchten, die Magister Albertus ,,midden in den winter den Hollandschen Graaf te Keulen ,,voortooverde: als hij er met z'n hand naar greep, waren ,,ze weg.''

,,'t Behoeft toch ook niet van vandaag tot de volgende week ,,gebeurd te wezen. En als thom Broeckes met hunne naaste ,,bloedvrienden het alleen niet afkunnen, dan is er nog wel ,,op hulp te rekenen van buiten ook. Er zijn wel meer landen, ,,waar de Opperheer zijne binnenlandsche macht wil sterken ,,en bevestigen door zich uit te breiden naar buiten. De ,,Hertog van Beyeren, die Graaf hoopt te worden van Holland ,,en Zeeland en tegenwoordig begint zich te vermeien in het ,,denkbeeld, dat de verwoede vechtpartijen van de Vetkoo-,,pers en de Schieringen hem aan de macht in Friesland-,,Westerlauwers zullen helpen, die kan hier ook nog wel eens ,,aan te pas komen. Dat een Hertog, eens Keyzers zoon, ,,jou, zonder het zelf te weten, den ,,stegelreep'' 1) houdt, ,,Ocko! dat is nog zoo'n kwade gedachte niet. Dan kun jij ,,toch wel rijden, wil ik hopen.''

,,Dat zou ik nog wel denken,'' is het min of meer nuchter

1) Stijgbeugel.

bescheid van Ocko, die, niettegenstaande al de schitterende kleuren op Foelcke's paneel, zich nog niet zoo recht in vuur en vlam kon laten zetten voor deze goudglanzende plannen, wat ook eigenlijk niet te verwonderen was, daar hij pas in de laatste weken in zijn meer intiem verkeer met zijne beminde met deze hare idealen in aanraking werd gebracht. Hij had aardig liever gehad, dat zij op zijne knie was blijven zitten en dat ze elkaar nu en dan eens hartelijk gekust hadden en wat vleiwoordjes gewisseld. Maar als ze over deze dingen begon, schoof ze al gauw zijn arm weg van haar middel, dan sprong ze op en stond midden in de kamer te oreeren, en dan voelde hij dat hij er zoo'n beetje voor spek en boonen bijzat. Het gewone type landedelman-vechtersbaas was voorloopig in hem nog veel sterker dan het kiempje heerscher-grondvester eener dynastie.

,,Ik geloof dat we gemakkelijker en zekerder kunnen berei- ,,ken wat jij je voorstelt,'' zei hij droogjes, na een poosje stilzwijgend haar te hebben aangekeken, in afwachting of ze ook eens weer naar hem toe zou komen.

,,Hoe dan, Ocko''! stoot zij verrast uit en meteen zat zij op de leuning van zijn stoel en sloeg den arm om zijn hals. ,,O ,,Boycken'', wat zou dat heerlijk zijn!''

,,Wel, als jij er niet tegen hebt, dat ik een paar jaar er ,,tusschenuit trek. Dan verover ik mij hier of daar een Graaf- ,,schap, of ik maak mij een Hertogdom. Dat doen er wel meer ,,tegenwoordig. En dan haal ik je en word je mijn Gravin of ,,Hertogin op een van die mooie eilanden in de buurt van ,,Griekenland of van Italiën.''

Teleurgesteld liet ze zich van den stoel afglijden en pruilde: ,,O Neen, Ocko! Dat is niets voor mij! Duizendmaal liever ,,zou ik, als 't voor ons zelf niet gaat, voor onzen oudsten ,,zoon, indien we er een krijgen, of voor een kleinzoon de ,,Heerlijkheid van dit ons eigen Friesland verwerven, dan ,,zelve Gravin of zoo iets te wezen in zoo'n ver, vreemd land!''

HOOFDSTUK VIII.

JONCKER OCKO SOLDENIER.

'tKWAM er toch toe dat Joncker Ocko zijns vaders huis en het land verliet. Hij kon zich blijkbaar niet zoo gauw tot de hoogte der eerzuchtige droomen zijner verloofde verheffen. Zij hadden wel eens meer over deze zaken gesproken, maar dan kwam hij er telkens op terug, dat het niet met zijne natuur strookte, dat de ,,Brôcmannen'' nog niet zoo heel lang aan een Heerlijk gezag gewend waren en het niet zoo gemakkelijk zou gaan zoo'n trotsch, zelfstandig volk, als zij waren, daaronder te doen bukken.

Verder waren er ook nog wel enkele andere dingen, die hij niet zeide, b.v. dat hij er sterk tegenop zag, ,,de meid met haar kind'' als honden weg te jagen. Foelck had hem wel gewezen op het voorbeeld van den Aartsvader Abraham, maar daarbij had hij een beetje spotachtig geglimlacht en gezeid: ,,Je wilt toch zoo'n ouden Jood niet met een Friesch Edeling ,,gelijk stellen!'' Al wat zij verder probeerde had zijn tegenzin niet kunnen doen verdwijnen. ,,Als het dan gebeuren moet, ,,moet jij daar maar order op stellen,'' had hij ten laatste, om er zich maar uit te werken, gezegd. ,,Ik wil er geen last ,,mee hebben, dan ga ik er een jaar of wat tusschenuit.''

Hij had haar ook al eens verteld van de schitterende loopbaan van Joncker Otto van Brunswyck, die als jongste zoon uit een Hertogelijk Huis ook aan het Hof van zijn vader weinig toekomst had, en daarom als ,,Capiteyn'' zijn persoon en zijne ,,Soudeniers'' had ten dienste gesteld van machtige Heeren, die zich van zijne kracht en krijgskunst maar wilden bedienen. Zoo was die dan eerst een paar jaar bij den Koning van Franckrycke geweest, daarna bij den Marckgraaf van Montferrat en ten slotte bij Koningin Joanna van Napels.

Naar hem onlangs door een bevriend Edelman uit het Munsterland was verteld, was diezelfde Otto van Brunswyck nu, zooal niet Koning van Napels, dan toch de zooveelste

man van die altijd jeugdige en amoereuse Koningin en, wat allicht nog aangenamer was: Hertog van Tarente. Zoo had hij het dan toch als bendehoofdman een aardig eindje verder gebracht, dan wanneer hij bij zijn vader thuis was gebleven te Brunswyck, en dat was dan nog wel een Hertogelijk Hof.

Hoewel ze eenerzijds niet zonder zorg was, dat daar buitenaf misschien ook eene of andere voorname dame haar haren sterken, gezonden vrijer zou afsnoepen, eene of andere oudbakken vorstin met jeugdige lusten zou trachten hem te koopen voor een Hertogdom en rijke inkomsten, verzette zij zich toch maar niet langer tegen wat ze niet verhinderen kon. Misschien was er, wanneer Ocko haar trouw bleef, ook nog wel wat goeds in gelegen, dat hij door verkeer buitenslands aan Vorstenhoven en door opleiding onder geduchte ,,Capiteyns'' in die landen vechten en landsbestuur beide leerde als eene kunst.

Ocko toog dus dien zomer de wijde wereld in, vergezeld van een twintigtal stoere kerels, die hij ten deele onder de ,,Heeren der Zee'', ten deele uit de ook op avonturen beluste jonge mannen van zijn eigen Broeckmerland en Aurickerland had uitgezocht. Met eene aanbeveling van den Bisschop van Munster verwierf hij eene aanstelling bij Zijne Hoogwaardigheid Adolf van Nassau, Bisschop van Spiers, die destijds gewapenderhande zijnen ambtgenoot van Bamberg, Lodewijk van Thuringen, het Aartsbisdom van Mentz bestreed. Daarvandaan toog hij, altijd gevolgd door zijne trouwe landslieden, zoovelen er nog van overig waren, en een paar dozijn uit Duitschland, die hij in zijne eigen soldij had genomen, naar Frankrijk en diende daar den Paus te Avignon in diens nooit eindigende schermutselingen tegen de zich van hem losworstelende Baronnen en Stadsrepubliekjes in zijn wereldlijk gebied.

Niet dikwijls, maar toch een enkele maal vond Ocko gelegenheid een brief aan zijne bloedverwanten en zijne achtergelaten verloofde te verzenden, als er eens een of een paar zijner ,,Brôcmannen'' naar zijn vaderland wenschte terug te

gaan, omdat zijn dienstverband was afgeloopen, of hij door verminking of door ziekte niet meer voor het krijgsbedrijf deugde.

In die schaarsche brieven verhaalde hij allerlei wetenswaardigs over het soldeniers-bestaan, dat het met de gevaren van het vechtende leven nogal wat meeviel. Zoo was het, vertelde hij, eene stilzwijgende afspraak van al de ,,Condottieri'', zooals ze in Italië heetten, om in 't gevecht zoo weinig mogelijk van elkaar opzettelijk te dooden. Het hoofddoel van ieder persoonlijk was een tegenstander van zijn paard te werpen en dan strijdros en wapenrusting buit te maken. De man zelf kon zich dan voor een behoorlijken, soms zeer onbehoorlijken losprijs vrijkoopen. Wie het geluk had nu en dan eens een rijk edelman krijgsgevangen te maken, kon in een paar jaar een vermogend man zijn. Hem waren losprijzen van vijftig en zestigduizend Livres lang geen onbekende zaak, en al was het nu ook niet bepaald zooveel, eenige lang niet onaardige fortuintjes had hij ook wel gehad.

Ook over de bezoldiging en de leefwijze deelde hij soms wel belangrijke bizonderheden mede, dat zelfs de gewone ruiter een rijk bestaan had, want behalve de losprijzen en de soms ontzaggelijke buit, behaald bij de plundering van veroverde kasteelen en steden, was de gewone soldij al dertig gouden ducaten per maand.

,,Laat het waar zijn,'' zoo schreef hij, ,,dat dit volgens onze ,,begrippen een heele schat is, en vooral voor kinkels, die ,,thuis nog nooit drie schellingen bij elkaar gezien hebben, ,,maar gij dient erbij te bedenken dat niets gemakkelijker ,,went dan geld; geen tammer dier dan geld; of het van goud ,,of van zilver is en welke kop of muntslag er ook op staat, ,,het is dadelijk eigen met je. En ook is het waar dat de dingen ,,van het dagelijksch gerief hier veel duurder zijn als bij ons ,,te lande. Een klein, mager koetje, niet veel grooter als een ,,fiksche bok, kost hier al twee goudguldens; een schaap, ,,zoo'n ,,heidschnuck'', een halve, en zoo naar evenredigheid. ,,Daar zijn hier in dit land maar twee dingen voor den ruiter

,,goedkoop. Wijn, die vaak bizonder smakelijk en vurig is, ,,is haast te geef, en wat daar bij hoort en meestal erop volgt ,,ook.

,,Maar verreweg het meeste geld is ,,zoo gewonnen, zoo ,,geronnen bij dobbelspel en liefjesspel. Erg is dat toch ook ,,alweer niet, want als de ruiter met een buidel vol geld naar ,,zijn land zou willen terugkeeren, wordt het hem toch in ,,Duitschland, Bourgondië of Munsterland onderweegs ont- ,,roofd door de Heeren van de groote baan.''

Aan 't einde van dit schrijven liet hij het schijnbaar zoo terloops uit de pen vloeien, dat hij in de laatste maanden een bijster gemakkelijk en aangenaam leventje had; hij was n.l. door Koningin Joanna tot haar ,,Cameriere'' 1) aangesteld en had zijne vertrekken in het ,,Palazzo Reale'' 2), een ruim inkomen en eene invloedrijke positie.

Deze brieven brachten geene onvermengde tevredenheid te weeg. Vooral Jonckvrouwe Foelck keek met vurige, felle oogen in de onbestemde ruimte en liet ieder, met wien ze in verkeer stond, hare onaangename stemming gevoelen. Doch ook ,,de olde Heerschap'' ontveinsde zich zijne bezorgdheid niet, dat hij op deze manier wel nooit zijn jongste zou weerzien. Dan had hij nog maar liever gehad, dat ze indertijd maar getrouwd waren.

Zijn Ocko, hij miste hem bij den dag meer. Immers, wat was hem in de laatste enkele weken niet ontvallen! Van zijne vrienden, de lustige, rinkelrooiende ,,Heeren der Zee'' waren er zoo voor en na al verscheidene verdwenen, sommige in gevechten omgekomen, over boord gevallen, sommige in dronkemanstwisten overhoop gestoken, sommige opgehangen, geradbraakt of een kop kleiner gemaakt op het schavot te Hamburg of te Bremen.

Imel, zijn sterke, doldrieste zoon, had onlangs den nek gebroken, toen hij, die allen en alles de baas wilde zijn, een weerbarstig en wild paard toch poogde te dwingen naar zijn

1) Kamerheer.
2) Koninklijk paleis.

onverzettelijken wil. Als een razende duivel had hij erop omgehouwen met zijn rijzweep, het de flanken gekerfd met zijne sporen, totdat het getergde dier eindelijk een zoo geweldigen luchtsprong maakte, dat het achteroversloeg en z'n nek brak, maar tevens dien van zijn berijder. Als een misvormde hoop bloederig vleesch was hij eronder vandaan gehaald.

Ten slotte en om de maat des jammers vol te meten, was slechts eenige weken daarna zijn oudste zoon, ook Keno geheeten, te Norden op zijns schoonvaders Borch, Idzinghe-Huys, vermoord op een familiefeest door eene overrompeling van eenige daartoe uitgezonden varensgezellen van Wigmode.

In familieraad wordt er besloten, dat er een vertrouwd en bereisd persoon zal worden uitgezonden, om Joncker Ocko al deze droefenissen te boodschappen, niet maar alleen een brief, aan tijdsgelegenheid en de hulpvaardigheid van kloostergeestelijken toe te vertrouwen. Zoo mogelijk brenge deze den nu door allen begeerden naar zijn vaderhuis en zijnen ouden, eenzamen vader terug! Maar wie zal deze kiesche en veelzins bezwaarlijke opdracht volvoeren?

Heer Ulricus, de nog jonge burchtkapelaan wordt ertoe aangezocht en hij neemt het met een bezwaard hart op zich. Na verloop van vier maanden is hij terug, maar zonder den Joncker.

Hierop had Heer Keno gewacht; dit had hem in 't leven gehouden. Toen hij echter in deze verwachting werd teleurgesteld, begon hij te kwijnen, alsof er een worm aan zijn hart knaagde. Hij verzwakte, at en dronk niet meer en in den tijd van enkele weken lag zijn stoffelijk overschot begraven in de door hem gestichte en door de ,,Heeren der Zee'' rijkelijk begiftigde kerk van het Klooster ter Yhle.

Thom Broecke's heerlijkheid, nog nauwelijks begonnen te stijgen en uit te blinken, scheen ook al weer te verzinken en uit te dooven. Wat was er nog van over? Adda, des jongen Keno dochter en erfgename van Idzinghe-goed te Norden voor de helft, van thom Broecke's goederen voor een vierde gedeelte de rijkste erfdochter allicht in gansch Oost-Friesland, en

dan Joncker Ocko, blijkens des Paters mededeelingen door Italie's bloemenslingers omstrikt en door de zuidelijke weelde van een Koningshof bedwelmd, liet zich vasthouden in de genotzuchtige hofhouding van eene zedelooze Koningin.

Maar wie ook van zins scheen zich bij deze situatie werkeloos neer te leggen, Foelck van Straakholt niet. Zij gaf geen kamp. Met fonkelende oogen en op elkaar geklemde lippen staarde ze eerst eene wijle voor zich heen. Toen spatten de woorden als vonken van haar mond: ,,Ik haal Ocko, mijn verloofden ,,bruidegom, terug, al zal ik het ook alleen doen! Eere is ,,ook wat!''

TWEEDE BOEK

OP ZOEK NAAR DEN VERLOOFDE.

HOOFDSTUK I.

BIJ COMTE GASTON PHOEBUS DE FOIX.

DIT gebeurde op het „leedmaal", nadat de meer verwijderde bloedverwanten en vrienden vertrokken waren en alleen de beide dochters, Doedt en Elborch, met hare echtgenooten, Heer Edzerdt Cyrckxena en Haro Ayoldts van Valderen, achtergebleven waren, om de zorgelijke toestanden onder oogen te zien. Graag of niet, het besluit werd genomen dat dezen, die er het naast aan toe waren, de reis naar Napels zouden ondernemen. Verder zouden hen vergezellen Dethlef, Foelckes broeder, die al geruimen tijd tot het vaste personeel van den Oldenborch behoorde als opzichter over het groot graanbouwbedrijf, — eerste bouwknecht noemde hij spotachtig zijn ambt — en verder Heer Ulricus, omdat hij de reis al eenmaal had gedaan en een Geestelijke in die vreemde landen zeker van grooten dienst kon zijn met zijne taalkennis en voor andere geleerde opdrachten. Natuurlijk werd er ook gezorgd voor een voldoend gewapend geleide en daar zou Dethlef van Straakholt het bevel over voeren.

Nog net tijdig voordat de reis aangevangen werd, kwam de vloot van de zeeroovers binnenloopen en ging in de baai dichtbij Mariënhave ten anker. Zoodra derzelver hoofdman, de beruchte, in ieder geval: geduchte Claus Stortebeker van de laatste gebeurtenissen ten huize thom Boecke en de daarmede samenhangende plannen had gehoord, bood hij zijne diensten aan, om het gezelschap op twee zijner schepen liever naar Bordeaux over te brengen ; die reis was veel gemakkelijker en korter dan over land.

Alzoo geschiedde dan ook. Op twee snelzeilende schepen dansten en rolden ze voor een stevigen zuidwesterbries de

Eems uit, benoorden de Wadden-eilanden en langs Hollands kust het Kanaal la Manche tusschen Frankrijk en Engeland door, zoodat ze na verloop van eenige dagen heel en levend, zij het ook nogal geteisterd door zeeziekte, voor de Engelsche oorlogshaven Calais aankwamen.

Godeke Michiels voer als schipper op het eene schip; het andere werd bestuurd door een Borkummer eilander, die er uitzag, alsof hij geen tien kon tellen, maar een uitstekend zeeman was. Met bedoeling had Claus Stortebeker juist deze twee beste mannen van zijne vloot vrijgegeven, den een om de zooeven genoemde kwaliteiten, den ander omdat hij zoowat overal in de wereld en in alle klassen en standen der menschelijke samenleving bekend was.

Godeke was van afkomst een Westfaalsche jonker uit een geslacht dat zich begeven had onder de bescherming en dus in dienstbaarheid van het Bisdom Verden. In zijne jonge jaren reeds had hij zijne rechten op burcht en landerijen voor een bespottelijk klein bedrag verkocht. Hij had een paar jaar aan eene universiteit doorgebracht en toch nog den titel van A. L. L. [1]) weten te behalen. Toen had een tijdje de lust hem bevangen om kloosterling te worden. Vóór de gelofte evenwel had hij ook dezen stand weer laten varen en was als avonturier de wijde wereld ingezworven. In Portugal had hij het tot rijkdom en hooge positie gebracht, zoodat hij zelfs in de hoofdstad Lissabon een eigen paleis bezat en uit zijn eigen middelen daartegenover eene kerk had laten bouwen. Door een omslag echter van de politieke verhoudingen had hij met achterlating van alles ook dat land moeten ontvluchten en was toen op de zeerooversvloot terecht gekomen. Deze was door al zijne levensondervindingen en door zijne bekendheid met vele hooge persoonlijkheden en met de taal der havens in verschillende landen de aangewezen man om ons gezelschap tot zijne bestemming te geleiden. Zonder veel moeite verkreeg hij dan ook van den Gouverneur van Calais een vrijgeleide

1) Artium liberalium licentiatus, Candidaat in de Letteren en Wijsbegeerte.

naar Bordeaux. Daar moest de Hertog van Lancaster, die voor den Koning van Engeland Stadhouder in geheel het veroverde Zuidwest-Frankrijk was, maar verder beslissen, of hij dezen vreemdelingen doortocht door zijn gebied wilde verschaffen.

Deze maakte geen bezwaar. Friesland was toenmaals een land, dat nog geheel buiten de Engelsch-Fransche politiek lag, en zoo kon het gezelschap na eenige dagen van vriendschappelijk oponthoud de reis verder voortzetten, nu naar het vrije Graafschap Foix. De Hertog van Lancaster had aan den Comte Gaston Phoebus, met wien hij in zeer aangename verhouding stond, een brief, niet alleen van vrijgeleide, maar ook van aanbeveling doen toekomen, alzoo werden ze ook door dezen trotschen Dynast allerminzaamst ontvangen.

Op beschikking van den Hofmeester behoefden ze niet in de herberg hun intrek te nemen, maar werden hun in het grafelijk Kasteel zelf vertrekken aangewezen, waar ze eerst een weinigje konden uitrusten van de reis en zich, na het gebruik van eenige ververschingen, toebereiden op de begroeting van den voornamen gastheer.

Een kamerdienaar kwam hen waarschuwen en door dezen voorafgegaan langs gangen en portalen werden ze in de tegenwoordigheid van den Hoogen Heer toegelaten. Bij den ingang, eene dubbele deur met zware fluweelen voorhangsels, die bij hunne nadering door dienaren werden teruggeslagen, bleven ze eerbiedig staan, verrast door de pracht en weelde, die hen daar omringde. Doch reeds daalde de Graaf af van zijn zetel op het verhoogde gedeelte en trad hun minzaam een paar schreden tegemoet.

,,Weest mij welkom, mijne gasten uit het hooge Noorden, ,,en treedt nader, dat wij elkander vriendschappelijk de hand ,,reiken. Nog nimmer heb ik in mijne woning vreemdelingen ,,uit uw land ontvangen.''

Een weinigje schroomvallig traden de drie Edelvrouwen naar voren en maakten hare reverentie, zoo hoofsch als ze dat geleerd hadden. Daarna trokken ze zich een weinig op zijde

terug om plaats te maken voor hare ,,Eheheeren'' en voor den geestelijke. Deze, met de Fransche taal ten minste eenigszins bekend, noemde hunne namen en kwaliteit van Friesche Edelingen.

Het gesprek, voorzoover men het een gesprek mag noemen, werd hoofdzakelijk tusschen den Graaf en pater Ulricus gevoerd en bepaalde zich vrijwel tot de vragen: vanwaar en waarheen?

De Graaf was veel teveel een man van fijne beschaving om te informeeren met welk doel deze verre en voor vrouwen moeilijke en lang niet ongevaarlijke reis ondernomen was. De pater gevoelde echter dat het eene zaak van erkentelijkheid was tegenover een zoo heuschen gastheer en machtigen beschermer van hun kant niet geheimzinnig te doen, daarom wendde hij zich tot zijne reisgenooten met de vraag: ,,Scil ,,'k 'et him mar sizze?'' — ,,Hwerom net? Der iz ommers ,,gjin kwea by?'' [1]) antwoordde Heer Edzert.

Met een snellen blik keek de Graaf de rij in 't ronde. De dames begonnen een weinig te lachen. Al spoedig lachte het geheele gezelschap, zij het ook wel een beetje verlegen. Wel lachte de gastheer mede, maar toch zei hij op licht bestraffenden toon: ,,Wat is dat nu? Gij kunt mij in uwe taal ,,verraden en verkoopen, waar ik zelf bij zit!''

Hierop verklaarde de geestelijke wat de beteekenis van de gewisselde woorden was.

De Graaf zag nu Foelck met bijzondere belangstelling aan en maakte de opmerking: ,,Dan moet die Jonkvrouw haren ,,minnaar wel zeer vurig liefhebben, of ze weet niet wat zij ,,waagt, dat zij daarvoor een tocht naar het Hof van ,,la ,,Royne Johanna'' durft ondernemen. Ik heb wel eens een ,,minstreel hooren zingen van den ridder Orpheus, die, om ,,zijne dame Eurydice terug te halen, het ondernam een ,,tocht naar de Onderwereld te maken. Want, al is het Hof ,,te Napels nu niet precies ,,l'Enfer'', het komt er toch dicht

1) Zal ik het hem maar zeggen? — Waarom niet? Daar is immers niets tegen!

,,bij. In elk geval, Jonkvrouw, ik prijs uw moed en wensch u ,,het beste succes op uwe onderneming!''

Foelck had hierop, omdat zij er zoowat geen syllabe van verstond, geen antwoord, maar ze zag aan de gelaatsuitdrukking wel zoowat waar het om ging. Ze glimlachte den Graaf maar eens dankbaar toe en kreeg daarbij een kleur als een pioenroos.

De Graaf had blijkbaar nogal behagen in zijn gezelschap en ineens kreeg hij een lumineusen inval. Hij richtte zich weer tot den pater en zeide: ,,Dat Friesch, dat gij daareven met Heer — een vragende blik — ,,o ja, Heer Edzerdt Cyrcksène! — moeilijk is 't wel, die taal van u; 't lijkt wel Poolsch of ,,Hongaarsch, ,,Mort de ma vie!'' — nu, wat gij daar met ,,elkaar spreekt, dat doet mij aan iets terugdenken. Ik heb ,,die taal toch wel eens eerder gehoord! Het schoot mij straks ,,zoo ineens te binnen: Lithausch! Maar dat is 't toch ook ,,niet! Het was op den kruistocht, dien ik eenige jaren gele- ,,den met ettelijke honderden Fransche en Duitsche ridders ,,en edelen naar dat Heidenland gemaakt heb. Daar waren ,,ook verscheidene Friesche edelen bij en dat waren lang de ,,slechtsten niet. Met een van hen ben ik toen nog wat beter ,,bekend, ja, ik mag wel zeggen: bevriend geraakt. Dat was ,, ,,le grand Frison'', zooals iedereen hem noemde, want hij ,,had natuurlijk ook alweer zoo'n onuitsprekelijken naam. ,,Joe Joe heette hij, of iets dergelijks ten minste. Hij was toen ,,een man van een vijftig jaar en een aanzienlijk persoon in ,,zijn land, geloof ik. Kent gij hem misschien?''

De Heeren kenden in hun gewest geen edelman op leeftijd, wiens naam zoowat op Joe Joe geleek en die mee naar den Lithauwschen kruistocht geweest was. Op 't laatst fluisterde Foelck haren zwager toe: ,,Kan het Heer Juw van Boleswerd ,,ook geweest zijn? Die heet toch ook ,,de groote Fries'', en ,,die is, heb ik wel eens gehoord, ook meegeweest op dien ,,kruistocht.''

Heer Edzerdt bracht dit over en hij voegde erbij, dat die ,,grand Frison'' Juw Juwinga heette, Heer en Olderman van

Boleswerd, zijne stad was, en toen tertijde Potetaat of Opperste Bestuurder van zijn Friesland.

De Graaf was zeer ingenomen met deze inlichting en kwam nu terug op het denkbeeld, dat hem straks ingevallen, maar niet heelemaal voor den dag gekomen was. Dat bleek uit zijne nu volgende opmerking: ,,Met die Friesche Seig- ,,neurs kon ik mij over 't algemeen nog wel zoowat onder- ,,houden in 't Duitsch. Het ging van beide kanten wel wat ,,met horten en stooten, met gebaren en lachen en vloeken, ,,maar het ging toch. En als gij nu ook, zoo goed als ik, Duitsch ,,praat, dan zal 't hier ook wel gaan, in ieder geval zal 't ,,genoegelijker zijn dan nu ,,Monsieur l'Abbé'' en ik wat ,,zeggen en vijf van 't gezelschap, waaronder drie dames, ,,stommetje spelen.''

Dat idee werd met blijde ingenomenheid aanvaard en nu kwam er werkelijk een gesprek, waarbij vooral veel gelachen werd, als de Graaf b.v. een of ander woord niet vinden kon en het trachtte te verduidelijken door: ,,Vous savez, ventre ,,saint gris!'' en eene of andere haastige gesticulatie, of als een der Friesche heeren, in 't zelfde geval verkeerende, eerst den pastoor om hulp vragend aankeek en dan, wanneer deze zich onnoozel hield, omdat de Graaf hem een knipoogje gaf, maar pruttelde: ,,Nou, verdomme! Ho hjit det den ek mar ,,wer in 't Dûtsk?'' Maar juist op deze wijze werd de verstandhouding veel gemoedelijker, dan wanneer ze altemaal in 't beste, hoofsche Fransch wat oppervlakkigheden en nietsbeteekenende complimentjes gewisseld hadden, en ,,la heure de la reception'' waar ze wel een beetje tegenop gezien hadden, vloog om. De Graaf nam van hen een voorloopig afscheid met een vriendelijk: ,,Adieu, mes amis! A ce soir au diner!''

Dat ,,van avond'' werd bijna nacht, want het was eene der eigenaardigheden van Comte Gaston Phoebus zijne gasten en genoodigden pas tegen 11 uur aan tafel te ontvangen.

Trompetgeschal daverde door de corridors en portalen,

1) Hoe heet dat ook maar weer in 't Duitsch?

signaal voor alle heeren en edele vrouwen om uit alle logeer- en zitkamers, op 't schoonst gekleed en getooid, te voorschijn te komen. Eerst verzamelden ze zich in eene ruime, ,,antichambre'', en wanneer een page kwam waarschuwen, schaarden beide sexen zich aan weerskanten op een lange rij overeenkomstig rang en leeftijd. Dat duurde enkele oogenblikken, waarna de hooge vleugeldeuren werden opengeworpen en de Graaf, op 't prachtigst uitgedoscht, naar binnen schreed. Op gewone gelegenheden werd hij altijd voorafgegaan door een paar gracieuse pages, zonen van aan hem onderhoorige edellieden, en gevolgd door twee ,,écuriers'' of dienende ridders, nu op een feestavond was het aantal hem omstuwende edelen en knapen veel grooter. Twaalf dienaren gingen ter rechter en linker zijde van den stoet, die allen op hooge zilveren luchters brandende kaarsen droegen. Op voorbeeld van den gastheer, die zich uit de ,,en haie'' geschaarde dames eene als tafelbuurvrouw koos, — dat was voor ditmaal ,,la damoiselle d'Estrakolles'', — bood ook ieder der heeren eene dame den arm om haar ten disch te geleiden.

Om zijne Friesche gasten te eeren en hen evenals des middags op hun gemak te zetten, want waarschijnlijk zou niet iedereen op het denkbeeld gekomen zijn, om hun ter wille zelf gebroken Duitsch te praten, gaf hij hun een teeken om direct achter hem de eetzaal binnen te treden en aan weerskanten van hem en de jonkvrouwe van Straakholt aan het boveneinde van den disch plaats te nemen.

Het gastmaal begon erg vormelijk en voornaam, maar toen zoowat aan al de zwaardere gerechten behoorlijk eere was bewezen en Haren Ayoldts zich eens glunderend over zijn maag streek en zei: ,,Mijn eerste honger is vrij wat gestild, lijkt mij ,,toe. Het drinken begint mij tegenwoordig lekkerder te smaken ,,dan het eten,'' vermaakten de Graaf en zijne speciale gasten zich nog beter dan 's middags bij de eerste kennismaking.

Tusschen scherts en jokkernij door kwamen ook nog wel eens meer ernstige aangelegenheden aan de beurt. Zoo vroeg op een zeker moment heer Gaston Phoebus aan heer Edzerdt:

,,Hoe is dat daar toch in dat Friesland van jelui, hoort gij ,,onder geen Heer? Ik meen dat Monseigneur le Duc de ,,Bavière aanspraak erop maakt, n'est ce pas?''

,,Niet op ons Friesland Overeems, Uwe Genade! Wij zijn ,,keizersvrij en ook altijd geweest sedert Keizer Charlemagne ,,ons daarvan brieven op perkament gegeven heeft. Wij zijn ,,nog nooit in leen uitgegeven, aan geen Hertog, Graaf of ,,Bisschop.''

,,Wie regeert u dan?''

,,Wij regeeren ons zelf.''

,,Daar zal dan wel een rare wijs op gaan.... Wat zegt gij ,,van mijn land? Gij zijt erdoor gereden van de grens tot ,,hier....''

,,Uwe Genade bedoelt.... van vruchtbaarheid....''

,,Neen!.... 't Is zoo vruchtbaar of onvruchtbaar, als 't ,,is. Het is nu eenmaal een bergland; zoo heeft de Schepper ,,het gemaakt.''

,,Ik geloof dat ik u begrijp: Op het veld blijven de boeren ,,stil aan 't werk. Als er een troep gewapende ruiters passeert, ,,mogen ze eens even opkijken, maar verder niets. Wij kwamen ,,door aardige, kleine stadjes, waar de ambachtslieden rustig ,,aan hun arbeid waren en groepjes vrouwen en meisjes rustig ,,aan 't babbelen — ik bedoel: water halen aan de pomp.''

,,En wat zaagt ge langs de wegen en verder het land in?''

,,Kooplieden met beladen muilezels, elk voor zichzelf soms ,,reizende en zonder gewapende geleide. En naast de wegen en ,,verder naar de bergen toe? Vele bouwvallen van kasteeltjes ,,en hier en daar een goed onderhouden sterke burcht en hier ,,en daar op de kruiswegen een tolhuis.''

,,Die zijn van mij. Hebben ze u nog iets afgevraagd, tol ,,of een geschenk?''

,,Toen wij onze brieven van vrijgeleide met het zegel van ,,den Hertog van Lancaster erop hadden vertoond, niet meer.''

,,God mocht hun ook genadig zijn, als ze 't hadden durven ,,wagen.... En die zwaar met vruchten beladen boomen, ,,hebt ge die niet gezien?''

Heer Edzerdt dacht een oogenblik na: vruchten, en dat in Maart!.... Hij begreep. ,,Galgen noemen ze die vruchtboomen ,,in de andere helft van de wereld. Maar ze dragen goed, dat ,,moet ik zeggen. We hebben zelfs risten van tien en twaalf ,,geteld."

,,Ik denk dat er op dit oogenblik mijn geheele land door een ,,vijfhonderd of daaromtrent bungelen en rammelen. Vandaar ,,die ruines van kasteeltjes in 't gebergte en vandaar ook die ,,veiligheid langs de wegen en die rustige werkzaamheid op ,,de akkers en dat vredig gekeuvel in de stadjes en op de ,,dorpen. Daar hangen ze de weerspannige baronnen-roof- ,,ridders naast het gespuis van struikroovers en gauwdieven. ,,Eerder wilden ze 't niet gelooven. En ze blijven hangen tot- ,,dat hunne witgebleekte botten afvallen. Dat is een afschrik ,,en een waarschuwing voor hunne verwanten. Maar dat heeft ,,werk gekost en harde slagen!.... ,,Ventre Saint Gris!" ,,Ik vond het hier zoo niet toen ik twaalf jaar geleden terug- ,,kwam van mijn kruistocht!

,,Ik had niet moeten gaan, maar gij weet, de een maakt ,,dan den ander dol met ,,la gloire" en ,,la sainte foi"!

,,Een ding heb ik toch wel erdoor geleerd in die wouden ,,en wildernissen van Lithauen en in onze dagelijksche gevech- ,,ten met die wilde heidenen, en dat is mij tegenover die ,,toestanden in mijn eigen land maar heel goed te pas gekomen: ,,voor niets en niemand bevreesd te zijn en het eerst te slaan ,,en zoo, dat ge het niet voor de tweede keer behoeft over te ,,doen."

De jonkvrouwe ,,d'Estrakolles" luisterde met gespannen aandacht naar al deze gesprekken, vooral over die verwoeste burchten en die terechtgestelde baronnen, en toen ze den volgenden dag een wandelrit maakten langs enkele andere wegen en overal dezelfde kenteekenen van rust en orde en veiligheid door haar werden opgemerkt, kon ze niet nalaten te vragen: ,,Uwe onderzaten, genadige Heer Graaf, zullen ,,wel tevreden zijn onder uwe regeering, niet waar?"

,,Of ze tevreden zijn, dat weet ik nog zoo nauw niet. Een

,,boer bij ons is nooit tevreden, zelfs niet met ,,le bon Dieu'' ,,en de lieve heiligen.''

,,Dus ook al net als bij ons: ,,Knorrende wordt het varken ,,vet.''

,,Daarom is 't mij trouwens ook niet in de eerste plaats ,,te doen. Maar als mijne baronnen en de struikroovers den ,,boer en den koopman schoon scheren, wat blijft er dan voor ,,den Graaf? Zoo heel erg ontevreden zijn ze evenwel ook niet. ,,Ze hebben nog nooit beproefd bij Engeland of bij Frankrijk ,,te komen en dat doen de onderdanen van mijne neven, de ,,Graven van Gascogne en van Armagnac wel. Ze hopen ,,daarmede de te zware lasten te ontloopen.''

,,Gij heft dan toch zeker ook schot en lot en hoofd- en ,,haardgeld, Heer Graaf?'' zoo mengt zich Heer Edzerdt, die aan de andere zijde rijdt, mede in het gesprek.

,,Ongetwijfeld, ,,mon ami'' en zeker niet minder ook. ,,Maar dit is het groote verschil: bij mij wordt het voor een ,,deel besteed aan de welvaart van het Land en daar gaat het ,,alles weg aan den oorlog. En dan nog eene groote zaak: de ,,Engelschman is hier vreemdeling en zal hier nooit vast- ,,wortelen; ik ben de ingeboren, eeuwenheugende Landsheer. ,,Gij spraakt gister over Charlemagne, dat die uw volk ,,rechten gegeven of bevestigd had, de stamvader van mijn ,,geslacht streed onder zijn paladijnen bij Roncevaux.''

Onder zulke en andersoortige gesprekken, waaruit wij alleen datgene vermelden, dat dienen kan om de ontwikkeling, van de persoonlijkheid van Foelck te verklaren, werd den daarop volgenden dag de reis naar de grens van het graafschap ondernomen. Wederom gunde de gastheer hun de eer van zijn persoonlijk uitgeleide en wederom viel de weg hun kort genoeg, al was deze dan ook door het bergachtige terrein zeker drie mijlen tegen elke twee, die ze daar in het vlakke land voor zich zagen.

Bij het omslaan van eene vooruitspringende heuvelglooiing wees de Graaf met zijne hand naar een stadje aan den oever van de rivier en zei: ,,Dat is de Aude en daar hebt ge de laatste

versterkte stad in mijn gebied; ze heet Bellepuie. Tot zoover zal ik u mijn geleide geven. Aan den overkant van de rivier „ligt Carcasonne; daar gaat ge uwe verdere reis beginnen door „het land van mijn zwager en vijand, den Graaf d'Armagnac."

Na het plaatsje rond en doorgereden te zijn, waarbij de gestrenge Landsheer geene redenen tot aanmerkingen vond, werd in den Donjon van het fort nog een beker ten afscheid gedronken: „le verre de l'étrier" en overhandigde de tot het laatste toe complaisante gastheer aan zijne dames ieder een gouden bracelet, waarin zijn naamcijfer G. Q. in kleine edelgesteenten prijkte. De heeren moesten ieder een prachtvollen dolk, „misericorde", met gouden gevest en fraaie gedreven scheede van hetzelfde edele metaal als gedachtenis aanvaarden. De pater ontving als aandenken een fraai in marokijnleder gebonden „breviarium", [1]) waarvan de ivoren buitenzijde eene fijn uitgestoken voorstelling van Christus en de Samaritaansche vrouw bij de bron vertoonde.

Het gezelschap kon geene woorden vinden om zijne dankbaarheid voor al die ondervonden „hovescheden" te betuigen. Wel beproefde pater Ulricus het met: „gratias ago et agimus quam maximas", [2]) maar de Graaf viel hem al gauw in de rede met te zeggen: „Mais mes amis", wat maakt gij daar nu een „drukte van! Dat is altijd mijne gewoonte geweest mijnen „wellieven gasten, „un petit souvenir" mede te geven. Al „is 't alleen om niet zoo spoedig vergeten te worden. En nu, „vaarwel! „Dieu vous guide et vous aide!"

Toen aan Foelck de beurt was om den grafelijken gastheer en beschermer de hand ten afscheid te reiken, vroeg ze bedeesdlieftallig: „Heer Graaf, gij hebt ons ontvangen als een vader „zijne kinderen. Ik weet niet wat ik zeggen moet. Mag ik u „een afscheidskus geven?" Hij glimlachte haar welwillend toe en op zijne beurt maakte hij gaarne van de gelegenheid gebruik om haar op beide wangen een hartelijken zoen te drukken. Hij hield nog een oogenblik zijn arm om haren

1) Gebedenboekje, brevier.
2) Wij betuigen onzen allerhartelijksten dank.

hals, keek haar diep in de oogen en zei toen, half schertsend, maar toch met diep gevoel: ,,Damoiselle d'Estrakolles, weet ,,gij wat nog beter is dan twee kussen op uwe zachte, blozende ,,wangen?.... Een op uwe rozenlippen!''

HOOFDSTUK II.

BIJ ZIJNE HEILIGHEID, DEN PAUS.

ZONDER opmerkelijke avonturen bereikten ze op een bekwamen tijd de oude vestingstad Avignon, de toenmalige residentie van den Paus van Rome, het Hoofd der Christenheid. Wel had het hunne opmerkzaamheid getrokken dat het land, hoewel blijkens de kleur van het gras en de kwaliteit der weinige veldvruchten niet van mindere hoedanigheid dan in het graafschap Foix, dat ze doorgetrokken waren, over 't algemeen er zoo arm en verwaarloosd uitzag. Slechts hier en daar een groepje hutten van leem en vakwerk met in elkaar gezakte stroodaken. Veel meer overblijfselen van half verbrande boerenwoningen, over elkaar liggende, half verkoolde balken.

Waar de inwoners dier streek zich ophielden? Want die moesten er toch zijn? In de bosschen? In de bergkloven? Of op de meerendeels kleine burchten, die als zoovele horsten van roofvogels op en aan de toppen der bergen hingen?

Ook in werkelijkheid was het opmerkelijk hoevele roofvogels het bijna verlaten landschap herbergde. Op iederen hoogen boom zat er een met spiedende oogen rond te vorschen; waar men zijn oog ook wendde, zweefde er wel een in groote kringen rond en luid krijschende kraaien in groote vluchten.

In de dorpen en stadjes, waar ze doorkwamen, bevond zich naar evenredigheid hunner grootte eene veel te talrijke bevolking; heele troepen leegloopende mannen met wrok en verbittering op het gelaat slenterden verdrietig rond, of zaten

norsch en morrend op de kerkpleinen en op de trappen van andere openbare gebouwen. Langs de straten, voorzoover men althans in dien tijd, toen zelfs Parijs en andere groote steden nog geene verharde en geplaveide verkeerswegen hadden, van straten kon spreken, stonden heele rijen van logge boerenkarren, beladen met allerlei soort van gehavend huisraad, zakken en pakken, alsof het inderhaast uit brand of ander nijpend gevaar had gered moeten worden.

Zoo was het ook inderdaad. De benden gewezen huursoldaten, die men in deze streken ,,Armagnacs'' noemde, naar den graaf van dien naam, die er zich in zijne krijgstochten hoofdzakelijk van bediende, en die onze Friezen, toen ze er kennis mede gemaakt hadden, al gauw ,,arme jakken'' noemden, en die nu al eenige tientallen van jaren in den schijnbaar eeuwigdurenden oorlog met Engeland gebezigd werden, kregen, wanneer er van tijd tot tijd eens een wapenstilstand gesloten werd, hun ontslag. Toch werden ze dan niet het land uitgezet, want men kon ze elk oogenblik weer noodig hebben, zij het niet tegen den buitenlandschen vijand, dan toch wel in de oorlogen, die de groote Leenmannen van de Fransche Kroon onder elkander of zelfs met hun Leenheer uitvochten. In die kortere of langere tusschenperioden zetten die huursoldaten-buiten-betrekking, die ,,werkeloozen'' van dien tijd, zich middenin een of ander landschap vast in door bolwerken en palissaden versterkte legerkampen, of in een of andere halfverwoeste burcht, en onder aanvoering van een of anderen berooiden, maar krijgskundigen edelman of weggeloopen geestelijke berenden ze niet al te sterke kasteelen, plunderden en brandschatten dorpen en kleine stadjes, beroofden het geheele boereland en doemden uren in het ronde alle nijverheid, handel en vreedzame landbouwwerkzaamheid ten ondergang.

Een gansch ander beeld vertoonde zich aan de oogen van onze reizigers, toen zij de pauselijke residentie Avignon bereikt hadden. Bracht het woord ,,ballingschap'' van den Heiligen Vader in de veraf gelegen wereld der geloovigen

bepaalde voorstellingen mede van hut en strooleger en droge broodkorsten, deze voorstellingen moesten wel naast de werkelijkheid totaal van kleur en gedaante veranderen. Niet alleen het schitterende, weelderige paleis van wit marmer met zijne zuilengalerijen, met zijne kunstvol gesmede balcons en trotsche poortdeuren, waar onophoudelijk rijk getooide, hooge waardigheidsbekleeders uit- en ingingen, de manhaftige gestalten der pauselijke lijfwacht in blinkend harnas met hunne breede, geel- en witte bandelieren en hunne tien voet lange ,,partisanen'', als standbeelden geposteerd bij de voornaamste toegangen; de cavalcades van ridders en edelvrouwen, die lachend en schertsend uitreden of van een wandelrit huiswaarts keerden, allen in de meest blinkende en opzichtige kleuren van zijde en sameet en goud- en zilverlaken uitgedoscht; de drommen van beambten en bedienden van het Departement van levensmiddelen, die uitzagen naar het binnenrijden van wagens met geslachte beesten, visch, gevogelte en wild, van karren met vaten en groote bemande kruiken, naar het binnendragen van manden met velerlei soort van vruchten, en suikerbakkerswerk.... o, het was veel te verbijsterend om het in enkele oogenblikken te verwerken. Alleen een totaal-indruk zette zich vast in het gemoed van Foelck van Straakholt: ,,Als dit dan ,,balling- ,,schap'' was, was het leven daar rondom van de pauselijke ,,onderdanen toch ongetwijfeld de Hel.''

De zwagers maakten onder het langzaam voortrijden over het uitgestrekte voorplein tusschen schitterende beelden en beeldgroepen, langs een klaterende fontein met een meer dan levensgroote stroomgod, omdarteld door najaden op tritonen gezeten, de gefluisterde opmerking, dat hierbij al de weelde en pracht van het grafelijk Hof van Foix in het niet verzonk en Dethlef, die Foelck ter zijde reed, bromde zoo droogweg in z'n baard, dat zij 't alleen maar hooren kon: ,,Het zal mij eens verwonderen, Foelcke-zus, wat mooie gedachtenis deze arme paus ons vereert.''

Er was geen sprake van dat ze in het paleis ontvangen

werden of zelfs door eenig verantwoordelijk persoon te woord gestaan, dus zochten ze eerst maar in de stad een behoorlijk verblijf voor henzelf en hun gewapend geleide. Den volgenden morgen moest pater Ulricus er maar eens op uit om den weg te verkennen.

Hij kwam na verloop van een paar uur terug en deelde mede dat het hem met ontzaggelijk veel moeite, en na dozijnen malen van Pilatus naar Herodes gestuurd te zijn en van den os op den ezel, toch eindelijk gelukt was een klerk bij den mouw te grijpen, die hem beloofd had zijn best te zullen doen om hem den volgenden dag gehoor te verschaffen bij een ambtenaar van de pauselijke Kanselarij. Hij vertelde erbij, dat hij op dezen onderzoekingstocht al het zilvergeld, dat hij in zijn buidel had, opgebruikt had. Het was al begonnen met den commandant van de wacht, een ouden Zwitser, die uit goede landsmanschap en ook omdat hij zooveel voelde voor goede Keulsche penningen hem voor een paar derzelve den weg had gewezen — en nog wel verkeerd ook! — naar een schrijfkamer, waar hij niet wezen moest en naar een persoon, dien hij heelemaal niet hebben moest. — Maar kortom, het resultaat was dan toch, dat den volgenden namiddag het gezelschap edele Friezen en Friezinnen maar eens moest komen, dan konden ze misschien eerst eens spreken met een van des Pausen ,,notarii''.

Hoeveel tijd en ergernis en geld, eerst zilver en, naarmate ze hooger kwamen, goud, hun dit kostte; hoe ze van een ,,notarius'' naar een ,,protonotarius'' werden opgeschoven; hoe deze hen dirigeerde naar een ,,cancellarius'', dewelke hen op zijne beurt endosseerde aan een der Kardinalen, die toevallig net dat bureau kwam binnenslenteren en met nieuwsgierig oog de vreemd, maar rijkgekleede requestranten bekeek; hoe deze Kerkvorst, wel begrijpende dat hij met aanzienlijke vreemdelingen te doen had, al wist hij niet waar ter wereld hij die ,,Frisii'' of ,,Frisones'' plaatsen moest, ook geanimeerd door het schrijven van den graaf van Foix, besloot hen zelf bij Zijne Heiligheid te introduceeren, en hoe ten slotte

een gewone ,,cubicularius'' of kamerbewaarder dit voornemen meende te moeten dwarsboomen en verijdelen, welke snoode intentie gelukkig ook weer zwichtte op het gezichtgevoel van een blinkend fransch goudstuk, dit alles willen wij maar met een enkel woord aanstippen.

Zijne Heiligheid Gregorius XI was zoo genadig in een zijner particuliere vertrekken hun eene korte audiëntie toe te staan. Alzoo bleven zij meteen bespaard voor allerlei ongewone voorschriften van hofetiquette en formaliteiten. Door bemiddeling van een tolk, ontving de Paus, die ,,in de wereld'' een edelman uit het geslacht de Beaufort was geweest, hun verzoek, waarvan het schrijven van den graaf van Foix ook reeds in enkele woorden gewag maakte en dat hoofdzakelijk hierover ging, hun eene aanbeveling aan Koningin Johanne van Napels te verstrekken.

Hij wees het niet af en stond het niet toe, maar deed hun te weten, dat den volgenden dag door bemiddeling van zijne Kanselarij beschikking hierop zou worden genomen en schriftelijk aan hun hotel gezonden worden. Daarna informeerde hij bij pater Ulricus naar den toestand van den godsdienst in Friesland, welke positie de beide edellieden in hun land bekleedden en wat voor een persoon die jonge man was, dien zij aan het Hof te Napels gingen zoeken. Ten slotte waarschuwde hij hen nog om niet te gelooven al de leugentaal, die omtrent die goede Koningin werd verbreid.

Jeanne d'Anjou toch, zoo zeide de Heilige Vader, die het weten kon, was eene geliefde dochter van den Heiligen Stoel, begiftigd met de ,,gouden roos'', van harte der Kercke en den godsdienst toegedaan. Was het verzoek, waarmede zij tot haar gingen, recht en goed, dan was er ook heel wel kans dat zij het zou inwilligen.

Na dit Sibyllijnsche of Delphische orakel te hebben ontvangen, werden zij tot den voetkus toegelaten, ontvingen den apostolischen zegen en mochten vertrekken.

Voordat de Kardinaal, aan wien zij de audiëntie te danken hadden, hun ook zijn afscheid gaf, sprak hij nog enke

oogenblikken met den pater en met heer Edzerdt, dien hij zoowat voor het hoofd van het gezelschap beschouwde. Hij gaf hun den goeden raad, wanneer ze ten minste gezind waren om zoo kort mogelijk in het dure Avignon te verblijven, de zaak een beetje te bespoedigen door eene belooning in 't verschiet te stellen. De Pauselijke Kanselarij had het, volgens hem, juist die dagen overstelpend druk, op den regel afwerkend kon zooiets best een een dag of veertien aanhouden.

Heer Edzerdt schrikte; hij dacht aan het getal van twaalf ruiters en hunne paarden, behalve nog hun eigen gezelschap: ook zes personen. Haren Ayoltsz overlegde bij zichzelven: ,,Zoo kostbaar is het afscheidsgeschenk van dien ouden Paus ,,ook niet geweest, dat dit alles eraf kan.'' Hij gaf aan Foelck, die naast hem stond, een familiaar stootje met den elleboog en fluisterde haar toe: ,,Jij geeft ook liever een frisschen graaf ,,twee zoenen op z'n wangen, dan dezen ouden man daareven ,,één op z'n slof, niet?''

Maar zoo schoot het niet op. De Kardinaal bleef zijn beschermeling maar steeds glimlachend aankijken. Deze vermande zich; men zat nu eenmaal in 't schuitje. Dan maar beter royaal wezen. ,,Nu, op een paar gouden rozenobels kan de ,,brenger wel rekenen, als hij morgen een schrijven brengt.''

,,Met een paar gouden rozenobels doet gij te Avignon niet ,,veel, heer!'' liet de Kardinaal daar een beetje strak en stroef op vallen.

,,Wat had Uwe Eminentie dan gedacht?''

,,Hoor eens, als gij mij duizend ,,livres'' ter hand stelt, ,,sta ik u borg dat gij morgen voor den middag het schrijven ,,van Zijne Heiligheid in uw bezit hebt.''

,,En als de Heilige Vader ons verzoek afwijst,'' waagde de bedachtzame Fries nog even schuchter op te merken. ,,Want ,,hij heeft niets laten doorschemeren van toestaan, noch van ,,weigeren.''

De Kardinaal glimlachte weder en knipoogde hem toe. Maar dat kon net zoo goed beteekenen: ,,Och, dat komt

,,terecht; dat weten wij wel met mekaar,'' als dat erin lag: ,,Ja.... de inhoud, daar blijf ik buiten.''

Nu zat heer Edzardt niet meer in het schuitje, maar in de Italiaansche tang. ,,Nu, in Gods naam dan maar!'' mompelde hij, maar hij bedoelde heel wat anders.

HOOFDSTUK III.

BIJ DE ,,ARME JAKKEN'' (ARMAGNACS).

DE belofte werd vervuld en een aanbevelend schrijven op gezegden tijd aan heer Edzerdt ter hand gesteld. Toen de Kardinaal zich wederom bij den Paus vervoegde en hem de vijfhonderd ,,livres'' voor zijnen ,,thesaurus'' overhandigde, bleek Z. H. zich opeens wel de persoon van dien Frieschen ,,écurier'', naar wien hij daar straks bij diens zwager geinformeerd had, te herinneren. Jonker Ocko was immers het jaar te voren nog onderaanvoerder geweest in de compagnie van Barbiano, den geduchten,, condotiere''; hij had in des Pausen soldij eenige maanden gediend en was daarna opgeschoven naar Provence en zoo in den dienst van Koningin Johanna overgegaan. Maar — dat was hij heelemaal met zijn Kardinaal en vertrouweling eens — in zulke wereldsche zaken moest men niet doen alsof men alles wist, vaak was het veel veiliger en voordeeliger maar te doen alsof men niets wist.

Nu stond dan ook aan het voortzetten van de reis niets meer in den weg. Na de noodige aanschaffing van voorraad levensmiddelen voor menschen en rijdieren, want het te voren doorreisde landschap gaf hun niet veel vertrouwen op approviandeering of logies onderweg, aanvaardde het gezelschap het laatste gedeelte van de landreis met bestemming Marseille.

Het beeld dat het landschap vertoonde, was een paar mijlen van de pauselijke residentie af naar het zuiden toe al niet veel verkwikkelijker dan aan den kant naar het westen. Daarbij

kwam nog dat er een felle oostenwind waaide, de ,,mistral'', die de kruinen der nog bijna naakte boomen deed doorzwiepen, onbarmhartig het teere voorjaarsloof verschrompelde en zwart zengde, wolken van het fijnste kalkstof deed opstuiven en voortdrijven als de fijnste jachtsneeuw, zoodat na verloop van een uur niet alleen de paarden en hunne berijders met een dunne laag grijswit poeder bedekt waren, maar ook oogen, neusgaten, mond en ooren vol stoven met datzelfde, niet smeltende, maar onaangenaam prikkelende, onverdragelijk jeukende, adembeklemmende stof.

Al was dit natuurverschijnsel hun een last, een plaag, toch zou het hun spoedig blijken dat het hunne redding was geworden uit een veel grooter gevaar. Langs den weg was geen levend schepsel te zien. Wel hadden ze daar straks, zooveel het voorbijvliegende stof hunne halfdichtgeknepen oogen nog uitzicht vergunde, gemeend van een zijweg een troepje koetjes en schapen te zien komen aanhollen, voortgedreven door eenige mannen te paard met lange stokken. Vrouwe Doedt had nog probeeren te zeggen: ,,Wat beuken die kerels daar onbarmhartig op die arme beesten om!'' maar de voortgierende wind had haar de woorden vlak voor hare lippen weggescheurd en meegesleurd. Alleen had ze door die verongelukte uiting van medelijden den mond nog voller met zand gekregen, dan anders het geval reeds zou geweest zijn. Ze at stof, evenals de slang na de paradijsvervloeking, maar, onschuldiger dan deze, als straf voor haar deernis met arme, mishandelde dieren.

Nog een mijl of daaromtrent zwoegden ze voort, ze schoten haast niet op. De mannen van het gewapend geleide lieten zich zoo nu en dan eens een dreunende vloek ontvallen: ,,Nimm' my de wjirm!'' is me dit hier een land!'' De arme paarden konden haast niet meer voort, ze brieschten en schudden nijdig met den kop, als wilden ze zeggen: ,,Zulke gekken die menschen!'' In 't eind zagen ze aan den rechterkant van den weg, dus naar de lijzijde, een pad, aan 't einde waarvan eenige gebouwen schemerden met zooiets als een wal van rotsblokken ervoor.

Hier werd even halt gehouden, de paarden met den rug naar den wind gezet, eerst eens uitgeblazen om wat op adem te komen en toen krijgsraad belegd. Het ging eenvoudig niet verder; hoe verdacht het hier ook scheen, men moest het wagen een onderkomen, eene beschutting, zoolang die storm duurde, te vragen. Pater Ulricus, Godeke en Dethlef werden er opaf gestuurd om te onderzoeken of daar menschen woonden, wat dat voor eene geheimzinnige geschiedenis daar was en of ze daar mochten schuilen. Een kwartier uurs verliep, niemand kwam; 't werd een halfuur, toen worstelde Dethlef alleen en te voet zich naar hen toe, met den neus haast op den grond, dwars tegen den vreeselijken stormwind in. Hij wenkte het gezelschap naar hem toe te komen, want zijn roepen bereikte hen niet.

Ze werden aan den achterkant van een groot, schuurachtig gebouw binnengelaten en bevonden zich toen in een holle, schemerige ruimte, want hoewel het in den voormiddag was, waren de houten luiken met zware bouten gesloten. Toch zoog de wind en het stof door alle naden. In die langwerpige loods, waar, behalve wat tafels op schragen en wat houten zitbanken zonder leuning, geen meubilair te bekennen was, slungelden wat kerels heen en weer, die de vreemdelingen nieuwsgierig bekeken, maar niets tegen hen zeiden. Wel wisselden ze onder elkaar eenige opmerkingen, die soms een luid, spotachtig gelach veroorzaakten.

De Friezen waren wel eenigszins met hunne houding verlegen; ze stonden waar ze stonden, recht op en neer in een clubje, de mannen aan den buitenkant, de vrouwen in het midden, de instinctieve verdedigingspositie, want zoolang niemand hen tot plaats nemen uitnoodigde, durfden ze van een ledige bank niet eens gebruik maken; het was hier zoo raar, zoo geheimzinnig. Zoo ging er weer misschien een halfuurtje voorbij. Toen kwam er een jong maatje binnen, vrij wat beter gekleed, in een ruim fluweelen wambuis met een lederen gordel, waarin een ponjaard met zilveren greep en scheede, verder een blauw-en-geel gestreepte pofbroek, lange witte

hosen en rood-lederen, lage schoenen met fraai bewerkte zilveren gespen. Hij zwaaide met zijne baret in hunne richting en riep: ,,Les estrangieri, suivez moi!'' [1])

Ze volgden hem naar een zoo op 't oog wel wat meer logeabel gebouw, veel kleiner dan die groote loods. Het had een voorgevel van ruwen, een weinig bijgehakten bergsteen en wanden van vakwerk opgevuld met leem. Het achterste gedeelte was blijkbaar door vuur verwoest, daar lagen en hingen nog dikke, half verkoolde balken door en over elkaar. De knaap ging hun voor naar den ingang, trad binnen en wenkte hen weder te volgen.

In een vrij behagelijk ingericht vertrek zaten twee mannen met een echt krijgshaftig voorkomen op een rustbank; een derde met een glad geschoren gezicht, maar harde, wreede trekken, had plaats genomen in een gebeeldhouwden, hoogen armstoel, die in den dam tusschen de beide ramen stond. Op de sierlijke tafel van citrushout, met mozaiekfiguren van ivoor, paarlemoer en zilver ingelegd, waarvan echter menige figuur droevig geschonden was en het geheel bedorven met vuile vlekken, stond eene kunstig gedreven zilveren wijnkan met drie eveneens kostbare bekers van hetzelfde metaal. Geen der mannen vroeg of zeide iets. Het werd inderdaad beklemmend. Op het laatst verbrak die aan het raam de stilte en zei met een onaangename stem als een vijl die over ijzer krast: ,,Mort de ma vie!.... Wat zijt gij voor lieden?.... Wat ,,komt ge hier doen?''

Godeke Michiels, die waarschijnlijk door de verwantschap van ,,metier'' het aanvoelde waar ze hier verzeild waren geraakt, permitteerde zich de vrijheid voor allen het woord te voeren, ook al omdat hij, evenals ,,,de veel gezworven hebbende, goddelijke Odusseus'' van vele menschen de steden had gezien en de zeden kende.'' Zoo antwoordde hij in tamelijk verstaanbaar Provencaalsch Fransch: ,,Wij zijn gekomen ,,uit het verre Noorden, uit Friesland, en wij wenschten met ,,uw verlof naar Napels te gaan.''

1) Vreemdelingen, volgt mij!

,,Wat komt ge dan, ,,corpo di Baccho!''[1]) hier zoeken?''

,,We zijn door den ,,mistral'' wat uit den koers geslagen.''

,,Zijt gij een zeeman?''

,,Zeeman, ,,messire'', en landman en staatsman en alles ,,wat gij maar wilt. Ook koopman en edelman, bedelman, ,,en monnik en wondheeler. Alleen jodenman ben ik nooit ,,geweest.'' En Godeke, die zijn vermoeden had, durfde het wagen een klein guitig knipoogje uit te zenden.

,, ,,Cap St. Martin!''[2]) Weet gij in wiens hol gij hier zijt ,,gevallen?''

,,Mijne makkers zeker niet, ,,messire!'' Tot het verre ,,Friesland is de schrik van uwen naam nog niet doorge- ,,drongen. Maar ik weet het, geloof ik, wel. Mag ik het u ,,zeggen, heer?''

,,Niet noodig!.... Luistert menschen!.... Ik ben Fra ,,Morealis!.... Draait u om!.... Ziet ge wat daar staat?.... ,,Mijn wapen en mijn ,,cri d'armes''.[3]) ''

Zij keerden zich om en zagen boven de deur een stalen schild, gehalveerd met rechts een doodshoofd en twee gekruiste armbeenderen van zilver op veld van keel, links een bloedrood zwaard met gevest van goud op veld van sabel, en daaromheen geslingerd een bandelier in de wapenkleuren, waarop in zilveren letters was gestikt: ,,Ami de Dieu, ennemi à tout le ,,monde.''[4])

,,En toch geloof ik, messire! dat ik u nog iets zeggen kan, ,,als gij het mij vergunt.... Ik woonde nu twaalf jaren gele- ,,den te Lissabon op de Plaza Grande tegenover de kerk van ,,San Bartolomeo, die door mij gesticht is. Bij mij en mijne ,,jonge vrouw.... want ik had toen eene lieve, jonge vrouw.. ,,kwamen vele menschen als vrienden aan huis.... Wij waren ,,jong en goed van vertrouwen en wij zagen gaarne vroolijke ,,jongelieden om ons heen....''

---

1) Bacchus' lijf! Een der vele Italiaansche krachtwoorden.
2) Sint Martens pet!
3) Wapenkreet, leuze.
4) Gods vriend, allemans vijand.

,,Houd maar op,.... 't is al genoeg!.... Maar dat gezel-
,,schap van u...."

,,Dat zijn mijne beste vrienden in mijn tegenwoordig ,,vaderland. Om der wille van die vroegere jaren en meer ,,nog om der wille van mijne lieve, jonge vrouw, zaliger ,,gedachtenis bid *ik*.... *u*, dat gij hen niet behandelt als ,,die ,,tout le monde"."

Fra Morealis, het bendehoofd zonder genade, zat eenige oogenblikken in diep gepeins. In eens sprong hij op, wees naar de deur met een heftig gebaar en riep: ,,Basta!.... ,,Maar ga nu meteen weg naar het volksverblijf!.... Ik kan ,,nu eenmaal geen rijken en edelen zien!"

De onthutste reizigers lieten zich dat geen tweemaal zeggen, want al hadden ze van de woordenwisseling weinig verstaan, begrepen uit de gebaren, den toon en de gelaatsuitdrukking hadden ze toch wel zooveel, dat hunne vrijheid, ja misschien zelfs hun leven aan een zijden draadje gehangen had.

Nu waren ze weer terug in 't volkslogies. Daar zouden ze den avond en den nacht in 't gezelschap van die ruwe en woeste bende roovers moeten doorbrengen, want ten eersten raasde de ,,mistral" met onverminderde hevigheid door en ten tweeden was het een goede dagreis tot aan het doel van hunne bestemming.

De sombere voorstelling, die zij zich hieromtrent gemaakt hadden, werd echter door de werkelijkheid wel iets lichter getint. De mannen van Fra Morealis' bende waren wel woeste en voor geen God, Duivel of mensch bevreesde kerels, als ze in de opwinding van 't gevecht, 't zij in een taveerne, 't zij op het slagveld, verkeerden; ze zagen er niets geen been in om bij eene plundering huizen in brand te steken onder het geschreeuw van ,,ville gagnée". Het deerde hun geen oogenblik de bewoners jammerlijk in de vlammen te doen omkomen, wie zich te weer stelde het lange, catalaansche dolkmes door het lijf te jagen of de hersenpan te kloven,maar zoo lauwwarm twist te zoeken met deze argelooze vreemdelingen, deze drie knappe vrouwtjes!.... Neen, verscheurende

dieren, menschenvreters waren zij niet, ,,nom de Dieu!''.... Ja, als de ,,Capitano'' hun bevolen had, had men moeten gehoorzamen, maar juist integendeel, de page had hun de strengste order gebracht, om met geen woord ook nog maar de vreemden lastig te vallen.

De een na den ander kwam zoo eens in de nabijheid van het groepje, dat zoo'n beetje besluiteloos zich had neergegeven op een paar van de banken het dichtst bij den ingang. Ze bekeken hen daar met nieuwsgierige blikken en richtten ook al eens eene vraag tot hen in 't algemeen, die dan beantwoord werd door Godeke of door pater Ulricus. Zoo kwam het ook dat de naam van jonker Ocko genoemd werd en met dezen in verband die van Koningin Johanna. Toen drong een oude ,,rotmeester uit den kring naar voren en riep: ,,Wien noemt ,,gij daar?.... Jonker Ocko?.... Maar makkers, dat is ,,onze luitenant, die verleden jaar vertrokken is!''

,,O ja, en dat was een braaf officier!'' vielen hem dadelijk een stuk of wat der anderen bij. ,,Hij en onze Capiteyn, ,,Jonker Otto van Brunswyck. We hebben hen er vaak ,,genoeg mee geplaagd, dat die Duitschers allemaal gelijk ,,heeten: Ocko en Otto en Odo, en ook allemaal dezelfde ,,platte, breede gezichten hebben.''

,,En deze schoone ,,damoiselle'' is zijne bruid?.... En gij ,,gaat met hem terug naar uwe verre ,,Heimat'', zei de oude Duitscher, een man met een vervaarlijken, peper-en-zoukleurigen knevel en langen bokkesik. ,,Dat zal mij eens benieu- ,,wen, of u dat lukt!.... Onze ,,geile Johanna'', al loopt ze ,,ook naar de zestig, — we zijn beiden van 't jaar twintig, — ,,mag nog altijd maar graag een stevigen ruiter.''

,,De Heilige Vader, bij wien wij eergisteren eene audiëntie ,,hadden en van wien we een schrijven aan de Koningin ,,hebben meegekregen, heeft haar geprezen met letterlijk deze ,,woorden: ,,Jeanne d'Anjou is eene geliefde dochter van den ,,Heiligen Stoel, der Kerke en den Godsdienst zeer genegen,'' merkte de pater naief en goedgeloovig op.

Eene uitbarsting van daverend gelach beloonde hem voor

deze ,,aardigheid'', want de mannen vatten het gerust op als eene ,,goede boerde'' en wilden maar niet gelooven dat hij het voor ernst opgenomen had. ,,Eene geliefde dochter! ,,Ha, ha, ha!.... Ja, dat kan de oude heer nu gemakkelijk ,,zeggen! Hij is ook zoo jong niet meer!.... Maar daar is ook ,,wel een andere tijd geweest! Toen was ze wel geliefde, maar ,,niet dochter!''

,, ,,Der Kerke zeer genegen!''.... Maar daar is een rot ,,luchtje aan die genegenheid!.... Toen ze voor een jaar of ,,wat zoo leelijk in de draf zat, heeft ze hem tot erfgenaam ,,van al hare heerlijkheden gemaakt!''

,,Toen dat gevalletje van haren eersten man, prins Andreas ,,van Hongarije, dien ze in hunne slaapkamer had laten ,,wurgen, eindelijk eens uitgezocht zou worden. Maar ze ,,hebben niets gevonden, want de Kardinalen hadden bevon- ,,den dat zij het niet helpen kon: de Duivel had haar bezeten.''

,,O, wat dat aangaat, dat geloof ik best. Ik geloof zelfs ,,wel dat er niet veel nachten in haar leven geweest zijn sinds ,,ze twaalf jaar was, dat ze niet door een of anderen Duivel ,,bezeten is!''

,,De Kardinalen moeten wel goed in haar voordeel gewerkt ,,hebben, anders had ze niet als moordenares onthoofd, maar ,,als heks verbrand moeten worden!''

,, ,,Le Consoutable'' en ,,Saint Vit'' zijn hare machtige ,,beschermers geweest, heb ik gehoord!''

Zoo ging dat nog een heele poos door, wat de een niet wist, wist de ander wel, en de eene vuurpijl van ruwe geestigheid was een prikkel voor een ander om er ook een af te steken. Maar dit was in elk geval een geluk voor onze reizigers, dat die lachende ,,soudeniers'' hun niet vijandig gezind waren. Zooals tevoren de geheimzinnige bekendheid van den zeeroover met het bendehoofd hunne redding was geweest uit doodsgevaar, zoo bewaarde hier onder den troep de goede herinnering aan hunne gewezen aanvoerders hen voor molest.

Er werden zelfs vroolijke oogenblikken doorgemaakt, zooals toen een der mannen lachend vroeg: ,,Mais, ,,Paques

,,Dieu!'' [1]) wat dacht gij toch wel, toen gij hier zoo argeloos ,,en onschuldig kwaamt aankloppen, of gij hier een uurtje ,,schuilen mocht voor 't weer? Dacht gij dat het hier een ,,herberg was, ,,de Zoete Inval'', of ,,Vandaag voor niks, ,,morgen voor geld''?''

,,Wij hadden wat mannen gezien een paar boogscheuten ,,voor ons uit, die hun vee dezen kant op dreven en wij dach- ,,ten: waar die schuilen, kunnen ook wij wel voor 't slechte ,,weer wat beschutting vinden.''

,,'t Is werkelijk komisch! In een ,,mistral'', dat geen schep- ,,sel zijn neus buiten de deur durft steken, visite te ontvangen ,,van menschen daar ergens bij de Noordpool vandaan, terwijl ,,bij de mooiste zonneschijn en 't stilste weer iedereen op ,,een paar mijlen afstand van ons ,,Hotel'' liefst onopgemerkt ,,voorbijsluipt!''

Het eindigde hiermede dat onze reizigers van hun meegebrachten mondvoorraad aan de ,,brigands'' meedeelden en op hunne beurt meekregen van hun avondeten, en dat, toen het slapenstijd werd, een vertrekje werd ingeruimd voor de vrouwen. De mannen en het geleide moesten zich maar zoo goed het ging behelpen, zittende op een bank met het hoofd op de armen, ook mochten ze zich wel een zachte plank uitzoeken op eene der tafels.

Den volgenden morgen werd Godeke bij Fra Morealis ontboden. Ternauwernood de kamer binnengetreden snauwde deze hem toe: ,,Waarom hebt gij mij niet gezegd dat dat meisje ,,de bruid is van Ocko, den Fries? En die andere menschen ,,zijn zusters en zwagers. Hij is toch zeker mijn krijgsmakker ,,geweest! En dat alles hoor ik nu van morgen pas!''

Godeke gaf kalm en bedaard bescheid. ,,Gij hebt het mij ,,niet gevraagd, ,,messire!'' en ik kon vooruit niet weten of ,,het er beter of minder om was. Een zeeman leert behoedzaam zijn, altijd op zijn ,,qui vive'' voor blinde klippen ,,en riffen.''

---

1) Gods Paschen!

,,Basta!.... Hebt ge nog met mijne mannen over mij ,,gesproken?'' Scherp kwam dat eruit en fel boorden zich zijne oogen in die van den man tegenover hem. Deze sloeg zijn blik niet neer en antwoordde zonder dralen: ,,Uw naam is zelfs ,,niet genoemd, ,,messire''!''

,,Bene!.... En ook als gij vertrokken zijt: Wat tusschen ,,ons is, is tusschen ons!.... Denk daarom!.... Zeg nu tegen ,,uwe vrienden, dat ik hen hier verwacht voor het ontbijt!''

Dat ging aanmerkelijk ordelijker toe en was ook vrij wat smakelijker dan het geimproviseerde avondmaal uit het vuistje eenige uren geleden. Toch werd er niet zooveel en zoo gul bij gelachen als toen. Hoewel Fra Morealis en zijne beide luitenants probeerden aangename en beleefde gastheeren te zijn, bleef de toon gedwongen. Wat er nog gesproken werd geschiedde zoowat alleen tusschen hen, Godeke en den pater. Ieder was blij dat 't afgeloopen was.

Reeds stonden ze gereed om te vertrekken, toen de pater, na een oogenblik gefluister met heer Edzerdt, verlof verzocht om nog een enkel woord te spreken. Behalve een woord van dank voor de genadige bewaring, deelde hij mede dat zijne medereizigers hem machtigden om ,,messire'' te verzoeken een bedrag geld ter verdeeling onder de manschappen te willen aannemen, hetwelk hij hem meteen ter hand stelde.

Het was ook een zakje met duizend ,,livres d'or'', ,,want,'' hadden de zusters en hunne echtgenooten gezegd tegen elkaar, ,,te Avignon heeft het ons duizend ,,livres'' gekost en daar ,,hebben wij er niets voor gehad; licht dat we hier ook zooveel ,,geven. Ze hebben ons hier ten minste het leven gered en ons ,,alles wat we hebben laten behouden.''

Fra Morealis aanvaardde het geschenk met een koel gebaar, alsof hij zeggen wilde: ,,Och, leg het daar maar neer! Alles ,,wat van u is, is van mij, als ik maar een kik geef.'' Hij sprak ook geen woord van dank, of ook nog maar dat hij het goed vond. In plaats daarvan zei hij op stroeven toon en alsof het hem boven 't hart werd afgeknepen: ,,Ik wil ulieden iets ,,meegeven, dat u op uwe verdere reis nog beter te pas zal

,,komen als goud!'' Meteen overhandigde hij aan Godeke een rond, palmhouten doosje, waarin in was zijn wapen met devies was afgedrukt. ,,Wanneer gij tusschen hier en Marseille ,,eens weer in de verleiding mocht komen op een mijner burch- ,,ten aan te loopen, of wanneer soms van mijne of van andere ,,benden mannen u aanhouden, is dit uw paspoort.''

Zonder verdere avonturen van menschen of van de natuur bereikten ze nu Marseille, zochten en vonden daar buiten eene van de oostelijke poorten een goed logies voor hun gewapend geleide en de paarden, omdat dezen hier op hun terugkeer zouden wachten, begaven zich naar het havenkwartier, waar ze een schip huurden, de brigantijn ,,Stella Maris'', die eene prachtige, in de natuurlijke kleuren geschilderde zeemeermin met een schitterende, verzilverde visschenstaart als pronkende boegversiering omhoog hief. Een paar uur later huppelden en dansten ze op een niet al te grooten afstand van de ,,Cote d'Azur'' eerst op Genua, daarna op Napels aan.

HOOFDSTUK IV.

BIJ KONINGIN JOHANNA.

WAT keek ,,il capitano Tedesco'' verrast op, toen hij op een schoonen ochtend in 't begin van April bij het uitrijden voor de morgenexercitie buiten den ,,cour'' van het ,,Palazzo Reale'' drie bekende gezichten uit het vaderland aanschouwde! De krijgstucht mocht hij niet schenden terwille van zijne particuliere aangelegenheden, dus draaide hij zich alleen half om op zijn paard, riep hun een groet toe en meteen een verzoek: ,,Wacht hier een paar uur; ,,dan ben ik terug!''

De paar uur gingen voor den pater, Godeke en jonker Dethlef nogal snel voorbij, zij hadden genoeg te kijken en te bewonderen. Vooreerst het prachtige, wit-marmeren paleis der Konin-

gin, dan de verdere omgeving van indrukwekkende, aanzienlijke gebouwen 't zij voor ambtelijke doeleinden bestemd, 't zij de ,,castello's'' van hooge hofdignitarissen en militaire bevelhebbers. Het ontbrak hun echter aan geoefenden smaak om de gebouwen als zoodanig te waardeeren. Meer behagen schiepen zij in het ruime en rijk aangelegde wandelpark met zijne kunstvolle beelden en beeldengroepen, uit velerlei soort van kostelijk gesteente gehouwen, met zijne klaterende fonteinen en allerlei andere versiering van zuidelijke weelde en schoonheid. Hun oog genoot, maar hun hart werd niet verzadigd. Een ding misten ze hier, dat ze daar beneden in de havenstad volop hadden genoten: het gezicht op die altijd verrukkelijke, nu in 't morgenlicht goudglanzende zee met tegen den horizon die paradijsachtige eilanden Capri, Procida, en die, eveneens als een uit den hemel nedergedaalde Hof van Eden, talrijke kleinere eilandjes, welker namen zij niet zoo maar in eens onthouden konden. Den vorigen avond na hunne aankomst hadden zij drieën, totdat nacht hun het gezicht totaal benam, ernaar zitten staren in sprakelooze bewondering.

Ook Dethlef had het schouwspel een tijdlang nogal aardig gevonden, althans zoolang het gewoel van menschelijke bedrijvigheid het idyllische tafereel naar zijn smaak verlevendigde. Maar toen er geene schuitjes meer kwamen aandobberen, geen varensgezellen met roode mutsen op meer rondsprongen en dansten met hunne zwartoogige, bruinwangige, weinig gekleede meisjes, toen de eene guitaar en mandoline na de andere verstomde en de lichtjes van de talrijke ,,osteria's'' werden uitgeblazen, begon hij te gapen en zei: ,,Wat zien jelui, haal ,,mij de boeze Wrigge [1])! toch maar al aan die dooie zee? ,,Wou je hier misschien den geheelen nacht zitten?.... En ,,stinken dat het hier doet!.... Naar rotte visch en allerlei ,,smeerboel!.... Ik ruik liever een frisschen, frieschen ,,koestal!'' En hij ging naar bed.

---

1) Ook weer zoo'n kwaadaardig wezen uit het oude heidendom.

De gehuwden en Foelck waren al een paar uur eerder te kooi gekropen, ,,want zij hadden,'' — zei Elborch, — ,,na ,,het kasteel Foix nog geen lekkeren nacht gehad; nooit ,,langer dan een uur achter elkaar geslapen. Ganzen waren, ,,naar het scheen, onbekende vogels, ten minste wat ze in ,,die vreemde landen in de bedden en de kussens stopten dat ,,was raar spul.... En dan die onrust!.... En nu ten laatste ,,nog die huppelende en dansende, stampende en rollende ,, ,,Stelle Maris''!''

Daar kwam de compagnie onder commando van jonker Ocko, — nu zonder dat hij het zelf nog wist: Heer Ocko thom Broecke, — al aandraven, zij zwenkte den ,,Cour'' van het Koninklijk Paleis binnen en eenige oogenblikken later kwam de ,,capitano'' met den eigenaardigen, wiegenden cavaleristengang, dien hij zich in die laatste paar jaar had eigen gemaakt, aangetreden. Handen schuddend naar alle kanten, vragen: drie in een adem: ,,Dat mij de Thonger! hoe komen ,,jelui hier! Hoe gaat het in Friesland?.... Leeft de oude Heer ,,nog?.... Hoe is 't met Foelck en Doedt en Elborch en ,,allemaal?''

Het was onmogelijk om op alles te gelijk te antwoorden, daarom nam pater Ulricus maar alleen de laatste vraag voor zijne rekening: ,,Ge zult hen in een half uur kunnen zien en ,,de zwagers ook. Ze zitten allen met ongeduld op u te wachten.

,,Wàt?.... Waar?....''

,,Beneden aan de haven in de herberg ,,Santa Lucia.'' ,,Kom nu maar dadelijk mee als ge kunt. Onderweg kan ik ,,n nog wel wat meer vertellen.''

Zoo wist Ocko, toen ze in die eenvoudige zeemansherberg binnentraden, dat zijn oude vader, te vergeefs naar hem uitziende, gestorven was, ook wist hij met welke bedoeling zijne verloofde en bloedverwanten gekomen waren en was het wederzien dus voor hem niet zoo verrassend als voor hen. Heer Edzerdt had ervoor gezorgd dat dit niet behoefde plaats te vinden in de algemeene ,,osteria'', maar dat er eene ruime en vrij nette kamer tot hunne beschikking was gesteld. Zoo

durfden ze dan ook aan hunne gevoelens den vrijen loop laten het werd een schreien en lachen door elkaar met uitroepen van: ,,Uws boycken!.... Gelukkig dat jij althans nog leeft!'' en: ,,Nu gaan we toch zeker morgen dadelijk weg!'' en al dergelijke teekenen van ondoordachte, maar warme zusterlijke genegenheid meer.

Doedt en Elborch hadden zich stijf tegen den geliefden broeder aangedrongen; nu streek de eene hem over zijn haar, dan gaf de andere hem een kneepje in zijn arm, totdat de vertroetelde jonkman zelf de situatie pijnlijk voor zijne verloofde begon te vinden en hij wellicht ook na de vele zusterlijke kussen meer naar eene echte, innige omhelzing van zijn liefste begon te verlangen.

Een glans van vreugde verhelderde haar een beetje bewolkt gelaat, toen Ocko haar in zijne armen drukte en tusschen de kussen door haar toe fluisterde: ,,Lieveling, ik kon die harte-
,,lijke zusjes toch maar niet ruw van mij afschudden, wel?....
,,Kom, jelui naast mij en jij, mijn schattebeeld, op mijn knie!''

Toen werd er weer beraadslaagd, wel wat verward nu en dan, wel onderbroken door ontploffinkjes van liefde en hartelijkheid nu en dan, maar er werd toch ook over zaken geredeneerd. Doedt en Elborch kwamen telkens op hun eerste chapiter terug: ,,Nu gaan we toch zeker zoo gauw mogelijk naar
,,huis?.... Liever vandaag als morgen!''

De zwagers drongen ook wel op spoed aan, maar op redelijker gronden: ,,De boel in Broeckmerland en Aurickerland loopt
,,in 't honderd, als de Heer nog lang wegblijft. Daar zijn
,,kapers genoeg op de kust: Eggerick Beninga van zijn moeders
,,wegen, Folckmer Allena van zijner vrouwen Adda wegen.
,,Als die beginnen het gerucht uit te strooien dat Jonker Ocko
,,in den vreemde gesneuveld is, dan bezetten ze je ,,borgen''
,,en nemen je boeren in eed en plicht. Een geluk dat de een
,,den ander in balans houdt. Maar lang duren moet het niet,
,,anders komen ze misschien tot een accoord en verdeelen
,,den boedel. En dan moet jij er later bloedig om vechten.''

Ocko kon dat niet tegenspreken, want dat was klaar en

duidelijk. Alleen toen Elborch nog eens weer terugkwam op haar oude thema: ,,Liever vandaag dan morgen!'' begon hij een beetje korzelig te worden en bromde: ,,Maar meid, scheid ,,nu toch eindelijk ook eens uit! Jelui moeten niet denken, ,,dat ik er maar zoo tusschenuit sjouwen kan, als zoo'n ,,tuinmansmaatje, dat z'n schop en z'n hark op z'n nek ,,neemt, en een anderen baas zoekt. Ik ben Capiteyn van de ,, ,,Garde du corps'' van Hare Majesteit de Koningin en ,,ik heb in allen vorm mijn verzoek om ontslag in te dienen ,,en Harer Majesteits beschikking af te wachten.''

,,Maar als ze je verzoek niet inwilligt, als ze je niet los- ,,laten wil, wat dan, Ocko?'' vraagt Foelck, trillende van zenuwachtige spanning. ,,Zou je dan toch gaan?''

,,M'n lieve kind, 't zou niet kunnen. Als 't mijn eigen ,, ,,Compagnie'' was, in mijn eed en soldij, ja! Maar nu.... ,,zonder paspoort zou je gauw gevangen zitten en te meer ,,met een reisgezelschap, waarvan drie vrouwen.... En zoo ,,zou ik ook niet willen. Ik heb mijne verschillende Heeren ,,met eere gediend, ik wil ook met eere ontslagen worden.''

Er zat niets anders op: Ocko moest het beleid nu maar hebben; ,,boycken'' was in die paar jaar een man geworden.

Wel krijgt ,,zuske'' in één punt haar zin, dat van ,,liever vandaag dan morgen''. Na deze vaststelling van het eerste en principieele zei ook Ocko: ,,Jelui moet hier vandaan, ,,beter vandaag dan morgen! Het past niet dat mijne familie, ,,mijne aanstaande vrouw, mijne zusters en zwagers hier in ,,'t matrozenkwartier hun logies hebben. Ik ga nu weg. ,,Ik zal eerst Hare Majesteit van jelui komst op de hoogte ,,brengen, haar den brief van den Heiligen Vader overhan- ,,digen en eens trachten gewaar te worden, hoe zij over de ,,zaak denkt. En daarna moet ik zorgen voor jelui behoorlijke ,,inkwartiering. Ik kom jelui zelf halen, of ik stuur een ver ,,trouwd persoon met volmacht.''

Dit laatste geschiedde nog dienzelfden namiddag. Tot verbazing van den waard verschenen er twee draagstoelen, rijkelijk verguld en met zijden gordijntjes, benevens vijf geza-

delde paarden, alles geconvoyeerd door een paar ruiters der koninklijke garde. De waard begon nu pas te beseffen, welke aanzienlijke vreemdelingen daar voor hem verloren gingen en hij telde in de gauwigheid een vijftig, zestig lire op bij de som, die hij aanvankelijk voornemens geweest was hun in rekening te brengen. Dan had hij toch nog schade genoeg, vond hij.

Door eene genadige beschikking van de Koningin werd hun voor den duur van hun verblijf het vrije gebruik toegestaan van eene alleraardigste, kleine villa, te midden van een bosschage van laurieren, myrten en oranjeboomen, gazons en bloemperken, liefelijk gelegen in de nabijheid van het ,,Palazzo Reale''. Vervuld van dankbaarheid over zulk eene vorstelijke gunst waren ze nog op den rondgang door de verschillende vertrekken, slaapkamers, ontvangkamers, eetzaaltje, boudoirs, badkamers, corridors en omloopende zuilengangen, toen Ocko, nu vrij van dienst, ook van hofdienst, wederom zich bij hen kwam voegen. Hij vond hen haast buiten staat om te spreken, zoo opgetogen waren ze, ze konden bijna niet anders dan al maar weer uitroepen: ,,O Ocko, o ,, ,,boycken'', wat prachtig, wat wondermooi!''

Ocko lachte genoegelijk en blijde en fluisterde zijne geliefde toe, terwijl zij innig met den arm om elkaars middel geslagen, al die heerlijkheid doorwandelden. ,,Nu, mijn lieve hartepop, ,,zou 't hier niet een poosje uit te houden wezen?'' ,,O ja, ,,wat dat aangaat,'' zegt Foelck, ,,als thuis maar niet op ,,ons wachtte, als ze ons daar maar niet zoo hard noodig ,,hadden!''

,,Ik moet jelui de uitnoodiging van Hare Majesteit over- ,,brengen om van avond hare gasten aan tafel te zijn. Het ,,wordt een niet zoo groot gezelschap, behalve wij misschien ,,nog een stuk of tien twaalf.... En dan moet ik de zusjes ,,nog iets afzonderlijk zeggen.''

Zij gingen met hem een paar stappen op zij en keken hem in afwachting vragend aan. Ocko vond het een beetje penibel, maar toen flapte hij het er ineens maar uit: ,,Hebben jelui ,,dat vertrek met die mozaiekvloer en marmerwanden ook

,,al gezien? Ja? Nu, dat is het bad. Aan den anderen kant ,,van het huis is er nog zoo een. Die gebruiken wij hier alle ,,dagen. De kamenier zal jelui wel wijzen. Je kunt een voor ,,een gaan, of samen. Als je van de reis komt met zoo'n ,,heerlijke brigantijn en overnacht hebt in zoo'n frissche taveer- ,,ne aan de haven, heb je een goede afspoeling en wat reukwerk ,,wel hard noodig. — Zeg het ook tegen de mannen en Foelck.''

Gedachtig aan hun schroom, toen ze aan des graven tafel te Foix genoodigd waren en hoe dat een aangenaam paar uur was geworden, monterden ze nu zichzelven en elkaar maar wat op, het zou in ieder geval den hals wel niet kosten. En Ocko was bij hen, die zou hen wel door de moeilijke momenten heenloodsen.

Zoo genoegelijk als bij ,,comte Gaston'' was het niet, zoo taai en vervelend als bij Zijne Heiligheid was het ook niet, maar zoo angstwekkend en gevaarlijk als bij de ,,arme jakken'' was het heelemaal niet. Ocko geleidde, nu in zijn dienst als kamerheer, zijne bruid en verwanten tot voor den zetel der Koningin, allen maakten hunne diepe reverentie en buiging voor Hare Majesteit, die bij het vernemen van iedere naam minzaam glimlachte en de voorgestelde tot den handkus toeliet. De jonkvrouw van Straakholt beschouwde zij eenige oogenblikken met bijzondere opmerkzaamheid en sprak toen zacht enkele woorden tot den kamerheer, die naast haren troonzetel stond. Het schenen woorden van gunstige beteekenis, de aangesprokene althans boog en glimlachte dankbaar. Foelck, die voelde dat het over haar ging, kreeg een kleur als een roos, waardoor hare schoonheid nog stralender werd.

Aan tafel was er weinig direct discours met de vreemde gasten; wat er door de Koningin tot hen gesproken en door hen geantwoord werd, ging door het intermediair van Ocko, die het Fransch, de hoftaal, al net even gemakkelijk sprak, als met zijne landgenooten het Friesch. De Koningin keek hem en ook den vreemden de woorden haast van de lippen, dan lachte ze: ,,Mais je n'en comprends rien, absolutement ,,rien! Pas une syllabe! Qu'est ce que ca veut dire?''

Toch viel de tijd hun niet bepaald lang. Zooals de andere gasten, voorzoover dit binnen de perken der beleefdheid en der goede vormen paste, hen bekeken en elkander hunne geestige opmerkingen maakten, over de uitheemsche, toch wel voorname en kostbare kleedij, meer in 't bijzonder over den schat van versierselen in goud en edelgesteenten, dien ze in den vorm van gouden hoofdtooi, borstplaten met kostbare juweelen ingelegd, armbanden, halskettingen, oorhangers en vingerringen ten toon spreidden, zoo gaven ook de vreemdelingen op dezelfde onopvallende wijze hunne oogen vrij spel. En zooals de Italiaansche „madonna's den naast haar gezeten „cavaliere" soms toefluisterden: „Die „estrangiera's" dragen zoowat een ridderkasteel met een graafschap aan waarde „met zich mede!" zoo vroegen Doedt en Elborch aan hare echtgenooten: „Heb je dit of dat gezien?.... Ocko zal „vast wel iemand weten, die ons den weg kan wijzen.... „Wij zullen morgen wel de stad eens in moeten.... Wij heb„ben eigenlijk niets om hier aan te trekken...."

Foelck viel niet zoodanig op door bijna overladen pracht van kleedij en versierselen, want het waren uitsluitend de getrouwde edelvrouwen, die daarmede den rijkdom, de macht, de maatschappelijke hoogheid van hunne „eheheeren" manifesteerden. Wanneer zij de blikken tot zich trok, dan was het door hare frissche, gezonde maagdelijke schoonheid, haar reine, heldere blik, hare natuurlijke bevalligheid in houding en gebaar.

Aan den avondmaaltijd ten hove verbond zich den volgenden dag een uitstapje te paard of, voor wie dit prefereerde, in een draagstoel door de schoone omstreken tot in de buurt van den rookenden berg, den Vesuvius. Dien zelf te bestijgen en in de nabijheid van de loeiende vuurkolk zelve te rillen en te griezelen, daarvoor zou veel langer tijd en meer voorbereiding noodig geweest zijn. En bovendien, de meesten der dames gevoelden daar ook niets voor.

Op den wandelrit volgde een gondeltocht in de golf van Napels, en een bezoek op grootere en goedzeewaardige zeil-

vaartuigen aan het wonderschoone eiland Capri. Dit uitstapje werd besloten met een gezamenlijk bad in de zee, waaraan echter de Friesche vrouwen geen deel namen, omdat hun betamelijkheidsgevoel haar dit verbood. De mannen niettemin, — Dethlef deed aan deze buitenpartijen altijd heel graag mede, — plasten lustig rond te midden van de oudere en jongere zeenymphen. De hofdames, meer onder elkander en stilletjes, de Koningin luide tegen haren „cameriere", die ook in 't golfgeklots trouw in hare nabijheid bleef, gaf hare bevreemding over deze onthouding te kennen door te zeggen: „Mijne hofdames zullen wel van meening wezen „dat onze wellieve gasten uit het Noorden een of ander „lichaamsgebrek te verbergen hebben, als zij schromen zich „te vertoonen, zooals onze Heere God ook haar geschapen „heeft. „Saint Christ!", wat is er nu mooier en natuurlijker „dan een welgevormd menschenlichaam! Een kind van tien „jaar weet toch wel wat een man en wat een vrouw is!" — Ocko mompelde maar zoowat over „'s lands wijs, 's lands eer", maar hij was niet heelemaal gerust over den gang van zaken.

Toen ze nu nog den dag daarna genoodigd werden op een groot avondfeest ten hove met eerst een kostbaar banket, waar door den invloed van wijn en opwindende muziek reeds een groote losbandigheid aan den dag trad, en daarna de bacchantische uitgelatenheid zich botvierde in het „a giorno" verlichte park in schemerige prieeltjes, afgelegen, kronkelende laantjes, donkere grotten.... toen de lusteloos rondslenterende Friesche edelvrouwen niet wisten waar ze gaan, staan of zitten moesten, want overal zagen ze wat ze niet zien wilden, toen brak hun eindelijk het geduld.

HOOFDSTUK V.

INTRIGES EN CONFLICTEN.

MET looden voeten betrad de ,,capitano'' des voormiddags na dien woesten nacht weder het verblijf, waar zijne verloofde en verwanten gehuisvest waren. Nog voor hij den mond had kunnen opendoen tot een groet, nog voor hij zijne liefste een ochtendkus had kunnen geven, viel zijne oudste zuster hem aan. Trillende op hare beenen stond zij daar en riep hem toe: ,,Als jou Koningin ons daar- ,,voor gastvrijheid in dit weelderige gebouw gegeven heeft ,,en ons daarvoor op hare feesten noodigt, wilde ik maar liever ,,dat ze ons in die smerige herberg aan de haven had laten ,,blijven. Met al z'n ongedierte en vuiligheid en stank was het ,,daar toch vrijwat reiner dan in haar koningspaleis!'' — Elborch, voegde erbij tusschen hare snikken door: ,,O Boycken ,,boycken! hoe kun je in zoo'n hel duren!.... De graaf heeft ,,het ons laatst wel gezegd: ,,het konings Hof van Napels ,,was een hel'', en zoo is het ook!.... Die roovers, die ,,arme ,,jakken'' spraken van Jeanne d'Anjou als.... ik durf het ,,niet eens zeggen.... en toen nam onze pater het nog zoo ,,goedgeloovig voor haar op!.... Wat ben ik blij, dat die ,,brave man ten minste niet bij al die schandelijkheden geweest ,,is!.... Maar zij hadden gelijk, het is een ,,pute'' [1]).... En ,,al die wijven en die meiden, hofdames heeten ze, maar het ,,zijn allen te hoope smerige teeven!''

Foelck zei niets en toen Ocko naar haar toe kwam en zijn arm om haar heen wilde leggen, duwde ze dien weg, draaide zich van hem af en, met het gezicht tegen den fluweelen rug van de stoel gedrukt, barstte ze uit, hartverscheurend snikkende: ,,O Ocko, dat je ons dit aandoen kon!''

De mannen liepen besluiteloos heen en weer; het was voor hen ook al een beetje heel moeilijk, want zij hadden zich nu

1) Letterlijk: kikvorsch, overdrachtelijk: vrouw van onzedelijken levenswandel.

juist niet principieel en heelemaal vrijgehouden van alle overtreding, wel eens gelachen, wel eens een oogje gewaagd of omgekeken, wat hunne vrouwen dan ook niet nagelaten hadden hun nadrukkelijk onder het oog te brengen, toen ze in hunne slaapkamers waren.

Op eene of andere manier moest hier dan toch een einde, eene oplossing, eene ontspanning of eene uitbarsting van komen. De ,,capitano'' van de ,,Gardes du Corps'', de hoofdman over eenige honderden gevreesde ruiters, invloedrijk hoveling eener Koningin, begon het als in strijd met zijne waardigheid te gevoelen, dat hij hier, als ,,boycken'' thuis, door een paar oudere zusters gekapitteld werd. ,,Dat my de ,,Wjirm nimm'! wat vallen jelui daar allemaal over mij ,,heen!'' zoo ontplofte hij. ,,Ik heb toch zeker niets van al ,,die schandelijkheden gedaan!.... Ik ben toch zeker hier ,,geen zedemeester of geestelijke! Die maken het trouwens ook ,,al geen zier beter als de rest. Ik ben ruiterhoofdman en ,,kamerheer der Koningin, ,,slaag my de Thonger!'' Wie in ,,die ambten wat op mij aan te merken heeft moet er maar ,,mee voor den dag komen, ,,madre di Dio!'' ''

Dat maakte dat de zusjes niet meer zoo hoog van den toren bliezen en op vrijwat kleinmoediger toon dan even te voren mokte vrouwe Doedt nu tegen haren man: ,,Dat is dan maar ,,zooals het is, maar ik wil hier niet langer blijven, hoor je, ,,Edzerdt? Wat schieten we hier ook op? De eene dag voor ,,en de andere na gaat met feestelijkheden voorbij en we weten ,,niet eens, of er met de Koningin al over Ocko's ontslag ,,gesproken is, of niet.''

,,Daar kan ik je nu wel gelijk in geven,'' viel heer Cyrckxena zijne wederhelft bij, ,,het wordt onze tijd om op te bre- ,,ken ook nog om een andere reden. Ik had ook niet voor- ,,ondersteld dat het hier zoo lang zou duren. Als wij te lang ,,hier omhengelen, vinden we onze schepen niet meer te ,,Bordeaux. En dan, we moeten toch over 't geheel niet veel ,,tegenslag onderweegs meer hebben.''

Zoo werd er accoord gemaakt, dat Ocko eene afscheids-

audiëntie zou bewerken op den volgenden voormiddag en dat er dan meteen zou geprobeerd worden aan de Koningin eene beschikking te ontlokken op het verzoek om ontslag. Toen het daartoe gekomen was, werden er mooie, officieele frases van dankbetuiging geuit, waar het hart al heel weinig deel aan had, maar men kon slecht door brusk te wezen de heele boel over de bulten jagen. Volgens afspraak zouden, na het genadig afscheid aan de Heeren, de Vrouwen door hun broeder de gunst verzoeken nog enkele oogenblikken te mogen blijven.

De Koningin, die er veel aan gelegen scheen eventueele vorige impressies uit te wisschen, stond dit toe en ging voor de meerdere intimiteit hen voor naar een nabijgelegen boudoir. Hier wekte zij Vrouwe Doedt, als de oudste, op om dan maar vertrouwelijk met haar te spreken en te openbaren wat ze dan nog op het hart hadden.

Deze knikte hare zuster even toe en kreeg van haar een toestemmend knikje terug. Daarop begon zij te vertellen van de rampen door sterfgeval, die in de laatst verloopen maanden hun geslacht getroffen hadden, en dat het ergste te duchten stond, als Ocko, die nu zoo onverwacht Hoofd en Heer geworden was, niet zoo spoedig mogelijk terugkeerde naar hun vaderland, om daar zijne Heerlijkheid, niet maar te aanvaarden en te besturen, maar ook te verdedigen tegen alle belagers. ,,Want,'' zeide zij, ,,Uwe Majesteit gevoelt dat ,,misschien niet zoo, maar eene heerschappij, die vijfhonderd ,,jaar in je geslacht geweest is, dat is je eigen leven, je eigen ,,vleesch en bloed, zoo goed als, neen, meer nog dan je eigen ,,man en kinderen.''

En toen de Koningin verbaasd ophoorde en ook Ocko zelf bij het overbrengen een verwonderd gezicht zette, herhaalde zij met wat meer nadruk hare woorden: ,,Ja, waarlijk, Uwe ,,Majesteit, vijf eeuwen en langer nog!.... Ocke, jij hoort ,,daar ook wat vreemd van op; ja, de omstandigheden hebben ,,daar niet toe geleid, dat jij met onze familiekroniek zoo op ,,de hoogte zoudt zijn, als wij ouderen.... Maar het zit zoo: ,,Toen Keizer Charlemagne ook ons Friezen had opgenomen

,,in zijn Rijk, heeft hij het Friesland, waarvan Norden toen ,,de hoofdplaats was, aan eenen Heer Everaerdt Tserclaes ,,als Leen gegeven met den naam van graafschap. Deze ,,Heeren of Graven Tserclaes hebben de kerk te Mariënhave ,,gesticht, en nog steeds is een van onze titels, — dat weet je ,,wel, Ocke! — Heer van Mariënhave. De Tserclaes zijn een ,,paar honderd jaar daarna in de speerzijde uitgestorven en ,,het Graafschap is te niet gegaan, maar doordat ze zich met ,,de Norder edelingen verhuwelijkt hadden over en weer is ,,thom Broecke's geslacht nu reeds meer dan driehonderd ,,jaar geleden Heer geworden van dat Mariënhave en het ,,daarbij behoorend rechtsgebied, terwijl ze al veel langer ,,waren Heeren van Broeckmerland en Aurickerland....

,,Begrijp je het nu, Ocke?''

Het was alsof ze alleen tegen haar broer praatte, in plaats van aan de Koningin een verzoek voor te dragen, maar dit had ook weer z'n vóór, want nu keuvelde ze net zoo gemakkelijk door, alsof ze in hare ,,kemenade'' op Greetsyhl aan haar ,,boycken'' wat zat te vertellen uit oude tijden. Ze had heelemaal niet meer het gevoel dat ze voor eene Koningin zat te pleiten, en was het niet dat Ocko van tijd tot tijd haar eens in de rede moest vallen, om den inhoud, zij het in veel beknopter vorm, aan H. M. over te brengen, dan zou ze maar in eenen door gebabbeld hebben.

,,Kijk, ,,boycken''!'' begon ze weer, ,,dat jij van die oude ,,dingen zoo weinig afweet, dat zit zoo: na moeders dood ben ,,jij eigenlijk — dat zie ik nu wel in — een beetje veel onze ,,troetelpop geweest. Och, wij waren ook maar met z'n drieën ,,van onze moeder, en Keno en Imel deden altijd, alsof wij ,,niet veel meer dan vreemde indringers waren.

,,Toen jij zoowat een jonkertje begon te worden, heeft ,,onze Heer-vader je naar den Bisschop te Munster gestuurd ,,om wat te leeren, vooral om wat meer zeden en manieren te ,,leeren, want na moeders dood op den Borch!.... nu, ik ,,wil er maar niets van zeggen!.... ze zijn nu toch allen met ,,elkaar dood....

,,Onze Heer-vader heeft na je terugkomst waarschijnlijk ,,gedacht, daar Keno en Imel beiden sterk en gezond waren, ,,dat jij toch in 't geslacht nooit veel in de melk te brokken ,,zoudt hebben en dat het daarom ook niet eens goed was je ,,over die oudheid en macht veel voor de oogen te spiegelen, ,,verbeeld je: maar zoo'n boerejonker, die van de Graven ,,Tserclaes afstamt!

,,Zoo was je ,,boycken'', toen je wegging en je bleef ,,boy- ,,cken'', toen je terugkwam. Maar nu is dat anders geworden. ,,Door je verkeer in verschillende landen en het dienen van ,,strenge Heeren heb je je krachten leeren kennen en 't wil mij ,,toelijken dat Foelck er door hare natuur ook wel wat toe ,,bijdraagt. Nu kun je Heer van Broeckmerland, Mariënhave ,,en Aurickerland wezen en nu moet je het wezen. Nu wordt ,,boycken'' begraven en Heer Ocko Kenesna thom Broecke ,,op Oldenborch treedt naar voren.''

Thans kwam de Koningin tusschen beiden en vroeg met hare liefste stem: ,,Wat is dat toch dat ,,boycken?'' — Ik ,,hoor dat deze dagen zoo algedurig, en naar den toon te ,,oordeelen moet het wel iets liefs zijn.''

De bedoelde persoon trachtte haar met een beetje schaamte in blik en stem uit te leggen, dat het zoo'n liefkoozend kinder-naampje was, waarvan erg teerhartige zusjes-en-zoo nooit konden afzien, en die de betrokken persoon soms zeer tegen zijn zin in den volwassen leeftijd moest meesleepen.

Dwars tegen de strekking van deze verklaring in kwam zijne beschermvrouwe nu met het denkbeeld voor den dag: ,,Dus dat is dan zooveel als ,,bambino'' in het Napolitaansch. ,,Een eigen, ,bambino'' heeft le Seigneur Dieu mij altijd ,,onthouden. Als ik nu ,,boycken'' eens tot ,,bambino'' ,,aannam, en gij maaktet een ander daar bij u te lande Heer ,,en Graaf van al die Heerlijkheden?''

Ocko zelf bleef zwijgen, maar bleek van schrik en ontstel-tenis hakkelde Vrouwe Doedt: ,,Majesteit, bij ons heeft het ,,volk sedert onheugelijke tijden het recht zijnen Heer aan te ,,nemen en trouw te zweren, en als het niet beslist wist dat

,,Ocko ook dood was of eerloos, zou het nooit een ander als ,,Heer aanvaarden, mijn man niet, den man van mijne zuster ,,Elborch niet, hoewel die beiden geacht en geliefd genoeg ,,bij hen zijn. Dood is onze Ocke, God zij dank! niet, en dat ,,hij eerloos zou willen zijn, gelooft van ons drieën geen een.

Daar begreep Koningin Johanna van Napels niets van, ,,absolument rien, pas une syllabe'', evenmin als eenige dagen te voren aan het diner van die Friesche uitdrukkingen. Hoewel haar ,,cameriere'' haar den zin met de nu wel noodige verschooning vertolkte, bleef zij maar mompelen: ,, ,,Je ,,n'en comprends rien.'' Een volk, dat wat te zeggen heeft! ,,De Baronnen des lands, dat is al mooi genoeg!''

Zonder zich daaraan te storen ging Vrouwe Doedt nu maar in dezelfde verrukking door en gooide het nu over een anderen boeg: ,,Als Heer van zijne aangeërfde Heerlijkheid moet Ocko ,,terugkomen, anders gaat het geheele Emsiger Friesland in ,,burgeroorlog ten onder en wordt het de prooi van een al ,,lang loerenden nabuur. En als bruidegom van zijne ver- ,,loofde bruid moet Ocko terugkomen, want bij ons geldt ,,huwlijkspand als huwelijk. Hij heeft haar de ,,knotte'' [1]) ,,gereikt en zij heeft dien toegetrokken. Zij bewaart zijn ,,pand: twaalf gouden denariën, uit den schat van onzen ,,stamvader Hjalmar afkomstig, en eerloos is hij, als hij zijn ,,pand niet lost. Nog nooit heeft een Kenesna thom Broecke ,,uit Hjalmars geslacht zijn woord niet gestand gedaan.''

Vrouwe Doedt Cyrckxena had zichzelf een beetje opgewonden, ze had een kleur tot onder de juweelen versierselen van haar gouden voorhoofdband, maar dat deed hare anders zoo rustige, voorname schoonheid heelemaal geen kwaad, integendeel.

Haar broeder bracht, die eere zij hem gegeven, — haar

---

1) Knoop, in dit geval een doek met een lossen knoop daarin. Wanneer een man een meisje tot vrouw begeerde, reikte hij haar dien doek, waarin eenige, liefst overoude, geldstukken lagen, toe en sprak daarbij de eeuwenoude, formeele woorden. Trok het meisje den knoop stijf toe, dan beteekende dit dat zij van dit oogenblik af bruid en bruidegom waren.

sterk en goed Friesch in behoorlijk goed verstaanbaar Fransch over.

De Koningin gaf geene decisie; ze zeide dat de Hertog van Tarente, haar Gemaal, elk oogenblik uit de Provence terug verwacht werd en dat ze aan hem de beschikking in handen zou leggen, als zijnde dit ook eigenlijk eene militaire aangelegenheid. Dit kon evenwel geene verandering brengen in de voornemens der beide echtparen, hun schip was gehuurd en lag zeilree en tegen den avond gingen ze anker op.

Nu brak er voor Foelck een vreemde tijd aan. Wel was Dethlef-broer met haar achtergebleven, maar die had kennis gemaakt met een paar onder Ocko dienende officieren en was daar nogal veel mee op 't pad, 's avonds op plaatsen van vermaak en overdag voor uitstapjes te paard in de omstreken, zelfs een keer voor eenige dagen achter elkaar met een groot gezelschap op een wolvenjacht in de haast ondoordringbare bergwouden van Apulië. In die dagen van veel alleen zijn kwam de peinzende kant van hare natuur weer naar voren en in die uren van eenzaamheid ging er van alles door haren geest. Ocko zag ze wel, maar van vertrouwelijk samenzijn was haast nooit sprake, meestal in tegenwoordigheid van anderen ten paleize, waar de Koningin haar doorloopend aan hare maaltijden eene plaats had bereid.

Het was alsof deze haar eene impressie wilde geven dat er ook nog een andere toon en levensmanier ten hove konden bestaan, dan die van de eerste dagen, waarover zij zich zoo gegriefd hadden gevoeld. De Koningin was meer dan welwillend, ze was zelfs moederlijk en deed haar bij gelegenheid de vraag, of zij niet hier met haren geliefde getrouwd zou willen wezen, wanneer zijne positie ongeveer dezelfde gemaakt werd, als die hun in hun vaderland te wachten stond. Foelck aarzelde te antwoorden en verzocht tijd van beraad.

Dien avond bracht Ocko haar naar de villa, die zij nu alleen bewoonde met Dethlef, als hij thuis was, en eenige inboorlingen tot bedienden. Gewoonlijk keerde hij dadelijk na den avondgroet terug, maar nu hield zij hem vast en

vroeg hem mede te gaan naar hare zitkamer. Daar nam hij op haar verzoek plaats op een breeden armstoel, waarin best plaats zou geweest zijn voor hen beiden. Maar dat deed zij toch niet, hoewel hij hare hand vatte en haar met zachten drang naar zich toe trachtte te trekken. Zij zette zich op een kussen aan zijne voeten, legde haar hoofd tegen zijne knie en zei: ,,Boycken, ik moet eens met je praten.... ernstig pra-
,,ten.... als 't kan: uitpraten.... Ik zal wel dingen zeggen,
,,die meisjes misschien nooit zeggen, en die toch gezegd
,,moeten worden. Daarom ga ik hier zitten met mijn hoofd
,,tegen je knie, maar niet op je schoot en met je lippen dicht
,,bij de mijne. Want dan kus je mij en dan kan ik toch niet
,,zeggen wat ik zeggen moet.''

Een diepe zucht, alsof ze haar geheele lichaam volzoog met adem en kracht om te spreken, een druk met haar hoofd tegen zijne dij, alsof ze zich aan hem vast wilde persen.
,,Ocke, de Koningin heeft mij gevraagd, of wij niet hier
,,konden trouwen en blijven.... Mijn ,,boycken'', het kan
,,niet!.... Het kan niet!.... Ik kan het niet!.... Jij kunt
,,het misschien, maar ik kan het niet!.... Dit is geen land
,,van mannen en vrouwen, maar van mannetjes- en wijfjes-
,,dieren. Als ik hier de kamers van dit huis van de Koningin —
,,eene vrouw van zestig jaar! — doorloop en ik zie de schilde-
,,rijen, ik zie die beeldengroepen, dan krijg ik een gevoel
,,van.... ba!....

,,Neen, Ocko, je moet me niet verkeerd verstaan!.... Je
,,moet niet zeggen dat dat malle preutschheid is!....

,,Natuurlijk! Iedere knaap en ieder maagdje bij ons thuis
,,op 't boereland weet wel dat een hengst een hengst is en
,,eene merrie eene merrie, en een stier een stier en eene koe
,,eene koe, en ook weten ze wel waarom. En ik heb er wel
,,bijgestaan dat de koemeid de vaars bij 't hoorntouw hield
,,en de knecht den bul er naar toe leidde, en daar was geen
,,onkuischheid in. Maar dit is een Hel van vervuiling,
,,wanneer hier marmeren groepen en schilderijen daarvan
,,gemaakt worden. Nergens kun je je oogen wenden, of je

,,ziet zooiets. In de groote ontvangzaal van het paleis, behalve ,,nog al die heidensche godinnen en goden zonder een enkel ,,kleedingstuk aan, die vrouw, die een zwaan en die andere, ,,die een regen van goudstukken in haar naakten schoot ,,ontvangt, en zoo al meer, en, je weet wel, Ocko! tegen den ,,grooten wand rechts die kolossale schilderij met levensgroote ,,figuren, waar je een ouden geestelijke op een balcon ziet ,,staan met eene edelvrouw naast hem, tegen hem aan zich ,,vleiende, een paus moet het zijn en eene markgravin nog ,,wel! en die kijken met innig welbehagen ernaar dat hengsten ,,en merries!.... En in de eetzaal en in de slaapkamers, de ,,boudoirs, de badkamers!

,,O Ocke, walg jij niet van al die walgelijkheden?''

,,Och kind, men gewent daaraan en al gauw zie je ze niet ,,meer.''

,,Neen, dan bekijk ik het heel anders. Dat is om de heete ,,lusten te prikkelen, ze op te wekken, als ze soms sluimeren; ,,dat is de duivelsche bedoeling van al die dingen en dat ,,maakt smerige vuilnis van wat reine natuur kan zijn.

,,En weet je wat mij dat zegt? Dat het levensdoel van de ,,vrouwen in dit land, in de hofkringen althans, is: wijfjesdier ,,te zijn, met bekoringskunsten en schaamteloosheid eene ,,andere een mannetjesdier af te snoepen en wat men dan ,,noemt ,,aan de liefde te offeren''.''

,,De mannen hebben nog hunne oorlogen en hunne jacht ,,en gevaarlijke avonturen en daarom kunnen die nog mannen ,,blijven, maar die wijfjesdieren, ze hebben niets en ze willen ,,niets hebben, dan dat eene. En ik wil geen wijfjesdier ,,wezen, Ocko!''

Als een kreet van angst en wanhoop ontsnapten deze uitroepen met stooten aan hare borst. Ocko streelde haar zachtkens over hare rossige bruine haren, die haar in de hofgezelschappen reeds een bijnaam verschaft hadden: ,,de roode Vestaalsche'', en wederom bespeurde hij tot zijne hernieuwde bevreemding het geknister van kleine, blauwachtige vonkjes.

Eenigszins gekalmeerd ging zij, na een wijle zich aan het

genot van die liefkoozing te hebben overgelaten, op een weemoedigen toon voort: ,,De Koningin behandelt mij nu ,,geheel anders dan in de eerste dagen: beschermend en moeder- ,,lijk en zacht. Daardoor moet ik mij in slaap laten sussen en ,,wij moeten hier trouwen en de sterke Friesche edeling moet ,,hier hoveling blijven en meespelen het vuile spel van hittige ,,mannetjes- en wijfjesdieren. En die nieuwe Friesche jonk- ,,vrouw is een tijdje een nieuwe bekoring voor dezen of gene, ,,of een lokaas, een prijs misschien in 't dartel minnespel. ,,Zij zal het ook wel leeren. Waarom zou zij anders wezen dan ,,allen?

,,Danst zij niet mee onzen doodendans naar de Hel, nu, ,,dan is een leen, zij het ook een graafschap, of zelfs een ,,hertogdom, even gauw teruggenomen, als gegeven. Konin- ,,ginnegunst duurt niet langer dan Koninginnelust en -luim.

,,Ocko!''.... en nu werd de wolk van den weemoed ineens weer doorstraald door de vlam van de hartstocht, ze sprong overeind en sloeg hem de beide armen om den hals, trok hem, totdat ook hij zich verhief uit zijne gemakkelijke houding. ,,Ocko!'' riep ze, meer dan dat ze sprak, en nu was ze in 't geheel geene marmerkoude Vestaalsche, maar eene Thusnelda, de bruid van Armin, den grooten Cheruskervorst, ,,hoort gij ,,niet hoe uw eigen onderzaten u roepen naar uwe eigen vrije ,,Heerlijkheid! Geen Koning geeft of neemt u die! Wat is dan ,,een leen, een titel, een hofambt!.... Ocko, als ge u niet ,,ras besluit: Weg en naar ons Friesland toe, ga ik alleen, al ,,zou ik mijn stuk brood bedelen langs den weg!''

HOOFDSTUK VI.

SLUIPMOORD.

,,DAT gaat zoo niet langer!'' mompelde de ,,capitano'' bij zichzelven, toen hij naar het paleis terugwandelde. ,,Mijn krijgsheer, in wiens soldij ik sta en in ,,wiens handen ik mijn eed heb afgelegd, is nu gelukkig ook ,,weer terug. Hij voelt zich tegenover mij altijd nog meer ,,landsman, dan Hertog en Gemaal van de Koningin. ik kan ,,met hem vanavond nog wel een verstandig woord spreken.''

Voor het nog nacht geworden was en de beiden, die nogal lang bij den wijn gezeten hadden, — de Hertog blij dat hij het harnas eens weer kon verwisselen met een gemakkelijk huisgewaad en de legertent met de behagelijkheden van het paleis, — zich ter ruste begaven, had Ocko zijne toezegging, dat er in deze bijzondere omstandigheden geen bezwaren tegen zijn vertrek mochten gemaakt worden. Zoodra zijn opvolger benoemd was, kon Ocko met zijn eigen ruiters, nog een twaalftal, vertrekken.

De Hertog dacht over een beroemd bendehoofd, een zekeren Werner, ook een Duitscher, die wel de onbeschaamdheid had, al was hij naar de beteekenis des woords volkomen in z'n recht, zich hertog te noemen, en die met brutale uittarting bij alle officieele gelegenheden voor den dag trad in een tot op de voeten afhangenden wapenrok, waarop in gouden letters geborduurd de cynisch tergende woorden: ,,Ik ben ,,Hertog Werner, de aanvoerder der Groote Compagnie, de ,,vijand Gods, van het medelijden en van de barmhartigheid.'' Hij was echter ook een leeuw in den strijd en een der weinige ,,condottieri'', die niet vóór het gevecht den prijs der overwinning al met den tegenstander gedeeld had. Maar wel moest het een zeer sterk man zijn, die een dergelijk wild beest aan zijn wil kon doen gehoorzamen. Voor 't oogenblik had hij geen Heer, hij had zijne ,,Groote Compagnie'' ergens onder dak gebracht en zwierf met eenige zijner ondergeschikte

officieren in Calabrië en Apulie rond, zooals 't heette op de wolven- en berenjacht.

Nadat Ocko eenmaal op aandrang van zijne verloofde zelve haar in haar boudoir had gezelschap gehouden, maakte hij dit tot eene aangename gewoonte, en al ging het niet altijd over zulke gewichtige onderwerpen als die eerste keer, den tijd kwamen ze toch nog wel aangenaam door.

Op een van die stille voorjaarsavonden zweefden ze in hunne zoete liefdesverrukking door het boschje, dat de villa van den grooten weg scheidde. De dienaar met een fakkel was wel een paar schreden vooruit. Dat was ook haast meer gewoonte dan noodzaak, en onder zekere omstandigheden maar lastig ook. Wie zou op zoo'n hemelsche avondstonde als vreedzame gelieven ook aan gevaar denken?....

Een geluid van zwiepende takken, een sprong.... eene zwarte gedaante uit het nog donkerder geboomte.... een flikkering;.... een snijdende kreet!.... Foelck zinkt in elkaar!.... Met een vuistslag heeft Ocko een der bandieten ter aarde geveld, maar hij heeft niet kunnen verhinderen dat de andere haar heeft gewond, wellicht gedood. De dienaar is in 't volgend oogenblik bij hen, hij werpt zijn fakkel tegen den grond en helpt zijnen heer de bezwijmde naar het nabijzijnde huis te dragen. Op een rustbank wordt het slachtoffer van den echt nationalen sluipmoord eerst neergevlijd. De kamenier, die hen iederen avond binnenlaat, was ook nu op haar post geweest en had gemaakt dat ze geen seconde op het openen der deur hadden behoeven te wachten. Wel doodelijk verschrikt beproefde ze toch, hierin bijgestaan door den ontstelden minnaar, de gevaarlijkheid der verwonding te bepalen. Het bovenkleed is geheel bebloed. De onderkleeding eveneens. Het onderzoek brengt aan het licht dat de arm dicht aan den schouder een diepen steek of snede heeft ontvangen, die nog rijkelijk bloedt, welke wonde doorloopt over de borst en daar op een of ander der dameskleedingsgeheimenissen is afgeschampt.

Als het meisje is weggegaan voor een oogenblik, om meer

hulp te halen en de benoodigdheden voor eene voorloopige wondbehandeling, knielt Ocko bij de rustbank neder, drukt de wondranden in den arm naar elkander toe en kust de bloedige streep over de borst. ,,O mijn schat!'' kreunt hij, ,,mijn ,,harte, je moogt niet sterven!.... Arme lieveling, wie had ,,jij nu wat gedaan?''

De kamenier kwam terug en probeerde nu met behulp van een paar handige dienstmeisjes de kwetsuren eenigszins behoorlijk te verbinden; ook gelukte het haar door een krachtig aromatisch middel de levensgeesten weer op te wekken, zoodat Foelck de oogen opslaat. ,,Wat is er gebeurd?'' zucht zij. ,,Ocke, waar ben je?.... Wat is dit allemaal?''

Ocko knielt weer bij haar neder, kust onstuimig haar gelaat, hare oogen, haren mond en juicht: ,,Dank, Heilige Moeder! ,,Dank Heere Christus! zij leeft.... Voor de tweede maal ,,heb je mij het leven gered, mijn arme lam!.... Want dat ,,zal wel voor mij bedoeld geweest zijn. Ik heb hier in Napels ,,wel eens meer zoo'n prik gehad. Maar wie kan jou, mijne ,,zoete hartje, nu kwaad willen doen?''

De vaardige meisjes hielpen nu nog de hulpbehoevende uit haar pronkgewaad en in hare nachtkleeding, daarbij zorgdragende met teedere handen dat ze haar zoo weinig mogelijk pijn deden. Ocko droeg haar op zijne sterke armen naar de slaapkamer en legde haar daar behoedzaam neder, gelijk eene moeder haar wiegekindje, op hare legerstede. Hij kuste lang en zacht hare lippen en fluisterde haar toe als eene zegening: ,,Goede nacht, mijn allerliefste lieve! Slaap nu maar rustig ,,en zacht!.... Mogen Gods engelen je behoeden!''

Al deze dingen gebeurden zoo eenvoudig en gewoon, alsof het zoo behoorde, geen van hen allen zag er verwondering aan. Ocko niet. Foelck niet. Die keek met schitterende oogen tot hem op, toen hij zich over haar heen boog om haar ,,goeden nacht'' te kussen, en als donsen vedertjes zweefden hem hare gefluisterde woordjes langs de lippen: ,,Bewegen mag ik mij ,,niet, anders....! O dank, hoor!.... Dank, mijn lieve, ,,beste ,,boycken''!''

Zelfs de dienstmeisjes, een ras dat er overigens nog al gauw bij is om elkaar een knipoogje te geven en als begrijpenden elkander zoo eens even toe te lachen, zagen hier niets geen verwondering aan. En dat was er ook niet; dit was alles natuurlijk, rein en in orde, zelfs in de modderige omgeving van het hof te Napels, en al kwamen er bloote armen en verdere lichaamsbekoorlijkheden, rustbanken en bedden, kussen en lieve woordjes aan te pas.

Bij zijn vertrek betuigde Ocko aan de kamenier zijn dank voor hare goede hulp, drukte haar de hand, liet er een goudstuk in achter als geschenk en verzocht haar met een der andere meisjes bij de ,,donna'' de wacht te houden, maar haar rustigen slaap niet te verstoren door gebabbel of gelach. Toen hij op zijn terugweg dezelfde laan weder doorging, zag hij op de plaats van de aanranding wel eenige sporen van 't geen er gebeurd was, maar de kerel, dien hij neergeslagen had, was verdwenen. Hij zocht nog met den fakkeldrager, dien hij nu goed dicht bij zich hield, de boschjes aan weerskanten af, maar neen, geen spoor. ,,Ik dacht, dat ik hem voldoende ,,geraakt had,'' morde hij ontevreden. ,,Ik had mijzelf nog ,,een minuut moeten gunnen, om hem met mijn degen aan ,,den grond vast te prikken. Nu heeft z'n kameraad hem ,,zeker weggesleept en zullen we wel nooit weten wat hier ,,achter steekt.''

Aan het paleis gekomen trachtte hij nog den lijfarts te vinden, maar kreeg tot bescheid, dat deze op bevel der Koningin des namiddags vertrokken was naar een der koninklijke burchten in den omtrek, waar het met de bevalling van de vrouw van den ,,castellane'' niet te best vlotten wou. Het zou wel een paar dagen aanhouden, eer hij weer terug was.

Alle dagen getrouw was de minnaar op zijn post, om het herstel zijner geliefde gade te slaan en haar de versterkende middelen van kussen en liefdesbetuigingen in royale mate toe te dienen. Voor het overige was zij hoofdzakelijk aangewezen op het gezelschap van Theresia, het aardige kameniertje. In de onderwerpen van gesprek was nu juist niet zoo heel veel

variatie, het liep hoofdzakelijk over, kwam in ieder geval steevast neer op dien nachtelijken overval en op den ,,signore capitano'' die zoo flink en zoo lief zich gedragen had. 't Verveelde Foelck echter nooit. Bij een van die keuvelarijtjes geviel het dat Theresia de opmerking maakte dat de ,,signore capitano'' wel heel vreeselijk veel van zijne ,,inamorata'' moest houden, anders had hij niet zonder er een gezicht bij te vertrekken het venijn uit hare wonden gezogen. Foelck werd bleek en rood in eene seconde. ,,Wat,'' stamelde zij, ,,wat ,,zeg je daar?.... Venijn.... uit mijne wonden?''.... ,, ,,Si, si, Signora!''.... Toen Filippa zei dat het best een ,,vergiftige ,,stiletto'' kon wezen, ging de ,,signor capitano'' ,,onmiddellijk uw arm en die roode streep over uw blanke ,,borstje aan 't uitzuigen. Dat is toch moedig en een teeken ,,van groote liefde ook, niet? Want je kunt er toch best zelf ,,aan dood gaan, als je je, ,,inamorata'' het leven redt.''

Foelck kreeg er een trilling van door haar geheele lichaam, een bloedgolf vloog haar naar het hoofd. ,,Mijn bloed heeft hij ,,gedronken! Ik heb zijn bloed gedronken! Hij is van mij! ,,Ik ben van hem!'' Niet Foelck zong het, maar zoo zong het in haar, duidelijk en klaar, helder en hoog nu, plechtig en zwaar dan als orgeltonen en kerkgezang, heel in de verte wegstervend soms, tot hemelshoogte zich verheffend, of het engelenstemmen waren, maar altijd diezelfde heerlijke woorden en die zelfde verrukkelijke, bovenaardsche melodie. Ze was er nog warm van en opgewonden, toen een uurtje daarna de Koningin haar persoonlijk de eere aandeed zich van haren toestand te overtuigen. Op hare vraag antwoordde ze eerst een weinigje gedwongen en droog: ,,Goed, Majesteit! Wij ,,Friezen hebben, dank zij God! goed heelend vleesch. Als ,,er geen bederf van vergift of zoo bijkomt, doet zoo'n gaatje ,,van een steek of snede bij ons niet veel.''

,,Maar als er nu wel vergift bij was? De ,,briganti'' hier ,,maken dikwijls gebruik van een ,,stilletto'', waarvan de ,,punt vergiftigd is.''

,,Dan moeten ze 't een andere keer wat sterker nemen.

„Maar'' — met schitterende oogen voegde zij erbij: „mijn „eenige lieveling heeft het met zijn eigen mond uitgezogen, „zooals ik het zijne al eenige jaren geleden. Nu heeft hij mijn „bloed en ik het zijne ondereen gemengd; nu is hij van mij „en ik ben van hem voor eeuwig en altijd.''

De Koningin vond, zooals ze tegen haren gewezen kamerheer opmerkte, de jonkvrouw wel wat koortsig, ze sprak wat vreemd en ze deed wat opgewonden.

In die dagen kwam Dethlef weer opdrijven, zat van het wolven- en beerenverdelgen, wat wel geapprecieerd was door de armelijke Calabrische en Apulische bergbewoners. Op hunne beurt waren deze zelfde arme bergbewoners meer dan zat de wolvenwreedheden en berenruwheden, die deze waardige volgelingen van den „vijand Gods en der barmhartigheid'' in hunne dorpjes hadden uitgehaald met hunne schamele bezittingen en met hunne vrouwen en dochters, als deze tenminste jong en mooi waren.

Na de eerste begroeting en gelukwensch met haar voorspoedig herstel vertelde hij haar wat een geweldig krijgsheld die hertog Werner was, en dat het zijn voornemen was bij diens „Groote Compagnie'' dienst te nemen, als ruiter eerst, maar hij zou wel vooruitkomen, en wie weet wat schitterende toekomst er voor hem was weggelegd! Misschien kon hij zich op den duur ook zoo'n rijk met goud versierde wapenrok laten maken, zoo'n deftige, lange, waarop geborduurd stond: „Ik ben hertog Dethlef!.... '' Toen hield hij zich maar gauw stil, want wat daar verder nog kwam vond hij toch ook wel een beetje heel erg.

Maar daarop kreeg hij van zijne zuster den wind vlak van voren en het was een flinke bries. „Houd je maar gauw stil!'' snauwde zij hem toe. „We zullen een bonte rok voor je laten „maken, waarop staat: „Ik ben Dethlef, de praatjesmaker!'' „Jij in zoo'n roovers- en moordenaarsbende!.... Wat zou „je gauw liggen te verrotten op een slagveld, of je zou je „verslingeren aan de Italiaansche wijn en de Italiaansche „meiden!.... Neen, jongen, daar zullen we niets van hebben!

,,Je gaat met ons terug naar Friesland en al gauw ook!''

Deze uitval bewees dat Foelck, geestelijk ten minste, al weer vrijwel de oude was, al was de wonde aan haar arm nog niet heelemaal genezen. Ze werd nog dagelijks verbonden en bij haar toilet geholpen door hare kamenier, die met de vrijpostigheid, aan zulke juffertjes eigen, ook alle dagen, zij het in telkens nieuwe bewoordingen, aan hare bewondering uiting gaf over de ,,zilveren blankheid'' en de ,,mollige zachtheid'' van de door haar behandelde lichaamsdeelen.

,,Wat een heerlijk mooi vrouwtje krijgt die ,,signor capitano!''

,,Maar hij is zelf ook een pracht van een man!''

Bij eene van die gelegenheden gebeurde het dat Ocko kwam aanloopen, en of hij nu door een verzuim van de eene of andere der bedienden, of door zijn eigen driestheid deze onbehoorlijke vrijheid nam, maar hij stond opeens in de kleedkamer, waar Foelck nog lang niet met haar toilet gereed was. In plaats van hem de deur uit te kijken, — Foelck zelve kon hem niet zien, zij zat met haar gezicht van den ingang afgewend, — glimlachte het kameniertje hem schalks toe, — zij was eene Napolitaansche, — en verdween zelve, vlug trippelend en als een vogeltje kwetterend, dat ze iets vergeten had. Foelck zat daar met een half afgewikkeld verband, dat ze natuurlijk alleen niet om den arm wikkelen en bevestigen kon, laat staan nog andere, veel meer gecompliceerde goocheltoeren met bandjes en haakjes en trensen en gespen en knoopjes op de meest onbereikbare plaatsen.

Ze keek eens om, meenende dat de meid weer binnen kwam, en ontwaarde haren geliefde, Of ze vriendelijk of beleedigd kijken moest?.... Hoe dan ook, ze glimlachte hem toe. Misschien vloog het haar door den zin, dat Ocko dien nacht van den sluipmoord nog wel wat meer gezien had dan een paar bloote armen, dat hij hare wonden met zijn lippen aangeraakt had, ze had uitgezogen op gevaar af van zelf vergiftigd te worden. ,,Nu heeft hij mijn bloed en ik het zijne ondereen ,,vermengd. Nu is hij van mij en ik van hem,'' zoo zong het weder met verre, hooge stemmen in haar hoofd.... Met een

stem, die zij te vergeefs trachtte vast te doen zijn, zei ze: ,,O ben jij het, mijn Ockebeeld!.... Nu, dan moet jij mij ,,maar even helpen, mijn hart! Theresia schijnt niet terug te ,,zullen komen.... Nu, 't is zoo gebeurd!''

Maar 't was niet ,,zoo gebeurd''. Ocko, in plaats van het windsel vast te maken, wikkelde het af en vleide: ,,Toe ,, ,,mijn poppe'', laat mij nu even zien hoe het met blank ,,armpje staat!'' en toen hij er vele lange, vurige kussen op gedrukt had, moest hij ook het andere litteeken, dat nu niet meer dan een rose streepje was, even bekijken, en dat ging onder tallooze bedwelmende liefdes- en dankbaarheids-betuigingen, gepaard met vurige beden en krachtige eeden.

Toen een uurtje later Theresia terugkwam, op den corridor luid pratende tegen een der andere bedienden, vond ze van zichzelve dat ze toch maar een ideaal van een kameniertje was. ,,Je moest zulke verliefde luidjes toch ook wat gunnen, ,,hun een kansje geven!''

De gelieven zaten bedaard en vredig naast elkander op het balkon over het parkje uit te kijken. Theresia begon zich te verontschuldigen: ,,ze had niet dadelijk kunnen vinden.... ,,en Filippa had het zeker verlegd en Filippa zei dat''.... maar Foelck stuitte dien waterval van woorden door goedig te zeggen: ,,Ja, ja, 't is goed, hoor! ,,Il signore capitano'' ,,is bijna een even handige wondverpleegster en kamenier ,,als jij. Met zachte hand heeft hij het verband vastgemaakt ,,en verder zijne diensten bewezen. Maar voor den vervolge is het toch beter dat je den ,,signor capitano'' in de ont-,,vangkamer laat. Bandjes knoopen en nestel rijgen is toch ,,geen mannenwerk.''

HOOFDSTUK VII.

AFSCHEID EN EERBETOON.

NU begon Ocko eigenlijk pas vaart achter de zaak te zetten; te voren, nu ja, hij deed wel wat zij afspraken, maar daar was het dan ook mee uit. Thans porde hij zich zelven aan met te zeggen dat hij edelman was en Foelck ook niet eene deerne, zoo maar langs den weg opgeraapt. Hij drong er bij zijnen heer en vroegeren krijgsmakker op aan, dat er nu eens afgedane zaken zouden gemaakt worden en kreeg het zoover, dat hij en zijne bruid nu vast en zeker over twee dagen op eene plechtige afscheidsaudiëntie ten paleize werden bescheiden.

Tot hun beider verrassing werden ze daar in de zaal voor groote ontvangsten binnengeleid en vonden ze daar, niet alleen ,,hertog Werner, den vijand van God'', enz. en diens luitenants, maar ook een groot aantal hooge waardigheidsbekleeders met hunne gemalinnen, hovelingen en ,,dames du palais''. Koningin Johanna was met den Hertog van Tarente op een verhooging onder een baldakijn gezeten. De Vorst nam het eerst het woord en prees zijnen ruiterhoofdman wegens diens moed en trouw, dankte hem voor zijne bewezen diensten en droeg de teekenen van zijne waardigheid als bevelhebber der lijfwacht op zijnen opvolger over, wien hij daarna, niet bij eede, maar op edelmans handslag de belofte van trouw afnam. Daarna liet hij het woord aan zijne Koninklijke Gemalin, die voor haar deel ook hare gevoelens wenschte te kennen te geven.

Deze daalde af van haren hoogen zetel, overschreed de estrade en wenkte Foelck haar te volgen. In een vertrekje naast de troonzaal gekomen blijft zij staan en zegt, hooghartiger dan zij Foelck te voren nog ooit bejegend had: ,,Jonkvrouw van Straakholt, wat gij van mij denkt of voor- ,,onderstelt, daar sta ik boven, wil ik niet eens weten. ,,,,Le Roi ne peut pecher''! ''

,,Maar gij laadt eene zware verantwoordelijkheid op u. ,,Als ge uwen minnaar van hier weghaalt uit liefde, dan moge ,,het goed zijn wat ge gedaan hebt.... wat ge dan ook gedaan ,,hebt.

,,Gij dacht misschien dat ik u tegenwerkte, om uw verloofde ,,voor mij hier te behouden, als een minnaar te meer. Neen, ik ,,heb nu waarlijk aan mijn Brunswijkschen beer genoeg. Maar ,,ik had Ocko wel lief, omdat hij sterk is en dapper en trouw, ,,maar ik had hem lief als een zoon.

,,Ik had het goed met hem voor, het hertogdom Urbino ,,lag voor hem klaar, als hij in onzen dienst had willen blijven. ,,Maar gij wilt niet. Of wel?''

,,Majesteit, wij kunnen niet en wij mogen niet,'' fluisterde het meisje, zenuwachtig met hare vingers draaiend.

,,Nu dan, tegen uwen wil zal ik niet beproeven u vast te ,,houden, hoewel ik Duitsche trouw en kracht wel gebruiken ,,kan.... Als ik van een sterken, trouwhartigen man een ,,zoon had mogen hebben, was veel anders en vrij zeker ,,beter gegaan!''

,,Maar kom,'' ging zij voort, — dat voorafgaande was meer zoo'n onbewaakte zielezucht geweest, — ,,nu zal ik u laten ,,zien hoe de Koningin van Napels weet te eeren wie haren ,,dank en liefde waardig is.''

Rechtop en fier schreed zij, door de jonkvrouw op een paar passen afstands gevolgd, wederom naar het koninklijk gestoelte toe. De Prins-Gemaal gaf een teeken aan den hofmaarschalk en onmiddellijk daarop schetterden twee trompetters eene fanfare door de zaal. Onder deze tonen schaarden de aanwezigen zich in een grooten halven kring, door welks midden twee pages kwamen aangetreden, die elk een fluweelen kussen droegen. Op het eene lag een zwaard in prachtig met goud en edelsteenen versierde scheede en gevest, op het andere een zwaar gouden halsketen en een paar sporen. Het eerste werd nedergelegd aan de voeten van den Hertog, het andere voor die der Koningin. De eerste wenkte Ocko nader te komen en verzocht hem neder te knielen. Daarop reikte de page hem het

zwaard. De Vorst raakte na de ceremonieele woorden en Ocko's plechtig antwoord daarop, zijne schouders aan met een lichten slag, en zoo was de eerste Friesche ridder geschapen. Toen omgordden twee der hofdignitarissen, de twee oudsten der aanwezige ridders, hem met een daartoe gereed gehouden zwaard en de beide jongsten der standgenooten gespten hem de vergulde sporen aan de voeten. De Hertog was de eerste, die hem de broederlijke omhelzing gaf.

Foelck staarde dit gebeuren aan met de handen in de schoot gevouwen en met eene uitdrukking in de oogen vol van eerbied en vrome devotie, alsof ze aan de aarde ontrukt en in de hemelzaal opgenomen was. Maar sterker nog zou haar gevoel getroffen worden. De Prins-Hertog richtte nu tot haar zelve het woord. ,,Jonkvrouw van Straakholt! De regelen der ridder-
,,schap veroorloven mij niet om ook u met den ridderslag
,,in onze orde op te nemen. Waart gij een man, ik deed het met
,,vreugde. Want gij hebt in hooge mate getoond de deugden en
,,eigenschappen te bezitten, die een goed ridder moet bezitten.
,,Ge hebt het onbekende aangedurfd, ge hebt gevaren getrot-
,,seerd, ge zijt in werkelijke groote gevaren geweest, en dat
,,alles voor de trouw aan 't woord en het heil van een edel
,,geslacht. Maar wat ik wel mag, dat is, u dezen mijn eigen
,,ridderketen omhangen. Dat deze eene eeuwigdurende gedach-
,,tenis zij van de ridderlijke eigenschappen van jonkvrouwe
,,Foelck van Straakholt, spoedig de edele vrouwe thom
,,Broecke op Oldenborch!''

De Koningin keek wel een oogenblik verbaasd op, dit lag eigenlijk buiten haar programma, maar zij hield zich goed. Zij stond ook op om haren gelukwensch te voegen bij dien van haren gemaal. Voor haar boog de nieuwe ridder uit eigen beweging de knie tot dank en hulde. Zij echter greep zijne hand voor hij de hare nog had kunnen kussen, deed hem opstaan en zeide: ,,Heeft mijn Prins-Gemaal u, ridder Ocko,
,,geëerd als krijgsman, ook ik wil u, waar wij elkander nooit
,,zullen wederzien, een blijk van waardeering voor trouwen
,,dienst en eene herinnering aan oprechte toewijding mede-

„geven." De page hield haar het kussen met den gouden keten voor, Ocko boog zijn hoofd en de vorstelijke geefster hing hem eigenhandig het blijk van hare goede gezindheid om en wees hem met zachten, moederlijken glimlach op het afhangende, hartvormige medaillon, waarin tusschen vergeetmijnietjes van saffier de voorletters van haar naam, J.d.A., [1]) met een kroontje erboven in kleine brillantjes waren aangebracht.

De dankbare blikken van de aldus voor de grooten des Rijks geëerden zeiden meer dan woorden hadden kunnen uitdrukken. Maar nog waren de hoogheden niet aan het einde van hunne goedertierenheid. Wederom nam de Hertog van Tarente het woord en sprak: „Ridder Ocko, aangezien gij hebt gewenscht „met degenen uwer eigen speerruiters, die nog in leven zijn, „een twaalftal, naar Friesland terug te keeren, als gewapend „geleide onder weg, zoo hebben wij goedgevonden u de „daarbij noodige paarden aan te bieden. Twaalf Hongaarsche „hengsten wachten op het hofplein op hunnen nieuwen „eigenaar."

„En opdat de nieuwe Vrouwe thom Broecke," voegde de „Koningin nog hieraan toe, als zij, in haar kasteel aan de „Noordzee gezeten, nog eens terugdenkt aan hare avontuur„lijke reis naar Italia, daarvan ook vriendelijke en goede „herinneringen bezitte, hebben wij ook voor haar een souvenir „bestemd."

De pages huppelden naderbij en legden de geschenken voor Foelck neder: een kunstvol met zilver en paarlemoer ingelegd byouteriekistje met daarbij behoorenden kostbaren inhoud, eene schilderij, voorstellende het park en de villa, waar zij een paar weken gastvrijheid genoten en zooveel smart, doch ook vreugde gesmaakt had, en eindelijk een kleine reproductie in marmer van het antieke kunstwerk „Amor en Psyche".

Van de terugreis valt weinig avontuurlijks te vertellen, of het moest zijn dat Foelck, na enkele dagen de proef genomen te hebben, eerst van een reiswagen, daarna van een draagstoel hangende tusschen twee muilezels, haren geliefde smeekte

---

1) Jeanne d'Anjou.

van dat marteltuig ontslagen te mogen worden en naast hem te paard verder den tocht voort te zetten. Ocko gaf zijne toestemming daartoe; zoo konden ze aanmerkelijk vlugger vooruitkomen en ook veraangenaamde het hun beiden de reis in hooge mate. Doch er was geen vrouwenzadel en ook niet te koop in het plaatsje, waar ze toen overnachtten. Maar Foelck was niet zoo gemakkelijk uit het veld te slaan: ,,Wat een Italiaan past, past mij ook wel; die kereltjes zijn ,,over 't algemeen nog niet eens zooveel mans, als eene ,,behoorlijk uit de kluiten gegroeide Friesche maagd,'' was haar zegevierend verweer tegenover dit bezwaar. Het gelukte Ocko een vrij goed passend jonkerscostuum te bemachtigen en zoo draafden ze de volgende dagen lustig naast elkaar op de vlakke wegen als de ridder en zijn schildknaap, en stapten en klommen op de steile en steiler wordende bergpaden, de schildknaap achter den ridder aan, maar altijd nog vlugger en minder lichaambrekend, dan in die marteltuigen van reiswagens en draagstoelen.

,,En wat was het een schattige schildknaap, als hij daar ,,zoo ferm naast zijn ridder voortdraafde, of zelfs, als het ,,terrein het permitteerde, voortgaloppeerde, altijd vol vroolijkheid en kortswijl; het was werkelijk een toer je handen eraf te houden,'' dacht Ocko in deze dagen vaak genoeg bij zichzelven en dikwijls ook zei hij het.

Het moeilijkste van 't geval was, als ze eens bij een of anderen edelman van Ocko's kennis gastvrijheid genoten voor een nacht en de ruiters onder Dethlefs commando kwartier kregen beneden in het dorp. Dan werd den ridder met zijn aardigen schildknaap natuurlijk ééne slaapkamer toegewezen en wel een groot, maar toch maar één bed. Doch ook van dien nood wisten ze wel een deugd te maken. ,,Wie zich niet weet te ,,behelpen, is niet waard dat hij leeft,'' vond Foelck. En ,,op den Grooten Verzoendag moet alles maar schoon gewas-,,schen worden,'' schertsten ze, als ze 's morgens opstonden.

Van Coblenz tot Wezel achtte Ocko het beter van scheepsgelegenheid gebruik te maken; dat alle dagen paardrijden en

soms door vreeselijk terrein werd zelfs Foelck met hare ijzeren volharding en doorzettingsvermogen op den duur te vermoeiend. Nu kon ze, zachtkens den statigen Rijnstroom afglijdend, ten minste weer wat op krachten komen. In het schip haalde Foelck natuurlijk hare vrouwelijke garderobe weer voor den dag. Het was immers niet uit dartelheid, dat zij het jonkersgewaad had aangetrokken, maar uit noodzaak. Een kleine vergoeding was het nog voor Ocko, dat hij haar 's morgens en 's avonds bij haar toilet behulpzaam mocht zijn; het duurde wel wat langer als met een heusch kamermeisje, er moest nog wel eens wat overgedaan worden, maar het ging toch wel goed en het was echt genoegelijk, er werd veel bij gelachen en gekust.

Te Wezel kocht Ocko een paar stevige Westfalinger knollen en nu hadden ze in een dag Munster bereikt. Munster was de laatste pleisterplaats, waar ze nog in een eenigszins behoorlijk waardshuis konden overnachten, daarvandaan was 't nog om een straffe rit van een paar dagen te doen. ,,Dan is het ,,leed geleden,'' zei Foelck. ,,Maar de vreugde nog lang niet ,,gesmaakt,'' voegde Ocko eraan toe.

In den namiddag van den tweeden dag riep Foelck opeens juichend uit: ,,Daar hebben we de torens van borch Oldersum ,,al! Ocko.... ,,het heitelan!'' [1])'' En ze sprong uit het zadel en drukte haar gezicht tegen de groene zoden van den Eemsdijk.

Ocko was ook ontroerd, doch niet van zoo'n heftig zich uitende hartstochtelijkheid. Hij omvatte den geheelen horizon met zijn verlangenden blik; hij liet zijne oogen weiden den geheelen omtrek in 't ronde en nam in zich op bosch en bouw, de statige rivier, de nu vreedzaam deinende zeeboezem, den Dullaert, kerken en borgen en grazende kudden, dat geheele van ouds bekende schilderij, en zei toen, diep uit de borst: ,, ,,Ja, Foelck-jea, it heitelan!''.... Wat ons hier nu weer ,,wacht!''

---

1) Het vaderland.

DERDE BOEK.

GROENE BRUILOFT.

HOOFDSTUK I.

DE BRUIDSSTOET; VOLKSVREUGDE.

DIRECT na hunne terugkomst in het oude vaderland, — die van Valderen en die van Greethsyl waren met hun dienstvolk al verscheidene dagen eerder langs den zeeweg binnengekomen — begaf Heer Ocke zich naar den voorvaderlijken burcht. Zijn schoonbroeder Dethlef, die met het gewapend geleide zonder zich ergens op te houden van Coblenz vooruitgereden was, had alreede daar zijn intrek genomen als gevolmachtigde van den rechtmatigen heer. Foelck verbleef voorloopig nog op Cyrcxena-huys de gastvrijheid en vertroeteling genieten van haren aanstaanden zwager en schoonzuster. Zij was eigenlijk doodop van de vermoeienissen der reis, hoe het mogelijk was dat zij zonder levensgevaar het vervoer in schokkende, hotsende reiswagens en het gemalen worden in wiegelende draagstoelen verdragen had, begreep zij zelve niet. Het moest hare meer dan menschelijke wilskracht geweest zijn, die haar hier nog heelhuids door heen geholpen had. Tenminste dit voerde Ocko aan ter verklaring van haar slecht uitzicht, hare doodelijke bleekheid, hare onpasselijkheid vooral 's morgens bij 't opstaan, hare afgematheid den ganschen dag door. ,,Ja, Foelcke-muoeye'', zei zuster Doedt, ,,'t is ook geen vrouwenwerk zoo'n zwerf-
,,tocht. Met den mond is 't gemakkelijk, maar als 't erop
,,aankomt, hè?.... Goed dat je hier uitrusten en weer
,,opknappen kunt, zoo lang je maar wilt.'' Zij zelven evenwel wilden nu maar liefst zoo gauw mogelijk trouwen, ze wisten zelven ook het best waarom.

Tijdens hun verblijf te Munster als gasten van den bisschop had Ocko van dezen de toezegging verkregen dat Zijne Hoog-

waardigheid in eigen persoon zou overkomen voor de voltrekking van het huwelijk, en Foelck had zich daar de gelegenheid te nutte gemaakt om een kostbaar bruidskleed te bestellen en verder aan te schaffen wat ze voor hare garderobe wenschelijk achtte. De verdere zorg voor de aanstaande bruilofts- en inhuldigingsfeesten wilden Doedt en Elborch bereidvaardig op zich nemen.

De groote dag was aangebroken, een goede week voor Pinksteren. Wat een schitterende trouwdag! Van 's morgens vroeg af reeds, haast zoodra de zon boven de bosschen van Aurickerland verrezen was, overgoot een gouden gloed de met bloemfestoenen en slingers van jong, teer lentegroen versierde voorburcht en den ingang van het vriendelijke dorpskerkje. Vroolijk zingen de dorpsmeisjes, die bezig zijn hare mandjes te voorzien van bloemblaadjes en loovertjes van veelkleurig gebladerte; vroolijk schertsen en plagen haar de jonge „feinten", die al vroeg in de weer zijn om hun versieringskunst van den vorigen dag nog eens te inspecteeren en bij te werken, wanneer er soms iets vergeten mocht zijn. 't Wordt een feestdag, voor het thom Broecke-geslacht niet alleen, maar voor alle dorpen van hunne Heerlijkheid.

Daar laat zich in de verte, eerst wazig en onbestemd, maar al spoedig duidelijker te onderscheiden, het geklank van muziekinstrumenten vernemen. Met trommelgeroffel en trompetgetoeter, met hoorngeklank en het gerinkel van cymbalen, met schalmeien en ver-dreunende boerhoorns, met wat er maar verder geschikt is om muziek-lawaai te maken nadert daar de ruiterstoet van den bruidegom, twaalf jonge edelingen en evenvele jonge boeren uit Heer Ocko's meyerluyden, om de bruid uit hare woning op te eischen en naar de kerk te begeleiden.

Nadat de eeuwenheugende, langzamerhand symbolisch gewordene formaliteiten, waarbij de oude, op zulk een dag bijzonder gewichtig zich voelende „broedneuger" den voorgang heeft en het woord voert voor de gesloten poort, wordt deze geopend, de overeengekomen, ook reeds lang symbolisch

geworden ,,geschenken'' worden betaald en de ruiters worden binnengelaten. Na verloop van eene korte wijle, niet langer dan voor het opstellen van den bruidstoet in rangorde van den graad van bloedverwantschap en leeftijd: opklimmende lijn gaat voor nederdalende, speerzijde voor spillezijde, noodig is, verschijnt de optocht weder. Voorop wederom de ruiters, die aan de poort van het kerkhof gekomen, zich ter weerszijden van den weg in twee lange rijen opstellen en de achter hen volgenden tusschen hen laten doorgaan. Eveneens blijven daarbuiten achter de hen omstuwende geraasmakende muzikanten. Maar wel treden daarbinnen de ,,broedneuger'' met zijn lange, met bloemenslingers omwoelden staf, onmiddellijk gevolgd door zes, in lichtkleurige gewaden uitgedoste en eveneens met bloemen getooide, kinderen, die uit hunne mandjes kwistig loovertjes en bloemblaadjes strooien van de burchpoort af tot aan de open ruimte voor het altaar toe. Achter hen de bruidsmeisjes en -jonkers, die op dezen geheelen dag ten persoonlijken dienste van het bruidspaar, straks jeugdig echtpaar, staan, en daarachter wel een vijftigtal paren genoodigden ter bruiloft, paar aan paar statig voorttredende.

Na de kerkelijke plechtigheid werd al spoedig opgezadeld en ging het stapvoets, want dat behoorde bij eene bruiloft, zoowel als bij eene begrafenis, naar de plaats van het eigenlijke feest: den Oldenborch.

Daar had jonker Dethlef zich de laatste dagen verdienstelijk gemaakt met het huis te versieren, lichte houten gebouwtjes en hutten van zeildoek en rietschutsels op het voorplein aan te brengen, waar ,,de onderzaten'' zouden worden onthaald op de gebruikelijke ververschingen: bruidskoeken en bier, zooveel ieder maar lustte. Wanneer er soms tappers of zoetelaars waren uit Norden of daaromtrent, die er voordeel in zagen om met andere versnaperingen of dranken te komen, dan mochten ze dat op eigen gewin of schade doen, maar buiten de slotgracht aan den kant van den dijk.

Dethlef had eere van zijn werk. Hij had er dan ook voor

gezwoegd! Met een man of vijf, zes had hij de Auricker bosschen geplunderd, altijd met deskundig oordeel en beleid, en had eenige ladderwagens vol sparre-, denne-, berke- en ander voorjaarsgroen aangesleept. Een heele vlucht jonge deerntjes van Aurick, Santhorst en Rade waren eerst met hen samen bezig geweest om uit- en inwendig het Huys, de groote zaal, den hoofdgang, de trap, den bovengang naar de slaapkamer van het jonge paar en deze laatste zelve een feestelijk aanzien te geven. Zonder veel grappen, gestoei en geroofde kusjes was dat niet voor mekaar gekomen; nu, op zoo'n manier leverde zoo'n bruiloft dubbel pret op, ja, misschien wel driedubbel: de vóórpret, de pret en de napret, voor wie hier elkaar vonden voor langer tijd als zoo'n paar versieringsdagen.

Het mooiste werk evenwel van de jonge meisjes was, en hier mochten de jonge mannen haar niet eens bij helpen, want dit was eene zaak van als het ware vrome toewijding, het leggen van bloemtuintjes met slingerpaadjes er tusschen door over de geheele lengte van het slotplein, van de poort af tot aan den hoofdingang van den borch toe. Daar werden met overleg en gevoel randen gelegd van palmpaschen en klimopslingers en immergroen en geiteblad, daar tusschenin perkjes van afgeplukte en zorgvuldig naar kleur gerangschikte bloemen met teere twijgjes van beuketoppen en fijne jonge takjes van eiken er tusschendoor. Daar waren de paarse lischbloemen, de vlamgele dotterbloemen, de sleutelbloemen, madelieven, de pinksterbloemen en schape- en paarde- en ,,barge''bloemen en wat er maar verder aan kleurig en geurig en fleurig lentesieraad in weide en bosch en veld was te vinden geweest. Wagens vol hiervan waren beschikbaar gesteld geweest en 't resultaat was dan ook waarlijk een sprookje.

De lieve meisjes wisten het zelve niet, en dat is juist het aandoenlijke hierin, dat, waar ze aan dit werk met zulk een vromen ernst en heilige toewijding bezig waren, alsof ze eene godsdienstige handeling was in den volsten zin des woords, zij het dan ook al geene christelijke: Het bereiden van den

weg voor de Meikoningin, ,,de Pinksterfiere'' [1]), zooals ze in het oude Friesland alom genoemd werd en tot voor enkele jaren nog altijd in het tegenwoordige Friesland heette en gehuldigd werd met soortgelijke en andere plechtigheden. Eene vereering, kinderlijk en onschuldig, eenvoudig en lief, aandoenlijk en poëtisch, van de goede godin der schoonheid en der vruchtbaarheid.

Nu, voor deze keer was dan maar jonckvrouwe Foelck van Straakholt de concrete, de zichtbare en tastbare ,,Pinksterfiere'', de Koningin van schoonheid en vruchtbaarheid voor Broeckmerland en Aurickerland. Had zij maar daarin haar levensdoel gesteld, dan was zij nooit ,,quaede Foelck'' geworden.

De stoet is in 't zicht gekomen op den breeden en hoogen dijk; de zware, dreunende klanken van de boerhoorns, het korte rataplan der trommels en er boven uit snerpende schelle ,,pypen'' van korte dwarsfluiten en hooge klarinetten laten alles wat nog niet buiten was hunne deuren uitholIen: geen oud wijfje blijft bij haar spinnewiel. De dijk staat aan weerskanten gestampt vol menschen en allen juichen en jubelen het jonge paar toe. Voor den borch grijpen scharen wachtende, op den uitkijk staande ,,onderzaten'', als zij den stoet in de verte zien en hooren aankomen elkaar bij de armen en hollen en hossen in risten van zes of acht de naderenden tegemoet. Ze maken rechtsomkeert en huppen met kalverachtige losheid voor den altijd even deftigdoenden ,,broedneuger'' uit, al zingende met dezelfde bevallige welluidendheid onveranderd dezelfde geestige strophe:

,,Ocke Kenesna het in wif enommen,
,,Folle, folle fro, fro, fro!
,,Ocke Kenesna het in wif enommen,
,,Da slag gluk und hayle tsuo!''

De Heeren stijgen af en de Vrouwen, voor zoover zij van voertuigen hebben gebruik gemaakt, verlaten deze en men

1) Pinkster-Vrouwe. ,,Fiere'' is een verbastering van Fer, dat een waardigheidswoord was. Het woord, dat de sexe aanduidt, was ,,wijf''.

gaat paar aan paar stapvoets door de slingerpaadjes der bloemperkjes naar den hoofdingang, waar eene verhoogde estrade met zitplaatsen is aangebracht. Hier ontvangt Dethlef het jonge paar en overhandigt zijne zuster een uitgetogen zwaard. Zij vat het aan bij de punt en reikt het aan Ocko, nu haar echte man. Deze aanvaardt het bij het gevest, heft het hoog boven het hoofd van Foelck, houwt vervolgens naar alle vier windstreken en richt het eindelijk op de borst der jonge vrouw. Daarna steekt hij het wapen in zijn zwaardgordel en omhelst ten aanschouwe van allen zijne jonge vrouw, die eerst door deze zinnebeeldige handeling tot zijne echte-vrouw verklaard wordt. Want ook dit was eene symbolische belijdenis, belofte en bedreiging; gelijk ons bestaan besloten is tusschen wetsartikelen, zoo leefden onze voorouders in zinnebeelden. ,,Ik geef mij in uwe bescherming, mijns vaders zwaard reik ik u over.'' — ,,Ik aanvaard dien plicht en zal u verdedigen tegen alle vijanden, maar ook zal ik u straffen, indien gij de trouw breekt. Doch dit zal niet voorkomen, want liefde bindt ons tezaam.'' Waarschijnlijk bracht niemand, noch de handelende personen, noch de toeschouwers, zich den zin van het beeld tot bewustheid, want sedert de algemeene overwinning van het christendom en de invoering van geheel andere kerkelijke formaliteiten waren deze voorvaderlijke zinrijke en zielvolle vormen ten ondergang gedoemd.

Buiten op den dijk en binnen op het voorplein nemen nu de volksvermakelijkheden een aanvang. Er wordt ring gestoken, nog bij ons volk, ten platte lande althans, wel bekend, ja zelfs is het daar in een staat van overgang terugkeerende tot de middeleeuwsche figuur. Immers niet meer zit daar de jongeling met z'n meisje aan z'n groene zijde op de gracieuse, sierlijk beschilderde, rijk vergulde ,,kromside sjees'', neen, hoe langer hoe meer op de snorkende, kwalijke geuren uitpuffende motor met de ,,motorengel'' achter zich. Zoo zaten ook bij 't ringsteken op Ocko's en Foelcke's bruiloftsfeest de jonge mannen te paarde en hunne schoonen achter hen, met de eene hand zich aan hun gordel vasthoudende, met de

andere beproevend een ring aan haar uitgestoken ijzeren bout te pikken. Daar werd kuipje gestoken, en hier liepen tien een nat pak op van het slootwater, waarmede het kuipje gevuld was, tegen één, die ,,gatsjeleep'' was, die de handigheid had om zijn stok in het gat van de naar beneden uitstekende duig te sturen. Binnen de muren van het voorplein vermaakte men zich met katknuppelen, met gans trekken, met paling dito, en wie niet meespelen of toekijken wilde, mocht zich vermaken met te eten of te drinken uit Heer Ocko's milde hand, zooveel zijn maag en zijne bescheidenheid maar gedoogden.

De eigenlijke feestelingen met hunne gasten vonden het heerlijk, dat zij nu eerst eens een poos mochten uitrusten en zich vermeien met toe te schouwen, hoe het volk te hunnen koste een uitbundigen pret had. Of het moest zijn dat de paarderuiters, die jong en niet vermoeid waren, en de jonkvrouwen en de meidekens, die altijd jong en nooit vermoeid zijn, als er maar jonkers en knapen op de vlakte zijn, liever wat rondslenterden, dan daar op die estrade voor de deur geschilderd te zitten.

Al spoedig begon nu de dans op het plein; ieder deed eraan mede en het was een overoude zede, dat de Heerschap het niet mocht afslaan, als hij door eene der vrouwen of dochters zijner onderhoorigen ten dans genoodigd werd, en evenmin de Vrouwe, als een der jonge boeren haar vroeg.

't Was wel merkwaardig hoeveel vlotter het de vrouwelijke helft afging om Heer Ocko in den kring te trekken; hij moest nu en dan om genade bidden, dat men hem eens een ,,amerij'' met rust liet, — dan dat de jonge mannen het aandurfden dezelfde vrijheid ten opzichte van de Vrouwe te gebruiken, en ook was het opmerkelijk hoe slecht Foelck deze beide dingen kon opkrijgen.

Twee personen zetten beide een vriendelijk gezicht en gebruiken beide vriendelijke woorden, en de ander voelt het wien het echt en van harte welgemeend afgaat en bij wie het maar een opgelegde taak is.

Vrouwe Foelck kan het niet hebben en niettemin is ze er ontevreden over op zich zelve en op allemaal, ze is doodop en voelt zich moe en zwak; ze zou niets liever doen dan de heele wereld laten feestvieren en zelve in een zacht veeren bed wegzinken met den zucht: ,,Hè.... eindelijk.... Goddank!''

HOOFDSTUK II.

VOLKSHULDE: ,,AURICKER WICHTER'' EN ,,DE BRYKE SKRODER.''

DAT was het wat Foelck tegen haren man zeide, nu wel niet in precies dezelfde woorden, maar of zij niet een paar uurtjes er tusschenuit kon trekken, om wat te rusten en zich te sterken tegen de vermoeienissen, die nog moesten komen. Ocko vond dat maar half goed. ,,'t Is beter,'' meende hij, ,,dat je volgende week een heele week in bed ,,blijft, dan vandaag een paar uur. Ik weet wel hoe dat ,,met zulke hoogtijden hier op den Borch toegaat: een of ,,andere van je onderzaten wil een heildronk op het jonge ,,paar, of op den Heer, of op het Geslacht, of op ons nageslacht ,,om niet te laat te komen, uitbrengen en de persoon, waar ,,'t om gaat, is er niet, dan breekt dat de feeststemming, en ,,dat moet niet.''

Gelukkig kwam er uitredding. Folckmers Adda, de vrouw van Heer Folckmer Allena van Oosterhuysen en volle nicht van Ocko, kende natuurlijk iedereen van het pretmakend publiek en iedereen kende haar van voor haar huwelijk. Zij zou eens een dansje maken met een van die Auricker jonge boeren, dan zou ze wel gewaar worden of en hoe en wat. En jawel, een poosje later kwam ze terug met een allerliefst rozeknopje van een deerntje aan de hand, zoo'n echt frisch, aanvallig diertje van een jaar of dertien met blozende appelwangen en pareltjes van tandjes, en dat vroeg, een beetje

bedeesd tusschen al die groote Heerschappen en voorname Vrouwen, en toch ook weer guitig als argeloos natuurkind, of ze wel met haar speelnootjes een liedje mocht zingen ter eere van bruidegom en bruid.

Natuurlijk werd dat minzaam ingewilligd.

,,Dan zal ik even de ,,wichter'' bij elkaar zoeken.''

Nu kwam de ,,broedneuger'' er weer aan te pas. Deze posteerde zich achter de balustrade, zette een trompet aan den mond, toeterde een paar oorverscheurende klanken en riep, toen de oogen van allen op hem gevestigd waren, met eene over 't geheele plein verstaanbare stem: ,,Menschen, holdt ,,noe een hortje de bek! Auricker wichter wilt een stukkien ,,zingen!''

Daar kwamen ,,Auricker wichter'' ook al aangehuppeld in witte kleedjes met blauwe sjerpen om en met bloemkransen op hare loshangende, blonde haren. Ze hielden elkaar bij de hand en schreden dansende voort, zingende ook alweer een overoud bruiloftsrefrein: ,,Alles is ter eere, alles is ter eere, ,,alles is ter eere van de bruidegom en bruid!'' Toen ze vlak voor de verhooging genaderd waren, trad het spreekstertje van daareven een stap naar voren en zei, heel ernstig en plechtstatig: ,,Lied van de wichter van Aurick op de bruiloft van ,,Heer Ocko thom Broecke en Jonckvrouwe Foelck van ,,Straakholt'' en daarna begonnen ze allen te samen te zingen:

,,Wij komen uit de wouden
,,Van 't zoet Aurickerland.
,,Van jongen en van ouden
,,Zijn wij hier afgezant.

,,Op groene, jonge bruiloft
,,Past groen en bloemen veel,
,,Dies tooien wij met bloemen
,,'t Voorvaderlijk kasteel.

,,Wij brengen ze met hoopen
,,Uit bosch en wei en veld,
,,En vlechten bloem en loover
,,Heer Ocko, onzen held.

,,Ook voor zijn jonge gade
,,Wat 't voorjaar brengt ons mild,
,,En dat dat groen, die bloemen
,,Zijn van uw huwlijk 't beeld!

,,Loof frisch en bloemen geurig
,,En schoon om aan te zien.
,,Welriekend en veelkleurig
,,Met vreugde wij u bîen.

,,Moog zoo uw huw'lijk wezen,
,,Een vreugd voor 't gansche land,
,,Van Straakholts blonde duinen
,,Totaan oud-Nordens strand!

,,Wij voelen 't als een eere,
,,Dat tot zijn bruid verkoos
,,Jong-Ocko, onze Heere
,,De Vredenborgsche roos.

,,Roos aan de borst van d'Aadlaar,
,,Die naar de hoogten streeft,
,,Verkwik hem met uw geuren!
,,'t Zij daarvoor dat gij leeft!

,,Wees mild in zoete liefde,
,,Spreid zachtheid steeds ten toon,
,,Geef en gij zult ontvangen
,,Der liefde heerlijk loon.

,,Wij strooien voor u bloemen
,,Veel bloemen voor uw troon;
,,Heer, schenk Gij Uwen zegen!
,,Uw zegen zij hun kroon!

Dansende gaan zij weg, nogmaals zingend de woorden, waarmede zij daar straks kwamen aanhuppelen. Of het dorpsvolk daarbuiten de teere liefelijkheid van dit lied en de sprookjesachtige poëzie van deze dartele elfenverschijning wel naar waarde wist te schatten.... maar onder de edele vrouwen en jonkvrouwen was er meer dan eene, die een traan van aandoening wegpinkte en ook velen der gewoonlijk nogal stugge Heeren vonden het allerliefst. Buiten hadden ze blijkbaar het best onthouden het refrein, of liever daardoor werden ze vastgehouden, want allen kenden ze die paar nietszeggende regeltjes van der jeugd af aan. En zoo bleven ze, in bosjes aan elkaar vastklevende, al maar in 't ronde huppen en

springen en hossen onder de tonen van ,,Alles is ter eere, alles is ter eere, alles is ter eere van de bruidegom en bruid!'' wel een vierendeel uurs lang.

Maar na verloop van dit kwartier kwam er gelukkig weer verandering van tafereel. Dit geschiedde nogmaals door den ,,broedneuger'' met zijn vervaarlijke trompet. Ditmaal schreeuwde hij over het plein uit naam van den Heer en de Vrouwe, dat er stilte geboden werd, omdat Tymen Lubbes een vers wou voordragen.

,,Tymen Lubbes scil sjonge!''

,,De brycke skroder scil in stik foardrage!''

Spoedig weergalmde dit geroep van groep tot groep. In een ommezien hadden een paar stevige jonge kerels het ventje op hunne schouders gezet en in optocht ging het naar de verhooging toe. ,,Hawar, heite!.... Foaruwt nou!'' werd hem van alle kanten toegeschreeuwd. Maar hij keek parmantig van boven op hen neer. ,,Ho kin ik nou prate, az jimme min ,,earmen festhalde!'' 1)

Daar was niets tegen in te brengen. In een rep was er een leeg biervat gehaald en daar kwam de redenaar op te staan. Hij probeerde een soort buiging voor het jonge paar te maken, die wel een beetje komiek uitviel, eensdeels omdat dat zoo zijn dagelijksch werk niet was, en ook vanwege het wankelbaar evenwicht, waarin hij zich bevond, met nogal aardig wat lading in zijn hoofd en maag, die eerst in het spreekgestoelte gezeten had. Maar ,,de brycke skroder'' was nu eenmaal de grappenmaker van het dorp, dus was alles wat hij zei en deed komiek. Hij kon z'n mond niet opendoen of maar eene beweging maken, of maar iemand met een grimas aankijken, of het heele troepje om hem heen schaterde alweer van 't lachen. In 't eind kreeg hij het toch zoover dat hij het woord alleen had en toen begon hij: ,,'n Brulloftsferske fen Tymen ,,Lubbes, de brycke skroder.''

---

1) Hoe kan ik nu praten, als jelui mijn armen vasthouden?

	Vertaling (zoo ongeveer).
,,Hja sizze ik kin 'n moai rymstik meitse.	Men zegt: ik kan een versje maken.
,,Nou, lit det sa mar weze!	Nou, laat dat maar zoo wezen!
,,Ligt better dochs az oare ljue,	Zoo goed allicht als daar die lui;
,,Dy kinne net iendres lèze,	Die kunnen niet eens lezen
,,Oaf skriuwe; in ik ha wol hwet leard,	Of schrijven. Ik ben wel geleerd:
,,Do -t-ik wenne by master Haitse	Geleerdheid telt bij graden;
,,Hawar den mar! Oaf bryk, oaf riucht,	Ik heb graad één. 't Zij krom of recht,
,,Jimm' scill' my net uwtlaitse.	Gij zult het niet versmaden.
,,Went it iz riucht miend, az ist krom sein,	't Is recht gemeend, zij 't krom gezegd,
,,Dat matt' jimme nou mar tinke.	Zoo moet gij nu maar denken.
,,Ho scoe in bryke skroar ek oars?	Een kromme snijder kan niet meer,
,,Hy iet ek ljeaver brea mei skinke.	Eet ook liever brood met krenten.
,, ,,Mar kom, begjinste nou ek hast?	Maar kom, begin je nu ook haast?
,, ,,Hald op mei dyn brodlerye!	Schei uit maar met dat malen!
,, ,,Az 't sa lang pielste mei 't begjin,	Als zoolang duurt het voorbericht,
,, ,,Ho scilste 't ein den krye?''	Hoe zul je 't eind dan halen?
,,Nou, Hear in Frou fen d'Oldenboarch,	Nu, Heer en Vrouw van d'Oldenborch,
,,Wy meye allegeare lye,	Dat hopen wij wel allemaal,
,,Dat jimme brulloft duorje mei	Moog jelui bruiloft duren,
,,Ont maarn ta'n uwre oaf thrye,	Tot morgen vier, vijf uren,
,,In dat jimme hylik duorje mei	En dat uw huw'lijk duren moog
,,'n Foeg fjirtich, fyftich jieren	Zoo'n veertig, vijftig jaren,
,,In det fol nocht by nacht in dei,	Met veel plezier bij nacht en dag
,,Al komt er wol'ris tsjieren.	En zonder veel bezwaren.
,,In 'r ein, — ja, det is nou net oars, —	En 't end — ja, anders gaat het niet, —
,,It ein fen 't liet iz.... stjerre.	Het eind van 't lied is.... sterven.
,,Oaf haw'w'ek lan in jild by de ruws	Al heb je weelde en overvloed,
,,Det moatte w'allegeare.	't Komt eenmaal aan je erven.
,,Nou az den einlings ta bislút	Nu, als dan eenmaal tot besluit
,,Dea jimm'grypt in syn kloeren,	Dood grijpt u met zijn klauwen,
,,Dat den doar iepen giet fen 't Himelryk!	Poort opengaat van 't Hemelrijk! —
,,Det winskje all'jimme boeren!''	Dat wenschen al uwe getrouwen.

Zijne dorpsgenooten voerden den ,,rhapsooidos'' 1) in triumf weg en hosten met hem het plein over onder de opwekkende tonen van ,,Alles is ter eere!'' Van den anderen kant kwam

1) dichter-zanger.

een bende, die zich met dezelfde hartstochtelijkheid van longen en ledematen aan hetzelfde vermaak wijdde, alleen zij zongen-schreeuwden: ,,Ocke Kenesna hat en wif enomen, Folle, folle, fro, fro, fro!'' maar het effect was er niet minder harmonisch om, en hoe dan ook: allen hadden een vreeselijken pret. Inmiddels was het bruidspaar en hunne genoodigden naar binnen gegaan, om daar in de heerenzaal op hunne wijze de vreugden en de stoffelijke genietingen ook van het feest verder te smaken.

HOOFDSTUK III.

IN DE HEERENZAAL: TEELACHTERS HULDE. PATER ULRICUS' EPITHALAMIOS.

NIETS is moeilijker dan eene voorstelling te geven van een voornaam feestmaal zoo'n honderd jaar of vijf geleden. Is de beschrijver al te nauwkeurig, dan wordt de heerenzaal de bestekteekening van een bouwkundige; de inrichting vormt eene goede bladzijde in den catalogus van een antiquarisch museum, en de opgave der spijzen, dranken en versnaperingen wordt een menu van een zeer rijk diner. En wie niet anderswegen in het leven van onze voorouders is ingeleefd krijgt door dit beetje dan toch maar een heel wazig en flauw idéetje. Daarom meenen wij te kunnen volstaan met te zeggen dat de eetzaal ingericht was op het bevatten van een goede honderd gasten, wanneer de disch naar het boveneinde was verplaatst en aan weerszijden lange, losse tafels op schragen waren gezet. In het binnengedeelte van het aldus gevormde hoefijzer bleef dan meteen ruimte over voor de bediening en het verwisselen der gerechten.

Op twee enorme eikenhouten, prachtig gebeeldhouwde dressoirs en op de tafels is alles geplaatst wat op den feestdag dienst moest doen aan schotels, schalen, kannen, bekers en

drinkhorens, ten deele van tin en messing, ter deele ook uit kostbaarder metaal, zilver en zelfs van goud. Overoude hensebekers en drinkhoorns met zilver beslag, ketting en voet, sommige van geslacht op geslacht als kostbaar erfstuk bewaard en afkomstig van den oeros, in Germanjes wouden al sedert eeuwen uitgeroeid, staan naast en tusschen meer nieuwerwetsche romers en bokalen van kristal en glas, doorschijnend en gekleurd.

De spijzen werden op daarvoor bestemde schotels en schalen door het keukenpersoneel aangebracht en in de zaal door dienaren onder het toezicht van edelknapen rondgediend; eveneens hadden dezen te zorgen, dat het niemand ontbrak aan den wijn, dien hij geliefde te drinken. En ook daarvan was genoegzaam verscheidenheid aanwezig: wijn van Auxerre en van Beaune, dus wat wij noemen Bourgogne, wijn van Rotseel (la Rochelle, in de buurt van Bordeaux), zelfs Italiaansche en Grieksche: die van Cyprus, de Malvasijer uit den Peloponesus, de Muscateller uit witte druiven geperst en met kruiderijen en eieren vermengd gedronken. Rijnwijn, of zooals men toen zeide: Beiersche wijn, viel in deze streken niet zoo bijster in den smaak, of het moest al most zijn, blijkens de spreekwijze: „das Bairisch Wîn, das Jüdechîn und das Wölfelîn Am besten in der Jugend sîn.''

Wanneer wij hier nu nog alleen bijvoegen dat, althans de grooten der aarde op zulk een hoogtijd de keuze hadden uit al wat stalling en hoenderhof, bosch en veld, zee en meir opleverden aan mestvee en wild, aan gevogelte en visch; dat ook destijds reeds bekend waren en naar believen gebruikt werden, althans in voorname huizen, zoowat alle specerijen, die ook bij ons in zwang zijn, en dat op den nadisch verschenen alle lekkernijen, die onzen naar wij meenen verfijnde smaak zich maar denken kan, dan laat het zich hooren dat wij met genoegen tot het getal van Heer Ocko's gasten hadden willen behooren. Van taarten en allerlei fijn gebak af tot oude, scherpe kaas om den dorst op te wekken, van ooft en zuidvruchten, naar den tijd van 't jaar afwisselend: appelen,

peren, pruimen, druiven, mispels, af tot perziken, geroosterde kastanjes, amandelen, vijgen, rozijnen, gember, confituren van verschillende soort toe, dat alles kwam ook destijds bij gelegenheden op des rijken disch. Allen dit was het verschil met onzen tijd, dat men al deze heerlijkheden niet om het hoekje van de straat in de delicatessewinkel kon halen voor een prijsje en in iedere gewenschte hoeveelheid, maar dat de burchtvrouwe zelve met hare dochters en ondergeschikte maagden voor al deze artikelen had te zorgen, als de tijd van 't jaar het materiaal ervoor opleverde.

Maar het wordt tijd, dat wij van de toontafels, waarop al deze heerlijkheden uitgestald waren, ons weder wenden tot degenen die ervan zullen genieten. Van dezen namen het bruidspaar en de naaste familie, benevens ook de Bisschop met zijne geestelijke en wereldlijke gevolgsheeren, plaats aan den hoofddisch, zooveel mogelijk in een bonte rij. Aan de langere tafels naar den kant van de lengtezijden der zaal werd plaats toegewezen aan de verdere bloedverwanten. Ook zaten daar, zoovelen als er opgekomen waren van de ,,teelachters'' met hunne vrouwen, volwassen zonen en dochters. Tegenover hen een dozijn of daaromtrent van de ,,heeren der zee'', schippers en stuurlieden der zeerooversvloot.

Het is wederom eene niet te overwinnen moeilijkheid, hoe van een feestmaal van zoovele personen iets vermeldenswaardigs te vertellen. Het spreekt van zelf dat na het korte gebed van den Hoogwaardigste ieder zijn kruisje sloeg en begon te nuttigen wat hem of haar werd gepresenteerd. De gastheer had bij wijze van welkom aan tafel zijne feestgenooten opmerkzaam gemaakt op de schildjes en vaantjes, aan miniatuur-lansjes bevestigd, die hier en daar op de tafels waren geplaatst en waarop — ten behoeve van degenen die soms niet lezen konden, deelde hij het mee, — met fraaie monnikenletters geteekend stond: ,,Genotiget wird niht!'' en ,,Hwa noeget jowt naet jern.'' [1])

Zoo verloopt misschien een half uur in rustige vreedzaam-

1) Wie noodigt geeft niet graag.

heid. De Bisschop keuvelt genoegelijk met Rixt, Clarisse te Meerhuysen, en maakt haar een compliment over hare geschiktheid om zulk een festijn in elkaar te schroeven. ,,'t Is alles even keurig en excellent.''

Zuster Rixt, gevleid, meent dat een grooter deel van dien lof toekomt aan hare moeder zaliger, die, toen haar vader nog Vrijheer op den Vredenborch was tegen de grens van Rustringen aan, meermalen zulksoortige gastmalen had aan te richten met Graven en Bisschoppen aan hare tafel. ,,Wat ik en mijne zuster Foelck voor goeds kennen, hebben we van haar geleerd.''

Dit gesprek, dat Ocko, die aan hare andere zijde gezeten is, heeft aangehoord, geeft hem aanleiding om op te staan en aan het gezelschap, speciaal aan den Bisschop, mededeeling te doen, dat hij in overleg met de Vrouwe besloten heeft, om tot dank voor zijne bijzondere bewaring in deze laatst verloopen jaren, tot dank ook voor hun aller behouden terugkeer, nu bij de aanvaarding van zijne heerschappij en tot eere van zijne jonge vrouw, een kloosterke te stichten op eene geschikte plaats, voorloopig voor twaalf nonnekes. ,,Willen anderen mij daarin steunen en de gift vergrooten door land of jaarlijksche rente, zoo zullen ze ons grootelijks genoegen doen,'' zoo eindigde hij. De Bisschop aanvaardt deze schenking met groote ingenomenheid en stelt voorloopig in 't vooruitzicht dat zuster Rixt, zoodra het alles in dichte vaten is, door hem tot eerste Abdis zal worden gewijd, op voorwaarde, voegt hij er goedmoedig schertsend bij, dat zij hem en zijn gevolg even zoo goed zal onthalen, als dat vandaag onder hare goede zorgen geschiedt, wanneer hij nu en dan eens overkomt voor kerkelijke visitatie.

Nu schijnt het ijs gebroken; het geroezemoes der onderlinge gesprekken, het gelach en gescherts wordt even gestild door den oudsten der ,,teelachters'', die, als een bij elkaar behoorend groepje van ernstige, streng en trotsch uitziende mannen, al hun aandacht wijden aan het eten en drinken en blijkbaar nog niet aan lach en scherts en vroolijkheid toe

zijn. Hij rijst op, een groote, forsche gestalte, rijk gekleed in donkere, zware stof, met een onmatig aantal groote, kunstig bewerkte, gouden knoopen van den halsboord van zwarte zijde tot den gordel van rood, corduaansch leder, ook was het borststuk en de mouwen wat overladen pronkerig met soortgelijke, wat kleinere, knoopen bezet en met koordjes van gouddraad afgezet; op het fijn geplooide kanten borststuk schitteren zelfs ettelijke knoopjes van juweel. Op zijn stoeren kop met harde trekken draagt hij een prachtig bestikt hoofddeksel met een overhangend slap gedeelte, waaraan gevlochten zijden snoeren bungelen met aan de uiteinden muskaatnoten en een strengeltje kruidnagels van wege de welriekendheid. Even zoo, zij het in onderdeelen afwijkend wat kleur en afwerking betreft, zagen zijne standgenooten, de zes andere ,,teelachters''eruit. Zij waren de eenigsten, die gedurende den maaltijd hunne prachtige hoofdbedekking niet afzetten, dan alleen voor het gebed, evenals zij ook de eenigsten waren die aan tafel aanzaten met een langen dolk in zilveren scheede aan den gordel. Sommigen zelfs van die Norder vrije boeren, die ,,eynierden''[1]) dreven, den hoogmoed en de smakeloosheid zoover, dat zij op zoo'n familiefeest van de eersten des lands durfden verschijnen met een breed, kort soort van zwaard of kapmes, de oude ,,skramasaks'', op zijde. — Ten slotte waren zij ook de eenigsten, die den nieuwen Heer van Broeckmerland kortweg bij zijn voornaam noemden, evenals ze dat honderden jaren terug ook met zijne voorvaderen gedaan hadden. Hij was hun Heerschap niet, dat mocht hij zijn over Mariënhave en Aurickerland, zij en hij waren de vrije ,,teelboeren'', van den tijd af dat zij door hunne heldhaftigheid den Noormannen in den slag op Nordens kust eene zoodanige nederlaag hadden toegebracht, dat er duizenden verslagen bleven liggen en de weinige overgeblevenen het nooit gewaagd hadden hunne drakenschepen met den raaf in de vlag aan deze kust weer te vertoonen. Van deze voorrechten waren ze niet gezind iets te laten af-

1) eigenerfden.

knabbelen en daarom was het dan ook, dat de oudste hunner opstond en naar den gastheer zich wendend, zeide; ,,Ocko Kenesna, van mijnentwege en van ,,teelachters'' wegen heb ik een woord tot u te spreken. ,,Wilye harkja and letet you sidza''?''[1])

,,Ik wil hooren, Haycko Tjassen, en wij hooren.''

De boer posteerde zich voor de plaats, waar het jonge paar zat, en zegde, langzaam en eentonig, maar van woord tot woord duidelijk en nadrukkelijk:

't Iz ,,Tylachters'' taek
Oan ,,Tylboer'' trouwe to tiuwgjen,
Oan ,,Foarboer'' foaral
Bij 't hearlycke hylick,
By blide berneberte,
By drowige dea.

Dyn fourgonger gyng,
Hwer syn foarfaeren wenje;
Hy wier foarboer berne,
Hy bliuw it libbens lang.
Hy achtte it ampt in eare,
Die net to koart oaf krumsk
Yn 't riuchtjsen fen it rjiucht.

Nou stiestou in syn ste,
Omt hjoed dou boaskeste,
Hwent oerald Ewa easkt:
Dye ,,Tylboer'' haww'en wyf!
Wier 't oars, ald-Kene's plak
Bliuw yette liddich stean.

Dea die de doar dy los,
Dyn boask jowt dy it riucht;
Dos: hilde oan him, dyt gyng,
In heil oan him, dyt kaem!

Ik neam it fen gjin nut
To teanen dy dyn taek;
Hwa hat fen riucht bigryp,
Dy riedt it sunder rie,
In hwa-t derfen neat fielt,
Dy helpt gjin rede oaf rie.

Hawar nou, jonge frjeon,
Hark in nimm oan uws winsk:
Tink oan jimm'heit aloan!
Den wirdst en Tylboer ek,
Dyt lang noch nei syn dea
Wirdt eare fen syn stan.

't Is ,,Teelachters'' taak
Aan ,,Teelboer'' trouw te betuigen,
Aan ,,Voorboer vooral
Bij 't heerlijke huwelijk,
Bij blijde kindergeboorte,
Bij droevigen dood.

Uw voorganger ging,
Waar zijn voorvaderen wonen.
Hij was Voorboer geboren,
Hij bleef het levenslang
Hij achtte 't ambt een eer,
Deed niet te kort of karig
In 't richten van het recht.

Nu staat gij op zijn plaats,
Omdat gij huwdet van daag,
Want de overoude Wet eischt:
De Teelboer zij getrouwd!
Was 't anders: Oud-Keno's plaats
Bleef nog ledig staan.

Dood deed de deur u open,
Uw huwelijk geeft u 't recht.
Dus: hulde aan hem, die ging
En heil aan hem, die kwam!

Ik noem het onnoodig
Uw taak u te toonen;
Wie van recht begrip heeft,
Die raadt het zonder raad,
En wie daarvan niets voelt,
Dien helpt geen rede of raad.

Welaan dan, jonge vriend,
Aanvaard van ons een wensch:
Richt naar uw vader u!
Zoo zult ge een Teelboer zijn,
Die lang nog na zijn dood
Wordt door zijn stand geëerd.

1) Wilt gij hooren en laten u zeggen?

Hwet'st foar dyn egen dochst
Der rjiuchtsje wy net oer.
Mar by Tylboeren skaei
Hjit rjucht allinne plyg.
Ald' Ewa hald oerein
Ta heil ek fendyn folts,
Dy boarget az en boarch
Dyn lok in neiteams lok.

Wat ge anderswegen doet
Komt niet voor ons gericht,
Maar bij 't Teelboerental
Geldt recht alleen als plicht.
Handhaaf die oude Wet,
Tot heil van uw geslacht,
Die waarborgt als een burcht
Uw leven en geluk.

Heer Ocko betuigde zijn dank aan den spreker voor zijn goeden wensch en raadgeving en stuurde hem zijn eigen drinkhoorn, nadat hij er zelf een goeden teug uit genomen had. Eerst Haycko Tjassens en daarna de zeven andere ,,teelachters''volgden dit voorbeeld, waarbij elk op zijn beurt opstond en riep: ,,Voorboer, wees heil!

Gelijk het gewoonlijk gaat bij zulke gelegenheden: als de een wat gezegd heeft, wil de ander ook het woord voeren, vooral wanneer men in z'n studeercel heeft zitten zwoegen om wat echt moois en deftigs voor den dag te brengen. En dat was hier het geval met pater Ulricus, kapelaan op den Borch en, gelijk wij reeds weten, de bekwame en vertrouwde tusschenpersoon in alle zaken, waar wat meerder geestesontwikkeling, kennis en beschaving aan te pas kwamen. Niet dat hij nu zoo maar ineens, nadat de ,,teelachters'' hunne plaatsen weder hadden ingegenomen, opsprong, o neen, de gewone gesprekjes, de onderlinge grappenmakerijtjes gingen natuurlijk alweer hun gang, maar daarvan is het ons niet mogelijk gewag te maken. Voordat de gesprekjes en de grappenmakerijtjes door overmaat van wijn misschien mochten veranderen in geschreeuw en gejoel en ruziemakerij, vroeg de geestelijke verlof voor het voordragen van zijn

BRUILOFTSZANG OP HET HUWELYK VAN
JONCKER OCKO KENESNA THOM BROECKE
en
JONCKVROUWE FOELCKE VAN STRAAKHOLT.

,,Als ik een Zanger nu ware, of een Bard uit oeroude tijden,
,,Of in 't Frankene land een lieflijke Minstreel of Vinder,
,,Zoude mijn lied u behagen wellicht door maat en door tonen,
,,Maar der Barden gezang met het trotsche, het stram-stroeve stafrijm

,,Is sedert eeuwen verstomd; sinds dien: ,,Non Frisia cantat.''
,,Friesland tokkelt geen harp; de Fries en de lieve Friesinne
,,Weten niet meer wat het zegt, de daden der vaadren te roemen
,,In het forsch-klinkende lied; te roemen des landschaps bekoring,
,,Als het daar ligt: een juweel, gevat in zijn ,,goudene halsband'';
,,Roemen des landzaats bedrijf in landbouw en veeteelt en handel.
,,Daarom, vergeeft het mij mild, als ik toch op uw heerlyke bruiloft
,,Even mijn stemme verhef en verstoor uw luidruchtige vreugde.
,,Heil der lieflijke Bruid! Heil ook den manhaftigen Bruigom!
,,Beiden van 't edelste bloed, met de oudste geslachten vermaagschapt.
,,Zoolang Norden daar ligt, den Noorman een ijzeren grendel,
,,Zoolang ,,Brocmanna-folk'', de stoer-onwrikbare landstorm,
,,Willig in 't harnas verscheen, den roofgierigen Viking te weren,
,,Was ook uit Keno's geslacht steeds de oudste de machtige Heirtoog.
,,Waar Wigmodia's trots, of zelfs Bremen en Hamburg ons hoonden,
,,Was 't steeds een Ocko of Keno, die 't ongelijk zoende met bloedwraak.
,,Zoo moge ook, geve 't ons God! nu deze, de jongste der Ocko's,
,,Trouw ons behoeden, zichzelf onvergankelijke eere bereidend.
,,Moog hij de stamvader zijn van een talrijke schare van nakroost,
,,In sterke liefde verwekt uit de kloeke Vrouw Foelcke van Straakholt!
,,Doch niet kloekheid vooral zij de deugd, in haar harte aanwezig!
,,Kloekheid en moed in gevaar zijn waarlijk zeer kostbaar te schatten,
,,Als soms de nood het vereischt, en de nood was hier werkelijk op handen.
,,Negental jaren is 't nu reeds geleen, dat jong-Keno, de sterkste
,,Van 't drietal zonen, bezweek, vermoord op laaghartige wijze;
,,Enkel een dochterken teer liet hij na, geen zoon om te erven
,,Na hem van Brocmera-land de wettig bezworen regeering. —
,,'s Landschaps hoop nu berustte op driesten, waaghalzigen Imel. —
,,Niets was zijn krachten te zwaar, vaak waagde hij roekloos zijn leven.
,,Zoo trof hem eindlijk zijn lot, hoe dikwijls door wijz'ren gewaarschuwd.
,,Hebbe zijn ziel nu de rust en ruste zijn assche in vrede. —
,,'s Levens last werd nu den vader te zwaar; de eerwaardige grijsaard
,,Kwijnde zonder te klagen daarheen, maar zijn hart was gebroken.
,, ,,Ik, eens Regeerder van ,,Brocmannaland, wat is mij gebleven!
,, ,,Ik, eens zoo fier op mijn macht, in 't bezit van drie sterke zonen,
,, ,,Ben thans gelijk aan een dorrenden eik, door den bliksem getroffen,
,, ,,Ocko, waar zijt gij? Waar toogt ge toch heen? Ach! sinds uw ver- (dwijnen
,, ,,Hoorde men taal noch teeken van u! Licht zijt ge ook gestorven!...
,,Foelcke van Straakholt, uw moed hebbe de eer!—Gij, vaardig besloten,
,,Hebt niet geaarzeld in riddergewaad naar den vreemde te tijgen;
,,Trots avonturen, een jonkvrouw onwaard, trots vele gevaren,
,,Vondt gij ,,uws boycken'' in 't koningspaleis van Johanna van Napels.
,,Had maar de vader zoo lange geleefd, wis had hij vergeven,
,,En aan zijn vaderhart dochter en zoon in liefde ontvangen. —
,,Vrouwe, nooit voerde iemand ridderlijk mee zulk kostlijken krijgsbuit.
,,Nu evenwel dient ter zijde gelegd de manlijke rusting,
,,En tot de zorgen van 't huislijk bestier uw geest zich te neigen.
,,Bouw met uw echtgenoot vredig uw huis, eenparig van zinnen,
,,Kus en vertroetel bij dagen bij nacht hem in teed're omhelzing;
,,Worde dan fluks onze bede verhoord, in ons Freisland zoo dikwijls (vernomen:
,,'t Eerste jaar werd het een pracht van een zoon; daarna is er een (dochter gekomen.''

Een storm van toejuichingen beloonde den dichter en tal van bekers werden naar Ocko en Foelck opgeheven: ,,Jonge ljue, ik bring him jimme!'' wat de drinkspreuk toen ter tijde was, zooals wij nu zeggen: ,,Daar ga je!''

Terwijl in 't begin de hoorders en hoorderessen aandachtig en bedaard, sommige der laatsten zelfs met de handen eerbiedig gevouwen en de oogen terneer geslagen vroom hadden toegeluisterd, alsof ze in de kerk zaten, waren ze nu weer met een schok op de vroolijke bruiloft. Men joelde met hoog gezwaaide bokalen en drinkhorens om het jonge paar heen en de grappen waren niet van de lucht.

Vooral de jonge vrouwtjes vierden hare uitgelatenheid bot in allerlei jolige uitroepen: ,,Ja, ja, Foelcke muoeje! Heeromme wit it wol! It earste jier èn jonge soan èn den en jonge dochter!''

,,In sa foart hinne oan tuoalf ta!''

,,Nou, nou, lit it earst mar es bij en jonge soan in dochter bliuwe!'' vermaande een andere op quasi ernstigen toon.

,,Den hawwe hja fest it foarbyld, der kinne hja den mar stadich op trocharbeidsje!''riep weer een guit daaroverheen.

De jolige geestelijke ontkwam ook niet aan de wijnhulde, zelfs wilde een uit de band gesprongen troepje hem ,,în'e govert nimme'', waaraan hij nog net ontsnapte, doordat de Bisschop hem tot zich wenkte en hem snaaks toelachte:,,Wel, mijn zoon Ulricus, gij schijnt wel een bijzonder goeden dunk van dit jeugdig echtpaar te hebben, dat gij kinderen van zeven voet van hen verwacht! Ik meende anders dat de gewone maat voor een Fries zes voet was.'' Dit met toespeling op het gedicht, waarvan werkelijk de laatste twee hexameters een voet te lang uitgevallen waren.

HOOFDSTUK IV.

ZEEKONINGS FEESTGAVE.

OP dit oogenblik ontstond er eenige opschudding, doordat Claus Stortebeker eerst op en toen over de tafel sprong, waaraan hij al een geruimen tijd had zitten te broeden en op zijn vervaarlijken rooden knevel te kauwen. Hoewel hij een ontzettende hoeveelheid wijn verdragen kon, zoo zelfs dat hij er eene reputatie door verworven had ver buiten des landschaps grenzen, blijkens het algemeen bekende versje: Ik, jonker Sissingha van Groeninga, Sla deez hensa ,,In één flensa Doer mijn kraga Jn mijn maga,'' waren de hensebekers hem nu toch te veel en te machtig geworden. Hij was nu bepaald dronken. Met wijdbeenschen, wiegelenden gang, zooals toch al bij een zeeman behoort, zeilde hij door het open vak van de zaal en stapte daarbij nu en dan over den voet, wat aan enkelen van zijne maten aanleiding gaf hem gekscherende toe te roepen: ,,He, schipper, houd je roer recht!'' en ,,Ga je aan 't schaatsenrijden in de Meimaand, Claus? Je maakt mooi beentje over!''

Half lachend, half nijdig gromde hij hun toe: ,,Als een ander mij dat zei, draaide ik hem z'n nek om! — Als ik aan dek maar vast sta, wat kan 't jelui dan schelen, of ik hier aan den wal slagzij maak?'' Meteen nam hij weer een gier, zoodat uit den grooten hensebeker, dien hij in zijn hooggeheven rechterhand hield, een heele gulp donkerroode wijn over zijn fraai, grijs-fluweelen wambuis spatte, met z'n straaltjes en druppels het fijne vlaamsche kantwerk aan hals en armboorden besproeiend.

Als hij, zooals in den gewonen regel, nuchter was, als niet zooals nu het buitengewoon veel eten en het immense hoeveelheden zwaren wijn verzwelgen zijn aangezicht dik en opgezet en haast blauwrood van kleur gemaakt had, was hij heel wel eene knappe verschijning. Niet zoo heel groot of forsch, maar evenredig gebouwd, zag hij er, tenzij men zijn

aangezicht in toorn gezien had, heelemaal niet uit als de ,,van Duijnkerke tot Dantswyck'' vreeswekkende kaper-kapitein. Wanneer men hem zoo dagelijks weg aan boord observeerde tusschen zijne ,,janmaats'', of aan den wal het schoonmaken en kalefateren zijner schepen controleerende, in zijn zwart, half-lang kamisool van satijn met vele gouden knoopjes van den hals tot aan den middel en langs de spleten der mouwen, dan zou ieder zeggen: ,,Een ernstig vertrouwbaar man, wel een schipper om mee uit varen te gaan.'' Maar wee! wanneer woede of toorn of welke andere booze drift zijne blijkbaar sluimerende hartstochten deden opspringen als wilde dieren. Dan werd die kleine hand een ijzeren moker, waarmede hij den sterksten kerel neersloeg, die het waagde onbeschoft of weerspannig tegen hem te zijn; dan schoten die gewoon weg een beetje onverschillig de wereld inkijkende blauwe oogen een fellen gloed uit, waar de brutaalste belhamel onder wegsmolt. ,,Echte Kapteinsoogen'', zei zijn volk altijd, ,,hij kijkt, als hij 't goed begrepen heeft, dwars door je heen en hij ziet alles wat daar achter je baaitje zit.'' Zoo had hij het dan ook nog nooit noodig gehad dien langen, sterken, catalaanschen dolk met gouden, prachtig gedreven gevest, tot verweer of om nadruk aan zijne bevelen bij te zetten, uit de scheede te halen. Hij hing daar aan zijne lange gouden kettingen als een gewoon geworden stuk speelgoed, of als een fraai sieraad aan zijn kostbaar met edelgesteenten bezetten en met gouddraad geborduurden roodlederen gordel. Om te gebieden of te verbieden hadden zijne felle oogen, zijne heerschersstem en zijn kort, heftig gebaar het nog altijd wel afgekund.

Deze man nu stond, na nog een paar van die onverwachte zwaaien, voor den heerendisch, zette met een zwaren bons zijn beker daarop neer en zei: ,,Ocko en Foelck, ik kan mij na jarenlange gewoonte nog niet zoo dadelijk aan dat Heer en Vrouwe gewennen. Ik weet van trouwen en ,,jonge zoon en dochter'' niets af, maar ik wilde toch ook mijn duit in 't zakje doen en een lied voor u zingen. Ik heb het aan boord

van mijn ,,Zeeduivel'' op de hooge baren van de Noordzee eens gemaakt. Het heet:

ZEEKONINGSLIED.

Hier staat Claus Stortebeker,
  Geducht te zee en land,
De wreede onrechtswreker,
  Wien is hij onbekend?

Hij droeg niet steeds dien bynaam;
  Hij is van edel bloed.
Wie maakte hem zoo schriklijk,
  Wie maakt hem zoo verwoed?

Dat heeft ,,de Stad'' bedreven,
  Het valsche ,,Sassen-Grins''; 1)
Dat nam zijn vader 't leven,
  Zijn landen en zijn ,,Stins''.

Op ,,Sissingha-Stathe''
  Leefd' eertijds in vreed'
't Geslacht mijner ,,athen,'' 2)
  Tot *hulp* steeds gereed.

Maar Grins is gekomen,
  Eischt schatting en ,,tins''.
Vervloekt moge wezen
  't Gehaat ,,Sassen-Grins''!

Sinds vaar ik steeds ter kaapvaart,
  Ten zoen voor moord en scha;
Ik zal mijn wraak volbrengen,
  Ik, jonker Sissingha!

Moog mij Heer Satan halen,
  Mijn ziel des Duivels zijn!
  'k Wil eer ter helle dalen,
  Dan Gronings dienaar zijn!''

,,Ja!'' schreeuwde hij hierop zijnen woest met hunne drinkkannen en kroezen op de tafel stampende gezellen toe, ,,dit is een bruiloftslied voor jelui! Ja, mijn kop stel ik ervoor te pand! In vroeger jaren, toen de olde Keno nog leefde, stond hier bij onze feesten de ever op den disch. En wij, de

1) Groningen, dat nog altijd voor de omringende dorpen de stad is. Saksisch Gr. tegenover de Friesche Ommelanden.
2) voorouders.

een al dronkener dan de ander, stootten onze ,,knyften'' tot aan het hecht toe in den ever en wij legden op den ever onze gelofte af, de een al doller dan de ander. Nu, ik ben wel dronken en de ever is er niet, maar ik leg toch mijne gelofte af en nuchter zal ik haar volbrengen. — Mijne maats, zoolang Heer Ocko ons in zijne goede haven veilig verblijf verleenen wil, — en dat wil je, niet Ocko? Dat heb je mij op edelmans handslag beloofd, niet? — zullen wij daar misschien nog wel vaak binnenglijden en onze vervolgers op de zandplaten laten vastloopen. ,,Mar it ein'' — ja, dat zei die ,,brycke skroder'' daar straks wel goed, — ,,it ein fen't liet iz.... stjerre.'' En dit zal voor ons wel wezen het blok en de bijl te Hamburg of Bremen of ergens anders.... Doch ik beloof jelui, ... en hiermede bevestig ik mijne gelofte,'' — bij deze woorden haalde hij zijn dolk uit de scheede en stiet hem met zulk een reuzenkracht in het eikenhouten tafelblad, dat het puntige lemmet er meer dan een duim diep ingedreven werd en nog een heele poos stond na te trillen. ,,Als er een onder jelui is die hem eruit kan halen, ben ik een grootmuilige babbelaar en een meineedige schoft.'' — Hij keek eenige oogenblikken de rij in 't ronde, maar niemand vond het noodig hem te tergen, niemand waagde ook gaarne de poging, want ieder kende genoegzaam zijne bovenmenschelijke kracht in zulke momenten van opwinding ,,Nu dan'', hervatte hij na deze onderbreking van zijne een beetje vreemde en verwarde bruiloftstoast, ik leg de gelofte af, dat als we aan bijl en blok toe zijn, ik van onze rechters als laatste wensch vraag, dat ik de eerste gekopt worde. En als de rechter van den scherpen zwaarde mijn hoofd heeft afgeslagen, zal ik overeind komen en ik zal de rij langs loopen en zoovelen ik langsgeloopen ben, zullen het leven behouden. Mijn hoofd zal uw losprijs zijn! Dat zweer ik op den ever!''

HOOFDSTUK V.

JONKER DETHLEFS BIJDRAGE.

DIT was velen onder de bruiloftsgasten toch wel wat al te huiverig, zoo'n man zonder hoofd, loopende langs de rij zijner roofgezellen! Het duurde wel een heele poos, voordat de lustige stemming weer de overhand behaald had. Daar droeg nogal wat toe bij, dat in den jongeliedenhoek een stuk of wat jolige meisjes Dethlef aan z'n armen, sommige zelfs aan z'n ooren, probeerden uit z'n stoel overeind te trekken. „Allo Dethlef! Heb jij nu niet eens een mooi vers of een drinkspreuk?"— „Toe, vooruit! Jij weet ook wel wat!" — „Niet?.... En je bent nog wel de broer van de bruid!"

Dethlef liet zich gezeggen. „Scheur mij de kleeren maar niet van 't lijf!.... Versjes en drinkspreuken daar ben ik niet van thuis. Maar als ik dan ook wat doen moet, zal ik jelui wel eens wat vertellen van een „heidebjizzems brulloft",[1]) waar ik onlangs eens bij geweest ben."

Nu, dat was dan goed. Dethlef ging op de leuning van zijn armstoel zitten, zoodat hij zonder eenige arrogantie door de andere gasten kon gezien en gehoord worden, en begon: „Verleden week, toen we daar boven Aurick aan 't groen halen waren en ik mij 's avonds verveelde, slenterde ik een keer den kant naar Broekzetel uit. Nou, daar viel ik met den neus in de boter! In zoo'n gehucht van een stuk of twaalf, vijftien plaggenhutten, een paar éénpeerdsboeren en een stuk menig keuterijtjes ging het er heidensch her! Op een kwartier afstand hoorde je het lawaai al van trommels en fluiten en zingen, een lawaai als een oordeel! — Ze kennen mij daar in al die dorpen van vroeger jaren, toen ik die heele streek wel afgejaagd heb. Daarom mocht ik er ook bij en kreeg ook best mijn portie van eten en drinken mee.

1) heidebezems bruiloft. H.b. is nog een spotnaam voor de armoedige heideboertjes.

Het was de bruiloft van Esse van de Wycker Bul met Boyen Stikel. Ze hadden het hem wel honderdmaal afgeraden, dat trouwen niks als ellende was en dat hij 't nooit beter krijgen kon als bij z'n eigen ouders, die waarachtig drie koeien molken, maar die eigenwijze Stikel zei maar nooit wat anders dan: „Aigen huws en aigen kîn, Maken grooten müh to wîn, In klainen fruid to paradîs." — Dat Esse „zoover" was, zal er ook wel wat toe gedaan hebben, denk ik.

Des Zondags te voren, omdat ze het dan allebei het best wachten konden, stapten ze met een troepje stevige kerels als trouwgetuigen naar Hajo Ganzeneb toe. Dat is daar, geloof ik, zooveel als de oudste of de gewichtigste, in ieder geval, bij hem moet je te biecht komen voor dat soort van dingen. Hij staat hun op de deel te woord met de mestvork in de hand. Eerst vraagt hij hem en dan haar, of ze mekaar hebben willen, en als ze zeggen van ja, verbindt hij hen in 't huwelijk over de puthaak met de plechtige formule: „Alsa mei jou baider gîr Ward dye ee gesletten, Sunder jild in sunder bîr, Sunder Scholten in Pfaffen."

Dan geven de jonge lui aan hem in 't bijwezen van de trouwgetuigen op wat ze tot den gezamentlijken boedel meebrengen. Zij: drie korven „ymen", een oude merrie, een bok, een kalf, een „gelde"[1]) koe en een paar biggen. Hij daar tegenover verzekert, dat hijzelf van z'n eigen bezit een juk land met vlas bezaaid, een mud haver, twee schapen en nog een haan met veertien hennen en een pond duiten.

Dienzelfden avond besloot men nog het bruiloftsfeest te vieren en wel in Boyen z'n huis, omdat daar de meesten in konden. Toen noodigde men de buren uit en de bloedmagen. Toen ze allen waren komen opdagen, verdrongen ze zich voor de deur, want de helft kon er niet in. Nou, die te veel waren werden weggejaagd, de anderen gingen aan tafel zitten.

Eerst legden ze zoo'n soort dam in 't lijf met tarwebrood,

---

1) onbevrucht.

daarna kregen ze vier aan vier een nap vol haverbrei. Toen die leeg was, verlangden ze meer te eten, en onderwijl dit aangehaald werd, dronken ze flink, dat den een en d'ander de tong al een beetje dubbel begon te slaan. Jochem ,,Noasdrip'' drinkt alleen een nap voor vier leeg; toen zeiden z'n maten dat ze vergeten hadden hun in te schenken. — De speelman moet maar ineenen door opspelen: om hem op krachten te houden, drinken ze maar eens fiksch op zijn gezondheid.

Nu wordt het tweede gerecht opgebracht: rapen met spek. Dat valt in den smaak! Ze eten dat hun de baard glimt van vet. Sommigen buffelen zoo schrokkig, dat ze zich tong en verhemelte verbranden, en daarom moeten anderen weer zoo lachen, dat de hompen spek hun uit de mond in de schoot vallen. — Als de groote nappen leeg zijn, brengt de kookvrouw het bruidsmoes en het gebraad. Niemand heeft nog aan de kookvrouw gedacht; dat wordt nu in orde gebracht: ieder brengt haar een nap toe en drinkt op haar gezondheid. — De worsten smaken zoo goed dat ze eerst het bruidsmoes maar laten liggen, maar dat komt toch ook nog wel aan de beurt. Zij lepelen alles met broodkorsten zoo schoon op, dat de rondzwervende kippen ook nog maar geen hapje vinden om op te snoepen.

Het eten is afgeloopen en nu ze overeind komen blijkt het pas hoe dronken het gezelschap is. De bruid wordt naar bed gebracht en zij verweert zich en schreeuwt en huilt en doet alsof ze den Stikel slaan en krabben wil. Dat hoort er daar zoo bij voor een eerbaar wicht.

De volgende morgen wordt hun het eten op het bed gebracht. Boyen Stikel geeft zijne jonge vrouw een ,,volle zeug'' tot morgengave.

Met trommelslag en rommelpotmuziek en onder het gejuich van de buren, die er omheen staan, als zij uit het bed wipt, trekt Esse haar kleeren aan en nu gaat het naar de kerk van 't dorp, een half uurtje over de heide. Twee ,,naobers'' zijn de eerewacht der jonge vrouw, twee jonge meiden, haar

,,boartfammen'', [1]) hebben de voorstap. In de kerk reikt de jonge vrouw den kapellepaap haar wang te kussen, terwijl buiten de boeren den jongenman door mekaar schudden en aframmelen, omdat hij het ,,Onze Vader'', het ,,Ave Maria'', het ,,Credo'' en het biechtformulier niet opzeggen kan. En dat moet je toch kennen, als je trouwen wilt. Maar ze weten wel dat ze zelf even groote stommelingen waren, toen ze indertijd trouwden, en dat de kapelaan straks wel een handje helpt, als 't er aan toe is. —

Daar heb je nu het verhaal van Boyen Stikel-en-Esse's bruiloft. Er kwam ook nog een napret, maar....''

,,Neen, Dethlef! Niet ophouden als je nog meer weet. Je vertelt aardig genoeg,'' vleiden verscheidene van de jongelieden om hem heen, en ook van de oudere en voornamere gasten waren er wel zoo eenige naderbij gekomen, die met een glimlach van genoegen toegeluisterd hadden en nu ook het verzoek van de meisjes ondersteunden.

Dethlef, in een beste stemming, omdat hij nooit geweten had zulk een redenaar te zijn, nam dan de draad van z'n verhaal maar weer op. Eerst verzette hij zich een beetje, want de armleuning van zoo'n zwaren eikenhouten zetel, al was zij wel stevig, was op den duur toch verre van zacht. Hij ging nu voor de verandering maar eens op den hoek van de tafel zitten.

,,Na de kerk gaat het heele gezelschap weer naar het bruiloftshuis. Er wordt weer machtig geschranst: erwten met kool, gortenbrei, linzenmoes met worst, altemaal zware, vette kost. Ze eten, dat menigeen de gordelriem haast knapt; de leeperds hebben hem vooraf een gaatje of twee losser gelegd. En gedronken natuurlijk ook weer zooveel als er maar aangesleept wordt. Al gauw was 't heele zoodje weer behoorlijk aangebrand. Maar dat was nu dien dag niet de hoofdzaak, waar 't om te doen was.

Na de maaltijd gingen de twee voornaamsten — ja, ze

---

1) vriendinnen, speelnooten.

praten daar ook al van voornaam!.... Als je een paard en vier koeien hebt, heb je toch aardig meer in de melk te brokken, dan wanneer je maar alleen een os hebt om naast je vrouw voor de ploeg te spannen. Ook al net als hier op de klei.... Nu dan, de twee ,,voornaamste'' boeren gingen naast de jonggetrouwde vrouw zitten om de huwelijksgeschenken van de gasten in ontvangst te nemen. Toen kwam er wat voor den dag! Maar een heel enkele gaf klinkende munt; de meesten dingen in de huishouding. De één een paar onderleggers voor de bedstede, — overigens geen ongeschikt geschenk voor een jong paar, — de ander een dorschvlegel. Eén een ganzevlerk om het vuur mee aan te boeten. Weer één een spinrokken, maar zonder het spinnewiel erbij. Weer één een gordel zonder tong in de gesp. Een spiegel met een barst en voor driekwart verweerd; een kruik, — als ie maar niet lek is! — Een kam met nog wel wat tanden. — De kookvrouw gaf haar twee duiten, die ze eerst van Boyens moeder geleend had, die ziet ze natuurlijk nooit terug! — Metsje Vollebroek kwam met een hennipen schouderdoek aandragen. Berend Bonke met een melkkuipje. — De beide boeren, die de ontvangsten van de huwelijksgeschenken bestuurden, tellen nu het bare geld bij elkaar. Dat was met mekaar dertig stuivers. — De vader van de bruid bedankt daar hartelijk voor en zegt den speelman nog eens lustig ,,vier deuntjes'' op te fiedelen.

Nu krijgt de speelman ook zijn belooning. Een boer geeft hem een ,,eigenredt'', [1]) wollen jak, dat zes jaar geleden nieuw was en nu bij de gaten dicht; een ander een vilten hoed, die hijzelf voor negen jaar gekocht had van een buurman voor een schelling. Twee handdoeken, — de dag daarop zal Boyens moeder ze wel gemist hebben, maar komaan! zoo blijft er tenminste ruzie in 't dorp; — een oude schoudermantel, — ook al krijgsbuit, — twee rundlederen ,,bondschoenen'' [2]) met het haar er nog op; een ongewasschen onderbroek, — de oude Stikel zal er morgen wel om zoeken; — een schotel vol droge

1) thuis geweven.
2) een stuk huid met riempjes vastgebonden.

boonen; twee oude penningstukken, die niet meer geldig zijn; een zieke kip, — ja, wat daar niet allemaal aangesleept werd! — Een stuk of wat boereknechten gaven met elkaar een stuiver, ,,van ons eigen geld'' zeiden ze er apart bij. — Tonnis ,,Ierdmantsje'' [1]) wil zich royaal toonen en geeft alleen ,,trye botsen''. [2]) Daarop laat hij den speelman voor *zijn* geld, ,,vier deuntsjes'' spelen en voert de bruid ten dans onder de linde. Dan springen de boeren nog eens weer, dat hun het hooi uit de klompen vliegt.

Zooals gewoonlijk bij zulke feesten daar op 't veen, zou het niet mooi geweest zijn, als er niet op 't laatst wat vechterij bij gekomen was. De messen werden getrokken en er kwam een heerlijke snijpartij, waarbij nogal eenigen gewond werden. Een werd in de molentocht gesmeten; hij krabbelde er weer uit en heeft toen bij den molenaar een oude hellebaard geleend, waarmee hij ze allemaal dwars door steken wou. Zes of zeven heeft hij er ook min of meer mee geschramd, maar toen vonden ze toch dat het mooi genoeg geweest was. Toen hebben ze hem allen te zamen aangepakt, op een ladder gebonden en in optocht naar zijn huis gebracht.

En zoo eindigde nou echt Boyen Stikel en Esse's bruiloftsfeest.''

Het was ook maar goed dat Dethlefs verhaal zoover uit was, want in de zaal drong een oorverdoovend lawaai binnen. Een twaalftal allerdwaast toegetakelde personen komen, op toeters blazend, op trommels en tambourijnen slaand, met klepperhoutjes en ratels zwaaiend aanhossen en springen. Sommigen hebben een mombakkes voor, andere hebben zich het gezicht met roode menie, krijt en roet besmeerd Daar zijn er die vrouwenkleeren aangetrokken hebben, daar zijn er die als duivels vermomd op stelten rondstappen. Een stelt een reusachtig groote vogel-struis voor, die iedereen pikken en bijten wil, velen beren en wilde boschmenschen, met dierenvellen omgeslagen en groote horens op de ruige

1) aardmannetje, dwerg.
2) drie halve stuivers.

koppen, met lange baarden van uitgeplozen werk, en ze wedijveren wie de vreeselijkste brulgeluiden kan doen hooren en de dolste capriolen kan doen, om vooral de meisjes en de jonge vrouwtjes te vangen, te pakken en te zoenen.

Dat is de kleine bijdrage, die de gezellen van Claus Stortebeker tot de bruiloftsvroolijkheid, niet in een achterwerelds gehuchtje in eene ,,keuterij'' op 't veen, maar op den burcht van een der voornaamste edelingen, meenden te moeten brengen.

Voordat het hier dan misschien ook nog tot een beetje ,,slagerij'' mocht komen, wat lang niet ondenkbaar was, want er waren er onder de jonkers wel eenige, die zich zoo voor en na bij het dansen al eens geërgerd hadden over de aanmatigende lompheid van de Norder boerenzoons en nog meer over de bespottelijke, overdreven pronkzucht van hunne vrouwen en dochters, achtte het jonge paar het maar raadzaam de feestzaal te verlaten.

Onopgemerkt zou dit echter niet geschieden. Ze werden door de gangen, portalen en trappen naar hun slaapvertrek voorafgegaan door een paar der bruidsjonkers, die op zilveren luchters groote brandende kaarsen droegen. Al spoedig werden ze omstuwd en begeleid door eene huppelende en springende schare van jongvolk, die hun ,,een gezegend bed'' toezongen met de woorden van een overoud toepasselijk en zeer duidelijk lied.

Voor de deur van het slaapvertrek gekomen, lieten ze Foelck met hare dienende meisjes naar binnengaan, maar Ocko werd tegengehouden, van den eenen kant naar den anderen geduwd en gestooten, totdat hij zich en zijne vrouw had losgekocht met een vaatje ,,romany'' den volgenden morgen bij 't ,,vroegstuk'' te vereeren.

Toen Ocko de kamerdeur binnenkwam, verdwenen meteen de bruidsmeisjes, die Foelcke hare pracht van kleedij en sieradiën hadden helpen afleggen. Toch waren zij blijkbaar de laatsten nog niet, die de bruid bij haar toilet behulpzaam wenschten te wezen, immers toen zij voor haar bed stond,

gereed om op het bidbankje neder te knielen, slaakte zij ineens een gil van schrik: iemand had haar het slofje van den voet gegrepen en sprong daarmede luid lachende naar de deur. Het was broertje Dethlef, die zich daartoe onder het hooge bed verscholen had en dit was zijn pand, dat de jonge vrouw, zijne zuster, den volgenden morgen bij hem inlossen mocht.

En nog was dit niet de laatste verstoring van hun ,,enfin seuls''. De plechtige galmen van een gewijd gezang golfden nader, de deur der slaapkamer ging nogmaals open en binnen trad de Hoogwaardige Bisschop, voorafgegaan door een koorknaap met een zilveren wierookvat aan kettingen en een andere met een brandende kaars. Naast hem gingen twee ,,akoluthen,'' die de een een wijwaterbak en de ander een gebedenboek droegen. De stoet omschreed statig de reuzenlegerstede, waarbij de knapen wierookwalmen zwaaiden, de Bisschop eenige druppelen wijwater op de deken sproeide en de dienende geestelijken de bij de gelegenheid behoorende gebeden zongen. Zijne Eminentie sprak bij den derden rondgang de exorcistische spreuk uit ter bezwering van geheimnisvolle booze machten, die de voltrekking des huwelijks mochten willen verhinderen, zegende het bed ,,in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti'' en eindigde de plechtigheid met nog een formuliergebed en de woorden: ,,Vidimus matrimonium consummatum esse. Amen!'' [1])

Karakteristiek voor de persoonlijkheid van de jonge vrouw was het wel, dat zij met haren, toch wel geliefden echtgenoot in het rijkversierde huwelijksbed, het doel van haar langdurig streven, gelegen, geen liefkoozende woordekens fluisterde, maar wel een hartgrondig ,,Goddank!'' deed hooren met een diepen zucht, alsof haar een zware steen van het hart viel.

,,Waarom, mijn wijfke?'' vroeg Ocko zacht, terwijl hij haar hoofd naast het zijne op het kussen trok.

,,Omdat je nu toch eindelijk na al die moeilijkheden en

---

1) Wij hebben gezien dat het huwelijk voltrokken is.

avonturen mijn echte man bent. Hoevelen of hoe weinigen zouden er zijn onder onze gasten, die het mij gunnen?''

,,Ik denk wel allemaal. Als jij maar eene lieve en gulle gastvrouw bent op den Oldenborch, waarom zouden ze je het dan niet gunnen? En zoo niet: ,,Laat haters haten en nijders nijden!'' ''

,,Misschien heb ik een scherper oog op kwade vrienden, dan op goede. Het gezicht van Folckmer Allena stond mij alvast niet aan. Ik weet dat hij nu en dan met een valsch oog naar mij keek.''

,,Mal wicht! Wat kan het Folckmer-neve ten slotte schelen met wie ik trouw?''

,,Neen.... maar dat je trouwt, dat kan hem veel schelen. Hij had aardig liever gehad, dat je heidenmeid bij je gebleven was, of dat Koningin Johanna je te Napels vastgehouden had.''

,,Kind, wat praat je over rare dingen. Geef mij liever een echten, langen zoen!''

Dat gebeurde ook wel en ook wel meer dan eens.... En toch, ieder keer kwamen er weer zulke verstandsoverwegingen de gevoelsexplosies verstoren, alsof ook tegen of zonder haar wil hare hersenen doormaalden. ,,Die Haycko Tjassens,'' zoo begon ze een poos later op nieuw, — het was waarlijk, alsof het een ander in haar was, die zelfs in deze ure met zulk getob voor den dag kwam, alsof ze het niet laten kon, — ,,die Haycko Tjassens met zijn ,,teelboeren'' wil mij ook niet recht bevallen.... Wat zijn dat toch die ,,teelboeren'', Ocko?.... En hoe komt die zoo'n toon tegen jou aan te slaan?'

,,Dat zal ik je morgen, of een anderen dag wel eens vertellen,'' pruttelt de jonge echtgenoot, niet heelemaal tevreden over deze onderwerpen van gesprek. Hij had graag zijn jong en mooi vrouwtje gaarne een ietsje liever en aanhaliger gehad.

VIERDE BOEK

DE VROUWE OP OLDENBORCH.

HOOFDSTUK I.

HEER KENO'S TESTAMENT.

IN eene der eerste weken van hun huwelijk drentelden de jonggetrouwden door de slingerpaden van hunnen bloemhof, de jongeman in een eenvoudig huisgewaad en met een grashalm in den mond, dien hij zoo gedachteloos weg geleidelijk opknabbelde. De jonge vrouw vleide zich onder het wandelen tegen hem aan en zag er zeer gelukkig uit. Op eens greep ze met eene schalksche beweging den grashalm, keek hem glimlachend aan en zeide: ,,Wel, Ocke-byld! heb je nu niets beters te doen dan op een grassprietje te kauwen?''

Hij sloeg den arm om hare heupen en half zwevende betraden ze de met klimop en bloemen bewassen loofhut op het heuveltje. Hier gleden ze neer op een bank, Foelck op Ocko's knieën, en een heelen tijd zeiden ze niets. Op 't laatst maakte Foelck zich vrij en haalde eens diep adem: ,,God!.... mijn harte!.... Ik kan haast niet meer praten!.... Oef!.... Weet je nog dat je mij hier den eersten kus gegeven hebt?''

Manlief zei dat hij dien kus zijn leven lang niet zou vergeten, dat hij altijd nog voelde, hoe hare lippen toen tegen de zijne trilden, en in een nieuwe golf van hartstochtelijkheid drukte hij haar tegen zich aan: ,,En nu mag ik je kussen zoo vaak en zoo lang ik maar wil, mijn allerliefste lieve!''

,,Dus ,,mijn boycken'' heeft nog geen spijt? Ook niet, als je terugdenkt aan Napels?''

In hunne minnekozerij werden ze gestoord door eene dienstmaagd, die kwam aandraven met de boodschap, dat Heer Folckmer van Oosterhusen gekomen was. Na de eerste woorden van wederzijdsche begroeting en dergelijke vraagt de Vrouwe

op vriendelijken toon: ,,Adda nichte is toch wel goed bij de werken, dat ze niet meegekomen is?''

De Oosterhuser, die misschien in hem sympathiek gezelschap wel een vriendelijk gezicht zetten kan, vertoont nu een stroef en stug wezen. De zaak was, dat de loop der omstandigheden in de laatste maanden, van den moord op Adda's vader af, heelemaal dwars tegen zijne verwachtingen in was gegaan. Niet dat Adda op zich zelve niet eene begeerlijke, goede vrouw was, maar een edeling van zijn stand en vermogen dacht daarbij toch altijd ook nog wel een beetje aan wat er aan vast zat. Dus, norsch en stroef wendde hij zich tot zijn, eigenlijk zijn vrouws oom, niettegenstaande deze beiden zoowat even oud waren, en zei tegen hem: ,,Adda is gezond en best in orde....'' De vrouw des huizes, welke hem die belangstellende vraag gedaan had, keurde hij blijkbaar geen antwoord waard. ,,Maar ik kom hier vandaag,'' ging hij voort, ,,meer over zaken spreken. 't Is nu al ruim zes weken, dat je getrouwd bent; me dunkt we konden nu haast wel eens tot scheiding en deeling overgaan.''

,,O ja, als dat zoo hard noodig is, kan het alle dagen gebeuren,'' legt Heer Ocko hier nu ook wat droog en uit de hoogte bovenop. ,,Maar ook in dat geval had Adda-nichte best mee kunnen komen. Ze is er toch altijd nog wat nader aantoe, zou men zoo denken.... Zeg maar een dag, dan zullen wij Doedt en Edzerdt en Elborch en Haren Ayoldtsz tijding sturen.'' —

Op den vastgestelden dag was de familie bijeen. Die van Greetsyhl en die van Valderen waren al voor den maaltijd gekomen, om er meteen een genoegelijk samenzijn van te maken. Ze zaten in het gewone huisvertrek en 't gesprek aan tafel was vroolijk en opgewekt genoeg geweest met allerlei plagerijtjes, zooals die tegenover jonggetrouwden vaak voorkomen, met allerlei herinneringen aan hunne avontuurlijke Italiaansche reis, waarvan hoe langer hoe meer de situaties in 't komische werden verwerkt. Pas in den namiddag kwamen die van Oosterhusen, en het gesprek wilde

niet meer recht op gang komen, het kwijnde haar zoo'n beetje.

Na een paar vergeefsche aanloopjes, die iederkeer weer op niets uitdraaiden, vermande Folckmer-neve zich en begon meer direct: ,,Als dan geen mensch den bal opvangen wil, zal ik maar ronduit spreken. Grootvader Keno is nu al ruim tien maanden dood. Mij dunkt we moesten nu maar eens zien wat ieder uit de nalatenschap toekomt. We weten allen te hope wel zoowat wat er is en mogelijk kunnen we 't wel eens worden....! Wat had Edzerdt-oom gedacht?''

In plaats van Heer Edzerdt Cyrcxena gaf de heer des huizes zelf antwoord: ,,Dan zullen we eerst onzen pater Ulricus laten roepen, die heeft het testament onder zijne bewaring.''

,,Een testament!.... Is er een testament?.... Wat zijn dat nu voor nieuwerwetsche kunsten!'' viel Heer Folckmer uit, terwijl hij zijne vrouw, die aan den overkant van de tafel naast Elborch-moeye zat, een wantrouwigen, gramstorigen blik toewierp, alsof hij haar vragen wilde: ,,Wist jij daarvan? Waarom heb je mij daar nooit wat van gezegd?''

,,Ja, er is een testament, en je zult je dadelijk kunnen vergewissen, of het goed verzegeld en met getuigen gesterkt is,'' repliceert Heer Ocko. De anderen toonden zich hierover niet zoo verbaasd, 't zij dat ze van het feit reeds kennis droegen, 't zij dat ze zich, hoe dan ook, bogen voor de vrije machtsbeschikking van het overleden hoofd des geslachts.

Pater Ulricus kwam en legde het testament op de tafel neder, om den erfgenamen de gelegenheid te geven zich te overtuigen, dat de zegels ongeschonden waren. Folckmer-neve wilde z'n oogen er niet eens heen draaien. ,,Dat zal wel in orde wezen, maar wat erin staat,'' bromde hij nijdig, toen Heer Edzerdt het minzaam naar hem toeschoof.

De pater zette zich naast Heer Ocko neder, verbrak de zegels met een plechtig gebaar, ontvouwde het lijvig, op perkament met kunstig geteekende monnikenletters opgestelde manuscript en begon te lezen:

,,In den namme Godis, Amen! In 't jier MCCC ind LXXVII up Sente Fredericus-dey, Martyr;

,,Ick, Keno thom Broecke, Haudling fen Brocmanna-landt ind Aurickerlandt, Heer up Oldenborch, Aurickhove ind Mariënhave.

Hoofdeling

,,Cranck fen lîve, mer wal wittende mînre fîv Sinnen, oanmerckende ind tractear-jende, datter neat wisser iz az de Dea, ind neat ûnwisser az dye ûwre diz Deades;

,,Krank van lichaam, maar in 't bezit van mijn volle verstand, overwegende dat er niets zekerder is dan de dood en niets onzekerder dan de ure des doods,

,,Sa hab ick Keno foer-scriuwn dit oertracteare ind hab mecka ind ordeneare mîn Testamint ind laetsta Wollen în manearen, articulen ind ponten az hjirnei folgjet.

,,heb ik Keno voorschreven dit overwogen en heb gemaakt en verordend mijn testament en uiterste wil, derwijze in artikelen en punten, als hier-na volgt:

,,Item, în 't earst bifeel ick mîne Siele Gode Almechtich ind den Heyligen Friund Godis Sinte Barnardus, ind bijear mîn Legherstede tho der Yhle, ind ick lizz den Cleaster ta for dye Legher-stede az dye olde bruwkma iz.

,,Ten eersten beveel ik mijne ziel aan God-Almachtig en den Heiligen vriend Gods, Sinte Bernardus, en begeer mijn rustplaats in 't klooster ter Yhle, en ik legateer het daarvoor wat het oude gebruik is.

,,Item, ellyck Prester tho der Yhle in pear heale earns-gounen.

,,Aan iederen priester te Yhle een paar halve arends-gulden.

,,Item, Sente Vyt, uwsen Patroen tho den Oldenborch, lizze ick ta des jierres XV schield Rinthe, ind hwa den

,,Aan Sint Vitus, onzen Pa-troon op den Oldenborch, legateer ik jaarlijks 15 schil-den rente, en die den Olden-

Oldenborch bowennet, scil jierlycken dye Rinthe bitelje den Patroen Sente Vythe.

,,Item, den Patroen Sente Vyth bin ick scildich XXV earns-goune, ind în bitellinghe der scilden jow ick oan dye Tsjercke twa missalen, ien în pergominte ind ien în pompier.

,,Item, Heren Ulricus, mînen Byechtvaer, lizz' ick ta for dye Bockinghe tsjien golden goune, ind tho help der timmeringhe des Godis-Huwsis in guod cow, ind daer toboppa noch tweintich goune, der he bore scil fen Luerdt Everaerdtsz Idzinghe tho Norden.

borch bewoont zal jaarlijks die rente betalen aan den Patroon Sint Vitus.

,,Aan onzen Patroon, Sint Vyt ben ik schuldig 25 arendsgulden, en tot betaling van die schuld geef ik aan de kerk twee missalen, een op perkament en een op papier.

,,Aan Heer Ulricus, mijnen biechtvader, legateer ik voor het te boek stellen van het testament 10 goudgld., en als bijdrage voor de restauratie der kerk een vette koe, en nog daarenboven 20 gld., die hij ontvangen zal van L. E. Idz. te Norden.

,,Item....'' en dan komen alle karspelkerken en kapellen, alle kloosters en derzelver Abten en Abdissen, ,,Broderen'' en ,,Susteren'' in Aurickerlandt ind Brocmeralandt,'' en vele derzelve in Emsigerland en zelfs nog verderaf.

,,Item, dye earme minsken, dy 't min dyelt ofte thjiennet uwt Hillich Sacramints-jild''

,,De arme menschen, die men bedeelt of dient uit de collecte,''

werden niet vergeten, want Heer Keno had vrede met God willen hebben op zijn sterfbed.

Dan volgde een zeer lange rij van legaten, aan zoowat ieder die bij zijn leven in eenige betrekking, meest dienstbetrekking, tot hem had gestaan, en daarna eene beschikking, die een kijkje geeft in 't gemoed van dien ouden geweldenaar en vechtersbaas, reuzenlijf en kinderhart nu en dan:

,,Item, oan Edzerdt Uldrichs hab ick bispritzen mîn egen Hinxt mei seal ind team, ind mîn egen harnis, az în den Huwse is, for alle wapenganck dyt sîn fader Uldrick Syrcksen folle jieren mei my mecke hat.

,,Aan Edzerdt Uldrichsz heb ik toegezegd mijn eigen hengst met zadel en toom, en mijn eigen harnas, zooveel als op het Huis is, voor alle wapenfeiten, die zijn vader Uldrick Syrcksen vele jaren lang met mij bedreven heeft.

,,Item, Heren Johannes, Abbet tho der Yhle hab ick bispritzen mîn Beyers entervoel, for det hy my wolris dye wjirheydt sidzen hat.

,,Aan Heer Johannes, Abt te Yhle, heb ik toegezegd mijn Beiersch enterveulen, omdat hij mij de waarheid wel eens gezegd heeft.

,,Item, Luerdt Everaerdtsz tho Norden Salighe Kene Hinxt mei seal ind team.

,,Aan L. E. te Norden de hengst met zadel en toom van Keno zaliger.

,,Item, Dethlef, Foelckebroder mîn brunread entervoel; it liket my in gnap jong-kearel ta.

,,Aan Dethlef, den broeder van Foelck mijn roodbruin enterveulen; hij lijkt mij een flinke vent.

,,Item, den Casteleyn op 't Huws tho Awrick in enterbolle.''

,,Aan den Kastelein op 't Huis te A. een enterbul.''

Allen voor wie hij bijzondere gevoelens van vriendschap of sympathie had, werd dit op kiesche wijze te kennen gegeven, door iets van persoonlijken aard te geven.

Volgt iets van verteedering des harten in 't gezicht van den dood:

,,Item, alle dye broken, dy 't man my noch skildich se, dy skeld ick dye helte quyt, ind dye oare helte scille hja jaen în dye Tsjercke daer hja wenje, wtnomd....''

,,Al de boeten, die men mij nog schuldig is, scheld ik kwijt voor de helft, de wederheft zullen zij geven aan de Kerk, waar zij wonen, uitgezonderd....''

en daar komt de middeleeuwsche Edeling weer voor den dag, die toch nog altijd, zelfs in zulke momenten, iets sterker was dan de christen:

,,wtnomd dy my ferdlos syn''.	,,uitgezonderd die met mij in bloedveete leven, mijn vredeloozen.''

Dit alles had Heer Folckmer vrijwel zonder er opmerkzaamheid aan te verleenen langs zich heen laten drijven, hij stak echter zijne ooren op toen erop volgde:

,,Item, fen mînen Lannen ind Guoden, so hab ick ek bijerende west ind wol, wier 't saek det mîne Soanen Keno ind Imel stuoaren sûnder Egte Soane Bern, det dye Stien-Huwsen tho Auwerick, tho Oldenboarch, tho Mariënhave ind tho Vredenborch mei hjarre Hearlycke Riuchten, mei hjarre lannen ind grounen oer heech ind leech, bosk ind beamte, greide ind heide, marren ind puollen, bou ind fenne, wetter ind wyldernisse, naet scolden arvet wirde up myne Dochteren, mer up mînen Soan Ocken allinne. Ind wier 't saeck det mîn Soan Ocko unforhylicket ind ek sunder Egte Soane-bern stoar, sa scil dye Bisittinghe mei al de Hearlycke Riuchten foart-ervje altyden op dye	,,Van mijne landerijen en goederen begeer en wil ik, ingeval mijne zonen Keno en Imel stierven zonder wettige zonen, dat de Stinzen te A., te O., te M. en te Vr. met hunne heerlijke rechten, met hunne landen en gronden over hoog en laag, bosch en geboomte, hooiland en heide, meiren en poelen, bouw- en weiland, water en wildernis, niet zouden vererven op mijne dochteren, maar op mijn zoon Ocke alleen. En mocht mijn zoon O. ongehuwd en zonder wettigen zoon sterven, dan zal de bezitting met al de heerlijke rechten vererven altijd op den oudsten zoon van de oudste zuster, speer-

aldste Soan fen dye aldste Sister, Speare-sîde foar Spillesîde to gean.

zijde voor spillezijde gaande.

,,Item, det wapentiug ind det harrenis, hwet daer up dye Boargen iz, scil daerup bliuwe, alsa wol az det replîke guod. Det sket, hwet daer în dye Skethuwsen iz fen hyns deren, fen meren ind foelen, fen bollen, key ind kealen, fen skiep ind baergen, ind al det fuwgelt ind det lytsguod, sawol az det noat ind hea, hwet în dye Spyckers sit, meye hja taxeare litte, oars hja meye elts foar syn diel VM golden goune foruwt nimme.

,,Het wapentuig en harnas dat daar op de burcht is, zal daarop blijven, evenals ook het roerend goed. Het vee, dat er in de stallingen is aan paarden, merries en veulens, aan stieren, koeien en kalvers, aan schapen en varkens, en al het gevogelte en het kleingoed, zoowel als het graan en het hooi, dat in de schuren is, mogen zij laten taxeeren, of zij mogen elk voor zijn deel V duizend gld. vooruit nemen.

Item, fen det bare jild, hwet daer iz în mîn greate îzderen kiste, wol ick dat oan mîn dochter Edzerdts-Doedt ind oan mîn dochter Haren Ayoldts-Elborch ind oan Folckmers Adda elckmes CM. golden goune wtteld wirde: daermey hja wtbodele wirde, sa az uwse seed ind pleeg iz; bliuwt daer hwette oer, det iz den for myn Soan Ocko.

,,Van het contante geld, dat er in mijn groote ijzeren kist is, wil ik dat aan mijne dochter Doedt, de vrouw van E. en aan mijne dochter Elborch, de vrouw van H. A. en aan Adda, de vrouw van F. ieder 100 duizend gld. uitgeteld worden; daarmee worden zij uitgeboedeld, zooals onze zede en gewoonte is, blijft er wat over, dan is dat voor mijn zoon Ocko.

,,Item, det gold ind sulwerwark, hwet daer up dene Oldenborg iz fen kannen ind schuttelen ind patielen ind bekers ind dischgereide, liz

Het goud- en zilverwerk, dat er op den Oldenborg is aan kannen en schotels en schalen en bekers en tafelservies, leg ik vast aan den

ick fest oan den Boarch, mei dizze bigrlp, dat dye Erfname daer Bisitter, mer gjin Egener fen se.

,,Item, hwet daer în dye fjouwer goldene ind sulwerne Screnen oan Lyfsieraadjen, Earîzders, spangen, foarspjelders, kralen, snueren, keattingen, buortguod-mei-stjinnen, dijemanten ind perels iz, daer kimma net fen witte, hwet fen mînere Saligher Moder Besse Benyngha, hwet fen Kena ind Imelen Saligher Moder Hyma Idsinghe, ind hwet fen Doedten ind Elborgen ind Ocka Saligher Moder Theda Mentheda ofkommen iz. Daerumme ist mîn wollen, det Doedt it în paerten sette ind de oaren tagrîpe mei ien han: Folckmers Adda foarst, Edzerdts Doedt oard, Haren Ayoldts Elborch thred, ind Ocko — az hy al boaske hat, syn wîf, — mei twa hannen, omt hja de Hear ind de Frouwe op Oldenborch syn.''

Borch, zoo te verstaan dat de erfgenaam daar gebruiker, geen eigenaar van zij.

,,Wat er in de 4 gouden en zilveren kastjes aan lijfsieraad, oorijzers, spangen, voorspelders, kralen, snoeren, kettingen, speelgoed met (edel) steenen, diamanten en parels is, weet niemand wat van mijne moeder-zaliger Besse Beninga, wat van de moeder-zaliger van Keno en Imel, Hyme, Idzinga, en wat van de moeder-zaliger van D. en E. en O., Theda Mentheda afkomstig is. Daarom is het mijn wil, dat D. het in porties legt en de anderen toetasten met één hand. F.s A. eerst, D. E. dan, E. van H. A. daarna, en Ocko — als hij al getrouwd is, zijne vrouw, — met twee handen, omdat zij de Heer en de Vrouwe op Oldenborch zijn.''

Hierna volgden nog eenige ,,Items'' behelzende namen van den geestelijke die met notarieele bevoegdheid de acte had opgesteld, van de ,,eerzaeme huwslyoden'', die dezelve als getuigen hadden onderteekend met een huismerk of een kruisje, omdat zij de schrijfkunst niet machtig waren, en

verder de zegels van den burchtkapelaan voor zichzelven en van ,,Hear Ynte, Cureyth tho Mariënhave'' voor de parochianen, omdat zij ,,gjin sighel bruwkende syn''. —

Eerst groote en bange stilte.... daar hing wat in de lucht. Folckmer Allena trachtte den blik van zijne vrouw tot zich te trekken, maar deze zat maar met het hoofd diep voorover gebogen te snikken. Met een flits zweefden zijne oogen langs de ooms en de tantes, die van Greetsyhl en Valderen. Zouden die dit slikken? Voorzoover hij hun blik ontmoette, keken ze wel ernstig, maar geen verontwaardiging kookte in hun binnenste. En dat was bij hem wel het geval. Met een dreunende vloek verschafte hij zichzelve eerst wat lucht en stiet er toen heesch en dreigend uit: ,,En met die schurkerij zouden wij genoegen nemen!.... Dat mij ,,de boeze Wrigge'', als ik dat opvreet!.... Laten jelui je met zoo'n handjevol afzouten?.... Nog veel meer schreeuwde hij met vloeken en verwenschingen vermengd.

Toen hij wel eens een oogenblik zich stilhouden moest om lucht te scheppen, bulderde Heer Ocko, ook niet meer kalm, hem toe dat hij hem door zijne knechten van den Borch zou laten gooien, als hij nog verder te keer ging als een wild beest. ,,Je kunt je bij de landrechter beklagen, als mijn Heervaders testament je niet naar den zin is. Toch zou ik dat nogal onbeschaamd vinden van iemand, die een jaar of wat geleden, omdat er geen testament was, zijn eigen halfbroer naakt en bloot van zijn goed heeft verdreven,'' voegde hij er schamper bij.

Daar gaf Folckmer niet eens antwoord op, hij begon weer te schreeuwen en riep smalend: ,,Het testament! Ha, ha,.... Ja, het testament zal wel goed zijn!.... Dat is mij geen aankijken waard! Twee pastoors kunnen heel wat en vier van die meyerluyden en marsekramers zetten hun kruisje of hun huismerk onder hun eigen doodvonnis. Daar geef ik geen .... om! Maar wat erin staat!.... Dat gaat tegen ons recht!''

,,Tegen ,,ons Emsiger recht''! Dat kan wel waar zijn.

Maar wat hebben wij Brôcmannen daarmee te maken?'' flitste Ocko daar tegenin.

,,Jij zegt ook maar niks; jij zit daar maar te grienen,'' zoo blafte de woedende man nu zijne zachtzinnige vrouw aan. Hij voelde dat hij grond verloor. ,,Jij laat het mij maar alleen opknappen!.... Wist jij daar dan niks van?''

,,Och!'' snikte Vrouwe Adda, ,,wat weet ik van die dingen af!.... Om het land- en zoo kan 't mij ook zooveel niet schelen.... Maar dat zoo'n vreemde vrouw met mijn grootmoeders juweelen pronkt!.... En dan nog wel met twee handen toegrijpen, die Foelck van Straakholt!'' Opnieuw barstte ze in tranen uit.

,,Ja, dat is het werk van die roofvogel, die roode duivelin van Straakholt! Die zet hier alles naar haar hand!.... Adda, ga mee; wij behooren niet bij die bendel.... Veete!.... Wraak!....'' Hij schuimbekte van machtelooze woede.

Bij dezen schimp zijne vrouw aangedaan verloor Heer Ocko het weinigje bedaardheid, dat hem restte, hij vloog op en gaf hem met zijn harde vuist een slag midden in zijn gezicht, dat hij over zijn stoel heen tegen den grond aansmakte. Het werd een tooneel van de uiterste wanorde. De zwagers trachtten hunnen nu ook woedenden schoonbroer te bedwingen, die reeds zijn dolk getrokken had; de tantes deden haar best Adda-nichte te kalmeeren, die dreigde te bezwijmen; een paar dienaren, die op het rumoer waren toegeschoten, hielden Heer Folckmer in 't oog, die bloedend uit neus en mond overeind gekrabbeld was en misschien aan zijne bedreiging onmiddellijk gevolg wilde geven.

Een half uurtje later zaten de overgeblevenen, vrijwat gekalmeerd, vredig en rustig bij elkaar. De drie zusters hadden in volkomen eensgezindheid de hun opgedragen taak vervuld, waarbij Vrouwe Doedt, voor ze iets voor zichzelve uitkoos, telkens voor Adda iets trachtte te vinden, dat zooveel mogelijk van dezelfde waarde en van haar eigen grootmoeder afkomstig was.

Foelck wenschte niet van het haar toegekende recht, om

met twee handen toe te grijpen, gebruik te maken, zij verzocht haar man dat in hare plaats te doen. Deze echter maakte ook bezwaar. Hij zei: ,,Als 't nu was dat buiten op 't burchtplein een paar dozijn goede paarden stonden, zou ik daar de twee besten wel uithalen, of als de tafel vol lag met zwaarden en dolken, zou ik het ook nog wel aandurven. Maar die mooie, bonte flikkersteenen en die verdere poppekraam daar heb ik zoo geen verstand van. Dat moeten jelui maar onder elkaar bedisselen.''

HOOFDSTUK II.

ZEEKONINGS HUWELIJKSGESCHENK.

EEN dezer dagen kwam Claus Stortebeker op den Borch. Zijn eerste woord was: ,,En jelui hebben zoo erfenisje-verdeeld en natuurlijk lekkertjes gevochten!.... Mooi, als men nooit kans krijgt wat te erven, zooals ik.''

,,Mooi,'' zegt Heer Ocko, ,,dat het met de zusters en zwagers altemaal in vrede gegaan is. Van Adda-nichte spijt het mij ook, maar die Oosterhuyser!.... Aangetrouwd is toch altijd maar een vreemde natie.''

,,Je zult het toch zeker niet op je laten zitten, dat hij je vrouw beschimpt heelt en voor al wat leelijk is uitgescholden. Dat is met een bloedneus en een paar tanden uit den mond toch niet gegolden!''

,,Dat behoeft hij niet te denken. Daar ligt wel wat voor hem in 't vat. Maar alles op z'n tijd! Eerst moet ik de rekening met Wymode in 't effen brengen. De moord op Keno is nog niet verzoend. Dat is meteen goed om de scharnieren wat los te maken.''

,,De jonge vrouw heeft nu haar man al een week of zes nacht en dag voor zich alleen gehad, daar komen nu andere tijden, Vrouwe Foelck!''

Ernstiger dan bij dit schertsende gesprek wel behoorde, antwoordde zij: ,,Van wat zijn eer hem oplegt zal ik Ocko nooit terughouden.''

De Burchtheer deelt nu aan zijn vriend mede, dat hij van zijne bende nog een dozijn ,,ruters'' heeft teruggebracht, dat die voorloopig naar hunne geboortedorpen zijn gegaan, maar dat hij hen alle dagen, als hij wil, weer oproepen kan. Ook heeft hij goeden moed, dat die oud-gedienden daar onder die heidebevolking wel een heel aantal zullen begeerig maken, om bij hem in vaste bezoldiging te komen, niet maar zoo voor een paar dagen op 't avontuur van een buitreis. ,,Maar,'' voegt hij daaraan toe, ,,dan moeten ze eerst van mijne ,,oude kerels'' vechten leeren zooals 't behoort, en krijgstucht en gehoorzamen aan het commando, niet maar als een troep wilden onder luid geschreeuw erop losstormen, en als je heelemaal niet erop rekent ook weer op hun eigen gelegenheid ervan doorgaan. En dan moeten ze allen gelijke lederen kolders en stormhoeden hebben en goede nieuwe wapens. Dat waardshuisbekkesnijden met de ,,knyft'', op z'n best met een hakbijl of een piek uit grootvaders tijden, daarmee kom ik niet waar ik wezen wil. Want ik heb genoeg in mijn hoofd. Alleen,'' zoo eindigde hij een ietsje minder opgewekt, ,,....kerels genoeg, maar waar haal ik zoo dadelijk het geld vandaan? Want daar is heel wat noodig voor dit alles. Als Doedt en Elborch hun deel zullen ontvangen hebben, zal er ,,for min Soan Ocko'' in Heer Keno's ,,greate îzdren kiste net folle wrbliuwe'' 1), vrees ik. Want Adda 's deel wil ik niet aankomen; dat blijft liggen, totdat Folckmer vrede met mij maakt en het zelf komt halen.''

Claus meesmuilt hierop zoo'n beetje en knipoogt hem guitig toe. ,,Hoor eens jonge man, op jelui bruiloft was ik meer dan topzwaar. Ik kan toch altijd nog meer ,,wîn''2) in de zeilen velen, dan ,,wîn''3) in 't lijf, ten minste als 't gaat zooals toen: bij 't putsvol. Toen heb ik het bruidspaar alleen maar zoo'n

1) ,,groote ijzeren kist'' niet veel overblijven. 2) wind. 3) wijn.

mal versje vereerd, maar nu wil ik met mijn eigenlijke bijdrage tot het jonge huishouden voor den dag komen. Jongen, je borch heeft geheimenissen, die jij, de Burchtheer, niet eens kent.'' Meteen gaat hij naar de stookplaats, waar nu, in den zomer, prachtig blank geschuurd een groote ijzeren haardplaat met erin gedreven eene voorstelling van Abrahams offerande rechtop tegen den muur staat. Hij toovert een weinig aan een band van koper, die onder het kapiteel van het linker pilastertje doorloopt, dan licht hij de daarmee correspondeerende muurhaak een klein eindje op, trekt aan de plaat, deze draait op eene doorloopende ijzeren staaf in hare ,,harren'' en verleent door eene lage en nauwe boogvormige opening toegang tot een smal steenen trapje. Achteruit tredende en diep bukkende wringen ze zich er doorheen, Stortebeker eerst. Als hij nog maar alleen zijn hoofd buiten het donkere hol heeft, zegt hij tegen Ocko: ,,Nu moet ik wel een ,,schienvat'' [1]) hebben. Het is hier aardedonker. Dit ,,hounegat'' [2]) is zoowat in 't midden van den Borch. Het heeft met geen van de andere kelders gemeenschap. Het heeft geen anderen toegang als deze, een paar smalle sleuven in een der muren. Neen, wie hierin zou opgeborgen worden, kwam er zonder hulp nooit weer uit.''

Foelck heeft inmiddels de gevraagde lantaarn gebracht en licht Ocko bij, die nu op zijn beurt langs het enge trapje verdwijnt. Hij neemt de lantaarn van haar over en beide mannen verwijderen zich blijkens de holklinkende voetstappen een paar schreden. Een poosje later komen ze uit de muf riekende duisternis weer te voorschijn. Ocko is ten hoogste verbaasd. Claus Stortebeker grinnikt van genoegen over deze goed gelukte verrassing. ,,Daar is genoeg,'' bluft hij, ,,om heel Emden te koopen met Proost Kempo erbij!.... Daar neem je maar van, zoovaak en zooveel je noodig hebt. En als 't op is, halen we meer.... Wanneer ik mijne pikbroeken alles gaf, werden ze maar weelderig en vet.... En ik.... och,

---

1) lantaarn.
2) gevangenhok.

ik heb zoo door den dag voor mijzelf zooveel niet noodig.''

Na zijn vertrek vond Ocko zijn vrouwtje buitengewoon stil. Hij had niet opgemerkt dat zij daar straks even geschrokken was en bleek geworden. Bezorgd vroeg hij: ,,Is er wat, ,,famke''? Voel je je niet wel?''

Zij schudt met haar hoofd van neen, wat evenzoowel een antwoord op de eerste, als op de tweede vraag wezen kon.

Ocko in zijne opgetogenheid houdt zich daar niet bij op. Hij roept: ,,Hoor je dat?.... Hoe vind je dat?.... Een schat is 't, een ongeloofelijke schat, die daar ligt.... Moet je ook niet eens kijken?''

Zij deden de kamerdeur op den grendel en Foelck kroop ook door de opening en het smalle trapje af. Zij toonde ook hare verbazing en betuigde Claus haren dank, en toch was ze niet recht in haar schik, niet zooals haar man. Aan hare vreugde was een bijsmaak. Want zij wist van die geheime bergplaats, al was ze er ook nooit eerder zelf in geweest. Op een avond den vorigen herfst, toen Heer Keno en Claus alleen in de kamer waren, ten minste dachten dat ze daar alleen waren, — zij zat in een donker hoekje in eene vensternis achter een gordijn te mijmeren en te denken aan haar ,,boycken'' in het verre land, — had ze gezien dat die twee beiden zakjes met geld het een na het ander daarheen sleepten, en zij had gehoopt dat *zij* dat geheim aan Ocko zou mededeelen. Hij moest haar dankbaar daarvoor wezen. Het moest voor hem eene mogelijkheid scheppen, eene aanleiding, eene verleiding worden, om zich van ,,dien zeeroover'' te ontslaan. Nu gaf deze het met zoo'n vorstelijke onverschilligheid en nu moest Ocko *hem* dankbaar wezen!

HOOFDSTUK III.

DE FUNDAMENTEN GELEGD.

HET geschenk van Claus Stortebeker kwam maar uitnemend te stade. Want al kon een oud Heerlyck Geslacht veel van zijne onderzaten gedaan krijgen, zelfs in het meer vrije Friesland, ten slotte, lijfeigenen waren zij niet, zooals in 't naburige Munsterland en Felingenland. En dan nog.... voor de groote plannen, die ze koesterden, waren nog andere materialen noodig dan hout uit hun eigen bosschen; ook moesten er in ieder geval deskundige werkmeesters aangesteld worden, die goede betaling vereischten.

Na de reize tegen Wigmode, die ditmaal zoo nadrukkelijk was geweest, dat ze nu zeker wel voor langen tijd, zoo niet voor altijd het nogmaals weerwraak oefenen erbij zouden laten, — met behulp van Claus en diens mannen hadden ze zoowat alle visschers- en koopmansschuiten vernield en nog een vijftigtal huizen in dat stadje in brand gestoken, — zat het jeugdig echtpaar dikwijls bij elkaar plannen te maken. Pater Ulricus, die te bescheiden was om hun ,,tete-à-tete'' te storen, werd er vaak bij gehaald, om die plannen in berekeningen en teekeningen om te zetten. Soms trad hij ook op als de remmende kracht, wanneer de jonge lieden met al te groote voortvarendheid vooruit wilden.

,,Ik raad u ten beste,'' zeide hij dan, ,,maar gij moet wat zachtjes aan. Onze boeren zouden zeggen: ,,Tuike! Tuike! ,,'t iz 't jong hynser!'' [1]) en als Claus je hoorde, zou hij lachen: ,,Hei, hei wat, schipper!.... Eerst peiling nemen! Op 't lood varen in onbekend vaarwater!'' ''

Ocko en Foelck keken hem beide vragend aan. De Pater ging voort: ,,Zie eens, van wijlen Heer Keno konden ze alles verdragen, dien hebben ze tachtig jaar gekend. Maar wat

1) Zachtjes aan! 't Is 't jonge paardje.

ze van u te verwachten hebben, weten ze nog niet. En als er gemor en ontevredenheid komt, maken uwe vijanden daar dadelijk gebruik van.''

Zoo werd er dan besloten dat de oude Borch eerst maar eens wat zou worden versterkt, de gracht eromheen wat breeder en dieper gemaakt, en dergelijke niet zoo in 't oog vallende werkzaamheden meer.

Van de eerste Teelboeren-bijeenkomst maakte Heer Ocko gebruik om van zijne mede-boeren te verkrijgen, dat zij in den niet-drukken tijd een dag per week elk een knecht zouden sturen om bij dat graafwerk te helpen, ,,want,'' zeide hij, ,,wij zware-klei-boeren hebben daar aardig meer verstand van, als die Aurickerlander zandhazen. Die zijn beter geschikt om in hunne zandbulten om te scharrelen.''

Niettegenstaande zulke grapjes en vleierijtjes ging dat verzoek er nog niet eens zoo glad door. De oudste van de Teelachters merkte een weinig stug op: ,,Ik zie wel het begin, maar waar is het einde?.... Wij hebben ook geen grachten, zoo breed en zoo diep, om onze hoeven.''

Ocko ging daar heel gemoedelijk en familjaar tegen in: ,,Nou, nou, Haycko Tjassens, daar behoef je niet dadelijk een spook in te zien, als ik mijn vaders erfgoed in behoorlijkheid opknappen wil. Het was de laatste jaren toch maar vrijwat verwaarloosd.''

Een andere oude boer, die aan zijn linkerhand zat, maakte de wijsgeerige opmerking, vol voorvaderlijke wijsheid, stijve boerennuchterheid en voorzichtigheid: ,,Ja, ja, Ocke-man, maar 't is eerst een bede, en dan een zede, en dan een plicht, en in 't eind een plaag!''

Ocko klopt hem eens vriendelijk op den schouder en vertroost hem met te zeggen: ,,Daar zul jij, Pake Booying, dan toch in geen geval last van hebben.''

Men was in dien tijd nog niet zoover, dat er over allerlei futiliteiten eene stemming gehouden werd, anders zou hier ook bij te pas gekomen zijn die boerendiplomatie van ,,ik binne derteugen, moar ik stimme derveur'', want onder het

zorgelijk kijken van den een en het bedenkelijk hoofdschudden van den ander, was het toch wel te zien aan de gezichten en te hooren aan de uitlatingen van Ocko's ,,evenolders'' [1]), dat zij hunnen jongsten broeder, tevens hun ,,Voorboer'' dit genoegen wel eens wilden bereiden. Er werd ten minste goedgevonden, dat voor eenmaal een stuk of twintig fiksche, jonge kerels een dag zouden komen graven, dan konden ze altijd eens verder kijken, of ze nog weder zouden komen, ja of neen.

Toen ze er een keer geweest waren, hadden ze 't zoo goed gehad met de kost en vrij bier, dat er de week daarop wel vijftig kwamen, en ook nadat de gracht naar Ocko's zin op breedte en diepte gebracht was, verschenen ze toch maar week op week.

Nu had de Burchtheer een ander en grootscher werk in den zin. Achter de ,,Heerd'' [2]), waar de Oldenborch op stond, wilde hij de gracht doorgetrokken hebben en daarmede een wel tweemaal zoo groot terrein afscheiden van het daarachter liggende bosch en moeras, en in 't midden van dat nieuwe stuk grond moest een groote vijver uitgegraven worden. Voor het vellen der boomen gebruikte hij zijne meer aan heerendienst gewende Auricklanders, die bij dozijnen alle dagen ontboden werden, trouwens met behoorlijke afwisseling.

Nadat het graafwerk zoover afgeloopen was, keerden de Norderlanders voor goed naar hunne boerenplaatsen terug en vertelden daar dat de jonge Vrouwe bij haar ,,stee'' een wandelbosch wilde hebben en een vischwater, ook kwam er een schuitenhuisje met eene roeiboot.

Dit alles was wel waar, maar het was maar eene zijde van de waarheid. De andere kwam voor 't licht, toen de fundeering werd gelegd op een uitgespaard eiland in het midden van dien vijver en daar een stevige muur, schuins naar boven oploopend, omheen werd gemetseld.

't Moest wel eerst voorjaar worden, voor er kon begonnen worden met het gebouw, dat daar blijkbaar bovenop moest komen te staan, maar in afwachting werden op het schoonge-

1) die even oud zijn als hij.
2) Huisstee.

kapte en gelijk gemaakte terrein groote, houten loodsen opgezet, waarin dag in, dag uit, timmerhout werd opgestapeld van allerlei afmetingen.

Zoolang de toestand der wegen het maar eenigszins veroorloofde, voerden de Auricklanders zelfs uit de meest afgelegen dorpen op wagens en karren zand aan; de zwaarste eikenboomen werden in de bosschen, uren ver weg soms, gerooid, van de takken ontdaan naar den Oldenborch gesleept en daar tot balken en planken gezaagd. Ook lange, dunne dennenstammen voor het steigerwerk en voor daksparren werden daar bij honderdtallen verzameld.

Het voorjaar begon reeds teekenen van zijne nadering te vertoonen, en op een der zonnige dagen, die Februari behoort te schenken, dwaalde Foelck, die ,,hoog en breed'' [1]) was, met haar man en een van de werkmeesters over het bouwterrein. Daarin verlustigde zij zich gaarne en ze zag in haren geest den nieuwen Borch al verrijzen. Ze vroeg naar alles en wat ze niet wist, leerde ze daar.

,, ,,Famke'', wees toch voorzichtig!'' had haar man haar al een paar keer gewaarschuwd, maar lachend sprong ze van den eenen balk op den anderen, totdat ze op een onzalig oogenblik trad op een houtstapel, die slecht gevoegd was. Ze wankelde.... trachtte het evenwicht te herwinnen, maar.... viel en met haar een paar planken, waartusschen ze bekneld raakte. Een gillende kreet van scheurende pijn stiet ze uit. Ocko en de timmerman wierpen in vliegende haast alle belemmeringen op zij en vatten haar aan om haar op te beuren. Weer schreeuwde ze 't uit met een krijschende gil.

,,Kun je nog staan?.... Waar heb je je bezeerd?.... Waar heb je pijn?.... Sla je armen om mijn hals!.... Zoo.... nu zachtjes overend!.... Goddank, er is niets gebroken!....''

,,O.... o.... o!.... Breng mij naar huis!.... Naar bed! O!.... o!.... o!.... Gauw, Ocko, gauw!'' En weer gaf ze een ijselijken kreet, dat het koude zweet den mannen uitbrak.

---

1) zwanger.

Hoe gauw ze naar hare slaapkamer werd gebracht, half loopende, half gedragen, hoe gauw ze daar door de toegesnelde dienstmaagden uit de kleeren en in bed werd geholpen, is in woorden niet te zeggen. ,,Vroemoer'' [1]) Ulske wordt geroepen, Ocko stuurt twee ruiters op zijne snelste paarden uit, een naar het Klooster ter Yhle, om den geneeskundigen Broeder aldaar te halen, en den ander naar Dyckhuysen, om zijne schoonzuster de Abdis achter zich op 't paard te nemen en zoo hard als de dieren maar loopen kunnen terug te ijlen.

Daar verliepen toch nog wel eenige uren over, maar gelukkig! toen ze aankwamen had de eerstgeborene reeds het levenslicht aanschouwd. ,,Vroemoer'' Ulske had er geene bijzondere moeite mee gehad en de toestand van de jonge moeder en het zoontje was naar omstandigheden vrij wel.

Zoodra de kraamvrouw voldoende op krachten was gekomen, had de doopplechtigheid met grooten luister plaats en de Bisschop van Munster, die hier expres voor uitgenoodigd was, vertrok weder naar zijne diocese, nadat hij, behalve de dankbetuigingen der ouders en der naaste betrekkingen, wederom hetzelfde rijke eeregeschenk had in ontvangst genomen, dat Ocko hem na hunne huwelijksvoltrekking ook had doen ter hand stellen.

De vroedvrouw was eveneens buitengewoon goed bedacht geworden, en of zij nu een wenk in die richting ontvangen had, of dat zij het instinctmatig voelde, dat dat haar wel eens geen windeieren leggen kon, maar van den derden dag af, toen zij dan voor het eerst weer eens een uurtje naar ,,het loug'' [2]) toe mocht, vertelde ze aan ieder die het maar hooren wilde: ,,Die jonge Vrouwe op den Borch!.... Ik heb al heel wat kindertjes gehaald,.... maar dat is een mirakel van een mensch!.... Weeën!.... Heeregod, mensch houd op!.... Het heele groote, eikenhouten bed schudde als een spanen doos, wat ik je zeg!.... Maar schreeuwen,.... neen hoor!....

1) Vroedvrouw.
2) het dorp.

Op z'n best kreunde ze eens, of ze beet het hoofdkussen kapot!.... En bij zoo'n ongelukje gaat het anders altijd nog wat pijnlijker toe, als zoo gewoon al....

,,Dat arme schaap van een kindje!.... We hebben er werk genoeg mee gehad om het zuchtje leven erin te houden! Zoo kon ik het niet in warme dekentjes en donzen kussentjes inpakken of het bleef maar koud.... Ja, ja, wat doet zulk een jong vrouwtje ook op stapels hout te klauteren?.... Het is toch geen jong geitje!

,,Maar als ons Lieven Heer het geeft, zal het kleine Jonckertje nu wel vooruitkomen; hij lag daar strakjes ten minste al lekkertjes aan de tit.''

Toen het voorjaar mild begon te worden, zaten de gelukkige ouders dikwijls, Foelck met den kleinen erfgenaam op haar schoot, naar het dagelijks groeiende bouwwerk te kijken en zij riep meermalen de jonge mannen uit hare geboortestreek naar zich toe, om het Jonckertje te laten bewonderen; meteen vischte zij er dan terloops eens naar, hoe de boeren over de vermeerderde werkzaamheden dachten en praatten.

Dan vernam ze meestal dat de jonge kerels en de knechten het nog zoo erg niet vonden. ,,Of we hier arbeiden of thuis ezelen, dat maakt niet zooveel verschil,'' dat was de opinie van de in zwaar zwoegen verslaafden en versloofden.

Er waren er ook wel, die als hun meer waardeerend oordeel uitspraken: ,,Och, de Vrouwe moet zoo maar denken: 't Is voor ons nog eens weer wat anders. En de Heer en de Vrouwe ook hebben nogal een ruime hand; op een plak ,,stoete met schinke''[1]) meer of minder wordt hier niet gekeken.''

Soms evenwel troffen ook andere uitlatingen haar oor, als een wagenvoerder met een vracht zand haast niet verder kon door den stuk gevaren oprit, of een sleep boomstammen ergens in een kuil bleef steken, dan werd ,,die nye borg'' en al dat houthakken en vervoeren wel eens dieper in den grond weggevloekt, dan de muren ooit daar bovenuit konden rijzen.

---

1) brood met ham

Maar alles bij elkaar genomen was de stemming toch niet slecht, en het was in het Landschap te merken dat de nieuwe Heerschap veel geld door zijne vingers liet glijden; alles en allen profiteerden van zijn jongen ondernemingsgeest.

HOOFDSTUK IV.

HEER OCKO VOOR 'T UPSTALBEAMS-GERICHT.

PINKSTEREN begon al nabij te komen en daarmee de eerste verjaardag van hun huwelijk. Of het erom gedaan was, maar precies op dien dag vraagt de bode van het opperste Landsgericht toegang tot den Borch, en daar toegelaten, brengt hij volgens oud-overgeleverden vorm aan Heer Ocko eene indaging over, om op den derden Pinksterdag aldaar te verschijnen, ten einde zich te verantwoorden op eene tegen hem ingebrachte klacht van Heer Folckmer Allena van Oosterhuysen.

Verwonderd kijken Foelck en Ocko elkander aan, en als de bode vertrokken is, zegt de eerste: ,,Wat is dat nu?.... Zou dat om die erfenis zijn?''

,,Zoo dwaas zal Folckmer toch zeker niet wezen, dat hij met zoo'n klacht naar 't Upstalbeams-gericht gaat! Hij zou zich voor de geheele volksvergadering belachelijk maken!.... ,,Maar'' voegt hij er nadenkend bij: ,,men kan het nooit weten. In ieder geval zal ik mijne maatregelen nemen. Een gewaarschuwd man geldt voor twee.''

Op Pinkster-drie, toen de Heer van Oldenborch de drommen van ruiters en voetgangers ook, die zich ter vergadering spoedden, wat had zien slinken, vertrok hij ook. Zijne zaak, wat het dan ook was, zou toch wel niet dadelijk bij 't begin aan de orde gesteld worden. Hij werd vergezeld door zijnen ,,Raedt op het Huys Oldenborch'', tot welke waardigheid hij zijnen

Kapelaan en dorpspriester, Heer Ulricus, had verheven, en dertig zijner ruiters volgden hem.

Op een zacht glooienden, van boomen ontblooten heuvel, een paar boogscheuten oostwaarts van het dorpje Rade, werd van oudsher deze jaarlijksche bijeenkomst gehouden. Eene volksvergadering zou zij naar het oordeel van ons, democratische menschen van den tegenwoordigen tijd, slechts in zeer beperkten zin genoemd mogen worden. Niet alleen dat er geene vrouwen en kinderen toegelaten werden om hun mond te roeren en hun stem uit te brengen over de gewichtigste staatsaangelegenheden, maar ook van de mannelijke bevolking mocht ieder, die geen land tot eene bepaalde maat in eigen bezit had, buiten de beraadslagingen bijwonen en aanhooren, maar het woord voeren zelf was alleen den adellijken grondbezitters, den geestelijken en den vrijen boeren of eigenerfden geoorloofd. Zoo kwamen er dan, tenzij er voor de gezamentlijke vrije Frieslanden gewichtige besluiten te nemen waren, op de gewone gewestelijke jaarvergaderingen in den regel niet meer dan een paar honderd van genoemde drie categoriën uit de Landschappen tusschen de Eems en de Jahde bijeen.

Het beleid der zaken berustte bij toerbeurt bij een der Abten van de drie oudste Kloosters; deze had tot assistentie twee Lansskriuwers [1]), mede uit de hooge Geestelijkheid, naast zich, en verder zes ,,Asega's'' [2]) uit den Adel, erkende deskundigen van de verschillende, reeds op schrift gebrachte of in de zeden gewortelde Landrechten.

Ditmaal was de beurt van Voorzitter aan den Abt van ter Yhle, Heer Johannes, wien de Olde Keno in zijn testament de eere had gegeven, dat hij hem wel eens ,,de waarheid gezegd had''.

Nadat verschillende andere punten afgehandeld waren, gaf hij aan den gerichtsbode eene opdracht; deze voldeed daaraan door drie slagen op een koperen schild te geven,

1) Landsschrijver, Griffier der Prov. Staten.
2) letterlijk: Wetzeggers, dus: wetkenners, juridische adviseurs.

hetwelk opgehangen was aan een lagen tak van een der eikenboomen, die de zetels van de Rechters majestueus overschaduwden. Toen de lang natrillende klank was vergleden, riep hij met ver hoorbare stem: ,,Heer Folckmer Allena van Oosterhuysen trede voor in het halfrond voor der Rechteren zetel, ten einde bij schijnender zonne en met luider stemme zijne klacht gestand te doen!''

Deze voldeed aan den oproep en sprak: ,,Ik, Folckmer Allena, vrij Friesch Edeling, klaag tegen Ocko Kenesna thom Broecke op Oldenborch.

,,Ik klaag, dat hij veel malen in overtreding is tegen ons voorvaderlijk Recht.

,,Ik klaag, dat hij ,,vreemde wapentuers'' [1]) in 't Land heeft gebracht met heerschzuchtige bedoelingen.

,,Ik klaag, dat hij tegen het Recht Borgen bouwt en versterkt, hier te Aurick, dan den Vredenborch, die van zijner vrouwen volk, de Straakholten, afkomstig is, dan het zware blokhuis te Mariënhave, dat bij den dag geweldiger wordt gemaakt met wal en gracht, en ten slotte zijn Huys, de Oldenborch. Daar wordt achter het oude Huys op een nieuw stuk land, met eene breede en diepe gracht omringd, een sterk Steenhuys opgebouwd met wallen en muren en torens, zooals hier te lande nog nooit gezien is.

,,Het oude Huys — die het kennen, weten het, — is wel een forsch gebouw met een vierkanten toren, maar meest van eiken stammen in elkaar gevoegd. De gracht eromheen was niet breeder en dieper, dan dat geen ,,nachtstrûnder'' [2]) er met een polsstok overheen zou kunnen springen, en de palen van de hofweer niet hooger, dan dat geen dief er zonder ladder overheen zou kunnen klimmen.

,,Maar wat Ocko Kenesna herstelt en bouwt, dat zijn geen Stathen en Edelen-Heerden meer, Dat zijn.... dat worden Dwingburgen van 's Landts Vrijheydt.

,,Daarom klaag ik tegen Ocko Kenesna en vraag ik, en met

1) Soldaten.
2) Nachtzwerver met kwade bedoelingen.

mij vele anderen meer, dat het Upstalbeams-gericht hem verbiede aldus voort te varen en hem gebiede af te breken wat hij tot heden tegen het Recht gebouwd heeft.''

Een slechts flauw gemurmel van instemming liet zich uit de rijen der omstanders en omzittenden hooren. Dit was geen teeken van afkeuring, maar wel van koele bezonnenheid, die eerst hooren wil wat de andere daartegen in te brengen heeft.

Hierop werd de aangeklaagde op dezelfde wijze opgeroepen, om zich te verdedigen. Niet met spot in houding en gelaat, waarmede hij de waardigheid van de Rechters en van de Vergadering meer zou hebben beleedigd dan zijnen vijand, maar toch wel met eene onmiskenbare superioriteit plaatste hij zich tegenover zijnen aanklager.

Hij begon, niet luide sprekende: ,,Ik heb het niet altemaal op een rijtje voor mij staan wat Folckmer van Oosterhuysen daar tegen mij ingebracht heeft. Het laatste herinner ik mij het best en het andere zal mij wel weer in den zin komen.

,,Folckmer vraagt ,,en vele anderen met hem'', zegt hij. Dan had hij hier maar moeten staan met die ,,vele anderen'' als zijne eedhelpers. Ik mag altijd wel graag weten, waar ik met mijn ,,folk''[1]) en mijne vrienden aan toe ben. Dus voorloopig reken ik maar: Folckmer alleen.

,,Dan praat hij van vreemde ,,wapentuers''. Die zouden een gevaar voor het land zijn!.... Ha! Ha! Ha! Ze moesten het eens hooren, ze zouden er schik in hebben! Die brave, geelharige Stikelcampers, Santhorster en Broeckseteler jongens! Omdat ze een paar jaar met mij in Frankrijk en Italiën gevochten hebben, een gevaar voor het Land! De paar werkelijk vreemden, die erbij zijn, want wat werkelijk waar is wil ik niet ontkennen, die zijn binnen kort geen vreemden meer, want ze hebben al een paar goede friesche kindertjes gefokt bij een paar stevige, gezonde, blonde meiden, en als ik hun een huisje geef, trouwen ze en hooren ze hier voor goed thuis.''

Er werd in de rijen en aan de rechtertafel hartelijk gelachen,

1) familie.

en ook buiten de afscheiding van een door paaltjes loopend kabeltouw ging een gejuich op. Bijzonder de ruiters, die op een groepje stonden zoo dicht mogelijk aan de plek waar hun Heer aan 't woord was, hadden een geweldig plezier.

Nu liet de beschuldigde zijne manier van de zaak ,,en bagatelle'' te behandelen varen en hervatte op ernstiger toon: ,,Folckmer heeft ook gesproken over ,,Stathen'' en ,,Heerden'' en ,,Borgen'', en gezegd dat die van mij niet maar ,,Borgen'' waren, erger nog.... ,,Dwingborgen voor de Vrijheydt des Landts.''

,,Ja, 't is toch maar altijd zoo: ,,die 't weet, kan het zeggen''.... En ook, dat ik bouw en herstel ,,met heerschzuchtige bedoelingen''. — Folckmer schijnt zichzelf in staat te achten om een andermans bedoelingen uit te leggen, of z'n eigene erin te leggen.

,,Maar ik zou wel eens willen vragen, wat is een Stathe en wat een Edel-Heerd en wat een Borch? Hier noemen ze het zoo en in een ander Landschap weder anders.

,,Ik ben vele malen in overtreding tegen het ,,Oude Recht''. — Ja, dat zal wel! Als het ,,Oude Recht'', dat al een zestig, zeventig jaar geleden hier gemaakt is, gehandhaafd werd, dan mochten niet alleen mijne Borgen, maar alle Edel-Heerden en Stathen wel afgebroken worden, want daar is geen een meer ,,fen holt ind mey reid dekt ind tuoalf eerdfuotten heech''. [1]) Als ge afbreken wilt, best! Maar dan altemaal afbreken en altemaal nieuw opbouwen naar de oude mode ,,uwt Pake tiden'' [2])!

Een gejoel van instemming uit de vergadering en daarbuiten beloonde den spreker voor zijne waarachtigheid en vaardigheid. Hierdoor nog meer aangespoord en voelende hoe in evenredigheid zijn tegenstander den grond onder zijne voeten verloor, prikkelde hem dit om hem ook nog een persoonlijken duw te geven. ,, ,,Tot dwanck der Fryheydt!'' beet hij hem toe. ,,Dat moet Folckmer Allena vooral zeggen, die zijnen

1) Van hout en met riet gedekt en twaalf voet hoog.
2) Uit grootvaders tijden.

halfbroeder Boyng van Westerhusen met geweld uit zijn goed heeft gestooten, dat hij als een arme balling rondzwerven moet! Neen, wat ik doe, doe ik tot bescherming van Brôcmanna- en Aurickerlandt, waar mijn vaders en voorvaders goede onderzaten mij met hetzelfde vertrouwen, — want ze weten wat ze aan thom Broecke hebben, — tot Voogd en Beschermer hebben aangenomen. Tegen Rustringen en Ostringen, Harrelingerlandt en Oldenburg.''

Hierop volgden minutenlange toejuichingen van de langzamerhand honderden geworden Aurickers en ingezetenen der andere dorpen in de omgeving. Trotsch waren ze op hunnen Heer, zoo fier als hij daar stond en zoo krachtig als hij het woord daar voerde. Ocko lachte en knikte minzaam hun toe, maar wenkte meteen met de hand, want hij had nog wat te zeggen.

,,Wat Mariënhave betreft, Rechters en Vrienden! ik ben toch zeker zoo vrij als ieder ander, om op mijn grond toe te laten wie het mij belieft, als ze niets doen tegen de veiligheid van het Land!

,,En vraag eens, — als er sprake is van kwaad doen, — wie de kerk daar herbouwd hebben. Die lag zoowat in puin, en nu is het en wordt het dagelijks meer een pronk voor 't Land. Waar is hier in ons geheele Friesland een kerk en toren met een koperen dak? Uren en uren ver ziet men het schitteren in 't zonnelicht' ,,Wisse God'', [1]) zetten ze er niet nog een of anderen dag een zilveren dak op! — Welke kerk kan zoo'n schitterende Moeder Gods vertoonen en zulke rijk getooide Heyligen als Sinte Norbertus en Sinte Nicolaes van Mariënhave!

,,De ,,Heeren der Zee'' hebben het plaatsje, dat ganschen al in verval was, weer doen opbloeien en sterk gemaakt. Sterk gemaakt, maar niet tegen het Land, neen, voor zichzelven! Bloeiend en rijk ook; waar ziet ge meer goud en zilver dragen ook op werkdagen! Waar wordt meer geld verdiend en verteerd in allerlei nering en bedrijf!''

1) God weet.

,,Vindt gij nu, Rechters en Vrienden, dat dit alles kwaad is en een gevaar voor het Land, dan....ja, gooit hen dan er maar uit wie lust heeft!.... Ik doe niet mee.''

Hij had zichzelf ongemerkt weg warm gemaakt. Hij had nooit geweten dat hij zoo'n redenaar was, maar hij was ook nog nooit te voren zoo op zijne eere en gerechtigheidsgevoel getrapt. Wat zijn tegenstander betreft had hij nu best kunnen ophouden, want die maakte toch al een vrij droevige figuur. Hij verschikte telkens van 't eene been op 't andere, en wist ook haast niet waar hij met zijne oogen en handen heen moest. In zulke omstandigheden was ook toen reeds een knevel een geschikt voorwerp om punten aan te draaien en om den wijsvinger te winden.

Toch had Heer Ocko nog een stuk op zijn hart en daarmee was dan meteen de geheele aanklacht op haar kop gezet. ,,Ik word hier'', zoo hernam hij, nadat hij eventjes de pareltjes van z'n voorhoofd had weggewischt, ,,voor het hoogste Gerecht in den Lande aangeklaagd, alsof ik een gevaarlijk persoon zou zijn. Ik wil niet aanklagen, maar toch wel aan de Rechters en de vergaderde Edelingen de vraag eens voorleggen, of niet zij een gevaar zijn, die op de ,,frontering'' wonende, hun Borch niet versterken en vast maken? Zij zijn Vrijheeren, zeggen zij, en daarom heeft niemand met hun doen en laten wat te maken. Ik voorspel het u, de toekomst zal het ons wel anders leeren. De vrijheeren van Oldersum en van Borsum, om er maar een paar te noemen, moesten door het Land verplicht worden om daar den toegang te versperren aan Westerwolde en Groningen, ook aan Munster, als het eens kwaad zou willen. Oldersum heeft den sleutel van de voorpoort, zooals ik dien van de achterdeur in mijn Vredenborch.''

Na dezen pijl met weerhaken afgeschoten te hebben, liet hij er ten slotte heel rustig op volgen: ,,Besluit nu maar dat het blokhuis te Mariënhave moet gesloopt worden!.... Ze zullen u zien komen!.... En ik, ... ja, ik ook zal de Heeren op Vredenborch en Oldenborch verwachten!''

HOOFDSTUK V.

,,QUAEDE FOELCK'' VERTOONT ZICH.

'sAVONDS na zijne thuiskomst vertelde Heer Ocko aan zijne vrouw, die vreeselijk nieuwsgierig was, het verloop van de zaak. Foelck was erg trotsch op haar man en ze lachten er hartelijk om met hun drieën; Pater Ulricus was er namelijk ook bij en die bracht met inwendige verkneutering de kleine trekjes aan, die Ocko soms, uit afkeer van bluf, geneigd was over te slaan.

Foelck lachte echter niet meer, toen haar man daarna op de slaapkamer eruit flapte, — beter hadde hij het maar voor zich gehouden, — dat men hem een beetje gehoond had met hun achtmaandsch kindje. Hij zegt: ,,Wij stonden al klaar om op te stijgen, het was me daar een gedrang van de andere wereld! — toen daar zoo'n groepje van die windhappers van Emsiger Jonckers langs ons heen slenterden naar de herberg, waar zij afgezadeld waren. Met opzet liepen ze nog langzamer dan noodig was; ze kwamen haast niet vooruit. Vlak nevens mij, ik stond aan den anderen kant naast mijn paard, hoor ik er een op zoo'n lijzigen toon zeggen : ,,Achtmaanders zijn niet altijd achterop.''''

,,Hoe dat zoo?'' vraagt een ander. — Ik kon ze niet eens meer goed onderscheiden, 't begon al te donkeren. Maar ik denk dat ik het aan de stemmen toch wel weet.

,,Nou'', zegt die eerste weer, ,,ik weet er een, die had niet alleen een mooi pruikje haar, maar ook gave nagels aan vingers en toonen en, zooals ze zeggen, zelfs al twee tanden in den mond.''

,,Ja'', gooide toen een derde daaroverheen, ,,wat zal een mensch daaraan doen? ,, ,,Het eerste komt, als 't klaar is, de volgenden op tijd'', zegt het spreekwoord.

,,Nog weer een ander voegde er op zijn manier ernstig aan toe ,, ,,De Bisschop heeft het toch zelf gedoopt; dan zal het toch wel eerlijk spul wezen.'' ''

,,En dan allemaal schateren van 't lachen, dat je het bloed onder de nagels uit zou springen!''

,,Wat heb jij toen gedaan?'' beet Foelck hem toe met vlammende oogen. Al hare bewondering van daareven teerde weg in den laaienden gloed van deze oogenblikkelijke verontwaardiging. ,,Ik had ze onder de hoeven van mijn hengst in den grond gestampt!''

,,Neen maar,.... zoo snugger is Ocko ook nog wel! Eerst royaal weg den slag winnen en daarna in zoo'n lompen berenkuil vallen!.... ,,Ferd ban ick to dera gearkomste ind fen dera gearkomste,'' [1]) dat heeft de Abt van der Yhle niet zoo maar in den wind gesproken! Door het opperste Gericht om zoo eene persoonlijke zaak vredeloos gelegd te worden, dat gevaar wil ik niet loopen en vooral nu nog niet.''

Foelck broedt niettemin op haar wraak. Dat gerucht moet ergens vandaan gekomen zijn... ,,Vroemoer Uske?... Neen; daar heeft ze al eenige keeren door dorpelingen van vernomen, dat die er altijd op haar sympathieke wijze over spreekt....

,,Wie dan?

Na verloop van eenige dagen voorzichtig informeeren en vergelijken is ze er achter, dat het de ,,bortmaged'' [2]) is, van wie het praatje eerst in 't dorp en zoo gaandeweg verder verbreid is.

Nu ligt de straf ook voor haar klaar. ,,Ze zullen met hun vuile bekken van ons afblijven! ,,Le roi ne peut pecher!'' [3]) Die hoogmoedige, zichzelf boven het menschdom stellende uitspraak van die verdorven Koningin van Napels, die zij destijds hoogst bespottelijk van aanmatiging vond, neemt ze nu met alle gemakkelijkheid voor zichzelve over.

Foelck staat erop, dat de Heer op Oldenborch, voerende galg en rad, zijne onderzaten uit het dorp zal opcommandeeren, dat ze niet maar bij de rechtspraak en de rechtspleging

1) Vrede gebied ik naar de vergadering en van de vergadering.
2) Kindermeid.
3) De koning (de heer) kan geen zonde doen.

mogen tegenwoordig zijn, maar dat ze erbij moeten tegenwoordig zijn. ,,Ik wil een voorbeeld stellen,'' zegt ze. ,,Dan zal de schrik er wel inkomen. Dan weten ze met wie ze te doen krijgen, als ze het wagen hunne lastermuilen over ons open te doen.''

De al te loslippige, maar overigens lang niet onaardige kindermeid werd op het voorplein aan den geeselpaal gebonden, kreeg er veertig slagen min een voor op haar blooten rug en werd daarna het ,,Bosch zonder Genade'' ingejaagd met verbod op doodstraf om nooit weer zich binnen de palen van Heer Ocko's Gerechtigheid te vertoonen.

Die bloedschuld laadde de eergierige, hoogmoedige vrouw al op zich, toen hun kindje nog geen half jaar oud was en zij alle bij hare positie behoorend geluk met volle teugen smaakte. Het was haar echter beschoren, dat ze met dat kind toch geen geluk zou hebben. Het knaapje groeide voorspoedig genoeg op. Het was ruim drie jaar geworden. Inmiddels waren er twee dochterkens bijgekomen.

Op een mooien nazomerdag is hij onder de zorg van zijne ,,bortmaged'' het bosch aan den overkant van de achterste gracht ingegaan met zijn wagentje en houten paard. Daar zouden ze hooi mennen en bloemetjes plukken en kransjes vlechten. Het wordt tijd voor het avondeten, en ze komen maar niet terug....

Daar wordt gezocht.... en gezocht.... en geroepen,.... met jachthonden gespeurd en eerst niets gevonden!.... Eindelijk.... een heel eind het bosch in, verder dan ze ooit hadden mogen gaan, eerst het speelgoed van het kind, hangende in een struik tegen den steilen wal van een diepen waterloop, en nog wat verder naar beneden tusschen de biezen, russchen, riet en andere waterplanten.... het baretje van het lieve knaapje. Geen lijkje wordt er achter gevonden, hoe lang er ook met dreggen en haken wordt getast den geheelen bodem van het stroompje af. De Heer, die bij dit alles zelf tegenwoordig was, moest eindelijk besluiten dit hopelooze zoeken maar te staken.

De eenige verklaring, wat ten minste nog een ietsje naar eene verklaring leek, was, dat in de wortels van een of anderen grooten elzenboom, die er bij tientallen aan beide kanten van de beek half in 't water stonden, eene uitholling was gespoeld en dat het arme wurmpje door den stroom daarin weggezogen was.

Bij dit raadsel voegde zich een ander: Waar was de ,,bortmaged'' zelve gebleven? —

De honden bewezen bij de oplossing hiervan hunne goede diensten, want terwijl alleman in de beek aan 't ploeteren was, snuffelden zij dieper het bosch in, vanwaar een poosje later hun luid geblaf en gekef den mannen in de ooren klonk. Vernieuwde hoop! De beangste vader zelf vooraan hollen er een man of drie, vier in die richting, waar geeneens een pad meer was, dwars door struik en struweel. Daar vonden ze de brakken staan keffen bij een boom, waaraan, met haar borstdoek gewurgd, het lijk der kindermeid hing.

Den dag daarop vroeg de rotmeester van Heer Ocko's ,,ruters'' hem een oogenblik gehoor en deelde hem mede dat Govert Feling, een zijner best vertrouwde en moedigste soldeniers, 's nachts heimelijk was weggegaan, maar dat hij eerst aan zijn slaapkameraad had gezegd waarom.

,,Als ik met den ,,Capteyn'' — zoo noemden ze hunnen Heer nog steeds uit oude gewoonte, — ,,alleen te doen had, dan zou ik het er nog opaan laten komen,'' zei hij. ,,Dat is een mensch en hij blijft ook een mensch, al is hij ook wel eens ,,hellig.''[1]) Maar om mij door de Vrouwe met ,,stegelreepen'' te laten halfdood geeselen en dan ,,het Woud zonder Genade'' ingejaagd, neen! dan verzuip ik mij liever dadelijk,'' zei hij.''

,,Maar waarom dan toch, bij Christus wonden! Wat had die dan weer gedaan? 't Is om er krankzinnig bij te worden!''

,,Zijn kameraad heeft het er bij stukjes en beetjes uit gekregen. De arme bliksem lag naast hem te huilen als een

1) driftig.

kind, zei hij. Hij had verkeering met Janna, en nu had hij een oogenblik met z'n meid staan praten, een amerij maar, zei hij, en toen ze zich omdraaiden, was het jonkertje weg. Hij speelde zoet in 't bosch, aan den anderen kant van het pad nog wel, zei hij; heelemaal niet aan den kant van de beek, zei hij. Ze hadden ook niets gehoord van een val of een plons in 't water, zei hij, maar toen ze zich omdraaiden.... weg! zei hij. Ze hadden nog gezocht wat ze konden, maar niks!....

,,Jannegien was daar al maar snikkende achtergebleven, en hij had ook niet naar den Borch durven gaan. Niet om hemzelf, zei hij, maar om de akeligheid. Hij zei ook nog dat de ,,Boeze Happert'' [1]) er aan te pas moet gekomen wezen.

,,Nou, ik weet er ook verder niet van, maar we zijn er een beste ,,ruter'' aan kwijt, dat weet ik wel.''

Foelckes razernij en woede, wanhoop, smart en radeloosheid waren onbeschrijfelijk. Ze tierde en raasde maar in eenen door: ,,Ocko!.... Geef mij mijn jongen, mijn Keno, mijn alles weer!'' En dan schreeuwde ze weer als een wild dier, zonder verstaanbare woorden te uiten. Drie mannen hadden moeite haar in bedwang te houden, als ze woest overeind vloog. Dan beet en krabde ze als een wilde boschkat, huilende: ,,Moordenaars!.... Moordenaars!.... Waarom hebben jelui niet op mijn lieveling, mijn juweel gepast!'' Dan knarste ze op de tanden en rukte zich de kleeren van 't lijf.

Eene verademing was het, toen ze in 't eind uitgeput en machteloos in eene bezwijming viel. Hare zuster, de Abdis, werd gehaald en kwam met nog drie flinke vrouwen om bij haar de wacht te houden en zoo mogelijk door kalmeerende middelen en vertroostende toespraak haar tot bedaren te brengen.

Het duurde een geruimen tijd eer zij dezen geweldigen schok in haar leven te boven kwam, voor het oog althans.

---

1) Ook weder een van die nooit gestorven oud-Germaansche godheidjes, een watergeest.

Een groot jaar daarna ontving zij, zooals hunne bloedverwanten en vrienden oordeelden, eene vergoeding voor dit verlies, de beste vertroosting voor deze ramp: hun werd een tweeling geboren, een zoontje en een dochtertje. De knaap werd weer Keno gedoopt en het meisje Swanhilde.

Wat er echter innerlijk met haar gebeurd was, wijst hare latere geschiedenis wel uit: er was iets in haar gebroken.

HOOFDSTUK VI.

INWIJDING

DE „nije Borch'' was nog wel niet heelemaal voltooid, er was aan huisvesting voor dienstpersoneel, aan stalling en voorraadschuren nog heel wat te verrichten, maar vooloopig kon men zich daarvoor behelpen met de kamers, zalen en kelders van het oude huis. In ieder geval waren er al genoeg vertrekken voor dagelijksch gebruik en voor het herbergen van gasten in gereedheid; ook de heerenzaal was nu, nadat onlangs de marmeren plaat met gouden letters uit Italië was aangekomen en geplaatst in het daarvoor uitgespaarde vak boven den hoogen ingang, voldoende af om daarin een inwijdingsfeest te geven.

Tijdens zijn verblijf in Frankrijk en Italië had Joncker Ocko genoeg van zuidelijke weelde en meer verfijnden kunstsmaak opgemerkt, en ook zijne naar het hooge strevende Gemalin had in die enkele weken hare oogen goed opengedaan, om hun kasteel, inwendig ten minste, veel prachtiger te maken, dan destijds in deze noordelijke streken nog gewoonte was. Uitwendig ook vertoonde het de blijken van hoogere en uitheemsche versterkingskunst; wanneer alles wat nu nog in staat van wording verkeerde, als voltooid opgeleverd was, zou deze Oldenborch ongetwijfeld het allersterkste steenhuis zijn van dit geheele Friesland.

Met opzet had Heer Ocko een bouwmeester uit het buitenland ontboden; ook de werkmeesters waren meest vreemdelingen, en hij nam de voorzorg om tegelijk, zoo onder het groote werk door, zijne andere sterke huizen geducht te laten verbeteren, zoodat, wanneer alles af was, hij hen allen met loon en dank naar hun land kon laten teruggaan, zonder bevreesd te behoeven te zijn dat ze morgen of overmorgen hunne kunst en bekwaamheid in den dienst zouden stellen van een zijner benijders of weerpartijders.

De genoodigden op het inwijdingsfeest, allen bloed- en aanverwanten van het thom-Broecke geslacht, buiten dezen nog vele bevriende Edelen en tal van Geestelijken, benevens de voornaamsten der Teelboeren, eenige Norder Koopheeren en de kaperkapiteins met hunne stuurlieden werden door den Burchtheer, ter zijde gestaan door zijn zoon Widzeldt, die nu reeds tot een jongeling was opgegroeid, op het bordes van het Kasteel verwelkomd. Ettelijke andere jonkertjes, die als pages bij Heer Ocko in wapendienst en meer hoofsche manieren werden opgeleid, hielpen den luister van de ontvangst vergrooten. Ook Vrouwe Foelck deed zich tegenover het groote aantal genoodigden van het vrouwelijk geslacht op het beminnelijkst voor.

Stelden de mannen meer belang in de zware muren en steunbeeren, de wenteltrappen en schietsleuven der torens, de van ijzeren punten voorziene valhekken en met ijzeren beslag versterkte en met ijzeren bouten doornagelde poortdeuren, alles wat de middeleeuwsche verdedigingskunst in hoe langer hoe massiever gestalte voor den dag bracht, de vrouwen en jonkvrouwen werden in opgetogenheid en misschien ook wel een weinig tot afgunst gebracht door al de in smaakvolle kleuren geweven wandtapijten, de schilderijen en gebeeldhouwde kasten en zetels en tafels van ebbenhout met zilver en paarlemoer ingelegd, de sierlijke gebruiksvoorwerpen van edel metaal en kristal op dressoirs en buffetten.

Toen de bezoekers en bewonderaars van het uit-en inwendige na eene rondwandeling van een paar uur zich eindelijk

verzamelden in de groote heerenzaal, was er zeker niet een die niet door het geziene en gehoorde tot deze erkenning was gebracht: Wat moet die ,,olde Keno'' toch een ontzaggelijken hoop geld nagelaten hebben, dat zijn zoon zich hier zulk een vorstelijk verblijf heeft kunnen stichten en zich van zulk eene vorstelijke hofhouding kan doen omringen en dienen!

Bij het begin van den maaltijd na het korte voorgebed stond Heer Ocko op en zeide: ,,Vrienden altemaal, ik zal uw eet- en drinklust, die naar ik hoop goed is, niet lang ophouden. Wat ik u toewensch staat daar op het tafereel boven de deur in marmer uitgehouwen.'' — Hier konden de aanwezigen aanschouwen een romeinsch ,,convivium,'' [1]) waaronder de spreuk:

,,Tu vero, o Hospes, Ede, Lude, Bibe!
,,Reliqua Humana ne tanti quidem sunt.''

,,Dat beteekent'', zoo ging hij voort, ,,Gij, mijne waarde gasten, eet, drinkt en vermaakt u! De rest der menschelijke dingen beteekent niet zooveel.''

Deze vermaning werd wel goed ter harte genomen en toen het feestmaal een paar uur geduurd had, waren er niet zoo heel velen onder de gasten, die niet overvloedig van al het aangebodene hadden genoten, velen zelfs hadden het ,,Bibe'' wel een beetje al te rijkelijk in beoefening gebracht.

Tegen het vallen van den avond — het was in 't langst der dagen — waren de meesten der genoodigden alweer vertrokken, alleen de naaste bloedverwanten, enkele Pastoors en Kloostervoogden, een paar der Teelachters en de Kaperkapiteyns zaten met Heer Ocko nog aan den disch, een twintig à dertig personen. Nu achtte de Burchtheer het oogenblik gekomen om wat nader op zijne plannen in te gaan.

,,Het is niet mijne bedoeling geweest, mijne vrienden,'' zoo sprak hij na hunne aandacht voor eenige oogenblikken verzocht te hebben, ,,u vandaag in de oogen te laten schit-

---

1) gastmaal.

teren, hoe rijk Heer Keno-zaliger wel geweest is en hoe sterk mijn Borch is. Maar alleen om u te doen zien wat ik, dank zij mijn Heer-Vader en nog iemand, dien ik niet noemen mag, kan doen, ook voor u. Ik weet dat er meer dan een is, hier en ook onder degenen die reeds vertrokken zijn, die te klagen heeft over onrecht hem aangedaan. — Welnu, doet uw mond open, en als 't kan zal u van mij hulp en recht geworden.''

De eerste die aan dezen oproep gevolg gaf, was Joncker Uylco van Kanum, een verwijderd bloedverwant van het Keno's geslacht. Zijn overgrootvader was, evenals die van den Joncker van Kanhuysen, een goede honderd jaar terug uit Norderland, de bakermat der Keningen, uitgezwermd en had zich in het moerassige en nog bijna onbewoonde gedeelte van Emsigerland een woning gebouwd, eerst van plaggen en riet, en daarna een geslacht of vier eene steeds grooter wordende streek lands ontgonnen en vruchtbaar gemaakt. Op dezelfde wijze had dat gedaan de grootvader van Wilco van Kanhuysen, een gehucht een paar uur meer zuidelijk gelegen.

In de eerste tientallen van jaren was dat zoo onopgemerkt heengeloopen, maar nu ook deze ,,nyboeren'' pretendeerden Jonckers te wezen en niemand ,,schot en lot'' schuldig te zijn, kregen ze van lieverlede meer last van de omwonende overoude ,,Heerlycke Geslachten''. Deze Uylco van Kanum zei dat Heer Gerolt Beninga tho Grimersum hem in de laatste jaren voortdurend geweld aandeed: ,,Hij heeft mijne ploegossen geroofd, mijn bouwknecht half dood geslagen en zijn ploeg kapot gebroken. 't Vorig jaar heeft hij in den nazomer mijne schapen, die op de stoppel graasden, met honden gejaagd en laten verscheuren en wel twintig van die arme dieren in de Wyd-Aa gedreven, dat ze jammerlijk verzopen!''

,,Dat beest van Oosterhuysen heeft mij nog veel erger aangedaan!'' overschreeuwde hem Uilco van Kanhuysen. ,,Mijn vader en mijn grootvader hebben van dat moer en onland, van die griend en ,,russchen'' [1]) wat gemaakt, dat op

1) Moerasplant, bies.

land begon te lijken. En toen werd hun geen stroo in den weg gelegd. Maar nu het land geworden is door ons zwoegen, wil hij dat ik hem tiend zal geven, eerst als Heer van Oosterhuysen en dan nog eens als Proost van Hinta. En dan moet ik bovendien vier gewapende mannen stellen, als hij oproept tot eene nachtelijke reize.

,,Maar ik ben zijn man niet, ik ben van 't Keningengeslacht, van ten minste zoo edelen bloede als hij, al heeft hij meer in de wereld!

,,Verleden week is hij gekomen bij naren nacht en heeft de wanden van mijne hoeve ingestooten en mijne kostelijke beesten, voor zoover ze niet in den rook gestikt en in de vlammen verkoold zijn, weggedreven.

,,o Ocko-neve, ge hadt ze moeten zien, zwart geblakerd en de zwangere lijven opengebarsten!.... Dan zou je toch je eigen bloed zuipen!''

Een droge snik overkropte voor een oogenblik zijne stem, heesch van haat. Maar hij overwon zich en ging verder: ,,Mijne vrouw ligt ziek van ellende in 't Klooster Alandt; mijn kinderen en ik, wij huizen in den bouwval in een hok van wat planken en riet.... Heer, wat moet daarvan worden?''

,,Waarom zoekt ge uw recht niet te Emden?'' vraagt Heer Ulricus, ,,onze Raedt op 't Huys tho Oldenborch,'' quasi welmeenend.

Als door een gloeiend ijzer gezengd springt de Kanhuyser overeind, lacht schel en schamper en schreeuwt: ,,Sla mij mij de roode Loge![1]) .... Heeroom!.... Recht?.... Te Emden?.... Tegen Folckmer!.... Ze zeiden dat hij groot gelijk had. Als ik op zijn grond woon, ben ik hem tiend en manschap schuldig.... Maar ik vreet liever mijn vingers op dan dat ik dat doe!''

De hartstochten beginnen hoe langer hoe meer te koken en te bruisen. Die heeft dit en die heeft dat en haast

1) De booze Loki uit de oud-germaansche godenwereld.

zonder uitzondering tegen de bezitters van de negen vrije Heerlijkheden in Emsigerlandt en tegen de stad Emden. Honende uitroepen en beschimpingen worden gehoord tegen die ,,stadtjers'', die zich aanmatigen dat hun eigenwijs ,,Recht en Wet'' over het geheele land moet gehoorzaamd worden.

,,Alsof wij aan ,,Brôcmanna Wilkerren'' niet best genoeg hebben!'' dreunt de zware basstem van Heer Edzerdt Cyrckxena van Greetsyhl.

,,Alsof ,,Teelboeren'' zichzelven niet kunnen regeeren!'' roept Haycko Tjassen met eenzelfde sonore geluid.

,,Alsof Norder ,,Vredemans'' dezelfde dingen niet veel eerder en veel beter bedacht en bepaald hebben!'' pocht de Heer en Olderman van die oude Stede, Luerdt Everaerdts Idzingha.

,,Ja, en dan behalve dat nog die nieuwe dwinglandy: Wij mogen geen ander bier drinken dan Groninger ,,Kluun,'' dat door Emden bij scheepsladingen ingevoerd wordt, of we moeten het zelf brouwen,'' merkt de Prior van Syhlmonniken op, om ook een takje op 't vuur te gooien. Want voor het klooster is die bepaling geene belemmering, om zooveel bier te brouwen en te drinken als zij maar willen, want zij hebben een pracht van een brouwhuis en verstaan de kunst uitstekend. Maar hij prikkelt hiermede diegenen der aanwezigen tot ergernis, die zelf of geen brouwketel meer hebben, of de kunst van goed bier te brouwen in de laatst verloopen jaren door den vrijen invoer uit Haarlem, uit Hamburg en andere beroemde bierkanalen meer zijn kwijt geraakt.

,,Waar halen ze de onbeschaamdheid vandaan om zich overal mee te bemoeien?'' zoo valt de Abt van Alandt zijnen ambtgenoot, den vorigen spreker, bij. ,,Behalve in de overoude vrije Heerlijkheden moet overal Emder Recht gelden, en dat is van 't een eind tot het andere: Boete, boete, boete! De helft voor Proost Kempo en de wederhelft voor Emdens stadskist. Als dat eerst maar goed ingeworteld is, zult ge zien, tasten ze de Vryheeren aan, eerst die vlak aan de stad

liggen, die van Valderen en die van Larrelt, en dan zoo zachtkens verder.''

Hij schepte even adem en dronk een ferme teug en ging toen met zijn betoog en philippica verder: ,,Eene stad, mijne vrienden, is net als een olievlek, breidt zich hoe langer hoe meer uit en neemt alle vuilnis uit den omtrek op. Zelf groote Baanderheer spelen van 't geld, dat ze uit het land wegzuigen. Hebben ze niet nu al een jaar of wat geleden impost gelegd op vreemde lakens? Iedere pij van mijne broerkens komt mij zoowat op een vierde hooger te staan als vroeger, en dat bedraagt wat, als je zoo'n paar honderd kinderkens te verzorgen hebt.

,,De Emder zelf trekt er zich niets van aan; als je tegen je lakenkoopman eens klaagt, lacht hij je uit: ,,Och, wij verhalen dat wel op elkander, en de buitenmenschen, ja, die hebben ons toch noodig.'' ''

Heer Ocko heeft al dien tijd zoowat niets gezegd, de anderen maar laten praten, wel eens wat door elkaar, maar toch genoegzaam verstaanbaar om eene hoe langer hoe meer verbitterde stemming te doen ontstaan. Hierbij de verhitting van den zwaren wijn, die met slordige pokels gedronken wordt. Alles gaat goed in de richting, waarin hij het hebben wilde: Folckmer Allena en Emden.

Nu schijnt hijzelf het woord te willen nemen, maar zijn vriend Claus voorkomt hem. Al het gehoorde heeft met het genotene aan den maaltijd en daarna ook dezen zoo successievelijk tot een zekeren graad van uitspattende woede opgejaagd, en met een zwaren vloek schreeuwt hij: ,,'t Is hier, Nimm' my de Wjirm! hetzelfde duivelswerk als bij ons aan den anderen kant van de Eems! Daar is Groningen de groote slokop, de inktvisch, die z'n acht glibberige vangpooten overal aan vastkleeft wat in z'n bereik ligt. Altijd vuiligheid spuwen als hij in nood zit, zoodat je hem niet zien of treffen kunt; altijd inkt spuwen om alles om hem heen troebel te maken, dan kun je nooit weten wat hij in z'n schild voert en vanwaar de aanval dreigt.

,,Groningen moest geen rijksadelaar in zijn wapen voeren. Een adelaar is een edele vogel, een edele roover wil ik wel zeggen. Maar Groningen moest een inktvisch blazoeneeren, zoo'n vieze, kwallige, weeke, smerige inktvisch!

,,Ocko, ik heb het op je bruiloft gezongen en toen was ik dronken en daar was het niet van pas. Maar hier hoort het wel, je weet wel: ,,Zeekoningslied''.''

Meteen weergalmden de wanden van Heer Ocko's feestzaal, den eersten keer dat er gezongen werd, van de felle woorden en de schelle tonen van Claus Stortebekers haat- en wraaklied.

,,Ocko, vriend!'' riep hij hem in zijne opgewondenheid toe van 't andere eind der lange tafel, ,,als je mijn vloot hebben wilt en vijfhonderd vechtduivels van kerels, zeg het dan maar! Nacht en dag, altijd zijn wij voor je bereid tegen Emden en dan tegen Groningen!''

,,Claus, vriend, ik dank je! Ik wist wel dat ik op je bouwen kon. Maar eerst wil ik graag eens weten, waar ik met jelui anderen aan toe ben.

,,Zie, mijne persoonlijke twisten en familieveeten vecht ik zelf wel uit. Op Wigmode heb ik mijn wraak genomen.

,,Luerdt Beninga tho Grymersum heb ik behoorlijk laten merken, dat Heer Keno in mij weer levend geworden is. Hij dacht, omdat Imel-broer.... nu ja, alles over zijn kant liet gaan, dat Joncker Ocko ook tegen zich aan liet.... hm! hm!.... Maar toen hij mijn meyerluyden daar van hunne hoeven verdreef en die zich te weer stelden doodsloeg, toen ben ik als het snelle, felle bliksemvuur op hem neergeschoten, en hij zal mij en mijne onderzaten geen overlast meer aandoen, reken ik. Hij zal wel niet meer den hengst bestijgen voor eene nachtreize, denk ik.

,, ,,Zijn land'', omdat de Wijd-Aa sedert een paar jaar z'n bedding weer eens verlegd heeft! Dan kon je aan den gang blijven, als je iedere keer dat zoo'n stroom verkiest zijn loop te veranderen, ook je land en je arbeid en je recht kwijt zoudt zijn!

,,Wat ik met Folckmer Allena persoonlijk heb, dat wordt

ook wel eens een goeden dag uit het sop gewasschen, en daar heb ik ook geen andermans handen bij noodig.

,,Jelui, neven van Kanum en van Kanhuysen, kunt met wat je nog hebt aan bezit en met vrouw en kinderen hier op den Borch je intrek nemen, totdat ik jelui op je eigen terug breng.

,,Maar wat dunkt ulieden van den Heer van Oosterhuysen, vrij Friesch Edeling, slippendrager van de kramers van Emden, soudenier in dienst van handwerkslui en schippers, om hier nieuw Recht in te voeren? Zullen wij dat gedoogen?''

,,Neen, waarachtig niet! — Dat nooit!'' schreeuwden met woeste vervloekingen en schimpwoorden allen door elkaar.

Op dit oogenblik stond Heer Ulricus, die tot nogtoe meer geluisterd dan gesproken had, en gesproken niet anders dan enkele woorden tot degenen, die vlak bij hem zaten, op en zei: ,,Heer Ocko, vergun mij een lied te zingen!''

Ocko, die nu al lang wist, dat als zijn ,,Raad'' wat deed, het altijd iets was van verdere strekking en in zijn belang, knikte hem glimlachend toe.

De Pater greep zijn instrument, de zoogenaamde ,,Noardske balke'', meer geschikt om enkele woorden sterk te onderstrepen, dan om eene bevallige melodie voort te brengen, en hief aan:

STRIJDLIED.

,,Waar de wilde wogen woelen,
En de Dolle Dullaert draait,
Woont een stam der stoere Friezen,
,,Fry'', zoolang de stormwind waait.

,,Niet in muren zich besluiten,
Is der Edelingen aard:
Op hun sterke Stinzen heerschen,
Recht handhaven met het zwaard.

,,Wie zal u de namen noemen
Van die helden, zoo vermaard!
Wie zal u hun daden roemen,
Daden, schaars geëvenaard!

,,Norden, d'overoude Veste,
Brak des Noormans overmoed:
Priesters vroomheid bad Gods zegen,
't Volk gaf vromelijk zijn bloed.

,,Norden, bakermat der helden,
Heeft die Ridderschap verwekt,
Die, als sterke leeuwenwelpen,
Met haar klauw het land bedekt.

,,Norden, nog de trouwe moeder,
Gunt haar zonen blij onthaal,
Als zij juichen bij den beker
In haar ,,Borch'' ter heerenzaal.

,,Norden, zult gij lang nog wezen
Wat ons hart u gaarne gunt?
In ons harte staat te lezen:
,,Dierb're moeder, troetelkind!''

,,Emden wil het niet gedoogen.
,,Emden is en Norden was;
,,Emden bloeie en Emden groeie!
,,Norden mag vergaan tot asch!''

,,Honend schimpen zoo die dwazen,
Vooraan Kaempo Abdena;
Vele ontaarde Edelingen
Brullen hem dit schimpwoord na.

,,Dat die kramers en die schippers,
En die brouwers en zoo voort,
Dat die wevers en die snijders
Tieren zoo, dat's meer gehoord.

,,Maar dat Edelen van name,
Van geslachte overoud,
Hun verleden zoo vergeten,
Zie, dat maakt mij 't harte koud.

,,Eén man moet ik u toch noemen:
Heerschap Folckmer Allena;
Rijkdom werft hem vele helpers.
Wrake eischt dit vroeg of spa!

,,Wie zal hier de heirvoogd wezen,
Kloek van hoofd en hard van hand?
Op uw lippen ligt te lezen:
Ocko, Heer van Broeckmerlandt!

,,Heft den beker, eedle mannen,
,,Eale [1]), fria Fresena!''
Heft den beker, laat het schallen:
,,Eale, Ocko Kenesna!

1) Heil!

De uitwerking was zooals hij die niet anders verwacht had, de twintig of dertig forsche mannen zongen in koor en sloegen daarbij met hunne drinkkannen op den disch en stampten de maat met hunne zware ruiterstevels, zoodat de vloer dreunde en de ramen daverden: ,,Heft den beker, laat het schallen: ,,Eale, Ocko Kenesna!''

HOOFDSTUK VII.

HEER OCKO TRIUMPHANS.

AL vrij spoedig werd het land het resultaat van deze besprekingen gewaar. Na wat minder beteekenende schermutselingen werd in den nazomer een werkelijke slag geleverd onder de krijgskundige aanvoering van Heer Ocko, die hierbij, zij het aanvakelijk niet zonder tegensparteling, zijne buiten 's lands verworvene tactische bekwaamheden in 't werk stelde. Vroeger was het meer: zoodra men den vijand in 't gezicht kreeg, met lossen teugel onder vervaarlijk geschreeuw erop instormen. Ocko nu trachtte zijne bondgenooten te overtuigen van het nut van verkenners, voorposten, hinderlagen, omtrekkende beweging, schijnaanval, schijnvlucht, flankaanval, reserve en dergelijke wetenschappelijke oorlogvoering meer. De uitkomst evenwel, al werd hij nog niet in allen deele en stipt gehoorzaamd, al nam deze en gene maar meesmuilend en met een kwalijk bedwongen spotlach de hem opgedragen taak aan, de hem aangewezen plaats in, de uitkomst zette hem schitterend de kroon op het hoofd. Het leger zijner tegenstanders, hoewel veel sterker in aantal, werd bij Loppersum bloedig geslagen. Tachtig gesneuvelden bleven op het slagveld liggen, honderden gevangenen werden meegevoerd en hier en daar op rantsoen gevangen gelegd. Onder de gesneuvelden waren drie gebroeders Abdena, het Regeerende Geslacht van Emden.

De overwinnaar wenschte zijne zege te vervolgen, zoo mogelijk te bekronen door van de verwarring gebruik te maken en Emden te verrassen en daarna in dienzelfden overwinnaarsroes den Borch van zijn doodsvijand, den Oosterhuyser zelf in te nemen. Doch de ,,frye Fries'' was maar niet zoo gemakkelijk aan methodische en doelbewuste oorlogsvoering te gewennen. De van eeuwen her gebruikelijke drie etmalen moesten op het slagveld doorgebracht worden, etende en drinkende, om het betamelijk uit te drukken, ten teeken van de onbestreden overwinning. Daar moest in de dorpen van de Heerlijkheid Grymersum: Jenlet, Wirdum en Campen behoorlijk geplunderd worden en weerwraak geoefend over geleden onrecht en ondervonden schade. Daar moest dit en daar moest dat, van alles wat een ervaren oorlogsman tot later, tot het einde van de geheele onderneming zou uitgesteld hebben.

Toen het er dan eindelijk op los zou gaan, was Emden door den eenig overgeblevene van de Abdena's, die van de ontsteltenis had gebruik gemaakt, om gauw de beide regeerpositie's, van Drost en van Proost, in zijn persoon te vereenigen, zoo geducht in staat van tegenweer gebracht, dat Ocko het nu niet raadzaam achtte het ernstig aan te tasten. Het bleek hem bovendien al spoedig, dat de ontevreden elementen, waarop hij zijne hoop had gesteld en die ook ongetwijfeld, wanneer hij de vluchtelingen op de hielen gezeten had, hem de poort zouden open gehouden hebben, nu geen kik durfden te geven, en voor een langdurig beleg had hij niet het noodige materiaal beschikbaar, noch ook was de tijd van 't jaar en de weersgesteldheid daar gunstig voor.

Voor Oosterhuysen gekomen vernamen ze van Vrouwe Adda, dat haar man den Borch en het land was ontvlucht, en smeekte zij haren bloedverwant, of hij uit oude en lieve jeugdherinnering haar niet met rust wilde laten.

Zoo komt Heer Ocko na verloop van eenige weken met wagens vol buit, met kudden ,,beesten'' en klein vee, met een sleep van gevangenen te huis, wel verslonsd van het leven

te velde, wel ruig en verwilderd van haar en baard, maar toch blijde in de hoop ook door zijne echtgenoote als overwinnaar en als man met vreugde begroet te worden.

Dat viel hem evenwel niet mede. Ternauwernood wachtte ze zijn handdruk en de vragen naar den welstand van haar en de kinderen af. Met felle valkenoogen blikkerde ze overal in 't ronde en siste, toen ze niet ontwaarde wat ze zocht en verwacht had: ,,Waar is Folckmer?''

,,Gevlucht!.... Het land uit!''

,,Dan is 't altegader drukte voor niets geweest!'' Verstoord draait ze zich om en gaat, niet met haar man, maar voor hem uit de breede marmeren trap op en hare ,,kemenade'' [1]) binnen.

De Burchtheer wachtte eerst af, of zijne liefhebbende gade ook nog zou terugkomen, maar toen zijn figuur tegenover het dienstpersoneel en de in zijn huis verblijf houdende jonkertjes hem begon te benauwen, begaf hij zich naar haar toe. Hij vond haar mokkende en met het gezicht naar den muur gekeerd in een grooten zetel hangen.

,,Wat is dat nu, Foelck?'' zoo begon hij op strengen toon. ,,Die ontvangst had ik mij niet voorgesteld.... Dan heb je je vijanden verslagen,.... dan begroeten je krijgsmakkers je als Regent van Oost-Friesland,.... en dan bejegen jij mij als een schurftigen hond!''

,,Je vijanden verslagen!.... Ha, ha, ha!.... 't Zou me zoowat!.... Folckmer heb je niet verslagen!.... Hadt je zijn kop meegebracht en voor de rest niets, en al de anderen leefden nog, dan hadt je wat bereikt. Nu is het ,,een kind om een boodschap''!.... Regent van Oost-Friesland!.... Ha, ha, ha!.... Zoolang Folckmer leeft, nooit!''

,,Wat nu niet is, zal later nog wel eens komen. Ik kan toch alleen geen Borch bestormen, als mijne krijgsmakkers naar huis toe willen. We zijn nog maar aan 't begin en dat was mij en ons allen goed genoeg.''

---

1) Boudoir.

,,Mij niet! — Ben je nog bij Adda geweest?.... Had haar maar meegenomen en hare jongen! Ik zou ze wel goed bewaard hebben. Op zoo'n lokvogel zou de oude doffer wel afgekomen wezen!''

,,Adda is ,,op geloof'' [1]) bij mij.... bij ons in 't leger geweest en....''

,,En daar heeft ze natuurlijk liggen bidden en smeeken, en vleien en lonken, dat het hart je week wordt.... O, ik hoor het: ,,Ocke-lieve!'' voor en ,,Ocke-lieve!'' na.... En dan noemt ze je uit de grap ,,Oom-lieve'', omdat je feitelijk haar oom bent, hoewel vijf jaar jonger. ,,Ocke-lieve, je was toch zoo'n aardige knaap, toen je klein waart, en je hield toen ook zooveel van je nichtje Adda niet?.... Toe, wees nu nog eens een beetje lief en jaag ons hier niet van huis en haard!.... Dat heb ik toch niet aan je verdiend, wel, Ocke-lieve?''

,,O, ik ken dat gevlei en gefleem, en als er dan wat traantjes bijkomen, is ,,Ocke-lief'' al zoo week als boter....

,,Misschien heeft ze je handjes wel gestreeld en je eens over je haar geaaid.... O, ik vertrouw je geen zier, als je bij andere vrouwen bent!''

,,Maar mensch, wat bezielt je!.... Rijdt je de Elf? [2]).... Moet ik mij daarop verdedigen?.... Loop naar de Hel wat mij betreft!.... Ik ga naar Aurick, als ik hier zoo'n ontvangst vind!'' In zijne verontwaardiging stampte hij met zijn zware ruiterlaars op den vloer dat het daverde en wierp den eikenhouten armstoel, waar hij naast stond, omver met een geweldigen dreun.

Daar schrok het duivelskind van. Toen Ocko zich omgewend en bijna de deur bereikt had, viel ze hem te voet, omknelde zijne knieën en kreet, in tranen uitbarstend: ,,O, Ocko, mijn schat, ga niet weg!.... Ik meen er toch immers niets van!.... Ik heb zoo naar je verlangd!.... Ik zeg maar zoo wat. Ik weet zelf wel dat er niets van waar is. Maar ik kan niet hebben

1) in goed vertrouwen.
2) Ben je bezeten?

dat andere vrouwen lief tegen je doen!.... Toe, ,,myn Ocke-byld!'' wees nu niet kwaad meer!.... Help mij dan toch, als ik zoo driftig doe, als de Duivel mij te pakken heeft!.... Lach maar en zeg maar: ,,Ja, 't is ook zoo, en ze heeft op mijne knie gezeten, en morgen ga ik weer naar haar toe!''.... Och, mijn schat, vier lange weken ben je weg geweest en heb je mij nooit een kus gegeven!''

Het eind was dat Ocko in den grooten zetel zat en Foelck op zijn schoot. Ze vleide zich als eene panterkat tegen hem aan en streelde en kuste hem, waar ze maar een plekje vond. Een uurtje later kwam het echtpaar beneden, de Burchtheer heelemaal verfrischt en overeenkomstig zijne waardigheid in een fonkelnieuw gemakkelijk huisgewaad en de Burchtvrouwe eveneens bekoorlijk, met een vriendelijke lach op het gelaat en een blos van blijdschap op de wangen.

De avond werd besloten met een overvloedig feestmaal en vroolijken kout van het huisgezin en de gasten-krijgsmakkers.

HOOFDSTUK VIII.

BOTSING MET TEELBOEREN.

DETLEF, ,,Foelcke-broer'' had zich in deze jaren de appreciatie in Heer Keno's Testament, dat hij ,,en gnap jongkerel'' was, ten volle waard gemaakt. Hij had ook in dezen laatsten krijgstocht naast zijn zwager dapper gestreden, weshalve deze hem tot eene hoogere positie riep, n.l. het Slot Vredeborch voor hem als Kasteleyn te bewaren en de daaromheen gelegen landerijen, het oude Straakholter familiegoed, voor zichzelven te beheeren.

Tegelijk wist zijne zuster hem aan te moedigen om het vrijerijtje met Tjaduwy, de dochter van den Kasteleyn van Aurick, datzelfde rozeknopje, dat op hare bruiloft zoo lief een gedicht had voorgedragen, ernstig door te zetten. Zij deed

dat ter wille van haren broeder, o zeker! maar ook nog wel een beetje om eene andere reden. Zij was nu eenmaal jaloersch, dat zei Ocko ten minste; zij hield daartegenover altijd strak en stijf staande, dat je niet van iemand hield, als je niet jaloersch was. Hoe dat dan ook mocht wezen, maar als er dientengevolge soms tooneelen voorvielen, had haar man nu in den laatsten tijd de onaangename gewoonte aangenomen, om niets terug te zeggen, maar zijn hengst te laten zadelen en naar Aurick te rijden, vanwaar hij dan pas laat in den avond, soms in den nacht terugkeerde.

De wintertijd was overigens toch al vervelend genoeg. In de mooie maanden van het jaar was er altijd drukte en genoeg na te gaan en te beredderen. Dan was het bedrijf in vollen gang, hooioogst en garst mennen met een trein van twaalf wagens, vierentwintig paarden, en aan den anderen kant van den Borch exerceerden de ,,ruters'' op het groote voorplein; dan oefenden de Jonckers zich onder het beleid van Dethlef of van Ocko zelven in allerlei wapenoefeningen, maar die winterdagen en vooral die avonden waren lang. Dan ook nog alleen te zitten met niet zulke heel genoegelijke gedachten!....

In 't voorjaar opende Hiske Abdena, nu Drost en Proost van Emden, die naar het heette met de Gilden, in de werkelijkheid vrijwel alleen de stad bestuurde, op eene verraderlijke wijze de vijandelijkheden weder door onverwacht den nabijgelegen Borch Valderen te overvallen en in te nemen. De Vrouwe met de zonen ontsnapte, maar de Heer, Haren Ayoldts werd als gevangene naar de Stad gevoerd.

Ocko zou misschien nog wel zijne zuster ter hulp gekomen zijn en van nieuws het Landschap in onrust gebracht hebben, maar Foelck dacht er geheel anders over.

,,Als zus-Elborch bij ons haar toevlucht genomen had,'' zei ze, toen haar man erover tegen haar begon, ,,maar ze zoekt het bij ,,Allena's-folk''. Nu, laat die haar dan ook maar helpen!''

Ocko probeerde buiten haar weten contact met Elborch te krijgen. ,,Het was toch z'n zuster,'' zoo redeneerde hij, ,,en

Haren Ayoldts was toch een beste kerel, wat slap en zoo,'' doch Elborch schreide maar en smeekte haar broer zich er niet mee te bemoeien. ,,Als wij ons klein houden, laat Hiske hem misschien wel los tegen rantsoen,'' meende zij.

Maar Hiske liet niets los, integendeel, hij liet eerst zijnen gevangene in den kerker honger lijden en vervuilen; hij liet hem meerdere malen wreed pijnigen, omdat hij niet, ook formeel, wilde afstand doen van zijne overoude vrije Heerlijkheid, om onder Emdens stadsrecht te gaan leven, en toen niets in staat bleek de taaie koppigheid van den ouden man te breken, liet hij hem op de markt, naar het heette tot wrake voor den dood van zijn vader en zijne beide ooms, in 't openbaar op eene afgrijselijke wijze terecht stellen.

Als Ocko gedacht had dat deze schandelijke moord in staat zou zijn Elborch uit hare inzinking op te striemen, had hij zich vergist, ze schreide maar en prevelde niets anders dan: ,,'t Is genoeg gevochten, nu mijn Hayck toch al dood is.''

Middelerwijl ging de grootheid van thom Broecke's gestadig door te groeien, zooal niet altijd naar buiten zichtbaar, dan toch wel naar binnen merkbaar in versteviging van macht en invloed. Groot krijgsbedrijf bracht niet altijd groot gewin aan, maar ,,kruimels is ook brood''.

Die van Kanum en die van Kanhuizen waren door Heer Ocko's bemoeienis geplaatst op de Borgen Albrandesweer en Folckwerdtsweer, die hij aan Folckmer ontrukt had. Daarvandaan uit hadden zij voor zijn geld sterke steenhuizen laten bouwen op hun eigen ontgonnen landerijen en hij bezoldigde daar eene bezetting van twaalf ,,ruters'', waarmede zij zichzelf voorloopig verdedigen konden en in geval van nood aan Ocko-neve's wapenroep gehoor geven.

't Was in 't voorjaar altijd een vroolijke dag, als de ,,neven'' Wilco en Uylcko op Meidag kwamen met hunne jaarlijksche ,,vereering'', het eenigste geschenk, waartoe Heer Ocko hen voor dat rijke bezit had verplicht. Voor Albrandesweer moest Wilcko een met zoete melk gemest, zwartbont koekalf brengen, dat hijzelf aan de staart van de burchtpoort af tot in de

groote keuken leiden moest, en Uylcko moest voor Folckwerdtsweer twaalf mooie kuikens leveren, die in staat waren van den vloer op den rand van eene omgekeerde waschtobbe te springen.

Dan zaten Ocko en Foelck met de kinderen om zich heen bij de groote stookplaats en ze lachten zich tranen om de dwaze sprongen en dolle capriolen van het kalf, dat het maar niet velen wou dat zijn staart in de gekste bochten werd gedraaid, om het naar rechts, naar links of vooruit te laten loopen. Ook de telkens weer mislukkende fladderingen van de kuikens, die zoo graag de graankorrels wilden oppikken, die op den bodem van de tobbe waren gestrooid, wekten ieder jaar op nieuw groote vroolijkheid, het meest evenwel het benauwde gezicht van ,,neef'' Uylcko, als zijn kalfje op dat gedraai aan zijn staart op minder fatsoenlijke wijze reageerde.

's Avonds, wanneer de kinderen naar bed waren en het gewone gezelschap in het huisvertrek bestond uit Ocko, Foelck, Heer Ulricus en Witzeld, die al langzamerhand opgegroeid was tot een flinken jongeling, werd er nogal eens over vooruitzichten en voornemens gesproken. Zoo kwam Ocko voor den dag met een plannetje: ,,Weet je wat ik gedacht heb, ,,memke''? [1]) Die wildernis hier achteruit is eigenlijk veel te goed, om er zoo heelemaal niets mee te doen. Als de ruigte daar gekapt wordt en een partij van de zware boomen gerooid, kan ik daar best mijn eigen stoeterij hebben. Als er maar wat werk aan besteed wordt, is daar heel goede paardeweide van te maken.''

,,Dan moet je een troep Auricklanders hierheen laten komen,'' zegt de Vrouwe, ,,en meet hun elk een stuk land toe naar den kant van de ,,Wylde Ackeren''. Dat is toch niemands land, dus thom Broeckes land. Ze kunnen daar dan den eenen dag voor ons en den anderen voor zichzelf arbeiden.''

,,Een heel lage erfpacht en heel weinig heerendienst, alleen voor wegen en waterlossingen,'' meent Heer Ulricus te

1) Moedertje, moesje.

moeten opmerken, terwijl hij even opkijkt van z'n oude perkamenten, waarin hij avond op avond ijverig zit te snuffelen. ,,Ze moeten blij wezen dat ze op thom Broeckes grond en in thom Broeckes vrede gezeten zijn. Daar praten ze weer over op ,,waarschap'' en weekmarkt. Zoo zie ik het komen dat ze rondom zeggen: ,,'t Is toch veel beter onder één een grooten Heer te zitten, dan onder twintig kleine.''

En meteen duikt hij weer in zijn oude francijnen terug en vaart weer onverdroten voort met zijne schrapjes en aanteekeningen te maken.

Heer Ocko spint zijn stoeterij-idee nog een eindje verder uit: ,,Haycko Tjassens, je weet wel, de Teelachter, heeft een pracht van een pikzwarten Oldenburger hengst. Als hij mij dien eens voor een zomer wilde leenen.''

,,Je kunt het in elk geval probeeren,'' antwoordt zijne vrouw en ze glimlacht daarbij, alsof ze er meer bij denkt, dan ze dadelijk zeggen wil.

Het plan werd met kracht aangepakt en met voortvarendheid volvoerd. Een paar ,,styge kotzaters'' [1]) waren met pak en zak, met vee en have overgekomen en het begon in die wildernis al aardig op bouw- en weiland te gelijken.

Op een mooien namiddag ging Heer Ocko er op af, om den prachtigen hengst, dien hij op 't oog had, 't zij te leenen, 't zij, en liever nog, te koopen. Maar reeds na een goed uur kwam hij heel verstoord terug.

,,Wel, en wat zei de Teelboer?'' vroeg de Vrouwe met hare vriendelijkste stem.

Als je eigenlijk zoowat barst van ergernis en een ander komt je dan zoo honigzoet tegen, is het net of het vuur er dubbel hevig uitspat. Ten minste zoo was het hier met Ocke.

,,Die onbeschofte bul!'' raasde hij. ,,Neen!'' heeft hij gezegd. ,,Mijn hengst,'' heeft hij gezegd, ,,komt van mijn ,,heem'' [2]) niet af. Ik ben geen hengsteboer. Wil je zoo

---

1) ,,Styg'' is twintigtal, ,,kotzater'' is een klein boertje.
2) ,,heem'' is huisstede, grond rondom het huis.

nu en dan eens eene merrie bij mij laten dekken, goed! maar mijn hengst komt van mijn ,,heem'' niet af.''

,,Dan moet hij het beest maar op zijn ,,heem'' begraven. Het ligt mij zoo bij, dat dat wel eens gauw zou kunnen gebeuren. En als hij er niet gauw bij is, kon het ook nog wel eens zijn dat hij niet eens meer een ,,heem'' had om er zijn beest op te begraven,'' sist de Vrouwe, die bleek van verontwaardiging geworden is.

,,Ja, en dat was nog niet alles en zelfs het ergste niet,'' hervat de Heer, onwillekeurig wat bedaarder geworden door de venijnige heftigheid van zijne vrouw. ,,Hij zei dat, nu ik toch eenmaal bij hem was, hij het mij dadelijk maar even vertellen wilde, anders had hij ermede gewacht tot de eerste Teelboeren-rekendag, die binnenkort gehouden moest worden. Teelboeren zijn er niet mede tevreden, dat ik hier zoo'n troep van die Auricklanders heen gehaald heb; daar had ik hen in moeten kennen, beweerde hij. En 't zou al mooi wezen, als ze goed vonden om ze hier te laten blijven, maar dan zouden ze vast en zeker moeten meebetalen aan Norderlander dijklasten en hand- en spandiensten doen.

,,Ik ben woedend weggestormd en heb hem nog toegeschreeuwd, dat dat mijn boeren zijn, die alleen aan mij handen spandiensten bewijzen, en dat ik iedereen waarschuw om mijn boeren overlast aan te doen. ,,Wie 't water deert, die 't water keert''.''

,,Ocke, ik geloof dat hier gevaar dreigt, grooter dan je nog onder de oogen gezien hebt. Wij moeten maken dat wij hun voor zijn. Weet je nog, op onzen trouwdag heb ik je dadelijk gezegd: ,,Die Teelboeren, Ocko, daar ben ik bang voor!'' ''

Dien avond werd er ernstig beraadslaagd en het resultaat was dat Vrouwe Foelck op zich nam het zaakje op hare manier op te knappen. ,,Hoe, dat wil ik voor mij houden. Hoe minder er van afweten, hoe beter, maar ik zeg je: over een maand zal je geen last meer hebben van Haycko Tjassen en zijn hengst. Wat er dan ook gebeurt, jij kunt dan altijd met een eerlijk hart zweren, dat je er niets mede te maken hebt gehad.''

Zoo spoedig mogelijk zette zij haar potje te vuur, den volgenden morgen al, toen ze in de spijskamer voorraden uitgaf en bestellingen deed voor het middagmaal.

Elske, de keukenmeid, had verkeering met een van de varensgezellen van Claus Stortebeker te Mariënhave. 't Was wel wat een losse jongen, maar hij had toch een best hart, volgens 't oordeel van z'n liefje. Dien liet de Vrouwe, toen hij den volgenden Zondagavond bij Elske in de keuken was te vrijen, even bij zich komen, en wat ze hem betoogde of waarmede ze hem in de knijptang had, maar de volgende week lag de begeerde pikzwarte hengst van Haycko Tjassen met doorgehakte hielpezen in z'n stal.

De boer kreeg bijna eene beroerte van woede, toen het hem geboodschapt werd. Hij schreeuwde het uit, dat dat een schurkenstreek was van Ocko en van die roode duivelin op den Oldenborch, en dat hij zijn recht wel zou vinden, al ging het om zijn leven.

Dien avond was het storm in het waardshuis te Oosteel: „De drie gebakken botjes." De zonen en de knechten der Teelboeren scholden en schimpten op den Heer van den Borch. „We zullen hem eraf sleepen en hem ook zijne hielpezen doorhakken!.... Dat mooie, edele dier! Zoo een is hier in 't heele land van Norden niet meer!"

„Wat een drukte om zoo'n beest! Als 't nou nog een mooie meid was!" spotte een matroos. „Wij hebben er op onze tochten wel meer en betere ook zien verzuipen!"

„Ik wou dat ze jou en je heele zoodje verzopen en dat onze moorkop nog leefde," snikte de zoon van Haycko. Hij huilde van woede en verdriet.

Het spreekt vanzelf, dat op dit begin eene heerlijke vechtpartij volgde, waarbij aan beide kanten verscheidene fiks gewond werden, maar, en dat was erger: twee mannen van het zeevolk werden doodgeslagen. Acht van de makkers droegen de lijken weg naar Mariënhave, en midden in den nacht kwamen er veertig terug en staken de hoeve van Haycko aan de vier hoeken in brand, waarbij hijzelf met twee vol-

wassen zonen benevens al zijne levende have omkwam.

Sedert waren de twisten en vechtpartijen niet meer van de lucht. 't Was alsof het varensvolk tegen de Teelboeren opgestookt werd. De boerenzoons hadden het hart niet meer om in de waardshuizen langs den dijk tusschen Westeel en Mariënhave hun gezicht te vertoonen. Hadden te voren de varensgezellen nu en dan verkeering met knappe boerenmeiden, en volgde daar, zoodra het moest, een fatsoenlijk huwelijk op, nu lieten ze de meid zitten, als ze een kind verwachtte. In plaats van ordentelijk in de keuken of het bakhuis te komen vrijen, pleegden ze nu hoe langer hoe grover aanrandingen op meiden, op boerendochters, jonge vrouwen zelfs. Het was alsof eene geheimzinnige, duivelsche macht die vroeger wel jolige en soms uitgelatene, maar niet kwaadaardige matroosjes ophitste.

Heer Ocko als Rechter deed niets daartegen. Er was trouwens ook haast nooit ,,blikende schyn'' wettig en overtuigend bewijs. Wel trad hij hoe langer hoe strenger op als Voorboer van de Teelpachters. Zoo schappelijk en redelijk als hij vorige jaren was geweest, zoo overdreven peuterig en plagerig werd hij nu, althans tegenover degenen, die niet bij hem in de gunst stonden. Bij elke dijk- en wegenschouw, die hij tweemaal in 't jaar met de Gemachtigden hield, had hij altijd heel wat af te keuren en moest werk overgedaan worden, werden boeten opgelegd, bij niet betaling verdubbeld en verdrievoudigd, bij onwil en weerspannigheid volgde wegvoering door de geharnaste ,,zusters'' naar de gevangenkelders op den Borch en bij voortgezette hardnekkigheid verdrijving der vrouw en kinderen van de plaats.

,,Kunnen de Teelboeren mij missen, ik hen nog veel beter. Als er geen Teelboer meer is, ben ik nog altijd Heer op Oldenborch,'' dat was zijn hoogmoedig antwoord geweest, toen op eene hunner vergaderingen een hoogbejaarde in 't midden had gebracht hoeveel anders en beter het onder ,,olde Keno'' gegaan was.

,,Is het onder ,,olde Keno'' ooit voorgekomen'', zoo klaag-

de hij, ,,dat een Teelboer zijn voorvaderlijk erve liet varen? Mij heugt het niet. En nu in deze kleine twintig jaren na zijn dood heb ik het al vier malen moeten aanzien, dat een onzer broeders in gescheurde en afgedragen plunje den dijk voor zijne ,,stee'' bestijgt en daar eene versletene oude spade en een gebroken hooivork in den grond steekt en daar een stroowisch aan vastbindt, en dan naar Oost en Zuid en West en Noord zijn hoofd buigt en zegt: ,,Ik ga, om nooit terug te keeren!'' ''

Zoo werd het harde, koppige, eigenrechtige ras der vrije Teelboeren murw gemaakt. Of het wel goed was voor thom Broeckes geslacht?....

Nemesis slaapt wel eens, maar sterft niet.

HOOFDSTUK IX.

HEER OCKO VERMOORD.

OP 't alleronverwachtst rolde de mare als een ratelende donderslag door het land, dat Heer Folckmer, die eenige jaren als balling in 't Groningerland had rondgezworven, nu hier, dan daar om hulp zoekende, aan het hoofd van eene bende uitheemsche soudeniers, een inval had gedaan. In plaats van, waar ieder altijd op bedacht was, zijne eigen Borgen en landerijen in Emsigerland te hernemen en zich daar te versterken en belegering af te wachten, was hij, nacht en dag doormarcheerende, van de zuidergrens bij Oldersum dwars door Aurickerland op de hoofdplaats van dat Landschap losgetrokken.

Niemand was daar op zijne komst langs die route, waar geen heirweg lag, verdacht, niemand kon hem daar tegenhouden. Brand en roof, doodslag en plundering verspreidden allerwege schrik en ontzetting. Aurick zelve, nog maar een slecht bevestigd vlek, met een klein kasteeltje en eene geringe

bezetting, kon zonder beproefde aanvoering en den steun van geoefende krijgslieden, zulke zwaargeharnaste, ervaren paarderuiters geen weerstand bieden. Het halve vlek lag al in kolen en tientallen menschen, die het hadden gewaagd het hunne te verdedigen, boetten reeds hunne driestheid in hun bloed, toen de angstige overgeblevenen van de honderden, die niet de bosschen ingevlucht waren, om genade smeekten dat hij hen niet heelemaal verdelgen zou.

,,Levert mij uw Heer en ik zal ulieden verder genadig zijn.... Waar is Ocko?'' schreeuwt Folckmer, zwart van smook en bloed, den smeekelingen toe.

,,Onze Heer is op den Borch,'' werd hem, stamelend van schrik en vrees, geantwoord.

,,Morgen zal ik hem eraf halen,'' klonk verder het norsche dreigement.

In eene der beste boerenhuizingen, die niet zoo heel erg door het vuur was aangetast, nam Heer Folckmer zijn kwartier met de hoofdmannen van zijn troep, Joncker Slenitz en Neydthard Fox. De ruiters werden in de kerk onderdak gebracht en de landlieden, zoovelen van Folckmers onderzaten, als inderhaast opontboden hadden kunnen worden, zochten zich eene legerstede en een maal eten in de vele door de bewoners verlaten huizen.

's Avonds om elf uur wordt er aan het luik van de kamer, waar de bendehoofden bij de wijnkan zitten, geklopt. Een knecht, eropaf gestuurd, komt terug met de boodschap dat daarbuiten een oud boerenmensch staat, die een oogenblik gehoor vraagt. Hij wordt binnengelaten en vertelt dat Heer Ocko hem stuurt met een brief. Deze geopend blijkt niet meer te bevatten dan een paar woorden: ,,Ik, Ocko Kenesna thom Broecke, vraag een onderhoud. Op edelmanswoord geleide voor weg ende weer. [1])''

Folckmer schrijft daaronder met hanepooten van letters: ,,Vrijgeleide voor weg ende weer aan Ocko Kenesna thom

---

1) Heen en terug.

Broecke op edelmanswoord van mij, Folckmer Allena thoe Oosterhuysen.''

Ocko kwam, vergezeld van drie boeren, die op den Borch hadden kunnen vluchten. Gegroet werd er nauwelijks. Heer Ocko viel maar dadelijk met de deur in huis en vroeg: ,,Wat zijn uwe condities, waarop ge dezen roof- en plundertocht wilt staken en mijne arme Auricklanders verder sparen?''

,,Mijne condities,'' knarst zijn doodvijand hem toe, ,,die heb ik deze jaren zoo vaak herkauwd, dat ze mij nu van zelf uit den mond vallen: Gij geeft mij alles terug wat ge mij entstolen hebt, mijner vrouwen erfdeel, zooals dat oud Friesch recht is; alle geld en kostbaarheden en geld, haar toekomende van hare moeder en grootmoeder; mijne dorpen, waar gij die van Kanum en Kanhuysen Heer over gemaakt hebt, en ik zal met hen handelen naar mijn believen. —

,,Gij slecht uwe borgen, en'' — vuurrood van woede sprong hij op en vloog met de gebalde vuist op Ocko aan, — ,,nu zal ik u teruggeven wat gij voor jaren aan mij gegeven hebt!''

Voordat hij echter deze polderjongens-ruwheid had kunnen ten uitvoer brengen, hadden de beide Duitsche Jonckers hem aangegrepen en hielden hem met hunne ijzeren knuisten in bedwang.

,,Wel foei, Herr von Osterhausen, zoo doet men doch nicht onder Edelleute! Ik denke dasj Heer Ocko op welken dag Sie nur wollen bereit ist u vechtelijk te groeten, maar zoo doet men in een boerenkroeg!'' beknorde hem Joncker Fox, terwijl hij hem weer op zijn stoel drukte.

,,Uwe condities, Heer Folckmer, kunnen mij niet behagen.... Ik dank u, mijne Heeren, voor uwe welwillende tusschenkomst!.... Dan zullen wij er maar om kampen.... Ik groet u en dank voor het vrijgeleide.''

In den stikdonkeren nacht ondernam Heer Ocko den terugtocht. Wel was de weg hem van kindsbeen af bekend genoeg, maar nu met al dat vreemde volk en al die verwarring aan allen kant durfde hij zijn paard niet de sporen te geven. Stapvoets ging hij met de drie mannen, die hem ook op den

heenweg vergezeld hadden, ook terug. Hij was in zware overpeinzingen verzonken. Hoe moest hij zijn volk en zichzelf hieruit redden? — — Aurickerborg was niet sterk genoeg,.. was ook niet voldoende geapproviandeerd om een eenigzins langdurig beleg te doorstaan.... Hoe aan zijne beproefde mannen te komen?.... Hij is er! Dat kan hijzelf alleen doen.. Vannacht nog sluipt hij langs achterwegen naar den Oldenborch, vandaar naar Mariënhave, naar Kanum, naar Kanhuysen, overal heen, waar hij maar gewapend en geoefend volk vandaan lichten kan.......... Zoo'n troep boeren met mestvorken en rietsnijders is tegen deze oorlogsmannen niets waard.... Jammer maar dat hij in dezen nood op de Teelboeren niet meer behoeft te rekenen!......''

Daar springen opeens aan weerszijden van den breeden zandweg donkere gestalten achter de zware eiken vandaan. Een der geleiders valt dadelijk, door een bijlslag in het hoofd getroffen, ruggelings ter aarde. Voor Heer Ocko zijn zwaard nog heeft kunnen trekken, heeft reeds een der sluipmoordenaars zijn paard bij den teugel gevat, een ander grijpt hem met z'n beide knuisten bij den rechterarm en tracht hem van 't paard te sleuren, terwijl de derde hem met een dagge te lijf gaat. In enkele oogenblikken is 't gruwelstuk afgeloopen, de Heer van den Oldenborch ligt, uit vele diepe wonden bloedend, te zieltogen op het blanke zand van zijn geliefd Aurickerland.

De eenigste, die in de verwarring ontvluchten kon, bereikt Aurickerborch en kondschapt daar de mare van de verraderlijke overrompeling, die hij en ieder met hem aan de laaghartigheid van Folckmer Allena toeschrijft. Zoo wordt het noodlottig bericht dan ook naar den Oldenborch doorgezonden in het holst van den nacht. De bezetting van Aurickerborch besluit aan zulke eerlooze moordenaars zich niet over te geven, maar, om hunnen vermoorden Heer geen schande aan te doen, zich liever dood te vechten of te laten uithongeren.

Vrouwe Foelck is waanzinnig van smart en woede. ,,Ocko

dood!.... Vermoord!.... Hij, die in drift van haar is weggestormd, tot het uiterste getergd door eene van hare jaloerschheidsbevliegingen!...... ,,Heb ik hem in den dood gedreven? !....''

Als die gedachte haar het bloed in de aderen doet stilstaan, wordt zij een steenen beeld gelijk. Ze bezwijmt niet, ze barst niet in tranen uit, zij staat daar als een marmeren beeld met starende oogen, die niets zien.

,,Moeder! o ,,Memke-ljea'', is vader dood!....

....Wat zeggen die stoute mannen?.... o Lieve, lieve vader!'' zoo kermen de kinderen, uit hun slaap opgeschrikt door het heen en weer geloop en het klagen en snikken van de dienstmeisjes, en allen die tegenwoordig zijn bij dit droef tooneel biggelen de tranen langs de wangen.

Daar vaart een rillende schok Foelck door de leden, zij grijpt de leuning van een stoel en roept met schrille stem: ,,Gij zorgt voor de plechtigste begrafenis, mijnen lieven man en Heere waardig!.... Zadel mij nu het snelste paard!.... Widseldt, gij gaat mee!.... Ik zorg voor de wraak.''

Zoo geschiedde het. Nog voor het aanbreken van den morgen holden in gestrekten draf de bloedwrekers, de echtgenoote en de zoon van den vermoorde, naar het Zuiden naar de residentie van den Graaf van Oldenburg en Delmenhorst. Met ongeloofelijken spoed werd op Vrouwe Foelckes vlammende beden en bezweringen eene afdeeling krijgsvolk opgecommandeerd, die in allerijl over Vredenborch, waar ze Detlef en zijne manschappen opnamen, het Aurickerland binnenstormde. Het was nog voor het opkomen van de zon maar een paar dagen later. Nergens onderweg hadden ze zich opgehouden. Wel bleken in de dorpen tusschen Straakholt en Oldendorp en Holtrop de roovers zich ook al vertoond te hebben, maar Foelck gunde zich geen oogenblik om ze te vangen en op te hangen. Dat kon later nog wel gebeuren. Nu was er maar één parool: ,,Naar Aurick! Foclkmer Allena! Wraak voor mijn lieven man en Heer!''

Te Aurick gekomen bleek het dat de troep zich had ver-

schanst in de kerk. Hunne paarden hadden ze — o, ongeloofelijke roekeloosheid! — in de half verbrande boerderijen gestald. De soudeniers hadden nog niet eens goed den slaap uit de oogen. De meesten waren ook den vorigen avond mooi dronken op 't stroo gerold.

De grafelijke aanvoerder eischt de kerk op en dreigt het heele nest uit te branden, als ze zich niet op genade of ongenade overgeven. Ze komen naar buiten zonder wapens en worden achteruit gebracht onder goede bedekking. Toen de laatste gepasseerd was en niet anders dan enkele Weifels en Rotmeesters [1]), geen Lieutenants of Capiteyns hierbij waren voor den dag gekomen, gilde Foelck. ,,Waar is Folckmer Allena?''

Een oude snorrebaard geeft haar bescheid: ,,De edelman overnacht met onze hoofdmannen in 't dorp.''

De hoeve achter de kerk wordt hun aangewezen als het hoofdkwartier. Zij wordt van onder tot boven doorzocht, maar Heer Folckmer was weer eens gevlogen en liet zijn onderbevelhebbers voor de gevolgen opdraaien. Dezen waren niet gevlucht, daar hadden ze te veel krijgsmanseere voor. Geen ,,wapentuer'', geen ,,soudenier'', geen ,,trosboef'' [2]) ook nog maar zou onder hunne bevelen ooit meer willen staan, als ze zoo lafhartig hun troep in den steek lieten.

,,Waar is Folckmer Allena?'' krijschte Foelck nog eens, toen ze de uitgezondenen zag terugkeeren. Dezen haalden meewarig de schouders op.

,,Folckmer ontkomen!.... o God!.... Alles voor niets!''

Als door den bliksem getroffen stortte ze voorover op den grond, terwijl het bloed haar uit mond en neus spatte. Maar die ontlading redde haar, ten minste lichamelijk, anders was ze wellicht volslagen krankzinnig geworden. Opgeholpen en bijgebracht kreunde ze en murmelde zoowat voor zich heen: ,,Ocko dood en Folckmer leeft!.... Nu staan we weer aan de meet!''

1) Korporaals en Sergeants.
2) Krijgsman, soldaat, sjouwerman.

VIJFDE BOEK.

DE GEBIEDENDE VROUWE.

HOOFDSTUK I.

VROUWE FOELCK ALS MOEDER.

EEN langen tijd was Vrouwe Foelck als platgetrapt. Ze sprak met niemand en bemoeide zich met niets. In het bosch ronddolen, dat had ze eerst geprobeerd, maar dat kon ze ook niet meer. Het kabbelen van 't beekje sprak tot haar van haren eersten Keno, die verdronken, althans verdwenen was en wiens lijkje nooit gevonden was. — Bij de verwanten afleiding en troost zoeken? Waar moest ze gaan, behalve naar de Cyrcxena's van Greetsyhl? En daar waren ze haar te gelukkig. — En die in 't zelfde geval verkeerden als zij, die van Valderen, daar behoefde ze ook niet te gaan, want die weten hun leed aan haar, aan haar nog meer dan aan haren overleden man. — Naar Detlef en Tjaduwy kon ze gaan, maar dat was heelemaal niet te doen. Die nog altijd verliefde aanhaligheid, terwijl ze nu toch ook al een jaar of wat getrouwd waren! En dan daarbij de vraag, die altijd weer bij haar opkwam, zoovaak ze in gezelschap was van 't „rozenknopje,'' dat nu tot eene prachtig bloeiende roos was ontloken: „Zou Ocko die frissche, blozende wangen niet ook gestreeld hebben, van die zachte roode lippen niet ook zoete kussen geplukt hebben?

Het meest ging ze nog naar hare stille, ernstige zuster in 't klooster Dyckhuysen. Praten deed ze ook daar niet veel, maar als ze daar een paar uur, tegenover elkaar zittende met een handwerkje, heerlijk gezwegen had en gemijmerd, kwam ze toch altijd wel een beetje verlicht weer terug.

Ook naar ter Yhle ging ze nogal dikwijls, waar haar man naast zijne voorvaderen in den grooten grafkelder was bijge-

zet, en een luisterrijk monument van arduin en marmer zijn lof en de droefheid zijner aanhoorigen in 't Latijn verkondigde. Uren lang kon ze daar staan en zachtkens een paar schreden heen en weer loopen, al maar starende op den steenen Ridder in zijne volle wapenrusting en de zestien adellijke wapenschilden op de uitgebeitelde dorische zuilen, of neerknielen en de stijlen van het smeedijzeren hekwerk omvatten, onverstaanbare woorden murmelend en eindelijk uitbarsten in een hartstochtelijk, onbedaarlijk snikken.

De Abt, nog dezelfde die „olden Keno woleris de wjirheit sein hie," nu een stokoud man geworden, vermaande haar soms vaderlijk, soms gestreng, dat zij den levende niet bij de dooden zoeken moest; dat zij beter voor het kruis van Christus had te knielen, dan voor het steenen afbeeldsel van haren man; dat zij nog plichten had tegenover de levenden, enz. enz., wat een verstandig geestelijke in zulke omstandigheden zoo al meer zegt. Zij had daarop geene andere repliek dan: „Och, laat mij toch begaan!"

Van lieverlede echter gingen de levenssappen weer normaal door haar lichaam stroomen en kwam de belangstelling voor en daarmede ook de heerschzucht over allerlei personen, zaken en toestanden weder de oude macht hernemen.

Waren het hare kinderen, de beste nalatenschap van haren geliefden Ocko, aan welke zij nu verdubbelde liefde en teederheid wijdde?

Waren het hare landskinderen, eenige duizenden in getal, wier welvaart en vooruitkomen zij nu met vermeerderde zorg en voorzienigheid ging behartigen?

Neen, het was de hoogheid van thom Broeckes geslacht, zooals zij die zag, van de meet af haar afgod, dewelke zij nu, zonder eenige tegenkanting meer van Ocko's kant, op hare wijze ging bewonderen. Door groot en voornaam doen, door pracht en praal in hare huis-, neen: hofhouding: Jonckers uit de eerste families als pages, verarmde bloedverwanten in allerlei bedieningen; veel gasten aan haar dagelijks open hof; altijd een stoet van verwanten en vrienden op den Borch;

luisterrijke, schitterende feesten op de kerkelijke hoogtijden en de familiegedenkdagen.

Doch vulden deze dingen ook al hare dagen en vermoeiden ze hare stoffelijke persoon, hare ziel bleef er ledig en hongerig bij. En als zij laat in den avond zich naar haar eenzaam slaapvertrek had laten geleiden met tal van brandende kaarsen op zilveren luchters, zonk ze menigmaal als eene ledige huls op haar knielbankje ter neder en in plaats van gebedswoorden kwamen er niets dan zuchten en wanhoopskreten van hare lippen.

Dan bonsde ze als een wanhopig mensch haar voorhoofd tegen de gepolsterde leuning en wrong zich als in onduldbare lichaamspijn. Dan klaagde ze, gesmoord, want ze wilde niet dat iemand haar zou verstaan: ,,o Ocko, mijn hart, mijn beeld! o Waarom ben je juist toen gestorven met woede tegen mij in je binnenste!.... Ocko, nooit heb je geweten hoe lief ik je had!.... Ik kon het nooit zeggen. Ik liet mij alleen maar liefhebben.... Jij moest mij telkens maar weer herhalen, honderdmaal, hoe lief je mij hadt....

,,Ik heb jou alleen maar verweten, dat je andere vrouwen en meisjes liefhadt, en.... ik wist dat het niet waar was....

,,o Mijn Ocko, mijn lieveling, mijn ,,boycken,'' mijn man! nu je dood bent en het te laat is, zou ik het je wel willen toeschreeuwen: Daar geloofde ik zelf niets van. Ik zei het alleen maar, omdat ik je zoo afschuwelijk liefhad, dat ik niet verdragen kon, dat je ook nog maar tegen eene andere praatte, of naar eene andere keek.''

Doch ook deze smartelijke biechtstonden hadden niet ten gevolge, dat hare drie dochters, waarvan de oudsten nu zoo zoetjes aan tot den huwbaren leeftijd waren genaderd, door haar met teedere omzichtigheid werden geleid en voor de gevaren van het eigen hart werden gewaarschuwd. Neen, de Jonckvrouwen thom Broecke groeiden op en ontvingen alles wat adellijke Joffers van zoo hoogen huize maar konden verwachten en werden zoo vroeg het ging uitgehuwelijkt. Ook daarbij was de glans en de heerlijkheid van thom Broecke-geslacht de leidende gedachte.

De oudste werd tot vrouw gegeven aan Heer Sybren Brungersen thoe Loquerdt en de daarop volgende aan Wolbrecht, Vrijheer van Borsum. Het was voor ieder duidelijk dat deze beide huwelijken met liefde niets hadden uit te staan. Van de Eheheeren was de een een kinderlooze weduwnaar van ruim veertig jaar, en de ander een jonkman van vijfendertig, een wilde woestaard met hier en daar een ,,speulkindt'', [1]) maar allebeide bezitters van Vrije Heerlijckheden.

De teederheid en liefde, waarover Foelck zich te laat beklaagde, dat ze die aan haar man nooit voldoende had geschonken, vielen in meer dan overvloedige mate aan hun eenigen zoon en erfgenaam ten deel. Reeds zijn naam Keno was als het ware een symbool; hij, het centrale punt van al de sterke Keningen, mocht doen wat hem behaagde, kreeg overdag waar hij 's nachts van droomde. Keno was als 't ware Ocko ,,redivivus''. [2])

Zijne tweelingzuster had zich daarover ongelukkig kunnen gevoelen, als ze daar eene natuur voor bezeten had. Maar zij is al lang tevreden, als ze in eene oude jurk, waar een scheur of een vlek meer of minder er niet opaan komt, met haar broer door bosch en veld mag zwerven, of als ze bij een der meyerboeren in de hooiing meedoet aan het ,,swyljen'' [3]) en 's avonds dikke spekpannekoek eten mag. Haar grootste lust is op een van die breede boerenpaarden op mannenwijze gezeten, het hooiland op en neer te draven, en als Goffe, de bouwknecht, haar een zetje geeft om haar erop te helpen en zegt: ,,Nou, de joffer het ek lead în 't gat! [4]) dan lacht ze zelve het luidst van allen. 't Is dan ook niet heelemaal onverdiend, dat het boerenvolk in den omtrek haar onder elkaar noemt ,,wylde Hil, de divel fen'e dîk''. En als dat in hare tegenwoordigheid zoo eens onbedacht eruit geflapt werd, werd ze er heelemaal niet kwaad om, maar had er juist grooten schik in.

1) Onecht kind.
2) Een herleefde O.
3) Hooi bijeenharken.
4) De jonkvrouw heeft ook lood in haar derrière.

Dit jolig onschuldige natuurkind kwam op een avond, 't was al beddegaanstijd en Keno was al naar zijn slaapkamer gegaan, bij hem binnenvallen, en voor ze nog de deur goed dicht had, snikte ze het tegen hem uit en dikke tranen biggelden daarbij langs hare roode wangen.

,,O Keno, help! Moeder zegt ik moet trouwen!''

Keno schrok even; dat klonk ook zoo raar. Maar 't volgend oogenblik schoot hij in den lach: ,,Jij, malle Hil ook altijd!''

Omdat ze toch maar doorging met huilen, trok hij haar op z'n knie, klopte haar bemoedigend op den rug en schertste: ,,Maar kuiken, is dat nu om te huilen? Trouwen is geen branden! De meesten komen er wel levend af.''

,,Ja, maar ik wil niet trouwen. Zeker den geheelen dag achter de spinmaagden en de waschmaagden aanzitten, of in de keuken de ,,kokenfaem'' beknorren dat ze weer van de boter gestolen heeft. Ik wil met jou op de hazejacht loopen en over slooten springen, wie het verst kan. — Ik wil niet trouwen en heelemaal niet met dien vent!''

,,Met wien dan toch?.... Hoe kom je in eenen zoo overstuur?''

,,O, van avond, toen ik nog even naar mijne eendekuikens wou, zei moeder dat ik bij haar blijven moest, ze wou mij wat zeggen. En toen het dienstvolk de kamer uit was, zei ze dat ze een man voor mij had en dat ik daar over drie maanden mee trouwen moest. Hij had het moeder gevraagd en zij had ja gezegd.''

,,Maar wie is het dan toch in 's lieven vredes naam?''

,,O Keno, stel je voor!'' en van zenuwachtigheid en ook om het komieke van het geval schaterde ze het in eens uit, ,,verbeeld je, die Lutet Addena van Dornum!.... God, wat een kerel!.... Weet je wat ze hier in de buurt van hem zeggen?.... ,,Luut scoe earst en bolle wirden ha....'' [1])

,,Als hij voorbijgaat, roepen de jonge vrouwtjes elkaar

---

1 Luit had eerst een bul moeten worden.

toe: ,,Gean în 'e huws, ljea!.... Pas op daste dy net forsjochste!'' [1])....

,,O, allerlei bedenksels hebben ze over hem.... Laatst hoorde ik in 't land van onzen slotboer Durk nog tegen Jetse zeggen: ,,Az dy kop op en baerch siet, scoe dat noa wol en gnappe baerch weze!'' [2])....

En die bietebou zou ik mee trouwen!.... Keno, jij moet mij helpen, want eer dat gebeurt, verdrink ik mij liever!''

Keno wist heel wel hoe hij met z'n wilde zus aan moest. Hij praatte wat kalm met haar en toen ze niet meer schreide en ook niet meer lachte, wist hij haar ertoe te brengen, dat ze nog even naar moeders kamer zou gaan en er, niet opgewonden, maar eerbiedig en smeekend met haar over zou spreken.

,,Wil jij het niet liever doen, Keno-lieve?'' vleide het benauwde zusje.

Maar Keno bracht haar een eindje den gang in en gaf haar daar een duwtje en eene laatste aansporing: ,,Kom, gauw nu maar! Zooveel te eerder is 't gebeurd!''

Met hoe langer hoe kleiner pasjes schoof Hilda voort. Voor haar moeders kamerdeur gekomen hoorde ze deze prevelend spreken en nu en dan eens een snik. Op het laatst werd het stil. Het kind opende bijna onhoorbaar de deur en zag bij het flakkerend licht van de beide kaarsen op het bidbankje haar moeder geknield met het voorhoofd tegen het Evangelium aangedrukt.

,,Moeder!'' fluisterde ze angstig.

Foelck hief het hoofd op en keek haar schril aan: ,,Wat moet je?'' hijgde ze heesch.

,,O Moeder, ik wilde je graag wat vragen, wat bidden. En nu ben ik blij dat ik je net diep in 't gebed vind. Want daar wordt een mensch goed van. Als ik bid, echt meenens, dat mij de tranen uit de oogen rollen, dan voel ik mij ook altijd beter worden.''

---

1) Ga in huis, lieve! Pas op dat je je geen ongeluk ziet!

2) Als die kop op een varken zat, zou dat heel wel een knap varken zijn.

,,Nu ja, dat is wel goed. Maar wat wou je dan?''

,,O Moeder, laat mij toch in Gods naam niet met dien akeligen Lutet trouwen!''

,,Daarvoor had je niet midden in den nacht hier behoeven te komen!.... Jij trouwt met den Heer van Dornum en daar mee uit!''

,,Maar moeder, als je hem dan zoo goed vindt als een man om mee te trouwen, waarom neem je hem dan niet liever zelf? Hij past beter bij jou, dan bij mij.... een kerel van bijna veertig jaar!''

,,Ik heb geen man meer noodig. Ik heb je vader gehad en verloren. Daarna komt niemand.... En ik ben wat: Gebiedende Vrouwe op den Oldenborch, en jij moet nog wat worden: de Vrouwe van Dornum en Nesse.''

,,Maar moeder, ik begeer heelemaal niet te trouwen. Laat mij maar stilletjes hier bij jou en bij Keno blijven!''

Het arme kind trachtte smeekende de hand van hare moeder te vatten en te streelen, maar met eene onwillige beweging richtte deze zich op en zei, kort en scherp: ,,Nu is 't laat genoeg. Ga nu maar gauw naar bed!''

Hierna klopte Swanhilde in haar wanhoop nogmaals bij Keno aan; ze ging zitten op den rand van zijn bed en vleide en smeekte net zoo lang, dat hij, half uit medelijden, half uit slaperigheid, beloofde morgen eens te zullen beproeven wat hij voor haar doen kon. ,,Ik geloof,'' zei hij tusschen twee lange geeuwen in, ,,dat het 't beste zal zijn.... dat je er een poosje tusschenuit gaat.... naar Oom Dethlef en Moeie Tjaduwy.''

Omdat Keno het vraagt, wordt het verzoek toegestaan, maar had Vrouwe Foelck kunnen vermoeden wat hiervan de gevolgen zouden worden, dan had ze zeker liever hare ongehoorzame dochter in een der kelders van den Oldenborch laten opsluiten.

Na eene maand wordt ze door Oom Dethlef teruggebracht. Als 't avondeten afgeloopen is, zegt ditmaal Hilda tegen hare moeder: ,,Ik wilde je wel even spreken.''

Foelck kijkt haar wat verwonderd en een beetje uit de hoogte aan.

Bevreesd dat haar anders de moed weer in de schoenen zakt, gaat het meisje rad in één adem door: ,,Moeder, als je zoo'n haast hebt om mij aan den man te brengen, kan dat nu gebeuren ook met mijn zin. Egbert, Tjaduwy's broer heeft mij gevraagd, of ik zijn ,,allerliefste lieve'' wilde wezen, en ik heb ja gezegd.''

,,Maar wicht, ben je nu heelemaal razend gek?.... ,,Ik heb ja gezegd!''.... Jij hebt niets te zeggen.... Een zoon van mijn Kasteleyn op Aurickborch!.... 't Is te dwaas om erover te praten!''

Het bloed vliegt het driftige kind van Foelck naar het hoofd. Erg oneerbiedig snauwt ze terug: ,, ,,Mijn Kasteleyn!'' En wat zou dat? Grootvader Dethmer was toch ook maar Kasteleyn op den Vredenborch en, zooals ik wel eens gehoord heb, weggejaagd door Grootvader Keno.''

,,Jij duivelsaas!'' Als de roofvogel, wiens naam zij draagt, vliegt Foelck hare dochter aan, slaat haar links en rechts in het gezicht, sleurt haar aan hare lange, blonde vlechten tegen den grond, schopt en trapt, roept, schreeuwt om bedienden, en als die verschrikt, over elkaar struikelend, naar binnen stormen, krijscht ze hun toe met het schuim van woede op de lippen: ,,Voort!.... In 't hondegat onder den toren!.... Op water en brood!''

HOOFDSTUK II.

PATER REMBERTUS SMEEKELING.

DAT duurde zoo al eenige dagen. Ditmaal hielp het smeeken ook van Keno niets. De getrouwde zusters kwamen over en verbonden hare beden met die van den Erfgenaam, maar 't eenigste wat ze verkregen was, dat

ze een half uurtje bij Hilda mochten wezen, op plechtigs belofte dat ze zouden beproeven haar tot andere gedachten te brengen.

Ze beloofden het en beproefden het ook eerlijk op hare manier. De oudste zei, dat trouwen, och, nogal meeviel. Als je eerst maar een kind had, dan kon het je al gauw niet zoo heel veel schelen, al was je man dan ook je eigen keuze niet. Niemand zoowat van hare kennissen was met haar eigen allerliefste lieve getrouwd, en, och, zoo heel erg ongelukkig waren ze er toch niet onder. En de tweede zus zei, dat het toch te vergeefs was je tegen moeder te verzetten; al had je ook een kop als een kei, zij was altijd nog harder, en zulke banaliteiten meer.

Hilda was toch nog niet voldoende gebroken. Ze wou wel erkennen dat ze driftig en onbeschoft was geweest, maar als ze Egbert niet kreeg, dan mochten ze haar maar liever hier onder den toren laten verhongeren.

Nog een laatste hulpmiddel werd er door Keno in 't werk gesteld. Hij reed op een namiddag weg en kwam eerst 's avonds laat terug zonder te zeggen waar hij geweest was. Drie dagen daarna, om het niet al te opvallend te doen zijn, ontving Vrouwe Foelck bezoek van Heer Rembertus, den ouden Pastoor van Hinta, dien ze in hare jonge jaren zoo goed gekend en ook geacht had. Daarop begon deze zich op bescheiden wijze te beroepen en trachtte toen met geestelijke middelen de Vrouwe tot toegevendheid en vergiffenis te bewegen.

,,Al praatjes in den wind, Heer Pastoor!'' snauwde Foelck hem af. ,,Met mijn huiselijke en familie-aangelegenheden heeft geen mensch zich te bemoeien, zoolang ik er niet om vraag.''

,,Mijne dochter, dat bescheid had ik van u niet verwacht,'' antwoordde de eerwaardige oude man op weemoedigen toon. ,,Wat een verschil bij vroeger! Heugt het u dan niet meer hoe vertrouwelijk wij vroeger te Hinta samen spraken en hoe gij toen nog wel eens naar mijn vaderlijken raad luisterdet?''

,,Ja, vroeger! Vroeger is nu niet. Alles is veranderd....

Ocko is dood, vermoord!.... God is mijn vijand geworden. En daarom ben ik nu Gods vijand en vijand van de barmhartigheid en het medelijden.''

De vrome oude priester ijsde van ontzetting over zulke godslasterlijke taal, hij sloeg een kruis en keek met angstige oogen om zich heen, alsof ergens in het vertrek de Booze rondwaarde. ,,Libera nos a malo!'' 1) prevelde hij. ,,Maar Vrouwe,'' — ,,dochter'' durfde hij nu blijkbaar niet meer te zeggen, — ,,dat is verschrikkelijk!.... Gaat gij met zulke gedachten nog ter biecht en ter communie?''

,,Vraag het aan Heer Almer, onze ,,Heyligman''! Hij zal u zeggen: De Vrouwe ontbreekt nooit bij de mis en biechten doet zij heel behoorlijk en zij neemt de kerkelijke penitentie aan en ik geef haar mijne absolutie.

,,En waarom ook niet?.... Ik ben toch geen ketter of ongeloovige! Ik doe toch behoorlijk mijn godsdienst en ik geloof, wat mij geleerd is. Probeer het maar eens, Heeroom, ik kan het ,,Symbolum'' 2) nog wel zonder haperen opzeggen: ,,Credo in Deum unum, omnipotentem, creatorem coeli atque terrae'' 3)....

,,Ja, gij hebt wel een vlugge leerling aan mij gehad!

,,Maar dat ik nu zeg dat ik Gods vijand ben, omdat God mijn vijand is.... is dat nu zoo vreeselijk?

,,Heeroom, mij heugt het ook nog als de dag van gisteren, hoe mij eene rilling over mijn lijf liep, hoe mijn bloed stilstond in mijn hart, toen ik daar in het Paleis van de Koningin van Napels dien grooten, sterken man zag staan, Hertog Werner, met zijn trotsche gezicht en die woorden op zijn wapenrok: ,,Gods vijand.''

,,Ik dacht toen dat ik niet zou kunnen leven, als ik zoo denken moest.

,,Maar alles is anders geworden. Ocko is dood, vermoord,..

---

1) Verlos ons van den Booze!
2) Geloofsbelijdenis.
3) Ik geloof in één God, den almachtigen Schepper van hemel en aarde.

en zijn moordenaar leeft.... Sedert kan niets mij meer wat schelen, dan wraak en hard werken aan wat ons beider levensdoel was: de hoogheid van thom Broeckes geslacht."

,,Ik moet u toch nog eenmaal herhalen wat ik u voor jaren ook al gewaarschuwd heb: ,,Laat een mensch zich niet vermeten op den richterstoel van de alleen rechtvaardige Voorzienigheid plaats te nemen!" En dan vraag ik u: Was dat gerechtigheid of wraakzuchtige wreedheid, dat gij daar te Aurick over de honderd mannen hebt laten ombrengen?"

De Gebiedende Vrouwe werd vuurrood van drift. Venijnig beet ze den driesten geestelijke toe: ,,Mannen?.... Roovers, brandstichters, moordenaars, vrouwenschenders waren dat! Brave gezellen van dien braven Folckmer!.... Zeg dat tegen hem, die mijn Ocko gluiperig heeft laten vermoorden en toen gluiperig gevlucht is! Op zijn hoofd het bloed van zijne manschappen!"

,,Hij bezweert van niet. Als hij het mij als priester had toevertrouwd, zou ik erover zwijgen, maar hij heeft het mij als goed vriend meer dan eens verzekerd, dat hij er de hand niet in heeft gehad.

,,Maar nog wat anders; al kijkt gij ook nog zoo woedend, ik moet het zeggen: Vrouwe, kunt gij het voor God verantwoorden, kunt gij het als moeder over uw hart verkrijgen, dat die frissche, vroolijke Swanhilde de vrouw moet worden van...."

,,Hoor eens Pater, ik ben wel erg lankmoedig en zachtzinnig, dat ik u al deze dingen maar laat zeggen.... Heer Hajo van Westerwolde, de lieve schoonzoon van uw braven vriend, den Proost van Emden, zou u in zoo'n geval levend laten villen en tot een aas voor de visschen in de slotgracht gooien. Beproef het daar maar eens! Die hebben het nog harder noodig dan ik.

,,En nu moet ge maar gaan, Pastoor, want mijn geduld is niet eindeloos!"

HOOFDSTUK III.

SWANHILDES HUWELIJK.

ALLES was dus ten slotte vruchteloos geweest. Op de overreding van Keno en de practische, wat laag-bij-den-grondsche pleidooien van de zusters gaf Hilda, na ettelijke weken van stijfzinnig verzet, — eenige dagen had ze zelfs heelemaal niet gegeten, gooide ze den knecht, als hij eene nieuwe portie dagelijksch brood bracht, die van den vorigen dag naar de ooren, — toe, dat ze dan over drie maanden maar met Lutet trouwen zou. Die toezegging had ze echter alleen aan Moeye Tjaduwy gegeven en alleen op voorwaarde dat deze — ,,aan niemand nooit weer vertellen!'' — eene boodschap zou overbrengen aan haar broer Egbert.

Ze trouwden en zonder spektakel. Maar uit de kerk terugkomende snauwt de jonggehuwde haren echtvriend toe: ,,Je zult er plezier van beleven, hoor!''

De verliefde jongelieden deden allebei alsof het eene heele verrassing was, toen een maand of wat later Heer Lutet met zijne vrouw een bezoek bracht bij Oom Edzerdt en Moeie Doedt, ook Egbert daar toevallig was. Ze kregen niet eens een kleur en deden erg gewoon tegen elkaar als goede kennissen.

Heer Cyrckxena vertelde dat Egbert sinds een paar weken zijn Slotbewaarder was op Borch Pilsum, zoowat halverwege tusschen Greetsyhl en Nesse gelegen. Hij was wel zoo dat hij geen erg had in zulke heimelijkheden, maar Doedt-Moeye knikte Swanhilde eens apart vriendelijk glimlachend toe.

Dat waren zoo de ondergrondsche stroomingen, die uit het gevangenhok onder den toren van den Oldenborch over Straakholt naar Aurick en vandaar naar Greetsyhl geloopen hadden. De zwager en zuster waren het lang niet altijd met Foelck en hare beschikkingen eens, vooral niet sedert door Ocko's dood de eigenlijke band verdwenen was, maar ze wilden toch liever geen bepaald ongenoegen met haar hebben.

Van 't eene bezoek kwam het andere en Egbert gedroeg

zich uiterst betamelijk en terughoudend. Totdat de winter kwam met sneeuw en vorst en prachtige, effen witte wegen en dijken. Er werd zwaar geard in Emsigerland en Norderland en Broeckmerland. Alle veete en vijandschap zweeg stil, er was geen andere naijver dan om met het mooiste „rieuw" [1]) voor den dag te komen, geen andere strijd dan wiens dravers het 't beste deden. Tallooze „bellesleden" met trotsch brieschende en fier met hun „belgerei" rinkelende en hunne hoofdpluimen schuddende paarden snelden elkander voorbij en achterna op de breede dijken tusschen Emden, Grymersum en Norden.

Egbert had Swanhilde gevraagd, om met hem een toertje te maken. Lutet werd gekweld door het voeteuvel, en als hij het haar verboden had, had ze 't toch gedaan, zooveel wist hij nu al wel. En met een sliert van wel een vijfentwintig, dertig arren, allen naar Norden en terug, was er ook geen kwaad bij, oordeelde hij.

Neen, heengaande was er ook geen kwaad bij, maar teruggaande. 't Wordt altijd wat later, dan men denkt, en Egbert had zoo weten te manoeuvreeren, — één moet toch de laatste zijn, — dat hij dat werd. Onder weg werd de afstand tusschen de anderen en hen ongemerkt grooter en halverwege hadden ze het ongeluk tegen een steenen paaltje in een bocht op te tornen. De slede kantelde, Hilda viel eruit. Egbert gleed ook van 't kleine zitje af, en daar zaten ze allebei in de sneeuw zich een ongeluk te lachen. De paarden holden met de slede — al heel spoedig: wat een slede geweest was, — als razenden voort en kwamen pas bij de brug van Grymersum tot staan. Het paartje kwam midden in den nacht te voet thuis, en waar ze een paar uur gerust hadden en warmen kruidenwijn gedronken, dat vertelden ze wel, maar alles wat ze meer gedaan hadden vertelden ze niet.

Van dien tijd af begon Swanhilde er weer veel beter uit te zien en haast als vroeger opgeruimd en vroolijk weer te worden.

1) Eig. gereedschap. Hier misschien het best met „spulletje" te vertalen.

Moeder Foelck, die van oordeel was, dat men toch niet altijd kwaad moest blijven, bizonderlijk niet op z'n eigen vleesch en bloed, bracht ook aan dit jonge paar van tijd tot tijd een bezoek. Swanhilde daarentegen was nog niet weer in het ouderhuis geweest. Bij eene van die gelegenheden maakte moeder de opmerking, dat ze met genoegen zag, dat de verhouding tusschen haar en haar man van lieverlede al aardig beter geworden was. ,,Och ja,'' zei ze vriendelijk, ,,het verstand komt bij vrouwen meestal eerst in 't trouwen. Eén kindje heb je al, en wat een lieve jongen, niet? Luut is niet mooi, maar och, dat is voor een man niet zoo erg; hoe gauw raak je daaraan gewend. En die eerste liefden, daar geef ik niet zoo heel veel voor. Ik heb het indertijd wel gedacht, al heb ik het nooit gezeid: ,,Luid gekreten, gauw vergeten.'' Die niets zeggen, die gaat het 't diepst.''

Swanhilde had zich eraan gewend tegen hare moeder nooit meer te spreken, niet meer dan: ,,Ja'' en ,,Neen'' en ,,Och!'' en ,,Zoo!'' Ook nu zei ze niets, glimlachte alleen maar op eene raadselachtige wijze.

Natuurlijk liep op een goeden dag ook deze wagen vast. Hilda had inmiddels haar tweede kind gekregen en evenals de eerste jongen, Hero, een beeld was, was ook de tweede, Maurits, een prachtstuk. Van Lutets leelijkheid was er absoluut niets aan te bespeuren, en hoe meer ze opgroeiden, hoe duidelijker ze de beeldtenis van den werkelijken vader te voorschijn droegen.

Toen de musschen op de daken ervan kwetterden, merkte Lutet het ook.

Wat moet een man als hij in die omstandigheden doen? Hij gaat naar den Oldenborch en klaagt zijn nood aan zijne schoonmoeder.

Ze bespot hem en vraagt: ,,Heb je dan geen goede hondenzweep, zoo'n stevige, taaie bullepees?''

Zij hoont hem: ,,Mijn pummels hier ,,în 't loug'' weten beter hoe ze in zoo'n geval te handelen hebben, dan jij. Heb je niet gehoord dat Freek Kuper Arjen Hanskrobber zijn wijf

afgetroggeld had en dat die slet 's nachts de deur uitsloop om bij haar vrijer te slapen? Toen hebben de jonge kerels daar de deur ingetrapt en ze hebben het zoeteliefspaar spiernaakt den weg opgejaagd, hen met teer besmeerd en daaroverheen kippeveeren en turfmolm gestrooid. Zoo uitgedoscht hebben ze hen het heele ,,loug'' doorgejaagd bij fakkellicht en ketelmuziek en op het laatst hebben ze hen in de smerigste ,,jarredobbe'' [1]) gedompeld. Die zullen vast nooit meer zulke grapjes uithalen.''

,,Maar ik kan toch mijne vrouw niet spiernaakt den dijk opjagen!''

,,Neen, bij God! dat zou ik je waarachtig ook niet raden.''

,,Maar wat moet ik dan toch doen?''

,,Kerel, moet eene vrouw dat een man voorkauwen? Wie het weet, behoeft het niet te doen, en wie het van een ander leeren moet, durft het niet te doen. Wat jij met je vrouw doet, daar blijf ik buiten. Smoor haar, of sla haar de hersens in, als ze eene ,,pute'' is. Maar denk er ook om dat het eene dochter is van Heer Ocko en eene zuster van Joncker Keno thom Broecke.''

Ongetroost en radeloos keert de sukkel naar zijn huis terug. Hij drinkt zich moed in met een kan oude Borgoenjer en is voornemens zijne vrouw eens duchtig onder handen te nemen. Hij betreedt hunne slaapkamer, maar vindt daar geene vrouw, geen wieg, geen kinderbed, waarin de kleine Hero gewoon is te slapen. De kamermaagd is allang naar bed, dus voor van avond is er niet veel anders te doen, dan zelf ook maar ter ruste te gaan.

's Anderen daags komt Vrouwe Swanhilde met hare kinderen ook niet voor den dag en Heer Lutet verneemt van de bedienden, dat zij naar den tegenovergestelden vleugel van den Borch is verhuisd en zich daar door hare kamenier en de kindermeid laat bedienen, halen en brengen wat zij noodig heeft.

---

1) Gierput.

Dat duurt zoo enkele dagen en Lutet, met wien het gaat als met alle goedige sukkels: als ze eenmaal echt kwaad worden, is er ook geen houden of beteugelen aan, Lutet schroeft zichzelven op tot razende woede. De bedienden weten het nu toch hoe het er met hen voorstaat, hij merkt hunne knipooogjes en glimlachjes wel.

Met een groote bijl gaat hij in den nacht daarheen, bonst op de deur en eischt binnengelaten te worden. Geen antwoord wordt hem gegeven. Hij roept: ,,Hil!.... Hilde!.... Swan! .... Vrouw!.... Ik wil erin!.... Doe open!.... Laat mij binnen!.... dit alles versterkt en aangedrongen door trappen tegen de deur en bonsen met de bijl.

Zij kon moeilijk zich houden alsof ze er niet meer was, want de beide kindertjes begonnen vervaarlijk te schreien.

,,Jawel, ik ben hier wel, maar ik heb niks meer met je te praten en ik doe ook niet open voor geweld.

,,Vrouw, doe mij open! Ik wil met je spreken. Ik ben bij je moeder geweest.''

,,Als je je behoorlijk gedraagt,'' en meteen schoof ze de beide zware grendels van de dikke eikenhouten deur terug,

Het onderhoud dat hierop volgde, nam al spoedig, dank zij de tergend sarcastische manier van spreken van de overspelige vrouw, eene stormachtige wending. Lutet werd door hare onverholen minachting razend, schuimbekkend van woede. Zij zag blijkbaar zelve geen uitkomst meer en het was haar een duivelachtig genoegen om voor de jaren van huwelijksslavernij, waarin zij zijne echtelijke rechten had moeten ondergaan, hem te honen en te sarren. Met waanzin in den blik flitste ze hem hare vergiftigde pijlen toe: ,,Die heerlijke jongens zijn toch niet van jou! Die zijn van mij,.... van mij!.... Ik dacht altijd aan mijn lieveling, mijn allerliefstelieve!''

,,Dan zullen die het eerst eraan, en dan jij, jij slet, jij ,,pute''!

Met eene rappe beweging ontrukte Swanhilde hem de bijl en sprong naar de wieg, maar eer zij uithalen kon, had hij

haar met zijne twee groote knuisten bij den hals gegrepen en drukte en kneep, totdat zij, blauw over 't geheele gelaat en met uitpuilende oogen, nederzonk.

,,Je moeder heeft het zelve gezegd: ,,Sla haar de hersens in, smoor haar!'' huilde de man en vloog, als door de Furiën achtervolgd, het huis uit en den weg op. Hij holde den ganschen nacht door en bereikte den volgenden morgen, uitgeput en amechtig het steenhuis van zijn ouden vader, den Vrijheer van Dornum.

Zijn verhaal, onder krampachtig snikken uitgebracht, verwekte hier groote verslagenheid en angstige bezorgdheid. Want ieder kende de Gebiedende Vrouwe van Oldenborch, die alreede in verren omtrek den naam van ,,Quaede Foelck'' begon te krijgen, en ieder vreesde wat hierop volgen zou. ,,En ze heeft het toch zelve gezegd!'' was het eentonige refrein, waarop Lutet maar telkens terugviel.

Die gevolgen lieten dan ook niet zoo heel lang op zich wachten. Foelck zelf verscheen met een troep gewapenden voor den Borch te Nesse, die natuurlijk niet eens verdedigd werd, want daar waren niet anders dan eenige vreedzame huisdienaren. Het lijk van hare dochter en de beide kindertjes liet ze naar den Oldenborch brengen en toog toen verder naar Dornum, waar ze het huis opeischte en ook zonder slag of stoot verkreeg. Op het voorplein werd parate executie gehouden; de trillende Lutet en de van ouderdom bevende Hero — deze laatste was in ieder geval volkomen onschuldig, — werden gebonden en, zooals de Chronist, Heer Eggerick Beninga er met de uiterste nauwkeurigheid bij vermeldt, ,,se leet de Vader op een bruyn Leidisch laken, und synen Sohn up een groen Leidisch laken dat hoevet of houwen, nahm den beyden dat Lyff, nicht ansehende, dat ze tho den Unglucke sulvest geraden hadde.''

De Heerlyckheydt Dornum c. a. bleef onder de macht van thom Broecke.

HOOFDSTUK IV

DE BASTAARD VERDRONGEN.

KENO had het er niet genoeglijker om gekregen, toen ook zijne tweelingzuster, zijne lievelingszuster getrouwd was. Den mooien tijd van 't jaar, dan ging het nog, dan leverde de natuur ook daar voldoende vreugden en vermaken op, vooral voor iemand die van der jeugd af aan in haar midden was opgegroeid. Maar de winter was zoo lang en eentonig. Vrienden en genooten van zijn eigen stand had hij in de nabijheid niet, Jonkers waren er in geheel Broeckmerland haast niet, en om ze verderaf te zoeken was om redenen van veiligheid lang niet altijd raadzaam. Steeds met een gewapend geleide eropuit te trekken kon ook niet behagelijk geacht worden, en dus werden de lange winteravonden maar zoo'n beetje doorgezeurd.

Gelukkig dat ten minste Heer Ulricus nog een interessant man was. 't Gebeurde wel, 't is waar, dat hij zoo'n heelen avond haast niet opkeek van zijne aanteekeningen niet anders dan wat gemompelde opmerkingen, meer voor zichzelf, dan voor het huisgezin, deed hooren, maar het kwam ook voor, dat hij uit zijn schat van wetenswaardigheden op onderhoudende wijze aan 't gezelschap mededeelde.

Toen, na de voltooiing van het nieuwe Kasteel, de oude Borch werd ontruimd, en al wat eenigermate waard was daar eene plaats in te nemen, daarheen werd overgebracht, waren ook de kelders aan de beurt gekomen en waren er zware, eikenhouten, met ijzeren banden versterkte kisten voor den dag gehaald, waar misschien in geen eeuw iemand naar omgekeken had.

Dit was eene vondst geweest voor den geestelijke, die wel altijd eenigen historischen zin, aanleg voor genealogische onderzoekingen gehad had, maar bij gebrek aan materiaal niet veel verder had kunnen komen. Nu kon hij aan zijn lust botvieren, en vooral toen Heer Ocko hem al heel spoedig

tot zijnen ,,Raedt up 't Huys Oldenborch'' had benoemd en in zijne plaats een jongen priester, Heer Almer, tot Burchtkapelaan en ,,met instemming van de Karspelluyden'' ook tot ,,Parochiepaap'' had aangesteld.

Van allerlei vond hij en ontdekte hij en vooral vond hij belangwekkend uit die verschrompelde en gevlekte acten de verwantschap en afkomst der Edelingen uit te peuteren. Somwijlen was hij zoo verheugd over het vinden van een draad in wat hem aanvankelijk een doolhof leek, dat hij niet kon nalaten Vrouwe Foelck en den Joncker mede deelgenoot ervan te maken.

,,Vindt gij dat ook niet treffend,'' zoo kwam hij op een zekeren avond voor den dag, ,,dat de Geslachten hier in Oost-Friesland haast altemaal van Norden herkomstig zijn?''

Foelck en Keno keken hem aan, alsof ze zeggen wilden: ,,Wat is daar nu voor interessants aan; wat kan ons dat nu schelen?''

,,Ik bedoel dit'', ging hij voort, ,,dat vele geslachten, die nu uit elkaar geraakt zijn en zelfs in erfelijke veete tegenover elkaar staan, een paar eeuwen terug nog broeders en zonen van 't zelfde huis waren. Dit is mij gebleken, dat al die Allena's en Abdena's en Addena's en Albranda's en Albada's, ook het thom Broecke geslacht, afkomen van een-en-denzelfden stamvader, die Adel moet geheeten hebben.— Ocko is Odelco of Adelco. —

,,In die andere namen is het nog voldoende duidelijk zichtbaar: Abd is Albad, nog zuiverder: Adelbald. En Almer en Alger, ze komen allen van dienzelfden stamvader Adel. Langs de voornamen kan men veel juister de verwantschap nasporen hier in ons Friesland, dan door de geslachtsnamen. Want daar springen we hier maar wat raar mee om.

,,Ayoldt behoort er ook bij; die komt in die oude perkamenten ook nu en dan voor als Adelwald.''

,,Dus, dan zouden de Oosterhuysers en de Emders met al hunne Ayoldten, die Allena's en Abdena's met ons van de-

zelfde afstamming zijn? — Nu, daar ben ik niets grootsch op,'' merkt Keno knorrig op.

,,'t Is toch zeer waarschijnlijk, mijn jongen, al durf ik nog niet zeggen van heelemaal zeker. Die Adalingen, zonen van Adel, zijn eene eeuw of een paar eeuwen eerder uitgezwermd en hebben zich in Emsigerland op de beste plekken vastgezet en hebben aan de Eems een huis gebouwd, waaromheen na verloop van tijd een buurt, een gehucht, een dorp, een stadje gegroeid is. Evenzoo hebben de Beningamans gedaan, die zich vestigden in dien hoek, waar nu Grymersum ligt, en de Cyrckxena's aan de Greete.

,,Denk er maar eens om: daar vind je ook voortdurend en telkens weer terugkomend in dezelfde regelmatige afwisseling dezelfde voornamen, en heel andere als bij het Adelsnakroost. — Ook wel andere, zeker! Die komen van de vrouwelijke lijn, maar dezelfde oude stamnamen komen honderden van jaren regelmatig terug.

,,Idzingha is weer een andere stam, waar je om den anderen een oudste zoon Everaerdt en dan weer een oudste zoon Luerdt hebt. Luerdt Kenesna of Everaerdt Cyrckxena, dat klinkt niet, dat ligt niet in 't gehoor.''

,,Het kan wel waar wezen, Heer Ulricus, maar wat is dat nu nog anders dan eene belangwekkende mededeeling, ten minste voor wie in zulke dingen belangstellen?'' vraagt nu de Vrouwe en op een toon, alsof ze te kennen wil geven, dat zijzelve er niet zoo heel veel belang in stelt. ,,Dat is nu nog wel eens aardig voor zoo'n ouden Pater, die anders ook al niet zoo heel veel genoegen heeft,'' denkt ze waarschijnlijk bij zichzelve.

Heelemaal niet op zijn teentje getrapt of in zijn wiek geschoten, maar wel met een tikje goedmoedige ironie repliceert deze: ,,'t Is toch nog wel iets meer dan eene onschuldige liefhebberij voor groote kinderen. Er is soms ook nog wel eens wat nut of voordeel aan verbonden.... voor anderen. Als ik u dat uitleggen zal, moet ik nog een eindje verder den geleerde spelen.

,,Kijk eens, bij Heer Keno zaliger was, wellicht meer als familie-overlevering, dan als vaste zekerheid, het besef aanwezig dat zijn geslacht op eene of andere wijze samenhing met het Gravenhuis der Ravensbergers. Die hebben hier in deze streken van wege den Keizer het hooge gezag gevoerd. En zelfs zweefde als eene flauwe schemering voor zijne herinnering, van hooren-zeggen natuurlijk, dat in eeuwen daar tevoren een geslacht Tzerclaes hier te lande, te Norden en omgeving, had geheerscht. Hij wist erbij te vertellen dat Koning Karel de Groote dien eersten Heer van Tzerclaes, uit Vlaanderenland afkomstig, al dit land te besturen had gegeven als Marckgraaf. Die Heeren van Tzerclaes nu hadden wel dochters uitgehuwelijkt aan zonen uit het Geslacht, dat nu thom Broecke heet, en omgekeerd ook waren er wel Jonckers Tzerclaes met dochters thom Broecke, zal ik nu maar zeggen, getrouwd geweest.

,,Die Ravenbergers en die Tzerclaes zijn in de verwarring van de vroegere tijden verdwenen, uitgestorven, hoe dan ook. De Geslachten, de Adalingen bleven. Keizers hebben soms gedurende hunne geheele regeering zich niet om dit afgelegen Friesland bekommerd. De Geslachten, de Adalingen, de Vrijheeren regeerden zichzelven en zooveel land en luyden als zij met den gewapenden arm konden bedwingen.

,,Als ik nu eens vond, — ik ben er nog lang niet; daar liggen nog stapels en rollen van vaak haast onleesbaar gekriebel, in 't Latijn en in het Duitsch en in het Friesch en wat nog erger is: in die drie talen door elkaar, die moet ik misschien altemaal nog doorwroeten en doorsnuffelen, — als ik nu eens vond, dat het geslacht dat nu thom Broecke heet, naar zijn eersten stamvader Adelen of Adelna heeten moest, en het hoofd is van al de Adalingen in dit Friesland Overeems en door herhaalde wederzijdsche echtverbintenissen ter nauwste vermaagdschapt, verbonden en saamgeweven is met die oude Ravensbergers, zou dat onder bepaalde omstandigheden niet gansch wat te beteekenen hebben bij het Rijks-

kamergerecht te Spiers? Vooral als men genegen en in staat is om op dergelijke aanspraken ter goeder plaatse een behoorlijk gouden gewicht te leggen?''

,,Rijk-God! Pater, wellieve Heer Ulricus! dat had ik er nooit in gezien! Geleerdheid is toch maar alles! Neen, ga dan, wat ik u bidden mag, door met uwe onderzoekingen! Die eikenhouten oude kisten bevatten, wisse-God! nog veel kostbaarder schatten, dan die groote ijzeren kist van vader Keno! Goud gaat op. Maar dit is een middel om goud te maken! God zegene u bij dit werk, beste Heer Ulricus, en doe u de ontbrekende schakels spoedig vinden! o Wat zou dat prachtig wezen!......

,,Maar, Keno, mijn beste jongen, laat er in Gods naam nooit wat van merken aan de buitenwereld!

Vrouwe Foelck wond zich op bij het vooruitzicht op de gravenkroon; ze werd er vuurrood van in 't gezicht.

,,Want als die schoften van Allena's en Abdena's hooren dat ze eigenlijk van hetzelfde bloed zijn als wij'' — ,,als wij'', zei ze — ,,dan zijn ze in staat om daar zelf een beroep op te doen, als ze een kansje schoon zien, en visschen wij wellicht achter het net.''

Meestal was bij deze avondgesprekken Joncker Widzeldt niet tegenwoordig. De Vrouwe had na den dood van haren Gemaal rondom order gegeven, dat hij met dien titel zou worden aangesproken en in evenredigheid daarmede was hem dan ook uitgebreider macht toegekend. Sedert het huwelijk van Dethlef en Tjaduwy had hij al de taak gekregen Keno en de andere jonkertjes in den wapenhandel op te leiden; voor de meest uiteenloopende dingen kwam het personeel zijne aanwijzingen halen. Hij was van de Vrouwe zoo langzamerhand geworden wat hij vroeger van den Heer was: het factotum, de intendant, die alles voor elkaar moest brengen, die overal raad op weten moest, maar op wien dan ook alles werd afgewreven wat verkeerd ging, of wat soms het licht niet zien mocht. Omdat hij dan van al die veelvuldige bemoeienissen 's avonds, als het eten bestuurd was, zijn hoofd

haast niet overeind kon houden, was hij bijna nooit bij die wat hij noemde ,,geleerde gesprekken.''

Zoodoende ontging het hem dan ook, dat zich eene verandering in Keno bezig was te voltrekken, en hij bemerkte dat eerst, toen de uitingen daarvan hem hinderlijk, zelfs pijnlijk aandeden.

Daar was een tijd geweest dat de jongen aan zijn arm hing, als ze in bosch en veld zwierven, dat hij tegenover zijn kornuiten zat op te snijden over Widzeldt, die dit kon en dat kon en alles kon en alles beter kon dan ieder ander. Dat die periode voorbij moest gaan, begreep hij, zoo jong en weinig geestelijk ontwikkeld hij ook was, zelf best, maar daarom behoefde de knaap niet, zooals nu in den laatsten tijd zoo voor en na eens gebeurde, te probeeren hem in het ootje te nemen, en nog wel in tegenwoordigheid van anderen; behoefde hij niet, en nog wel op het burchtplein ten aanhooren van pages en bedienden, hem een onbeschaamd bescheid te geven, als hij den knaap bij de oefeningen corrigeerde.

Onpleizierig was het, maar gebeuren moest het toch; hij zou er maar eens met Foelck over spreken.

Zij had nooit gewild dat hij haar, toen zij pas met Ocko getrouwd was, ,,moeder'' zou noemen; niet eens den naam van ,,moike'' — in Friesland de gewone aanspraak voor stiefmoeder, zooals zij toch in werkelijkheid was — mocht hij gebruiken. ,,Vrouwe'' moest hij zeggen, als iedere vreemde en zooals al de andere bedienden. Na zijn vaders droeven en vroegen dood, waardoor hij feitelijk zonder eenigen steun of recht heelemaal los in de maatschappij kwam te staan, was hierin verandering te zijnen gunste gekomen. Hij was toen twintig jaar en weerde zich naar alle kanten als een ervaren man. Foelck was toen zevenendertig. In hare behoefte aan ten minste een persoon om haar toe, die ook met nauwe en innige banden aan haren man was verknocht geweest, in hare behoefte aan een vertrouwbaar en eenigszins deskundig man, op wien zij zich, als zijnde ,,eigen volk'' verlaten kon, had zij hem toegestaan haar bij haren naam

te noemen en gingen zij als na-verwanten met elkander om.

,,Hoor eens, Foelck, zoo gaat het niet langer! Daar moet hier verandering komen. De jongen moet er uit, of ik!''

De Vrouwe zag hem met trotsche verwondering aan. Het haar toch al bevreemd, al had ze er niets van gezegd, dat hij den geheelen avond bij hunne ,,geleerde gesprekken'' was geweest, zonder blijk te geven van zich te vervelen. ,,Wat heb je, jongen? Heb je wat te veel wijn gedronken?'' geeft zij goedmoedig ten antwoord.

Daar was wel iets van waar en dus kreeg hij een kleur als een boei. ,,Dat komt er niet op aan. Daar gaat het niet om. Wat ik zeg is waar.... Keno moet eens voor een jaar of wat de wereld in, onder andere Heeren. Stuur hem eens voor een poos naar den Bisschop, of naar den Graaf, dan blijft hij toch genoeg in de buurt.''

,,Waarom?.... En waarom bemoei jij je daarmee? Als dat noodig is, zal ik dat toch nog wel kunnen beschikken.''

,,Hij moet gehoorzamen leeren, om later heerschen te kunnen.''

,,Hij moet heerschen leeren, om later heerschen te kunnen,'' denkt Foelck bij zichzelve. Maar dat zei ze niet, ze zei alleen: ,,Wat heb je nu zoo ineens tegen den jongen, terwijl je vroeger zooveel van hem hieldt?''

,,Ja, dat is zoo'', valt Widzeldt hierop gretig in en zijn stem heeft een warmen hartelijken klank, als hij verder spreekt: ,,Ja ,,Wisse-God!'' ik heb allemeugend veel van den jongen gehouden en toen hield hij ook van mij. Toen was het Widzeldt voor en Widzeldt na. Wat is er dat we niet zamen gedaan hebben! Wat ik weet en kan dat heb ik hem geleerd, en met liefde, dat weet jij ook zelve best, Foelck!.... Waar Widzeldt was, daar was Keno ook!....

,,Maar dat is nu in den laatsten tijd bij den dag anders geworden. Of de Duivel der hoovaardy hem bevangen heeft, maar hij houdt er nu, in de laatste dagen, eene manier op na om je aan te kijken en te bejegenen, zooals ik het nog

geen ,,kouwart'' [1]) doe. Als hij al een Graaf of een Hertog was, kon hij niet hoogmoediger doen. Dat heb ik tegen hem.

,,Maar dat zou nog niet voldoende wezen, dat weet ik ook wel, om hem weg te sturen. Jij zult zeggen: dat zijn van die jongenskuren, dat gaat vanzelf wel over als de verstandskiezen doorkomen. Maar hij is onbeschoft tegen mij geweest, hij heeft mij beleedigd een paar keer.... Neen, dat wil niet eens zeggen!.... Het bloed vliegt me nog naar het hoofd, als ik er weer aan denk!.... Dat verdraag ik niet! Als 't nog een keer gebeurt, sla ik hem tegen den grond, ook waar de andere Jonckers bij zijn!

,,Hij weet alles beter; hij stookt de knapen op, hij snoeft op zijne overoude afkomst; hij mompelt achter zijne hand woorden om mij verachtelijk te maken, en al gebeurt het niet regelrecht en openlijk in mijn gezicht, ter sluiks zooveel te meer.

,,Gij hebt mij nooit — om zijnentwil heb ik het je een paar keer gevraagd, — bepaalde rechten over hem willen geven, maar van dat Heer Ocko weg is, ben ik toch zooveel als een vader over hem geweest. Alles wat hij kan en kent, heeft hij van mij.''

,,Maar wat hij is, is hij door zijn vader en door mij,'' Dat fluistert Foelck inwendig. Luide zegt zij: ,,Ja, de knaap begint langzamerhand te voelen dat hij van hoogen Huyze de zoon en erfgenaam is.'' — ,,En jij bent wel een zoon, maar niet de erfgenaam,'' denkt zij er stilletjes bij in haar hart. Wat ze van Bijbelsche geschiedenis gehoord heeft of uit een of ander sermoen onthouden, komt haar hierbij voor den geest: ,,Zal de zoon der dienstmaagd erven met den zoon der vrije?''

Op die wijze, prikkelend en tergend, gaat het gesprek nog een tijdje voort, waarbij Foelck gemakkelijk de overhand behoudt, omdat zij bedaard spottend blijft, en Widzeldt, die al begon met eene dosis opgekropte drift, zich hoe langer

---

1) Koewachter, koehoeder, koejongen.

hoe meer opwindt. Eindelijk kan hij het niet meer verdragen, hij springt op en schreeuwt: ,,Dat ik nu van avond, na een omgang van twintig jaar, je pas leer kennen!.... Die dwaze trots heeft de jongen van jou en van niemand anders! Heer Ocko, mijn vader, ... nu wil ik hem mijn vader noemen! .... was hooghartig, als 't noodig was, maar overigens ,,slecht en gemeen met iedereen'' [1]) .... Die melkmuil spreekt met jou gedachten, handelt naar jou gezindheden!''

,,Dwaze trots'' moog jij dat noemen, een ander zal zeggen: gepast gevoel van eigenwaarde. Thom Broecke kan en wil zich niet met de tweede plaats vergenoegen, nergens en op zijn vaders en voorvaders ,,gerechtigheid'' het allerminst.''

,,Mijn vader was een Edeling, al zou hij ook moedernaakt over den dijk wandelen met een hooisprietje in den mond. Deze jongen met al z'n zilver en goud aan z'n kleedy en z'n wapenrusting, met z'n flonkersteenen aan z'n baret en z'n pluimen en z'n vederbossen is precies zoo'n Teelboerenzoon op z'n Zondags, net zoo'n faisantenhaan!.... Laat hem eens wat doen, eer hij z'n neus zoo in den wind steekt.''

Foelck was toch wel een weinig bleek om de neushoeken geworden, maar ze bedwong zich om niet de minste te worden, om hem geen voldoening te gunnen. ,,Widzeldt, al schimp en scheld je nu nog zoo, al braak je nu nog zulk raar goed uit, daar kun je ons niet mee bevuilen, daar staan wij nu eenmaal te hoog voor......

,,Het moest er toch eenmaal toe komen, ik heb het al lang zien hangen.

,,Bevalt het je onder den jongen Heerschap niet, dan is 't maar wat goed, dat we niet aan elkaar vastzitten, dat we niet, zooals je wel eens met halve woorden hebt te kennen gegeven, getrouwd zijn....

,,Wil je hier blijven, goed! Ik stuur je niet weg...... Maar dan op condities......''

---

1) Eenvoudig en gemeenzaam.

,,Condities!.... Condities!.... Vaar ter helle met je condities, jij met je jong!.... Om de meisjes, die zoo rijk en gelukkig getrouwd zijn, doet het mij leed, dat ik die misschien nooit weer zie, maar ik heb hier den laatsten beker wijn gedronken!'' Hij slingert den zilveren pokaal, die nog altijd voor hem staat, tegen den grond en trapt hem plat, om niet van woede te barsten.

HOOFDSTUK V

VIJANDEN-BONDGENOOTEN.

HEER Folckmer Allena was eens voor een tijdje op zijn Stam-Borch te Oosterhuysen. Na een verblijf van verscheidene jaren in de Ommelanden van Groningen nu eens, en in ,,de Stad'', waar hij ook eene woning bezat, dan eens, had hij het nu gewaagd terug te komen. Hij hoopte dat, als hij zich hier wat rustig hield, den vreedzamen landheer speelde, men hem ook met rust zou laten. Oud zeer zou nu misschien langzamerhand geheeld wezen.

Laat in den avond — het gezin, de heer des huizes, zijne vrouw Adda en twee nog ongetrouwde zonen, zat in vreedzamen kout over oud en nieuw bij elkaar, — kwam eene dienstmaagd binnen en reikte den Heerschap een briefje over.

,,Wie brengt het?'' vroeg hij.

,,Die jongen van Atze uit ,,het Bruine Paard.''

,,Is hij alleen?''

,,Ja, Heerschap.''

,,En wacht hij buiten?''

De meid kreeg een kleur, want nu drong het ineens tot haar door, dat hare natuurlijke goedhartigheid in botsing was gekomen met de overgroote omzichtigheid van de Heerschap. Ze stamelde: ,,Ik heb hem even in de keuken gelaten. 't Is zoo'n weer en 't kind was zoo nat.''

,,Hoe vaak moet ik jelui, ezelsveulens! zeggen, dat ik bij nacht geen vreemd volk in huis hebben wil! Wie weet laat hij een paar rabauwen binnen, die het om een aanslag te doen is. Marsch, stuur dien jongen weg en grendel de poort!''

Toen eerst ging hij ertoe over het briefje te lezen, dat op een stuk grof papier met groote, lompe letters geschreven was. Zijne vrouw en zonen volgden hem aandachtig en keken elkander met bezorgdheid aan.

,,Toch geen zwarigheid, man?'' vraagt Vrouwe Adda, eene vrouw met weemoedige oogen en wie men kan aanzien dat ze in haar leven meer leed dan vreugde ondervonden heeft, en dat ze altijd vol van bezorgdheid is.

,,Ik weet niet wat ik er van denken moet.... Neen, zwarigheid nu niet direct, hoewel.... wat van thom Broecke's komt vertrouw ik nooit erg goed.''

,,Van thom Broecke's!'' is de verbaasde uitroep van alle drie.

,,Ja, van Widzeldt ten minste. Dat is toch ook een halve thom Broecke.''

,,En wat schrijft hij?''

,,Dat hij graag een vreedzaam onderhoud met mij wil hebben. Hij is hier alleen in het waardshuis. Wat kan die nu bij avond hier te maken hebben en dan nog wel alleen.'' — Imel, schrijf jij maar gauw een lettertje terug, dat het goed is. Jij bent nogal vlug met de pen. Dan kan Hessel het brengen en met hem terugkomen.''

,,Vader, dan ga ik liever met Haro-broer zelf hem halen,'' zegt Imel, die toch blijkbaar niet zoo vlug met de pen is, of hij baggerde toch altijd nog maar liever een kwartier in donker langs een smerigen kleidijk.

,,Ook goed! Maar neem dan ook een paar knechten mee. Gesp je zwaard om en laat de knechten hunne kolven meenemen. Je kunt nooit weten. Daar zijn van den Oldenborch al zoovele aanslagen tegen mij geprobeerd, dat ik word wantrouwig zelfs tegen eene dooie kat. Je kunt nooit weten. Eerst eens kijken of hij werkelijk alleen is. Is 't in orde, breng

hem dan maar hier. Laat dan de knechten een kwartiertje later komen. Hij behoeft niet te weten, dat we hem niet heelemaal vertrouwen.''

Ze keken elkaar eerst wel wat vreemd aan, die mannen, die nooit anders dan vijandelijk tegenover elkaar gestaan hadden, en waarvan de een wist, dat hij verdacht werd den vader van den ander door sluipmoord om het leven te hebben laten brengen. Toen echter het eerste ijs gebroken was, schoten ze beter met elkaar op. Widzeldt deelde mee dat hij als kwade vrienden van Foelck was vertrokken, en hij nu niet wist waarheen zich te begeven.

,,Of het voor mijzelf wel erg veilig is, iemand die bij Foelck, dat kwaadaardig gedierte, in ongenade gevallen is, onderdak te verleenen,'' sprak Heer Folckmer aarzelend. ,,Hoe minder ik mij roer, hoe beter het, geloof ik, voor ons is. Er komen wellicht wel eens weer andere tijden. Maar voor 't oogenblik braadt mijn haring in 't Groningerland ook al niet. Ik weet niet of je het weet, maar de stemming is daar gansch wat omgeslagen door den aanval van Hertog Albrecht op Friesland-Westerlauwers. Nu trekken ze daar, Schier en Vet, aan hetzelfde touwtje, om den Beyersman uit het land te houden en begeeren niet tegelijk ook moeilijkheden hier over de Eems.''

,,Wat die rust betreft, daar zou ik toch in geen geval maar veel op hopen,'' vertroostte Widzeldt. ,,Als ge wist wat ik weet, zoudt ge een heel anderen kijk op de zaken hebben.''

Vrouwe Adda heft verschrikt het hoofd op en schudt het zorgelijk heen en weer. Zoo heel oud was ze nog niet eens, nauwelijks vijftig jaar, maar de jarenlang aanhoudende zorg en angst hadden hare haren sneeuwwit gemaakt en haar, als jonge vrouw zoo frisch blozend, schoon gelaat met diepe voren doorgroefd, vroegtijdig doen verwelken.

De zonen namen zeer aandachtig als toehoorders deel aan 't gesprek, meer benieuwd dan angstig wat hun nu weder boven 't hoofd zou hangen.

,,Wat wilt ge daarmee zeggen, Widzeldt-neef?'' Met die bijvoeging beoogde Heer Folckmer duidelijk te kennen te geven, dat hij hem in het familieverband opnam en dus volkomen vertrouwelijkheid van hem verwachtte.

,,Wat nu acht jaar geleden gebeurd is, zal Foelck nooit vergeten en nog veel minder vergeven. Al wildet ge alles wat ge in de wereld bezit als weergeld geven, zij zou geen zoen met u aangaan. ,,Het hoofd van Folckmer, dat wil ik,'' is eeuwig en erfelijk haar bescheid, als de kinderen haar voor de hoogtijden vragen, waarmede ze moeder nu eens genoegen kunnen doen.''

,,Dat my de wjirm nimm'!'' buldert Allena met eene overoude, nog uit het heidendom stammende vervloeking. ,,Ik heb het niet gedaan, noch ook laten doen!''

,,Dat kan wel,'' repliceert Widzeldt droogjes en neemt eens eene teug. ,,Ik ben er niet bij geweest. Maar Foelck bidt iederen avond, — dat weet ik van hare kamermaagd, — ,,Heere God, schenk mij de wraak op den moordenaar van mijn man!'' ''

,,Dan sta ik er veilig buiten!'' probeert Folckmer te schertsen, want ons Lieven Heer weet het best, dat ik het niet gedaan niet eens eraan gedacht heb.''

,,Dat helpt u altemaal niets.... Foelck gelooft het en wil ook niets anders gelooven.''

In den grond van zijn hart wist Heer Folckmer dat ook best. Zijn Pastoor te Hinta had indertijd niet nagelaten hem nauwkeurig verslag te doen van zijn mislukt onderhoud met de Vrouwe op Oldenborch.

,,Ja, nu nog zoo zitten schimpen en schelden op die roode Duivelin, dat venijnig serpent, die kwade feeks, en om nog een dozijn nieuwe vervloekingen tegen haar uit te slingeren, daar zijn wij niet mede gebaat. Want ik kan u nu wel zeggen, als wij niet in onmin waren geraakt, had ik hier over eene maand met de bende voor de Stins gestaan, en nu zal ze wel een ander weten te vinden, die dat voor haar opknapt. Ik weet geen beter raad, of we moeten haar voorkomen.''

,,Met mijn twintig ,,ruters'' en mijn stuk-menig boeren, zeker? Ik kan nu op 't oogenblik vast niet meer dan een honderd bij elkaar krijgen.''

Daarom moeten wij samen maken dat we meer tot onze beschikking krijgen en krijgservaren kerels ook.''

En toen ontwikkelde Widzeldt een plan, dat in z'n opzet zoo grotesk was, dat men het gerust de grappigste fanfaronnade [1]) van de geschiedenis mag noemen. De samenzweerders, want zoo mogen ze om dit bedrijf zeker heeten, konden zelf niet nalaten bij het opbouwen van het plan nu en dan eens in een schaterend gelach uit te barsten.

,,Als hij dat maar gelooft!'' hakkelt Heer Folckmer en wischt zich een paar tranen van de wangen, zoo had hij geproest van 't lachen.

,,O, dat gelooft hij best!'' giert Widzeldt. ,,Wat weet die Beyer van Friesland af, en van Overeems nu eerst recht heelemaal niets! Hoe grooter lokaas, hoe gulziger hij toehapt. Hij is toch ook niet voor niets de groote Kabeljauw!'' en hij geeft zijnen voormaligen vijand, nu zijn gastheer en zijn neef en veel-niet-genoeg, een vriendschappelijken klap op de dij, dat het davert.

Wat was het nu, dat hen, niettegenstaande hunne benarde positie, tot zulk eene uitbundige vroolijkheid verwekte? Dat kan nooit beter gezegd worden, dan met de droge, nuchtere bewoordingen van den Chroniekschrijver, die deze dingen opgeteekend heeft: ,,Dese twe, in sich selve selfs vyandich ende vremdt van malcanderen, alsoo door 't ghemeen Peryckel vereenight, toghen over d'Eems tot Albert van Beyeren ende maeckten dit Verbondt: Widzeldt ende Folckmer droegen over aan den Hertog ende syne Erven haer Rechten op alle Sloten ende Landen, diese seyden te hebben tusschen d' Emse ende de Jahde, met namen op Broeckmerlandt, Aurickerlandt, Harrelingerlandt, Ostringhe, Moermerlandt, Lengherlandt, Norderlandt, Emsigerlandt met d' Eylanden Borkum, Juyst,

---

1) bluf, opsnijderij.

Buys, Norderney, Balterninge, Langeroghe, Spyckeroghe, Wangeroghe, ende verder op de Sloten ende Landen, diese noch verhoopten te verkryghen."

Een der prachtigste staaltjes van politieke flesschentrekkerij, in de wereldgeschiedenis ooit voorgekomen. De werkelijke Heeren, en tot op dien dag ook bezitters van al die Landschappen, zullen bij het op den duur natuurlijk bekendworden van die beleenbrieven, wel onbedaarlijk geschaterd hebben van 't lachen. En de meest doordenkenden onder hen zullen wel eens met zichzelven in 't onzekere geweest zijn, of ze niet, ook na dien schaterenden lach, verontwaardigd moesten wezen over de onbeschaamde aanmatiging van die beide landsverraderlijke Jonckers, of alleen de schouders moesten ophalen over de argelooze onnoozelheid van dien Hollandschen Graaf-Hertog.

Hoeveel Albrecht van Beyeren hiervan geloofde is niet uit te maken, maar in ieder geval zooveel, dat hij hunne Leenhulde aanvaardde en hun een aantal krijgslieden meegaf, om zich in het bezit van al die Heerlijckheden te stellen en te handhaven. Hij zelf had de beide handen vol aan de verovering van Friesland tusschen het Vlie en de Lauwers, en 't volgend jaar kon hij daarvan de balans opmaken en tot de uitkomst geraken, dat hij zich blij had gemaakt met een dooie musch. Van ondersteuning zijner beide ,,Leenmannen" in Oost-Friesland kwam dus vanzelf niets.

De beide Hertogelijke Leenmannen togen als een paar gewone rooverhoofdlieden met hunne bende op Moermerland los, plunderden en brandschatten daar de bewoners, brave ,,huysluyden", die zich niet krijgskundig te weer konden stellen. Edelingen, in staat en bij machte om het landvolk te verzamelen, en methodisch aan te voeren, waren er in die landstreek zoo goed als niet. Dat ging dus zoo voort en het stond te duchten, dat de brand en roof wel spoedig zouden overslaan naar Aurickerland, de naaste landstreek van de thom Broecke Heerschappij.

In dien tijd nam Foelck als haren Capiteyn in dienst eenen

Focko Ulkena van Edermoer, ,,van een Edel, doch arme Afkomste, een man van hoogen Geest'' en buitengewone krijgskundige bekwaadheden. Deze begon met het Klooster Thedinge, eene zeer gezellige inrichting, bevattende ,,söwen Styge Jofferen ende VII Styge Lekebroderen'', [1]) te bezetten en te versterken, om vandaaruit de boereplagen te verontrusten, hun den roof af te jagen, door hinderlagen en onverhoedsche aanvallen hun manschappen af te slaan, waar hij hun nog niet in 't open veld het hoofd bieden kon.

Hierover geprikkeld besloot Joncker Widzeldt hem daar te belegeren. Hij wint wel het Klooster, maar Focke Ukena is er niet meer. Hij heeft de wijk genomen. Waarheen? — Zoek maar eens een naald in een hooischelf. Even gemakkelijk zou het zijn hem met zijn onverschrokken troepje te vinden in die aaneenschakeling van bosschen en met ruigte bedekte moerassen uren ver in 't ronde. Focke had daar van knaap af rondgezworven en kende iederen boom, ieder voetpad, iedere waadbare plek. Hij was in deze streek geboren en getogen.

Heete drift, 't opvliegend bloed, zijn moeders erfenis, speelde Widzeldt hier booze parten. Uit woede over de teleurstelling slaat hij in 't Klooster en de Kerk alles kort en klein; hij jaagt de vrome bewoonsters met de leekebroeders, die Focke ongerept gelaten had, het bosch in, rooft alles wat geldswaarde heeft en steekt de gebouwen in brand.

Al had hij met opzet in de kaart van zijne stiefmoeder willen spelen, dan had hij het nooit beter kunnen doen dan op deze wijze. Thedinge, het oudste heiligdom van 't heele Landschap, door Hadubrand Anno 793 gesticht en al die zes eeuwen roemzuchtig door gastvrijheid en werken van barmhartigheid! Er was haast geen Edelingen-geslacht, of het had daar wel eene bloedverwante onder de ,,Jofferen'' en bij velen onder de eersten des Lands was de memorie aan eene godzalige Abdis van Thedinge eene glorieuze bladzijde in de familiekroniek.

---

1) Zeven snees (de monniken en nonnen worden hier bij het snees geteld, evenals eieren) nonnen (adellijke) en zeven snees leekebroeders.

Had Widzeldt de hand in een wespennest gestoken, hij had niet dichter omzwermd kunnen worden door fel stekende vijanden, had hij zich moedwillig in eene muizenval begeven, hij had niet roekeloozer zijn noodlot kunnen bezegelen.

Thedinge met zijne onschatbare wijgeschenken, zes honderd jaren lang door de vrome gezindheid en de dankbaarheid van de rijksten en aanzienlijksten bijeengebracht, geplunderd en verbrand; het statige hooge koor met zijn prachtig beschilderd gewelf terneer geploft, in puin en gruizel gevallen! De Heyligen, de wonderdadige Moeder Gods daaronder verpletterd! — — Als eene rilling liep dit gerucht het geheele Landschap door. ,,Zoo'n barbaar!.... Zoo'n Heiden!....''

Toen de mare hiervan den Oldenborch bereikte, sprong Foelck op van vreugde. ,,Dat is er alweer een,'' riep zij uit, ,,dien ik niet behoef uit den weg te ruimen! Onder het verwulft van Thedinge heeft hij zichzelf begraven, al weet hij dat nog niet eens!''

Het kostte haar dan ook niet eens heel veel moeite, geld en overreding, om een geregelden kruistocht tegen dezen heiligschenner op touw te zetten. De Bisschoppen van Munster en Minden, de Aartsbisschop van Bremen, altijd bereid om de geschonden eere van den godsdienst te wreken, de Graaf van Oldenburg en Delmenhorst, beducht voor zoo'n wildeman, onmiddellijk op zijne grenzen, rustten elk eenige honderden ruiters en voetknechten uit en hielden van verschillende kanten uit als 't ware een drijfjacht op dit verscheurend roofdier. Hij wijkt uit, totdat hij niet verder kan. In de kerk te Deteren, op de grens van 't Oldenburgsche Graafschap, verschanst hij zich, maar kan heen noch weer. De kerk wordt in brand gestoken en ze komen daar met elkander jammerlijk om 't leven.

Folckmer, of hij van deze Thedinger domheid kennis had gedragen, of niet, was den dag te voren met een klein troepje naar zijn eigen Heerlijckheyd vertrokken, om daar zijne eigen onderhoorigen op te roepen. Toen hij dezen gang van zaken vernam, riep hij alleen uit: ,,Wat een buffel!'' Dat was zijne lijkrede.

Al kon hij zich tegenover die drie hooge Geestelijken voldoende vrijpleiten, dat hij er niet bij was geweest, dat het buiten zijn weten en zonder zijne toestemming was geschied, hij vond het toch maar wel zoo veilig, voor het heir uit Over-Ledingerland terug was, weer uit te wijken, naar een van zijne Borgen in de Ommelanden van Groningen.

HOOFDSTUK VI.

HEER KENO OP 'T OORLOGSPAD.

DIT was de eerste werkelijke krijgstocht van Joncker Keno geweest en hij had het er, volgens het oordeel van oude, grijze aanvoerders, aardig goed afgebracht. Volgende jaren zou het hem onder de leiding van een ervaren ,,Capiteyn'' als Focke van Edermoer nooit aan oorlog ontbreken.

De tijden daartusschen werden nuttig besteed met allerlei toebereidselen, politieke en schijnbaar onschuldige toebereidselen, waarbij Vrouwe Foelck en haar ,,Capiteyn'' elkaar zochten te overtreffen in listige onschuldigheid. Om te beginnen moest zij, omdat ze in de penarie zat, zich de regelingen laten welgevallen, dat Focko eerst de landstreken Overledinger-, Lengher- en Moermerland onder bedwang zou brengen, en wat hij daar won zou het zijne blijven. Wat hij meer won zou voor thom Broecke-geslacht zijn.

Het laat zich goed begrijpen dat de Capiteyn zijn voornaamste vlijt en kracht aan de eerste helft besteedde. En 't is ook weer zeer goed in te zien, dat Foelck met hare aangeboren scherpzinnigheid hare listen daartegenover stelde. Zij wist door hare overreding verschillende kleine edellieden — eigenlijk een beetje grooter eigenerfden, — ertoe te brengen dat ze hunne weinig versterkte ,,Heerden'' met bijbehoorende landerijen en rechten verruilden tegen veiliger gelegen goede-

ren in Broeckmerland. Zij versterkte dan vervolgens de eerste en legde er bezetting op.

Op zijne beurt bouwde Focke een sterk steenhuis te Edermoer, naar het heette tot beheersching van den overgang over de rivier de Eems en dus van den ingang des Lands aan die zijde, en Foelck ving hem weer een vlieg af door het Huys te Oldersum te bemachtigen. Had Focke op die wijze een voorportaal, zij droeg den sleutel tot het huis aan haren gordel.

Zoo was deze verbindtenis van den beginne af aan op eigenbelang en wantrouwen gevestigd en borg dus de kiem voor latere vijandelijkheden in zich, die dan op z'n tijd ook wel degelijk tot ontwikkeling is gekomen tot verderf van haar geslacht.

Ze hadden nu wel graag de oude vijanden, Proost Hiske van Emden en Folckmer Allena willen aangrijpen, maar ze konden niet recht aan elkander komen, omdat eene nieuwe omstandigheid zich daartegen verzette. Hiske had, zoo werd er van verschillende kanten gemompeld, een verbond met Groningen, waar nu eens weder Schieringer partij de overhand had, en loerde op eene aanleiding om die in 't Land te halen. Dat avontuur wilde Foelck niet loopen en hield daarom hare macht terug. Het was eene atmosfeer broeiiger dan ooit, maar niemand wilde den eersten donderslag doen neerdaveren.

Op kleine schaal werd het geprobeerd. Een voorwendsel is altijd te vinden. Hiske Proost zocht twist met Haye te Valderen, een klein Heerschap, die tegen de stad aan woonde. Het was de expansiebehoefte en het handelsbelang van die steeds groeiende Stad, die de poorters altijd met genoegen naar de wapenen deed grijpen. Als niemand zich daar wat van aantrok, kon men altijd verder zien.

Met dat nieuws kwam Keno, op een vroegen morgen van een strooptocht terugkeerende, aandragen. Dat was weer iets voor Foelck om vuur en vlam over te spuwen: ,,Wat verbeeldt die aanmatigende vlegel zich wel!.... Wel ja, Embden dien kant uit de helft grooter worden! Keno, voordat

onze Capiteyn daarvan hoort, ga jij met eene frissche, sterke bende erheen en drijf hen terug, of gooi hen eruit, als ze er al inzitten! Handen af! Als 't onze tijd is, zullen wij dat zaakje wel opknappen. Vrede zullen ze houden! Zwaard trekken kunnen wij alleen wel af.''

,,Folckmer-neef zal zich wel verwonderen, als hij ziet, dat wij hem nu helpen, een goeden vriend en bloedverwant van hem,'' zegt Keno, zelf een beetje verbaasd, want het was anders zijn moeders taktiek heelemaal niet om een vinger in de asch te steken voor wie niet met lijf en ziel de thom Broeckes-zaak was toegedaan. Hij had eerder gedacht dat zij zou zeggen: ,,Laat die van Valderen in hun eigen sop gaar koken. Ze hebben aan ons niet beter verdiend.''

Maar moeders blik reikte wat verder en hooger; hij was ook nog maar jong, nog maar ruim twintig jaar. Smalend repliceert ze op zijne opmerking: ,,Laat hij er maar niets van begrijpen! Maar jongen, zie jij dan niet, als dit lukt, gaan ze verder. En Groninger graankoopers en boterhandelaars hier inhalen om ons de wet te laten stellen, neen! daar zijn we nog lang niet aan toe!''

Zoo werd Proost Hiske met zijne Embder poorters, nog voor de aanslag heelemaal gelukt was, haastig teruggedreven en het Groninger gevaar voorloopig nog afgeschrikt. Keno legt eene sterke bezetting op den Borch, om herhaling te voorkomen, zooals hij tegen zijne Moeie Elborch zei, om meteen ook hier weer een vast punt te hebben, zooals hij niet zeide.

't Was echter bij zoo'n vrijgevochten volk waarlijk niet gemakkelijk al de draden in handen te houden. Bij gemis aan Centraal Bestuur dreigde nu hier, dan daar eene verrassing de stille plannen en strevingen van de Vrouwe op Oldenborch in de war te sturen. Korten tijd hierna ontstonden weer nieuwe moeilijkheden. De wrok tegen Folckmer Allena kwam weer meer onverholen voor den dag en laaide in korten tijd zoo hevig op, dat er een bepaald verbond tegen hem gesloten werd, dat van de Beninghamans.

Het was zoo zoetjesaan natuurlijk wel uitgelekt, dat hij

zijne en hunne bezittingen aan Hertog Albrecht in Leen had opgedragen, en 't was in ieder geval een feit dat hij op al zijne Borgen Hollandsche bezetting had. ,,Ruters'' in eigen soldij had ten slotte iedereen zoowat, maar vreemd volk, buitenlanders, die aan een uitheemschen Heer hun eed gedaan hadden, dat was hier nog niet vertoond.

Ze willen hem echter te lijf met behulp van Embden en.... Groningen. Dat is Foelck en Keno, die het al spoedig met het principe van zijne moeder absoluut eens was, lijnrecht tegen den zin. ,,Groningen moet zich erbuiten houden,'' zegt zij nog eens. ,,Doe je Groningen ook nog maar een achterpoortje open, dan blijkt het al gauw dat het een lintwurm is, en den kop raak je nooit weer kwijt. Wij zijn sterk genoeg om onze zaken zelf te redderen.''

Den Beningamans werd voldoende vrees ingeboezemd en Heer Folckmer ontsnapte ditmaal aan de verplettering dank zij de bemoeienis van zijne doodsvijandin.

In dezen tijd, negen jaren na zijne ongelukkige tweelingzuster, trouwde Joncker Keno op vijfentwintigjarigen leeftijd met Jonckvrouwe Adda Luertsdochter Idzingha en vestigde zich te Norden.

Weer eene poos later stierf kinderloos Enno, Heer van Larrelt, eene der negen Vrije Heerlijkheden, vlak tegen Embden aan gelegen aan den westkant, even begeerlijk dus voor de uitbreiding der Stad als Valderen aan de Oostzijde. Deze Enno liet bij testament aan zijne echtgenoote Vrouwe Sibbe (Siebrig of Siegburch) al zijne bezittingen na, roerende en onroerende goederen, uitgezonderd eenige vrome legaten. Genoemde Sibbe was eene dochter van Heer Folckmer Allena.

Ook deze kleine en men zou zeggen particuliere aangelegenheid gaf weer aanleiding tot groote opschudding. Proost Hiske nam hieraan geweldig aanstoot, onder voorgeven dat dit streed met het oude Friesche Recht, waarbij eene kinderlooze weduwe geen aanspraak had op de nalatenschap van haar man. Hij en andere bloedverwanten aan den manskant rustten zich hierom ten strijde.

Het was Heer Keno best naar den zin, ten eersten omdat zijne Broeckmer Heerschappij op eenzelfde testamentaire beschikking berustte, en ten tweeden, omdat hij reikhalsde naar eene gelegenheid om rechtmatig aan den slag te gaan. Het ontbrak hem echter hierbij aan voldoende en krachtige medewerking van den kant zijner partij. Dezen hadden daarvoor ook weer hunne geldige redenen. Ten eersten, omdat velen hunner in hunne ziel dat testament-maken afkeurden, als zijnde eene schennis der overoude Germaansche familieordening, en ten tweeden, omdat de Lubeckers en Bremers en Hamburgers klaar stonden om de aanspraken van den Embder Proost te ondersteunen. Deze laatsten op hunne beurt hadden daarbij de bedoeling een of meer van die Oost-Friesche zeerooversnesten te verstoren.

Zoo gauw hij deze constellatie opgemerkt heeft, sluit Heer Keno eerst vrede met Embden en de Hanzesteden, en valt dan onverhoeds met zijne geheele macht zijne onwillige bloedverwanten en vrienden op het lijf en verwoest vele hunner Borgen. Nu mengen ook losloopende benden Hollandsche Soldeniers zich erin, nemen het Huys te Larrelt en maken er eene sterkte van. Met de broeders van Sibbe, Imel en Haren, verjaagt Keno deze en legt er eene sterke bezetting op.

Als de weduwe en hare broers soms verwacht hadden, dat hunne oogenblikkelijke voorvechter dat belangeloos voor hen gedaan had, kwamen zij teleurgesteld uit. Heer Keno houdt Larrelt en de omliggende dorpen en geeft wat van de opkomsten aan Sibbe. Wanneer deze het waagt eene schroomvallige opmerking hierover te maken, zegt haar beschermer: ,,Nichtlieve, als ik dit niet gedaan had, had gij niets gehad. Maar,'' voegt hij er troostrijk bij, ,,als wij goede vrienden blijven, zal ik het toch wel goed met u maken.''

Dat goedmaken bestond hierin, dat de jonge weduwe een poos later, toen de rouwtijd voorbij was, een huwelijksaanzoek ontving van Heer Everaerdt Luerdts Idzingha, Keno's schoonbroeder. Zoo verloor Vrouwe Sibbe haar weduwengoed, maar ook haar weduwstaat, en won daartegenover een man,

het hoofd van het nog veel rijker en aanzienlijker Norder Dynasten-geslacht.

En thom Broecke won hierbij weer eene van die negen Vrije Heerlijckheden in Oost-Friesland.

HOOFDSTUK VII.

GROOTE OPRUIMING.

VERHEUGD over dit succes vierde de familie een groot overwinningsfeest op het Idzingha-Huys te Norden. Heer Keno, hoewel getrouwd en eigen baas, kon zich nog niet losmaken van de geestelijke superioriteit zijner moeder. Als hij eerst met haar geraadpleegd had, stond hij in den regel wat steviger naast, of ook tegenover zijn zwager, die de eigenlijke ,,doener en later'' in Norden was. Zoo wandelde hij dan nu op den morgen na het feest vertrouwelijk met haar door de lanen van den grooten hof, die zich aan weerskanten en achter het Huys van het marktplein tot aan het stadsbolwerk uitstrekte.

,,Moeder, ik heb er gisteravond maar niet dadelijk gewag van gemaakt,'' zoo begon hij, na enkele vluchtige opmerkingen, het gesprek, ,,maar de Heeren van Lubeck en Bremen en Hamburg hebben tegen mij gezegd, dat ze mij nog eenmaal wilden waarschuwen, dat het met die zeerooverij hier op de Eems eens uit wezen moest. De koopsteden wilden het niet langer verdragen.

,,Claus en de andere Capiteyns worden ook hoe langer hoe driester in hunne rooverij. Helgoland is tegenwoordig, naar het schijnt, hun arendshorst. Daar liggen altijd vier smaldeelen klaar en zeilree, van Claus en Godeke natuurlijk, en van Wichman en Wigbold ook nog. Daar spieden ze van die hooge klip de heele zee af naar alle kanten en slepen alles, onverschillig van waar en van wie en waarheen, in hun nest. —

,,Er was nu bij de Hanze een plan in de maak om er grondig een eind aan te maken.

,,Hebben wij daar nog belang bij, moeder?''

,,Wat heb je hun ten antwoord gegeven?''

,,Ik heb gezegd: Gij klopt aan de verkeerde poort. Ik ben toch geen zeeroover!''

,,Prachtig mijn jongen! Toon nooit dat iets je wat schelen kan. Dan kun je later nog alle kanten uit. —

,,En wat zei Burgemeester Buxtehude daarop?''

,,Hij werd wel een beetje spits en zeide: ,,Wees nu niet kinderachtig! Als jelui hem eruit jaagt, ben je een grooten last kwijt.''

,, ,,Als wij hen eruit jagen, zijn jelui een grooten last kwijt. Wij hebben er zooveel last niet van,'' gaf ik hem dadelijk op zijn brood.

,,Toen begon hij wat handzamer te worden?'' veronderstelde Vrouwe Foelck, die dit geval levendig interesseerde.

,,Natuurlijk! Als de boer zijn beest niet verkoopen wil, moet de slager met zijn bod de hoogte in.'' —

,, ,,De Hanze heeft er best wat voor over,'' kwam hij toen voor den dag.

,,Wat!.... Wat is ,,wat''? vroeg ik weer, en ik deed, of ik meer nieuwsgierig dan happig was.''

,, ,,Ja, dat heb ik niet in mijn volmacht staan, die ik van den Raad heb meegekregen. Maar daar valt over te praten.''

,,Zoo hebben we het eerst gelaten. —

,,Hoe moeten we daar nu mee aan, moeder?''

Foelck stapte in diep gepeins naast haar zoon voort. — Eindelijk keek ze op en hem aan. ,,Keno!'' sprak ze en de woorden kwamen haar zwaar over de lippen, ,,we staan voor een moeilijk besluit,.... en 't zal toch moeten.... Ik denk niet, dat wij den ,,Heeren der Zee'' de hand boven 't hoofd behoeven te houden, ten koste van onszelven. —

,,Ik zie op dien toestand terug al over een verloop van een dertig jaren. Of wij nu zooveel anders zijn geworden, of de zeelui zooveel ruwer en ongebondener, maar er komen hoe

langer hoe onbeschaamder en ergerlijker dingen voor. Sedert jij hier te Norden woont en Claus op Helgoland meestal vertoeft, heb ik een paar rare gevalletjes gehad. Je weet wel, eerst met Joffer Algelt, die 's nachts uit het raam sprong en dood op de steenen lag, omdat ze niet een stuurman bij zich wilde toelaten, en geen drie maanden later dat andere maagdeken, dat we naar hare ouders hebben moeten terugzenden, omdat ze wel een zeeman bij zich toegelaten had.

,,Wat een dertig jaar geleden onder je grootvader als een aardige grap werd beschouwd, is nu zoo zoetjes aan een grievende beleediging geworden.

,,Kwam niet, nu een maand ongeveer geleden, die goedige, brave Heer Almer bij mij, kokende van verontwaardiging mij verzoeken hem een eind ver weg, diep in de Auricker wouden desnoods naar een klein dorpje te verplaatsen, omdat het dronken matrozenvolk schandelijke onbetamelijkheden met hem had uitgehaald?''

,,Wat was dat dan, moeder? Ik heb er niets van gehoord.''

,,Neen, dat kan ik mij begrijpen. Ik heb toen dadelijk een ,,ruter'' naar Claus toe gestuurd en hem bij mij ontboden. Ik heb hem opgedragen er direct en zoo streng mogelijk order op te stellen, want anders.... Claus wachtte geen ,,anders'' af, maar heeft onverwijld de order laten uitgeven, dat als er een woord over dat geval werd gesproken, of hij merkte dat er iets van naar buiten was uitgelekt, hij zonder pardon tien man zou laten kielhalen en den kerel, die de grap had bedacht den kop voor de voeten zou laten leggen.''

,,Dan moet het toch wel iets heel vreeselijks geweest zijn.''

,,Och, zoo heel erg vreeselijk.... Daar zijn soortgelijke grappen vroeger vaak genoeg uitgehaald. Maar met de Heeren Geestelijken moet men wel een beetje voorzichtig wezen tegenwoordig.

,,Pater Almer had 's avonds om tien uur, — hij lag al lang met pastoorske in bed, — eene boodschap gekregen van Mariënhave, dat Heer Ynte plotseling een hevige aanval van eene beroerte had gekregen, en als de Pater hem nog de laatste

biecht wilde afnemen en het Sacrament der stervenden toedienen, moest hij zich haasten.

,,Onze brave Pastoor op 't pad bij stikkedonker. Hij komt aan de bedstede met z'n gebedenboek en zijne heilige spullen. Hij zegt de gebeden voor de stervenden op en wil zijn broeder de laatste teerkost toedienen, slaat het gordijn op en vindt.... eene dikke zeug, lekker warm toegestopt onder de dekens liggen! En om hem heen en achter hem een bende bezopen kerels, die het uitgieren en over elkaar heen rollen van de pret.

,,Heer Almer, anders de goedheid zelf, werd woedend, heeft hun het jak afgeborsteld dat de lappen er na vlogen. En toen moeten er nog een paar brutaal genoeg geweest zijn om te zeggen, dat het nog te bezien stond, wie grooter varken was, dat beest daar in bed, of dat andere dat in het volkslogies smoordronken in z'n eigen vuil onder de tafel lag.''

Keno kon het niet eens zoo heel erg vreeselijk vinden, hij had zoo voor en na wel goorder stukjes gehoord, die ze met Heer Ynte, als hij dronken was, hadden uitgehaald. ,,Maar ze moeten hunne menschen daarbij aanzien; Heer Almer is een achtenswaardige Persona.''

,,Nu ja, we hebben dan ook getracht hem wat neer te zetten; Claus en Godeke, die zelf gekomen zijn om verontschuldigingen aan te bieden, maar er blijft toch wel een bittere nasmaak van achter.

,,En toch, zelfs als hij komt als vredestichter, is die Claus zoo'n onverschillige duivel. Wat hij met het eene woord heeft opgeknapt, bederft hij met het andere weer. Onze Pastoor moest natuurlijk van de berouwhebbende stemming gebruik maken, om z'n scherpe afkeuring te kennen te geven over die schandelijk ontuchtige beelden en voorstellingen, die daar buiten in den toren en de kerk zijn ingemetseld, maar toen hadt je hem moeten hooren opstuiven!

,,Weet je wat schandelijk ontuchtig is, Heer Almer? schreeuwde hij hem toe. ,,Wat je broeder, Heer Ynte, 's avonds met mijne matrozen in 't logies zit op te snijden,

wie het mooiste hoerenverhaal weet te doen. Die poppetjes daar aan de muren, dat is maar aan de buitenkant, dat is maar zoo'n tijdkorting van mijn kerels, als ze zich vervelen, maar wat er in de kerk gebeurt in 't gezicht van de Heilige Moeder Gods en van Christus, den Heer, dat is schandelijk ontuchtig. En dat gebeurt met levende vrouwen en meiden!''

,,Ja, als Claus rood aanloopt, is 't maar beter den mond dicht te houden, maar al die dingen, nu dit, dan dat, laten wel wrok achter. Daar komen hoe langer hoe meer, die oud of nieuw zeer op Janmaat te wreken hebben, en het gewin en het voordeel daar zijn ze al zoo lang aan gewend, dat tellen ze niet eens meer.''

,,Hunne verhouding tot de Teelboeren verergert, dunkt mij, ook nog, niet?'' vraagt Keno. ,,Als ik zoo van hier naar den Oldenborch rijd, leg ik wel eens aan bij dezen en gene.''

,,Geloof dat maar gerust,'' valt Foelck gretig hierop in. ,,Als ze niet bang waren voor de hoofdmacht buitengaats, en ook niet zeker zijn hoe wij hier er tegenover staan, zouden ze graag die bende hier in hun blokhuis verbranden.

,,Dunkt je ook niet, Keno, dat wij met de Teelboeren weer op een veel beter voet zouden komen, als we hun de vrije hand lieten tegen de zeeroovers! — Je moet er eens over denken, mijn jongen! — Van je vaders dood af, dat is nu twintig jaar, heeft ons Teelrecht geslapen. Je bent nu getrouwd, dus aan dien eisch is nu ook voldaan. Mij dunkt, je moest eens zien die oude ,,nusten'' [1]) op te ruimen.

,,Ik heb er wel eens anders over gedacht, maar ik bekijk het nu zoo, dat Teelboeren ons in de tegenwoordige omstandigheden beter van dienst kunnen zijn dan Piraten.

,,Toen ik met je vader in Napels was, was ik nog een argeloos jong ding met allerlei mooie denkbeelden, en toen rilde ik soms van de geestigheden, die ze daar aan het Hof als vangballen elkander toekaatsten. Zoo was het daar ook een soort spel om aan het gezelschap vragen op te geven,

---

1) Moeilijkheden.

en wie daar het kortste en meest rake antwoord op wist te geven, kreeg een prijs uit de hand van de Koningin. Daarvan herinner ik mij op 't oogenblik een, dat ik toen gruwelijk vond. Het was de Kancelier, een hoog Geestelijk Heer met een lief gezicht en een innemende stem. Die vroeg wat de beste en goedkoopste manier was van een volk te regeeren.

,,Allerlei antwoorden werden gegeven, maar de Kancelier glimlachte maar. Op 't laatst vroeg de Koningin welk antwoord hij het beste achtte! Hij gaf, altijd vriendelijk glimlachend, tot bescheid, dat hare Majesteit van hem zelf nog niets gehoord had. Hij verzocht verlof op zijne beurt ook zijne meening te mogen zeggen, en dan zouden ze altegader de beslissing van Hare Majesteit afwachten.

,,Dat was goed en toen zei hij: ,,Beloof wat ge niet hebt; schenk weg wat niet van u is en wees genadig, als ge niet straffen kunt.'' — Hij won den prijs.

,,Je vroeg mij daar straks, of wij daar nog belang bij hadden, de zeeroovers te beschermen en een veilig verblijf in ons gebied te verleenen.

,,Ik geloof dat we het meeste belang erbij hebben. In vroeger jaren was de ,,olde Borch'' hun schathuis en ook de groote kelder onder den kerktoren hier. Maar Claus is in de laatste jaren geworden net eene kat, die hare jongen nu hier, dan daarheen versleept. Daar is een sterk verwulft gemetseld onder den kerktoren van Mariënhave met eene dikke, ijzeren deur.

,,Een poosje geleden werd mij verteld, dat een matroos in zijn dronkenschap erover had zitten zwetsen, dat in den nacht zware vrachten werden vervoerd naar het eiland Borkum en daar in 't stikdonker werden verstopt op plaatsen, die niemand weervinden kon.

,,Die man is verdwenen en geen mensch weet waar hij gebleven is. 't Zal dus wel waar zijn en 't zal wel geen kleinigheid wezen ook, als dat zoo geheimzinnig toegaat.

,,In vader-Keno's dagen tastte hij maar toe, net zoo vrij als Claus zelf, en jou vader ook. Claus was mild en gaf zelf

niets om geld, dat moet ik zeggen. Doch na je vaders dood is hij anders geworden, niet ineens, maar op 't lange end is 't toch heel goed te zien. Waarom, dat weet ik niet, we hebben nooit bepaald ongenoegen gehad. — En die kisten en potten en zakken raken leeg, Keno! Wij hebben groote inkomsten, 't is waar, maar we leven rijk en duur.''

Dien dag en de volgende dagen liet Heer Keno geheime brieven schrijven en verzenden aan de Stedelijke Besturen van Hamburg en Lubeck en Bremen, waarin eene samenkomst werd geproponeerd om gewichtige zaken te bespreken. Hij verlangde dat ze machtiging zouden medebrengen van de Leden der Hanze, die zich voor deze zaak interesseerden, en beloofde zijne eerlijke medewerking tot hetgeen zij zouden besluiten.

Afgesproken werd er en met handslag bezegeld, dat de Hamburgers en Bremers op een bepaalden dag in het voorjaar met eene groote macht van sterk bemande en bewapende schepen de zeeroovers bij de eilanden zouden opzoeken en aantasten. Als zij de overhand behielden, wat voor een goed deel van hunne eigen onbekrompenheid zou afhangen, moesten ze de op de vlucht geslagen roofschepen vervolgen en de Eems indrijven. Daar zou dan Keno zelf met een paar honderd dappere mannen de wacht houden langs den zeedijk, en zoo mogelijk de hulp van de Teelboeren zien te verwerven, om de landing der vluchtelingen te verhinderen. Geschiedde die vlucht en dat opdrijven tegen den avond, wat hij hun wel aanried als het beste, dan zou hij ervoor zorgen dat de vuurbakens verzet waren en de roovers, in plaats van hunne sluipgaten tusschen de ondiepten binnen te loopen, zelve op de banken vastraakten.

Dien opzet vond Vrouwe Foelck uitstekend. Keno was een goede leerling en dit zou, als het slaagde, zijn meesterstuk mogen heeten.

,,Denk erom'', voegde ze er ten slotte nog aan toe, ,,je behoeft dat nu juist niet aan die Raadsknullen te vertellen, maar als de Teelboeren daar op den dijk hunne afrekening

houden, kun jij mooi even een omloopje doen naar Mariënhave. Daar vind je allicht nog wel een goeden spaarpot, en je houdt de kerk en het blokhuis bezet, voordat de Hamburgers met hun karwei klaar zijn. Want voor de zeeroovers een troep Hanzemannen, daar is 't ons toch niet om te doen! Opruimen dat wil bij mij zeggen: opruimen; niet: voor oud lood oud ijzer inruilen.

,,Nog een ding, Keno! Als je het zoo besturen kunt, dat je dien Borkummer stuurman te pakken krijgt, dan dien vooral niet doodslaan, hoor je! Levend hier brengen!''

HOOFDSTUK VIII

OUDE VRIENDEN VERRADEN.

ER liep nogal een aanmerkelijke tijd overheen, menigvuldig waren de beraadslagingen, talrijk de boodschappen tusschen Hamburg, Bremen en Lubeck, langdurig en kostbaar de toebereidselen, maar in het begin van het volgend voorjaar hadden de genoemde Steden met behulp van de geldelijke bijdragen der andere Hanze-Leden dan toch eene fiksche vloot van bestbewapende schepen uitgerust en zeilree gemaakt. Op een donkeren nacht koos het smaldeel der Bremers uit den breeden mond van de Weser het ruime sop, vereenigde zich, buitengaats gekomen, met dat van de Hamburgers en samen voeren ze eerst een geruimen tijd om de Noord, totdat ze ettelijke mijlen voorbij Helgoland waren gekomen. Daar hielden ze onder klein zeil een paar uur op en neer, en toen de geschikte tijd gekomen was en het granieten rotseiland zich als een knobbel tegen den horizon begon af te teekenen, werden een paar van de kleinste schepen vooruit gezonden om als lokvogel te dienen. De list gelukte; spoedig verlieten eenige der kaperschepen hunne veilige reede, om deze als goede buit naar het tegen-

woordige hoofdkwartier op te brengen. Maar onderwijl deze betrekkelijk ver van elkander verwijderd, hiermede bezig waren, kwam de hoofdmacht in gesloten formatie halfcirkelvormig geschaard opdagen en manoeuvreerde zoo, dat ze den zeeroovers de terugtocht naar Helgoland versperde. Dit maakte dat ook de anderen naar buiten moesten komen om den makkers hulp te bieden. Doch de slag was al half verloren, omdat hunne macht in verschillende onderdeelen gesplitst was, en wanneer zij beproefden zich te vereenigen, werden ze daarin belemmerd door de eerste schepen, die zij voor onschuldige koopvaarders hadden aangezien, maar die bij nadere kennismaking bleken duchtig bemand en bewapend te zijn.

Zoo hielden de schermutselingen aan zonder dat eene bepaalde beslissing viel. Het Bremer-Hamburger eskader werd van het grootste schip, ,,de Bontekoe'' uit blijkbaar met uitnemende zeemanschap en krijgskundige bekwaamheid gedirigeerd. De piraten hadden wind en stroom tegen; verschillende pogingen om de linie te breken en den vijand te loefvaart te komen mislukten niet alleen, maar leverden zelfs niet-onbeduidende verliezen op. Zoo dikwijls het beproefd werd, was er altijd wel een Bremer of Hamburger, die met het driedubbele geweld van wind, stroom en grooter gewicht den tegenstander bij zijne poging om door den wind te gaan midscheeps aanvoer en lek beukte of zelfs omverwierp.

Na een paar dergelijke pogingen en toen er al verscheidene zijner matrozen waren gewond of verdronken, gaf Claus door stooten op den grooten hoorn het sein van verzamelen en van koers veranderen naar het Zuidwesten, in de richting dus van den mond der Eems. Daar dacht hij, evenals wel vroeger zijne taktiek was geweest, wanneer eene overmacht hem te sterk bleek, zich in veiligheid te brengen langs de slinken[1]) tusschen de ondiepten door, die hij en zijne stuurlieden zoo goed kenden.

---

1) Waterloopen tusschen de zandbanken.

Dit was nu juist de bedoeling van de aanvallers. Vlak voor den noordoosterbries vloog de vluchtende vloot op de zeegaten aan tusschen de Wadden-eilanden, op een korten afstand gevolgd door de geregelde slagorde der tegenpartij. Claus verkneukelde zich al tegen zijn Borkummer stuurman, dat zijn list ook nu weer gelukt was en dat de kooplui voor de zooveelste keer met een langen neus moesten terugkeeren. Deze zei nog minder dan gewoonlijk, tuurde alleen maar scherp naar de kim.

Uit de diepe zee binnen de eilanden gekomen moest wel zeil geminderd worden; met die razende vaart daar voortjagen tusschen al die zandbanken en verzonken landen, dat ging niet en te minder nu de avond reeds begon te vallen. In 't verloop van de laatste paar uur was de wind bovendien nog een heel stuk gekrompen naar het Noordwesten, en zoo onder gereefde zeilen en een fok zat er trouwens nog voldoende gang in de schepen.

Tot zijne bevreemding ontwaarde hij dat de achtervolgers, in plaats van voor den zeeboezem van de Eems ten anker te gaan, hunne schepen op steeds denzelfden afstand op de hielen bleven. „Nu, ... over een uur of twee, als ze tegen een bank opgetornd zijn, of op de lage slikgronden vastgeloopen, zullen ze wel merken wat eene roekeloosheid dat is, Claus Stortebeker in zijn sluiphoeken te volgen. Dan zullen we nog wel een vriendelijk avondpraatje met jelui houden," zoo liep hij over het gangboord van zijn stampend vaartuig te mompelen en nu en dan zelfs te grinniken. „Ick sjoch dy dealskjitten al swommen," [1]) riep hij tegen den Borkummer, toen hij dezen een poosje kwam helpen het roer stijf te houden tegen het geweldig beuken der aanrollende golven. De Borkummer evenwel zei weer niets. Hij tuurde onder het zeil door maar al scherp vooruit naar het Oosten, waar het nu heelemaal donker geworden was. Hij had wel wat willen zeggen, maar hij was daar zoo vaak al om bespot,

1) „Ik zie die duivelsdrollen al zwemmen!"

dat hij er maar nooit meer over praatte, en bovendien, ze zaten nu eenmaal in 't schuitje en moesten meevaren. De Eilanders hadden dat, sommigen van hen althans, en dat kon je de vastelanders toch nooit aan 't verstand brengen. Als 't gebeurd was, ja, dan merkten die het ook. — Den geheelen dag had hij dat al gehad, een onrustig, prikkelend, angstig gevoel in 't lijf, net zooals het stomme gedierte voor het uitbarsten van een donderbui: Dan hollen ze ook heen en weer met den staart in de lucht, de angst in de oogen. Het haar staat de arme beesten overend op 't lijf en ze kringen en dringen tegen elkaar om hulp te zoeken. Maar zoo erg als deze keer had hij 't nog nooit gehad. ,,Heilige Moeder Gods, ik geef je een fonkelnieuwen, blauwsameeten mantel met twaalf gouden sterren erop, en duizend goudguldens voor de armen, als we van nacht veilig en wel voor Mariënhaver kerk mogen meren.''

Daar weerklinkt boven het windgehuil en het golfgebruis de roep van den man op den uitkijk: ,,Licht vooruit aan bakboord!''

,,Dat is het vuur van Oosteel'', mompelt Claus. ,,Nu nog een kwartiertje Zuid, en als we dan het tweede licht zien van Mariënhave in één lijn, dan scherp Noordoost! En dan zou het mij al sterk verwonderen als Bremen en Hamburg niet binnen een paar minuten liggen te spinvoeten op het Balgzand.''

Hoe menigmalen hadden ze al niet, zelfs bij heidensch stormweer, dezen hoek gerond en lagen dan maar enkele scheepslengten verder in stil water als in Abrahams schoot, en konden dan in alle kalmte langs het Stortebekersdiep, dat hij zelf had laten graven en op diepte hield, naar hunne veilige blokhuizen te Mariënhave drijven.

Maar nu kwam het anders. Op 't alleronverwachtst een geweldige schok, onmiddellijk gevolgd door gekraak en gebons van brekende masten en raas. Als een steigerend ros heft het schip zijn breeden boeg en plompt nog dreunender op de harde bank. De achtersteven wordt door een huishooge

golf opgetild en weer neergesmakt; het roer raakt den grond en wordt uit zijne harren gelicht, het helmhout geeft den Borkummer een stomp tegen zijne borst, dat hij bedwelmd in den stuurstoel in elkander zakt. De aanstormende baren werpen het, nu niet meer een snelzeilend, naar een wenk luisterend schip, als het ware een levend wezen, maar nu een log gevaarte, een ordelooze hoop wrakhout, met z'n langzij tegen de bank en schuins hellend daarop. Mast en zeilen vallen over boord, mannen tuimelen met allerlei driftig wordende zware voorwerpen door en over elkander, breken armen en beenen. Zoo gebeurt het met „de Zeeduivel", het schip van Claus, zoo gebeurt het met de andere kaperschepen, die naast en kort achter hem varen. De schepen, die zich op grooteren afstand bevonden en bij het bemerken van onraad beproefden af te houden van de ondiepsten en op den tast in donker den goeden koers te vinden, werden door de overmacht der Hamburgers en Bremers op stroom overmand. Die niet in 't gevecht werden doodgeslagen, of over boord sprongen, werden gevangen genomen, gebonden en onder de luiken opgeborgen, in totaal zevenenveertig man.

Veel meer waadden en zwommen in de richting van den Norderdijk, dien zij als zeehonden trachtten te bekruipen. Doch hier wachtten hen nieuwe en niet minder meedoogenlooze vijanden: de Teelboeren. Het werd een afgrijselijk tooneel, toen de ellendige schipbreukelingen, velen nog gewond ook, daar proestend en blazend als zeemonsters tegen den glibberigen zeedijk trachtten op te kruipen. Zoodra ze buiten het bereik van de schuimende branding waren, ontvingen hunne bedwelmde koppen, hunne gebeukte lijven de knotsslagen van de nu wraaksnuivende boerenbevolking. Scherpe wapenen behoefden er niet aan te pas te komen; knuppels, dorschvlegels, koevoeten, handspaken deden het werk even goed, zoo niet beter. Niemand bracht er daar het leven af, want om gevangenen of losgeld was het hun niet te doen.

Toen Claus zijn veeljarigen, trouwen stuurman zag neerploffen, stond hij een oogenblik besluiteloos heen en weer te

wiegen op het door wind en golven op en neer gesmeten schip. Zou hij ook evenals zijne bemanning de kust zoeken te bereiken en dezen makker aan zijn lot overlaten? —

In eens flitst het als een lichtstraal voor zijn geestesoog: „Hoe komen wij hier verzeild, terwijl mijn Borkummer jaren achtereen bij het felste noodweer zich nooit in den koers heeft vergist..... Dat is verraad, helsch verraad van Foelck!.... De bakens zijn verplaatst!.... Dan is er ook geen redding!.... Dat is vijandschap.... Nu is het einde daar, dat al zoo dikwijls had kunnen komen!.... „It ein,.... ja, det iz nou net oars, It ein fen 't liet iz.... stjerre!" [1].... Dan wil ik ook maar bij mijn stuurman blijven." —

Lang behoefde hij niet te wachten. Toen de vijanden met de schepen op stroom klaar waren, begonnen ze behoedzaam ook de wrakken te naderen, zorgende dat ze zelf boven den wind bleven. Met stevige sloepen en jollen voeren ze eromheen en in het betrekkelijk vlak water aan den lijkant legden ze aan en zochten of er nog levende kapers zich aan boord bevonden.

Nu had Claus Stortebeker als een Germaansche sagenkoning op de plecht van zijn drakenschip kunnen gaan staan en met zijn vonkenschietend reuzenzwaard nog eenige honderden bespringers kunnen neerhouwen, alvorens hijzelf uit dozijnen wonden bloedende neerzeeg, maar dat deed hij toch niet. Hij bemerkte tegen de schuimkoppen de nadering der sloepen, hij hoorde de mannen stommelend zijn scheepsboord beklimmen, hij zag de slingerende lantaarn, bij welker licht zij overal rondspeurden, al dichterbij komen, en hij bleef rustig zitten op de vloerplanken van den stuurstoel met den levenloozen of bewusteloozen Borkummer in zijn arm tegen zijne borst geleund.

Daar vonden ze hem, lichtten de lantaarn hoog op, om hem in 't gezicht te zien. „Claus!.... De Capiteyn zelf!.... Dat is eene vangst!" schreeuwde de voorste van het groepje.

1) „Het eind.... ja, dat is nu eenmaal niet anders,
Het eind van 't lied is.... sterven."

,,Moeten we je doodslaan, of geef je je gevangen?'' werd hem gevraagd.

,,Gevangen'', prevelde hij dof.... ,,Maar neem hier mijn makker ook mede. Ik weet niet of hij nog leeft, of dood is..''

Wat hij in zijn vijfendertigjarig kapersbedrijf met zoo menig Edeling, Burgemeester, Schepen, Koopheer had gedaan, weervoer nu hemzelven: hem werden de handen op den rug gebonden en een plaats werd hem aangewezen op den bodem der sloep. De Borkummer werd tegen hem aangeleund. Zoo ging het naar ,,de Bontekoe'', waar de gevangenen eerst aan Burgemeester Buxtehude werden vertoond en vervolgens in het ruim bij de anderen opgesloten.

Terzelfder tijd hadden de ,,Teelboeren'' aan den wal hun werk verricht. Van tijd tot tijd hadden ijzingwekkende kreten het nachtelijk duister doorscheurd, maar ook dat was van lieverlede opgehouden. Nu aanschouwden de Bremer en Hamburger schepelingen twee hoog opvlammende vuren, een paar boogscheuten van elkaar verwijderd, en flauwtjes door het geraas van de golven en het gierend gehuil van den stormwind drong hun nu en dan in de ooren een eentonig gegalm van dof dreunenden klank: het waren de vreugdevuren en de zegegalmen der kerkklokken, waarmede de ,,Teelboeren'' aan het geheele Landschap hunne overwinning, hun gedaan nachtwerk kond deden!

Zoodra hij bericht had ontvangen dat de zaken daar buiten naar wensch verliepen, had Heer Keno zich bevlijtigd aan den goeden raad of de opdracht van zijne moeder te voldoen. Nog voordat de te Mariënhave achtergebleven zeelieden, voor een deel gewonden en herstellenden uit vroegere gevechten, voor een deel een soort huispersoneel, invaliden en meer bejaarden, wisten wat er aan de hand was, had hij reeds de omgelegen gebouwen in brand gestoken, zich van den kerktoren meester gemaakt en rustte zich nu toe om het blokhuis te bestormen. Nog beter was het hem echter naar den zin toen de stakkerds hem verzochten om vrijen aftocht met hunne persoonlijke have. Hij liet hen trekken in de

richting van Oosteel. Zij waren in de meening, dat zij daar de komst van Stortebekers vloot konden afwachten. Keno zei niets, maar dacht: ,,Groot kans dat ze daar den ,,Teelboeren'' in den mond loopen. Nu, voor die is het, nu ze toch eenmaal ,,spatwarm'' zijn, maar een klein schepje op het groote karwei.''

De buit, daar gevonden in den gewelfden kelder met ijzeren deur onder den toren, was lang niet onbelangrijk, maar toch, Vrouwe Foelck had meer verwacht.

HOOFDSTUK IX.

DE BORKUMMER STUURMAN.

VEERTIEN dagen daarna komt er op den Oldenborch bericht uit Norden, dat moeder verzocht werd daarheen te komen: daar was een geschenk, voor haar uit Hamburg aangekomen.

Zij begeeft zich daarheen in de verwachting op z'n ergst een of ander kostbaar voorwerp van weelde of kunst en op z'n best eenig vreemdsoortig wild beest voor hare diergaarde te zullen ontvangen als eeregeschenk voor hunne medewerking. Toen ze echter niets van dien aard ontdekte en Keno en Adda evenals ook Everardt en Sibbe haar glimlachend aankeken, werd ze haast een beetje kort aangebonden en zei, wel met een lief lachje op de lippen, maar toch niet zoo heelemaal van harte: ,,Nu, wat is het? Wat hebben jelui voor geheimpjes? Toen ging de deur open en een dienaar trad binnen met een man, wiens handen op den rug gebonden waren.

,,Zie moeder,'' zei Keno, ,,gij hadt mij opgedragen om Burgemeester Buxtehude de boodschap over te brengen, dat gij als uw aandeel in de buit gaarne dien Borkummer stuurman van Claus hebben wildet. Hier is hij nu.''

,,En wat wil de Vrouwe nu met dat jichtige, kromme

kereltje doen?'' lacht Heer Everaerdt. ,,Wilt ge hem koorddansen leeren? Want voor een schoothondje is hij wel wat groot en ruig.''

,,Niettemin ben ik er blijde mee. Kleine kinderen behoeven ook niet alles te weten. Ik neem hem mede naar huis.''

De kinderen begrepen er niets van, maar moeder had wel meer van die geheimzinnigheden, dus ze lieten haar haren gang maar gaan.

De Borkummer werd het al spoedig gewaar. De eerste paar dagen werd hij behoorlijk behandeld, hij kreeg een tamelijk goed vertrek en ook voldoende kost, alleen hij mocht den Borch niet verlaten. Het Hamburger geleide, vier man Stads-Soldenieren, stond voor zijne bewaking in. Daarna liet de Vrouwe hem voor zich komen en sprak hem aan: ,,Man, je leven is in mijne handen gegeven. Hamburger Heeren hebben je aan mij geleend, om met je te doen wat mij believen zal. Het zal van je zelven afhangen, of ik je hier een rustigen ouden dag in een huisje en een lapje moesgrond schenken zal, of dat Hamburger Stads-Soldenieren je weer terugbrengen moeten. Als kaperstuurman heb je wel honderdmaal den strop of de bijl verdiend.''

De man keek met zijne ver-borende zeemansoogen recht voor zich uit; geen trek in zijn ijzeren gezicht toonde aan dat het hem iets schelen kon, wat die machtige Vrouwe tegen hem zeide.

,,Hoor je mij niet?''

,,Jawel,'' bromde hij onverschillig met een dood geluid.

,,Nu, geef dan antwoord!''

,,Wat antwoord?''

Foelck, die gehoopt had dat hij zou bidden en smeeken om zijn leven, opdat zij dan hare condities stellen kon, vond zich hierin teleurgesteld. Nu moest zij van voren af aan beginnen en hem vragen wat zij wilde. ,,Jij bent een Borkummer, niet?''

,,Ja.''

,,Ze zeggen dat Claus groote schatten geld op Borkum heeft verborgen. Is dat zoo?''

,,Ja.''

,,Weet jij die plaats?''

,,Ja.''

,,Ik zal je vertrouwd volk van mij meegeven, dan zul je hun die plaats wijzen. Ik zal het dan goed met je maken.''

,,Neen.''

,,Neen! ?.... Wel ellendig gedrocht, jij weet zeker niet wie je weerstaat! Ik kan je van lid tot lid in stukken laten hakken, als je mijn wil niet doet. En ik zal het doen ook.''

,,Quaede Foelck, de Duivelin van den Oldenborch, kan mij van lid tot lid in stukken laten hakken, kan mij nog veel erger laten aandoen. Er is geene marteling, die zij niet weet. Maar het ergste heeft zij mij al aangedaan en nu is er niets meer waar ik wat om geef.''

,,Het ergste! O, je weet zeker niet wat het is op de pijnbank, langzaam eerst en dan met schokken, uitgerekt te worden, aan je duimen opgehangen te worden, met gloeiende pinnen onder je nagels gepriemd te worden, met brandende kaarsen onder je oksels geschroeid te worden! Al die pijnigingen kan ik een weerspannigen hond laten aandoen. Dwing mij niet door je halsstarrigheid! Veel liever maak ik het goed met je.''

,,Vrouwe, gij kunt dreigen of vleien; ik zeg Neen!'' En toen Foelck reeds aanstalten maakte om den dienaar, die bij dit onderhoud aanwezig was, op te dragen een paar ,,ruters'' te roepen en den kerel naar den folterkelder te voeren, begon hij een weinig luider te spreken, maar altijd met diezelfde doffe, doode stem: ,,Vrouwe, nu ik toch mijn mond opengedaan heb, zal ik u meteen de boodschap overbrengen, die mijn Capiteyn en vriend Claus Stortebeker mij voor u opgedragen heeft. Aan boord wist hij het al, want Burgemeester Buxtehude had hem bij zich en de andere Heeren in de kajuit genomen, dat gij mij had opgeeischt, en hij giste wel waarom. — Dat komt al vast uit. De rest zal ook wel uitkomen. Dat hoop ik ten minste.

,,In het gevangenhok onder den Raadhuistoren heeft hij ons nog eens herinnerd aan zijn eed op uw bruiloft. — Toen

waren Joncker Ocko en hij nog gezworen vrienden en bloedsbroeders.

,,Ik behoefde er niet bij te zijn, omdat ik toch hierheen ging, maar ze hebben het mij later toch wel verteld, dat hij, romp zonder hoofd, nog langs drie onzer mannen geloopen is, en als de beul hem toen niet had laten struikelen over zijn vooruitgestoken voet, zou hij volgens belofte nog meer het leven gered hebben. Maar de Heeren van Hamburg, die meineedige schoften, hebben die drie net zoo goed laten koppen als de andere veertig. — Nu, ze hadden misschien ook niet eens meer willen leven, nu hun Capiteyn toch dood was.

,,Als je voor Vrouwe Foelck staat,'' zoo heeft mijn Capiteyn en vriend mij opgedragen, ,,dan spuw je haar mijn laatste vervloeking toe, en dat er geen schepsel op de geheele wereld tusschen hier en Rome zoo verachtelijk is als zij. Voor mij,'' zei hij, ,,is er nog hoop op genade. Ik heb den Heere Christus en Zijne Heylige Moeder altijd geëerd. Ik ben een wreed vijand geweest voor mijne vijanden, maar voor mijn volk een goed Capiteyn,'' — ja, dat is zoo! — ,,en voor mijne vrienden een goed vriend.''

,,Voor Ocko is er ook op genade te hopen. Maar voor Foelck, dat venijnig serpent, die valsche, verraderlijke adder, dat wreede, verscheurende beest, zonder liefde, of vriendschap, of trouw, of dankbaarheid, is er geen genade, bij God niet en bij den Duivel nog veel minder. Zij is vervloekt bij haar leven al en bij haar eigen volk al, en nog veel meer in de Eeuwigheid. Voor Foelck zal de Duivel zijne wreedste pijnigingen uitzoeken en bedenken, en dat niet voor een uurtje, maar voor alle Eeuwigheid. Amen!''

,,Dat was de laatste boodschap van mijn Capiteyn en vriend en die breng ik met genoegen over.

,,Martel mij nu maar! Pijnig mij nu maar! Dat duurt maar een uur, of een paar uur en dan ben ik dood. Maar bij u duurt het eeuwig!.... Denk daar maar om!''

Aan zijne tartende uitdaging werd onmiddellijk gevolg gegeven; al de genoemde folteringen werden met korte tus-

schenpoozen op hem aangewend, maar of het nu zijne ongeloofelijke koppigheid was, of dat hij werkelijk geen lichaamspijn meer voelen kon, maar hij jammerde niet, hij schreeuwde niet; het ergste was al, dat hij eens op zijn tanden knarste en eens kreunde: ,,Claus is toch al dood! Wat kan mij nu nog deren!''

Vier dagen hadden de ,,ruters'' dat in het onderaardsche gewelf volgehouden. Ze werden er zelf ,,ongans'' [1]) van. Als hij op het laatst na iedere pijniging bewusteloos raakte en scheen te sterven, werd hij verlost en naar z'n hok teruggebracht. Toen ze weder beginnen wilden, begeerde hij de Vrouwe te spreken. Hij werd voor haar gedragen. Hij fluisterde haast onhoorbaar: ,,Ik heb mij bedacht.''

Zij zat daar eerst met een gelaat, gramstoriger dan ooit, maar nu verzachtte haar uitzicht een weinig. ,,Dat had je voor jezelf beter dadelijk kunnen doen. Er valt nu niet heel veel meer aan je te bederven. — Nu, vooruit! — Wat wil je dan?''

,,Ik wil met u en een stuk of wat van uwe mannen naar Borkum gaan en dan zal ik u de plaats aanwijzen.''

Foelck ging er gretig op in. Maar vooraf moest de stakkert, die nu maar een wrak van een man was, een weinig opgekalefaterd worden. Met goed eten en drinken, met goede ligging en wondbehandeling kwam dat, tenminste zoowat, voor mekaar in zooverre dat hij, althans geholpen en gesteund en op een kruk hompelend, zich weer zoo'n beetje voortbewegen kon. Toen het zoover was, stak er een boot in zee met de vier Hamburgers en vier ,,ruters'' van den Borch en hemzelf als ,,leitsage'' [2]) en stuurman. ,,Stuurman ter dood'' mompelde hij binnensmonds.

Foelck zelve ging niet mede; dat was beneden hare waardigheid.

Bij hunne aankomst op 't eiland liep zoowat de geheele bevolking te hoop. Het waren hoofdzakelijk oude mannen,

1) Onlekker, misselijk.
2) Loods.

vrouwen van elken leeftijd en kinderen, maar er waren toch ook wel een stuk of twintig groote kerels, visschermannen bij. De „Borkummer'' kende hen altemaal, zijne landslieden, maar niemand herkende aanvankelijk hem, zoo verschrikkelijk had de pijnbank hem mismaakt. Hij gaf te kennen dat hij in de „ljeagenbank'' [1]) een onderhoud wenschte met de mannen. De rest moest achterwege blijven. Zijne bewakers mochten meegaan, natuurlijk. Hier deelde hij hun mee, dat zij tegen den nacht een troepje van een man of zes noodig hadden, om een karwei aan den binnenkant van de duinen te verrichten. Het was graafwerk, dus ze moesten schoppen meebrengen en ook een paar houweelen, want er kwam ook een muurtje van flintsteenen aan te pas. Ze mochten er thuis met niemand over spreken en de achterblijvende mannen moesten er borg voor staan, dat niemand, die er niet bijbehoorde, hen soms achternasloop.

Dit werd altemaal in korte, duidelijke woorden gekommandeerd, en al begrepen de Hamburgers het nu wel niet van woord tot woord, de Broeckmerlander en Auricker borgmannen toch wel, zooveel verschilde het Borkummer Friesch niet van hunne taal.

Den geheelen dag verder lieten de bewakers hun gevangene geen oogenblik met zijne landslieden alleen. Zij aten en dronken wat van hetgeen de eilanders hun in de „leugenbank'' aanbrachten en den geheelen tijd liep het al af en aan van vrienden en verwanten van den stuurman.

De avond kwam, een winderige avond met een schijnseltje maan, dat van tijd tot tijd tusschen de jagende wolken door kwam piepen. Op het bepaalde uur vervoegden de zes eilanders zich aan de opgegeven plaats. De Borkummer werd eerst op een handkar gezet, omdat hij zoo moeilijk liep. Maar ze waren nog geen kwartier de duinen in, of hij klaagde over het stooten van de kar; hij kon dat niet verdragen aan zijn pijnlijk

1) Leugenbank, loods, aan de zeezijde open, waar het zeevarend volk in z'n vrijen tijd met de bejaarde pilobroeken tezamen komt om uit te kijken over de zee, te keuvelen, op te snijden en te fantaseeren.

lichaam. ,,En ook,'' voegde hij erbij, ,,is 't beter, dat ik maar beproef te loopen, zoo moeilijk als het ook gaat, want hier in die kar zie ik ook niet waar we zijn. Dan moeten Jotserd en Ulb mij maar wat steunen, en dan wat langzaam aan. Geef jelui je spaden en houweelen maar zoolang aan de andere mannen.''

Zoo sukkelden ze een heele poos voort, dan door mul zand, dan over wat steviger bodem met ,,kribbeldorens'', braamstruiken, duindoorn, brem, hulst, duinroos begroeid, hier en daar een enkele kromme en verdraaide den met wortels als knieën boven het pad uitstekende. De mannen zeiden niets en ,,de Borkummer'' zoowat niets, hij liet zich haast meer dragen, dan dat hij liep. Tusschen beiden gromde hij zoo 't een of 't ander, meest een vloek of eene verwensching, omdat hij zich stootte, of omdat zijne maats hem niet voorzichtig genoeg steunden. Deze keer scheen het echter raak aangekomen te zijn, hij stiet een kreet van pijn uit en gleed op het zand neer. ,,Die verdoemde boomwortels ook! — Maar mannen,'' zoo wendde hij zich tot het geleide, ,,jelui konden beter een tred of wat achteruit blijven. Met dat gehuppel van je ,,schienvat'' aan een stok en je flikkerende fakkels verbijster je ons hiervoor veel meer, dan dat je het pad verlicht. Zeevolk heeft nachtoogen, wij zien het best bij die enkele stille sterren en dat beetje maan, niet jongens?''

Een der borgmannen vroeg, of het nog lang duurde, waarop de stuurman ten antwoord gaf: ,,Nog een kwartiertje, denk ik.''

Van dit oponthoud werd meteen gebruik gemaakt om eens van dragers te verwisselen. ,,Mijn armen hangen mij als lood aan mijn lijf,'' zei er een. ,,Als er dan straks ook nog gegraven moet worden, moet een ander dat maar doen. Ik kan niet meer,'' bromde de ander. — Tegen het tweede stel mompelde ,,de Borkummer'' ook zoo nu en dan eens wat, en daarna, want het werd een ,,aeilanner ketierke'' [1]), tegen het derde desgelijks.

1) Een eilanders kwartiertje, dat nooit minder dan een halfuur is.

,,'t Was zoodoende al bijna middernacht geworden, toen de stuurman opeens halt gebood. ,,Hier is 't,'' zei hij, ,,begin hier maar eens te graven!''

Een half uur verliep. Een aanmerkelijke kuil was het al geworden met aan weerskanten een groote hoop opgeworpen zand. Twee lantarens, door de bewakers aan lange fuikstokken gebonden en schuins in den grond gestoken, en een schijfje maan verlichtten flauwtjes het geheimzinnig tooneel. ,,De Borkummer'' zat erbij op het zand en bestuurde het werk. ,,Nu dwars onder den heuvel op!'' kommandeerde hij. Dat begon al een aardige loopgraaf te worden.

,,Voel je nog niks hards?'' roept hij den man in den kuil toe. ,,Niks!'' is 't antwoord, dat teruggebromd wordt, alsof ze dat gewroet in den donker al lang zat zijn. Maar geen minuut later schreeuwt een van de gravers: ,,Ik stoot op wat! Steen of ijzer lijkt het mij toe! Hier mijn houweel!'' Hij springt uit het hol en op hetzelfde oogenblik dringen de bewakers naar voren, een paar laten zich in den kuil glijden en de anderen, door nieuwsgierigheid meegesleept, buigen hunne hoofden en bovenlijven ver rekkende naar beneden.

Daarop had ,,de Borkummer'' gewacht. Hij krijscht: ,,Sla derop!'' — Hij had het tweede woordje nog niet uit zijn mond, of de zes mannen hadden ieder een slachtoffer neergeveld met hunne zware spaden en houweelen. Een der beide overgeblevenen raapt eene op den grond voor hem liggende spade op en verbrijzelt ermede ,,den Borkummer'' de hersenpan. Hij glijdt achterover en murmelt nog: ,,Zoo is het goed! Nu weet geen mensch het! Want hier zit niks!''

HOOFDSTUK X.

HEER KENO OP HET TOPPUNT.

THANS waren de middelen weer ruimschoots beschikbaar om het jarenlang voor oogen gestelde doel weer wat naderbij te komen. Zelfs vonden Heer Keno en zijn zwager het nu heel wel verantwoord eens een paar van die nieuwerwetsche muurbrekers te probeeren, waarmede door het ontploffen van een geheimzinnig bussepoeder groote, steenen of ijzeren ,,klooten'' werden weggeslingerd, veel verder dan bij de oude ,,blijden'' en ,,mangeneelen'', en lang zoo omslachtig niet in de behandeling. Op een avond bespraken ze dat onderwerp in eene familiebijeenkomst. Moeder Foelck was er ook bij en die was, evenals de jonge mannen, vuur en vlam hiervoor. ,,Nu kan niets of niemand ons meer weerstaan!''juichte zij, toen Keno haar de werking en uitwerking van zoo'n donder- en bliksemgevaarte dramatisch beschreef.

De oude Heer Edzerdt Cyrckxena, die met zijne zonen aan deze bespreking deelnam, temperde deze verwachtingen vrij wat, trachtte althans die te temperen door zijne nuchtere opmerkingen. ,,Het is heel wel mogelijk,'' zeide hij, ,,ja, 't is zelfs waarschijnlijk, dat wij daar aanvankelijk wel eenig succes mede behalen zullen. Dat doet de eerste schrik. Maar dacht gij,'' — dit tegen Keno — ,,dat wij lang alleen bezitter van dit nieuwe schutgevaarte zouden zijn? — Waar dit vandaan komt is er ook meer, kan er in elk geval meer gemaakt worden voor wie er maar geld voor over heeft. — En dan nog wat, waar jelui in je opgewondenheid natuurlijk geen van allen aan gedacht hebt. Jelui, jonge, sterke helden, houdt maar van doen, en hoe geweldiger, hoe mooier. Wij, oudjes, blijven zoo zoetjesaan wat meer thuis en beginnen eens wat te denken. Zoodoende zien wij wel eens wat dieper in de zaken en er doorheen. Ik reken dat zelfs op een voordeelig begin en een goeden voortgang toch altijd een nadeelig slot volgt.''

Het gezelschap keek hem aan met blikken van niet begrijpen.

,,Dit bedoel ik,'' ging hij kalmpjes voort. ,,Nu zijn wij, de Edelingen hoog te paard met zwaard en schild, de heeren en meesters van het gevecht, wie het ook wint. De voetknechten met koker en boog, om van het landvolk met ,,ekkeris ark'' [1]) niet eens te spreken, volgen onze bevelen. Maar met dat nieuwe schutgevaarte komt het al gauw zoover dat een paardeknecht met een lont in de hand zooveel waard is als tien Ridders.''

,,Maar, beste Oom!'' verweerde Keno zich daartegen, ,,'t is toch alleen tegen de muren van Borgen en Steden, dat dit nieuwe oorlogstuig bedoeld is. Het echte, edele strijden, het scherpe wapenspel dat zullen niettemin de geharnaste Ridders wel in de hand houden.''

,,Het kan waar wezen; de toekomst zal het leeren, maar ik zie het donker in.''

,,Hoe dan ook,'' zoo kwam Heer Everaerdt zijnen zwager te hulp, ,,wij hebben nu eenmaal twee van die dingen aangeschaft, en die moeten ook maar eens geprobeerd worden. Al maken wij er geen gebruik van, dacht gij dan dat onze tegenpartij het ook niet zou doen? De wereld is nu eenmaal zoover, het komt er nu maar op aan de eerste te wezen. En let eens op mijn zeggen, oude Heer! Ik wil nu eens een beetje profeet spelen: Over een paar jaar heeft ieder hier in 't land, die nog wat in de melk te brokken heeft, zoo'n paar van die bolderbasten op z'n Borch staan, en die ze niet betalen kan, koopt ze op schuld.''

Het eerst moest eraan gelooven Heer Folckmer Allena thoe Oosterhuysen. Zijn Borch werd nu ditmaal letterlijk platgeschoten, en allen die erop waren verloren het leven of de vrijheid. Onder de gevangenen waren zijne twee oudste kleinzonen, beide Ayolt geheeten, knapen van nog maar 17 en 15 jaar. Omdat de onderneming nog niet was afgeloopen, — de andere plaatsen van Folckmers Heerlyckheydt: Suyderhuysen, Loppersum, Eylenhuysen, Syrckwerum, Freepsum,

---

1) Boerengereedschap.

Canum en Canhuysen, moesten, nu het zoo goed ging, meteen maar onder de macht van thom Broecke gebracht worden, — liet Heer Keno deze bloedverwanten met de andere gevangenen naar den Oldenborch transporteeren. Vrouwe Foelck zou hen daar tot zijne terugkomst in veilige bewaring houden.

,,Na zes weken vervoegde hij zich bij haar en vroeg al spoedig naar die verwanten.

,,Die zijn dood,'' gaf zijne moeder stug tot bescheid.

,,Dood!'' riep hij verschrikt uit. ,,Maar moeder, hoe kan dat nu?.... Zoo gewond waren zij toch niet! Heb je dan niet goed zorg voor hen gedragen?''

,,Ik weet het niet.... Vraag mij maar niets meer. Ze zijn nu toch al eenmaal dood.''

Keno keek haar doordringend aan, maar hij kon er geen woord verder uitkrijgen. — ,,Waar zijn ze begraven?'' vroeg hij nog.

,,Ter Yhle,'' bromde zij.

Den dag daarop begaf hij zich naar het Klooster en had daar een onderhoud met den Abt, nadat deze hem de laatste rustplaats der beide rampzalige jongelingen in het koor der kerk onder een blauwen zerksteen had aangewezen.

,,Wat dunkt u van dit geval?'' vroeg hij, nadat beiden in de kamer van den Abt een geruimen tijd in somber zwijgen hadden gezeten.

,,Ik weet niet wat ik ervan zeggen moet, en met name tegen u, den zoon en Heer,'' repliceerde deze voorzichtig. ,,Maar ik vrees dat hier iets zeer verschrikkelijks is gebeurd,'' voegde hij er rillend van ontzetting aan toe.

Bij stukjes en beetjes haalde Heer Keno het eruit, dat zestien dagen te voren op een laten avond een boerenladderwagen den kloosterhof was binnengereden en dat twee van Vrouwe Foelckes ,,ruters'' hem hadden willen spreken. In zijn kamer komen hadden ze niet gewild; hij moest naar hen naar buiten gaan. ,,Order van de Vrouwe,'' hadden ze gezegd. Daarop was hij naar hen toe gegaan en hadden ze eerst gezegd, dat bij hun gesprek niemand verder tegenwoordig

mocht zijn; de broeders, voor zoover ze nog wakker waren, moesten in hunne cellen blijven en de luiken sluiten. Daarna hadden ze het dekkleed van den wagen weggenomen en daaronder lagen de lijken van de beide Jonckers, ten minste dat zeiden ze dat het de beide Ayolten waren. Die moesten ze in het moeras achter het Klooster in den grond stoppen en dan mocht de Abt eene mis lezen voor de rust hunner ziel.

,,Ik moest maar gelooven dat het die beide Jonckers waren, want het was er waarlijk niet aan te zien. Twee hoopjes akeligheid waren het, haveloos en vuil, in lompen, vermagerd, vel over bot. Vreeselijk was het!''

,,En gij hebt mij hun graf gewezen op het koor, naast onze grafstede.''

,,O ja, dat heb ik niet gewild, dat twee zulke onschuldige knapen van edel bloed als krengen van honden in 't slijk van 't moeras zouden weggestopt worden. Eene eerlijke begrafenis dat was 't eenigste, wat ik aan de arme slachtoffers doen kon.''

,,Hebt ge er nog iets aan opgemerkt; waren ze mishandeld, of....'' hij kon het woord haast niet over zijn lippen krijgen,— ,,vermoord?''

,,Doodelijke wonden heb ik niet aan hen gezien. Wel dat het scheen, alsof ze zichzelf of elkaar hadden gebeten of aan de kleeren geknaagd. Ik vrees dat ze verhongerd zijn.''

Keno zat verdoofd daarheen. Dat was geen eerlijke strijd meer. Dat was het woeden van een dol geworden roofdier. Deze eene ure bracht een onmetelijke afstand tusschen hen beiden teweeg. Hij ging niet meer naar den Oldenborch terug, maar begaf zich in eenen door naar Norden en gaf vandaaruit bevel, dat de overige gevangenen onverwijld en zonder losgeld in vrijheid moesten gesteld worden. Ettelijke dagen, ja weken was hij diep neerslachtig en bemoeide zich met niets dan het beheer van de uitgestrekte Idzingha-goederen.

Tot dien tijd toe had Vrouwe Adda nu juist niet zoo'n bizondere beteekenis in zijn leven gehad. Hij had haar lief, hij hield van haar als zijne aanhankelijke echtgenoote en nog meer als de trouwe zorgzame moeder hunner beide kleine

kinderen, Ocko en Tetburch. Zij zocht het niet opzettelijk, maar het kwam zoo vanzelf, dat hij meer met haar ging spreken over gewichtige aangelegenheden, zooals hij dat tevoren altijd met zijne moeder deed. Het zwaartepunt werd geleidelijk verplaatst van den Oldenborch naar Idzinghahuys te Norden en het gevolg was dat de thom Broeckesche politiek meer en meer begon uit te groeien tot eene Oost-Friesche politiek, die zelfs praedisposities voor eene Groot-Friesche politiek bezat.

Het is natuurlijk dat ook deze gesprekken en overleggingen gekenmerkt werden door de denkbeelden, ook bekrompenheden en bijgeloovigheden, van dat tijdperk. Vooral als er verschrikkelijkheden gebeurden van natuurrampen en wonderen en teekenen, werden die altijd met Gods toorn en der menschen zonde in verband gebracht.

Zoo geschiedde het in dien tijd dat op een naren Novembernacht een noodweer van buitengewone hevigheid op Nordens kust woedde. Daverende donderslagen deden de aarde dreunen, felle bliksemflitsen zetten het zwerk in vlam. Een gierende, huilende orkaan raasde uit den stormhoek vlak op den dijk aan. Visschersschuiten en koopvaarders werden te pletter geslagen tegen de bazaltglooiing. Huizen in het stadje werden opgeheven en in gruzelementen weer neergesmakt. Zelfs het geweldige Idzingha-huys trilde bijwijlen tot in zijn grondvesten. In eens een verblindende gloed en op hetzelfde oogenblik een ratelende donderslag, alsof het geheele firmament op de aarde nederstortte. Als de van schrik in elkaar gedoken menschen het wagen hunne oogen weer op te slaan, verstijven ze van schrik, want het geheele marktplein is ineens licht als bij dag en uit den hoogen toren van St. Norbertus loeien de vlammen. Wat vermag het mensch-insect bij een zoodanig woeden der losgebroken natuurkrachten?.... Het onweer zal beeindigen wat onweer begon, orkaan zal blusschen wat bliksem ontstak. Hij schudde onder demonisch gebrul met zijn reuzenvuisten den brandenden ouden toren, schudde, wrong, wrikte, beukte, totdat het gevaarte in elkaar stortte

en daarna barstte er een plasregen los, een wolkbreuk, die in enkele minuten het marktplein onder water zette, maar ook meteen het vuur doofde en het stadje voor totalen ondergang bewaarde. Toch was de ramp groot genoeg, ettelijke huizen lagen verpletterd en verscheidene inwoners hadden daarbij het leven verloren, om nog te zwijgen van de aanmerkelijke verliezen aan have en goed.

,,O, Keno-lieve!'' klaagde Vrouw Adda den volgenden morgen, toen zij na den in doodsangst doorwaakten nacht droevig bij elkaar waren gezeten in het zaaltje, dat op 't marktplein uitzicht gaf, ,,o, Keno-lieve, ik ben zoo bang!''

Heer Keno was met zijn schoonbroeder de stad eens doorgeweest en ook buiten aan de haven en de zeedijk een eind op, om de schade aan personen en goederen voorloopig op te nemen. ,,Bang, ,,famke''! Dat behoeft nu eerst niet meer. De ramp is, geloof ik, wel achter den rug. Als je nu zei van akelig of zoo iets om al dat ongeluk.''

,,Neen, toch: bang! Zie je dan niet dat God ons bezoekt om onze zonden? — Ik heb het al gevreesd, toen vorige week Murke Sibbel een kindje kreeg met twee hoofden. Dat is ook een teeken van God!''

,,Nu, en wat moet dat dan beteekenen?'' vraagt man-lief, half belangstellend en ook een beetje ongeloovig. ,,Kindertjes met twee hoofden daar ben ik zoo niet van op de hoogte, maar wat onze oude toren betreft, ik zou eerder denken dat die omgesmeten is, omdat hij al een honderd jaar of vijf gestaan heeft en al aardig een beetje uit het lood gezakt was ook. Het houtwerk zal ook wel niet zoo gaaf meer geweest zijn. Zoo'n gebouw, al is 't dan ook nog zoo sterk, kan toch maar niet eeuwig staan.''

,,Ik vrees toch'', begon Vrouwe Adda weer op angstigen toon, ,,dat God op ons vertoornd is, omdat Idzingha in de laatste jaren altijd met je moeder heeft meegedaan aan al hare wreedheden en persoonlijke veeten. Wat al gruwelijke dingen heeft zij niet verricht en bevolen!.... Dat Idzingha met haar samen werkt, zal Idzingha ten verderve strekken!

.... Daarom is onze oude, eerwaardige toren, de toren van den Heiligen Norbertus ingestort.... Dat beteekent ook dat kindje met twee hoofden, dat gestorven is!....O,wat zal ons nog te wachten staan! Ze barstte in een zenuwachtig snikken uit.

Goedmoedig trachtte Keno haar tot bedaren te brengen. Hij zat op de leuning van haar stoel en streelde haar zachtkens haar en wang. ,,Maar, ,,famke ljea''! hoe wil je dat dan anders? Als Idzingha-dochters willen trouwen, moeten ze dat toch wel met andermans zonen doen niet?''

,,Ja'', snikte en lachte ze tegelijk en ze greep hem met beide handen bij zijn arm, ,,jij bent mij ook best goed genoeg! Maar daarom behoef je nog niet in alle zaken van belang je moeder naar de oogen te zien, haar wraakzucht en haar hoogmoed te dienen.

,,Waarom laat je dien ouden Folckmer-oom en die arme moeye-Adda — dat is nog van ons eigen volk! — nu niet verder met vrede. Hij kan nu toch niets meer beginnen. Ze zijn blij dat ze 't arme leven nog hebben.''

Dat was nu wel wat veel ineens om op te antwoorden. Er was ook wel 't een en ander bij, waar hij het nu juist niet zoo heelemaal mede eens was. Hij greep het eerste maar aan en zei ernstig: ,,Ik dacht dat je wel opgemerkt hadt, dat ik na mijn terugkomst van ter Yhle mij met niets van Oldenborchs zaken meer bemoeid heb.'' Een plotselinge rilling voer hem door de leden en hij ging met zijn hand langs zijn voorhoofd, als om een schrikkelijke herinnering te verjagen. Na een oogenblik van stilte ging hij gewild luchtig door: ,,Als Everaerdt er ook zoo over denkt, laten wij voor dien eenen omgevallen toren er twee weer opbouwen aan de herstelde kerk en den eenen wijden wij aan den Beschermheilige van Norder en Idzingha-geslacht: Heer Norbertus, en den anderen aan Heer Sint Nicolaas, den Patroon van Broeckmer Heerschappij.''

Van dien tijd af liet Heer Keno hoe langer hoe meer de zaken, die betrekking hadden op de persoonlijke thom Broecke

veeten en de belangen van Vrouwe Foelck, aan haar zelf over en streefde hij met zijn zwager hooger en grootscher bedoelingen na, met het resultaat dat zij na eenige jaren van rustige voorbereiding en gebruik makende van de steeds wassende ontevredenheid tegen Proost Hiske, de Stede Emden in het jaar 1413 in den nacht ,,Simonis et Judae'' innamen en voorloopig behielden.

De partijschappen breidden zich uit en werden aan beide zijden gevoed en versterkt. De aanhangers van thom Broecke kregen een machtige versterking door de ,,Onstamans'', de Vetkooper Heerschappen in de Groninger Ommelanden, en werden Broeckhorsten genoemd; Proost Hiske en de zijnen, de Hickhorsten, vonden steun bij de Heeren van de Stad Groningen, nu voor de verandering eens Schieringen. De strijd wordt buiten de landsgrenzen gebracht, den Dam (Appingadam), Delfzijl, Termunten en meer andere plaatsen aan de overzijde van de Eems worden aangevallen en genomen. Bij de bestorming van Delfzijl wordt Heer Everaerdt Idzingha door een pijlschot doodelijk gewond. Dat was voor Vrouwe Adda de onweersprekelijke bevestiging van het voorteeken, het instorten van den toren harer vaderstad.

Heer Keno was nu weer goed op dreef. Na zijne glorieuze overwinning op Emden was zijne moeder naar Norden gekomen om hem daarmede geluk te wenschen en ook nog met een ander doel. Zij beklaagt zich over hare eenzaamheid. Ja, zij heeft menschen genoeg om zich toe op den Borch, maar zij ziet bijna nooit eigen volk, haar naaste bloed. Als geen van allen daarop ingaat, heeft zij zelve de stoutmoedigheid het geval van de beide Ayolten op tafel te leggen. ,,Keno'', zegt ze, ,,je bent na je reis naar het klooster, naar je vaders graf, nooit meer bij mij op den Borch geweest. Het was mij al deze jaren een grieve, maar het streed tegen mijn trots om mijn kind te vragen: Waarom? Doch inwendig knaagt het wel aan mijn hart.... Wat heeft die Abt over mij gelasterd?''

,,Of hij gelasterd heeft, moeder, dat zult gij beter weten

dan ik. Hij heeft geen naam genoemd. Hij heeft alleen gezegd: ,,Ik vrees dat ze van honger omgekomen zijn.'' — Kunt gij nu zeggen, dat gij wel verordineerd hebt, dat ook aan hen eten zou gebracht worden, dan zijn ze misschien van hartzeer verkwijnd, of, zooal van honger, dan heeft een ander de schuld. Dat is nu niet meer uit te maken.... Wat zegt gij, moeder?''

Hijzelf en Adda zagen haar met gespannen aandacht en met trillende verwachting aan. Eene vreeselijke worsteling werd het voor de Duivelin. Zou ze zich nu als een onschuldig wicht voordoen?.... Al had ze gewild, ze kon het niet. ,,Vervloek mij nu maar!'' kreet zij, ,,vervloek nu uwe oude moeder maar!.... Wat van Folckmers bloed is haat ik, feller dan een slang!.... Ik had niet anders kunnen doen, al lag ook aan de eene kant de zaligheid en aan de andere de eeuwige verdoemenis!.... Vervloek nu uwe oude moeder maar!....''

,,Dat zal ik niet doen, moeder'', bracht Keno na een diepen zucht met moeite over zijne lippen. ,,Dat ligt niet op mijn weg. Dat zal ik maar aan onzen Heere Christus overlaten.

Daar was een heele poos stilte. Foelck zat heelemaal in elkaar gedoken te kreunen en te zuchten. In 't eind hief ze haar hoofd een weinig op en fluisterde: ,,Zou er voor mij nog hoop op vergiffenis zijn?.... Moet ik barrevoets en met het haren kleed van een boeteling eene bedevaart doen naar den Heiligen Vader te Rome?.... Johanna van Napels heeft ook wel vrijspraak van Zijne Heiligheid gekregen, en die had nog wel haar eigen man vermoord. De Duivel had het haar ingeblazen, had ze gezegd; ze wist zelve niet wat ze deed.... Je eigen man laten verworgen, en dan toch absolutie van den Paus. En de Paus is de plaatsbekleeder van Christus op aarde.... Als die je vrijspreekt, kan Christus je toch niet meer verdoemen.... Je eigen man!.... Dat is toch nog heel wat anders dan zoo'n paar vreemde knapen!.... Je eigen man ....verworgen!.... O mijn Ocko!.... Ik heb jou niet vermoord!.... Dat heeft die ellendeling van een Folckmer ge-

daan!.... Ik jou vermoorden!.... Als ik jou leven terug had kunnen winnen met de helft van het mijne!....'' Zoo murmelde zij nog een tijdje door; het was alsof ze in den droom praatte. ,,Ik ben dij trouw geweest, mijn Ockebyld, mijn lief, mijn hart!.... Bij je leven en ook na je dood. Dat zal nooit, ook mijn ergste vijand nog niet, anders zeggen kunnen. En jou vijanden heb ik fel gehaat.

Met een schok kwam ze weer tot de werkelijkheid terug en werd zich bewust, dat dit beter een alleenspraak was op hare eenzame slaapkamer. Ze schudde zich, alsof ze iets van zich afwierp en kreeg een kleur van schaamte. Als 't ware zich verontschuldigend stamelde ze: ,,Dat komt ervan, kinderen, als een mensch altijd alleen is.'' En smeekend liet ze erop volgen: ,,Zouden jelui, Keno en Adda, het niet goed kunnen vinden met je kindertjes en je geheele huisgezin den Oldenborch te betrekken? Dan kun jij je waardigheid als de gebiedende Heer aanvaarden. Dat had je al lang kunnen en mogen doen. En 't is er waarlijk ruim genoeg. We kunnen bij elkaar en ook van elkaar zijn. Maar dan had ik toch op mijn ouden dag nog wat eigen volk om mij toe.''

Keno en Adda zagen elkaar aan, wel een beetje verlegen. Keno maakte aan het pijnlijke moment een einde door te zeggen: ,,Moeder, dat begrijp je zeker zelf wel, daar moeten Adda en ik eerst eens samen over spreken.''

Het kwam er niet toe. Adda, anders zoo zacht en leidzaam, verzette zich ertegen. Meer rechtuit dan vleiend voor hare schoonmoeder gaf ze te kennen: ,,Hoor eens Keno, luister nu in dit geval eens naar mij, ik raad je ten beste. Doe het niet! Hier ben je baas en daar loop je binnen kort weer aan moeders leiband. Dat is eenmaal zoo: tegen haar is niemand bestand. Nu heeft ze eene bevlieging van berouw en van weemoedigheid en verlatenheid, maar hare natuur is heerschen, alles naar haren zin zetten. Dat zit haar tot in het merg van haar gebeente. Luister nu eens een keer naar mij!

Ook na het sneuvelen van zijn zwager verslapte Heer Keno

niet in het ten uitvoer leggen van de verschillende projecten, die zij gezamenlijk opgebouwd hadden. Met behulp van de Onstamans, die koppigste en onverzettelijkste der Ommelander Vetkooper baronnen, die, door de regeering der ,,Stad'' verbannen, in 't Landschap Drenthe een bende hadden aangeworven, werd op een donkeren najaarsnacht eene der poorten van Groningen berend en ten teeken van den welgelukten aanslag eenige huizen buiten die poort in brand gestoken. Onverwijld rukte Heer Keno, nu de hoofdaanvoerder van zijne geheele partij, met zijn legertje piraten en geschut, welks bediening hoe langer hoe gladder ging: steeds meer treffers en minder ongelukken, wat in den eersten tijd precies andersom was, tegen ,,de Stad'' op en joeg al wat Schiering was eruit. Coppen Jarghes met zijn aanhang vluchtte tot Stavoren toe; hier konden ze niet verder, of ze hadden de zee in moeten loopen.

Dit was dan ook het laatste gebruik, dat hij van de Oostfriesche zeeroovers, nu geconverteerd in marine-soldaten, maakte. Het doel was nu bereikt, nu kon men tot geregelde toestanden komen. Uit eerbied voor Edzerdt-oom en in overleg met diens zoon, joncker Enno, ook te Norden woonachtig, zorgde hij dat de Cyrckxena's bleven buiten den radius van den machiavellistischen toeleg, dien hij nu smeedde. Het was nu te doen om de finale afrekening met de kapers, die, al waren de Mariënhavers radicaal opgeruimd, zich nog op verscheidene kustplaatsen onder bescherming van Vrijheeren op hielden. Edzerdt-oom was altijd een van de meest achtenswaardigen onder de Edelingen geweest; als hij het algemeene euvel duldde, was het meer om zijne positie tegenover eventueel kwaadwillige naburen te handhaven, dan om daarmede zichzelf te verrijken of tegen anderen geweld te plegen. Hij ging er dan ook direct op in, toen Keno-neef hem eenige opening van zaken gaf, en het was bij minnelijke schikking dat zijne kapers zich verplaatsten naar den overwal, op het gebied van Heer Menckema van Uythuysen de helft en naar dat van de Stede Dockum de andere helft.

Minder succes had Heer Keno bij de andere Vrijheeren; van de meesten die er nog over waren, moest hij zelfs onbeschofte antwoorden incasseeren. Misschien zou hij het echter heelemaal niet aardig gevonden hebben, wanneer het anders geloopen was, want nu kreeg hij, van den buitenkant bekeken, goed recht om weder de Hanze-Heeren erin te betrekken. In hun dienst en door hen goed gehonoreerd, door hen voorzien van schepen, bewapening en bemanning, als zijnde deze zaak *voor hen van belang*, tast hij achtereenvolgens de verschillende roofnesten aan, belegert ze en neemt ze in, verdrinkt de kapers of hangt ze op en *behoudt de Borgen en legt er voor zichzelven sterke bezetting op*. Dat was de politieke aanleg, van zijne moeder meegekregen.

Heer Keno is nu op het toppunt van zijne macht; zooal niet door het wettig besluit van 's Lands Stenden, maar dan toch wel feitelijk Heer en Regeerder van het grootste deel van Friesland Overeems.

HOOFDSTUK XI

FOLCKMER ALLENA'S EINDE.

MOEDER Foelck jubelt weer, is over hare berouwvolle bevlieging henen en wil wel gaarne hare afgrijselijke daden vergeten. Dat Keno en Adda haar voorstel tot samenwoning op den Borch, zoo beleefd het maar doenlijk was, hadden afgeslagen en zij buiten bemoeienis met den gang van zaken in 't groot gesloten was, was wel een afbreuk geweest aan haar eergevoel. Zonder wroeten en lagen leggen kon ze echter toch niet, dan deed ze 't maar in 't klein.

Bij gelegenheid dat ze eens op bezoek was bij hare zuster, de Abdis, merkte ze daar een man op, bezig met tuinwerk, dien ze meende te kennen. Ze wenkte hem naar haar toe te

komen: ,,Ben jij niet een zoon van Ulbo Remmelts? Was je vader niet een meyer van den Westerborch?''

De man knikte toestemmend en een beetje schichtig.

,,Vertel mij dan eens hoe jij hier heelemaal heen geslingerd bent, hier diep in de Wouden, waar geen land achter is?''

,,Ja, Vrouwe, dat zit zoo. Toen vader voor de tweede keer trouwde was dat een weduwvrouw. Die zat op een plaatsje van Folckmer Allena. Zoo zijn wij daar ingetrouwd.''

,,Wat heb je dan hier te zoeken?''

,,De Eerwaarde Moeder heeft mij als tuinman in 't werk genomen.

,,Maar je hadt toch behoorlijk je brood waar je woonde, niet?

,,Had'' en ,,Weest''[1]) zijn armoedige makkers en ,,'t leven gaat voor 't brood''. En als je 't goed uitzoekt, hebben wij, mijn broer Jouwerd is hier ook heen gevlucht, dit lot aan Vrouwe Foelck te danken.''

,,Man, daar begrijp ik nu toch geen letter van.''

,,Neen, dat zal wel niet. 't Zit dan ook wel aardig în tyzen.''[2]) 't Begint met ons Nome. Die was bij Folckmer Allena ,,hearefeint''. Hij mocht een mooi pakje dragen en allerlei karweitjes voor zijn heerschap opknappen. Mooi en leelijk en nacht en dag klaar staan. Maar hij klaagde nooit; hij was juist altijd vroolijk en opgeruimd. Hij had jaren lang het volle vertrouwen van zijn heerschap en hij wist meer van zijn wegen en daden dan zijn eigen zonen. Maar op eens was dat uit. Folckmer werd ruw en wreed tegen hem en snauwde hem af en keek hem valsch aan. Op 't laatst barstte de bui los. In 't bijzijn van z'n vrouw en zonen bij 't avondeten schreeuwde hij Nome toe: ,,Kom niet dicht bij mij!.... Je bent een sluipmoordenaar, een verrader en een dief!.... Die.... neen, dat wil ik liever niet zeggen wat hij zei, maar hij bedoelde de Vrouwe van den Oldenborch.... die heeft dy omgekocht om mij van kant te maken. Gooi hem in de gracht!.... Neen, bindt hem vast in de bollestal!''

1) Gehad en Geweest.
2) in de war.

De Vrouwe begon hier ziender oogen meer belang in te stellen, meer dan bevredigd kon worden in het kloostertuintje tusschen de bessenstruiken en pereboomen en zoo nu en dan eens een voorbijloopend nonnetje. ,,Kom morgen of overmorgen maar liever eens bij mij op den Borch! Als je balling moet wezen, ben je achter mijne muren veiliger dan hier, al zijn deze dan nog wel geheiligde muren.''

,,Goed, Vrouwe! Maar mag Jouwerd-broer dan ook meekomen?''

Door haar dienstpersoneel werd zij nu al spoedig gewaar dat Folckmer met zijne zonen den armen man eerst door een paar arbeiders met hoorntouwen had laten afranselen, totdat het bloed hem langs rug en lendenen stroomde. Daarna in 't holst van den nacht, toen hij uit zijn diepe bezwijming was bijgekomen, hadden ze den armen stumperd nogmaals onderhanden genomen, hem op eene verschrikkelijke wijze gemarteld om hem toch maar te laten bekennen. ,,Beken dan toch, hondsvot! ..Beken dan toch, schoft!'' had Folckmer almaar gebulderd. ,,Die Duivelin van d'Oldenborch heeft dy geld gegeven om mij te vergiftigen!'' Maar wat ze ook deden, hij had niets bekend, omdat er niets te bekennen viel, omdat er niets van waar was.

,,Die gek!'' hoonde de Vrouwe. ,,Ik hem vermoorden! Ik wil niets liever, dan dat hij nog lang leeft. Ik kom van avond zelf eens bij jelui in de keuken. Ik wil dat dwaze verhaal wel eens in zijn geheel hooren.''

Daar vertelden de gebroeders nog eens weer wat zij zoo voor en na bij stukken en brokken van dezen en gene gehoord hadden, want zulke dingen, al gebeurden ze ook bij nare nacht en in een donkeren koestal, lekten altijd uit door naden en reten. Zoo had ook iemand hun verteld dat Folckmer op 't laatst, toen het leek of het slachtoffer bezweken was met zijn gezicht dicht bij dat van Nome gekomen was en hem nog eenmaal toegebruld had: ,,Beken dan toch, gemeene sluipmoordenaar. ,,En toen heeft ons Nome hem,'' snikte de oudste der broeders, gebroken van smart en toch ook met

trots, ,,het bloedig schuim van zijn mond in 't gezicht gespuwd en met zijn laatste zuchtje adem hem gescholden voor beul en bloedhond en laffe moordenaar. ,,God zal mij wreken'', dat waren zijne laatste woorden. Toen viel zijn hoofd op zij en was het gebeurd.'' En 't eind was geweest dat Heer Folckmer Allena, thans wel van zijn Borch verdreven, maar nog altijd prat op zijne heerlijke rechten van galg en rad, wat er nog van zijn ellendig slachtoffer over was had laten ophangen naast het kreng van een hond en na een etmaal gehangen te hebben beide in de ,,jarredobbe'' had laten gooien.

De Vrouwe merkte bij die avondlijke gesprekken, waaraan telkens nieuwe belangstellenden uit het dorp deelnamen, op, dat de mannen wel wraakzuchtig en verwoed waren, maar toch eigentlijk nog meer bedroefd en angstig ook voor hun eigen leven en voor het lot hunner vrouwen en kinderen. Daarom hitste zij hen op, zoo dikwijls als het schrikkelijk gebeurde weer ter sprake kwam, met uitroepen van beklag, felle beschimpingen, spot ook en hoon. ,,Zoo'n beest! Zoo'n duivel!.... Die arme, onschuldige jongen!.... En nemen jelui dat?''

,,God zal hem straffen,'' zuchtte de oudste van de drie.

,,Ja, ... als je daarop wachten wilt!....'' Zoo blies ze hun haat aan en prikkelde hunne manlijkheid, verdreef hun vrees en beloofde hun veiligheid en bescherming en een goede belooning uit Folckmers losgeld, als ze hem wisten te overrompelen en hem levend op den Borch afleverden. Als een groote, venijnige spin in haar web zat ze daar nu al dagen lang op te loeren.

Na Keno's laatste overwinningen had ze weer een begroetings-en huldebezoek te Norden gebracht en toen van de dankbare opgetogenheid handig gebruik gemaakt, om de toestemming, haast bij verrassing, te veroveren, dat deze rij van voorspoedige gebeurtenissen zou mogen gevierd worden met een groot, door haar aan te bieden, feest op den Stamburcht.

Dat was nu in vollen gang. Overdaad en pracht. Algemeene vroolijkheid.

Daar komt een dienaar binnen, die aan de Vrouwe een boodschap toefluistert. Zij schrikt even en wendt zich dan, eveneens zachtkens sprekende, tot haar zoon, die aan hare rechterzijde gezeten is. Keno haalt de schouders op en mompelt: ,,Laat maar tot morgen wachten.''

,,Neen!'' fluistert zijn moeder gejaagd terug. ,,Ik wil het nu terstond weten. Als ze hem hebben, wil ik hem hier zien en laten zien, hier in onze volle glorie.''

Keno geeft toe en de hoofdpersonen van het feest verwijderen zich even om de tijding der nachtelijke boodschappers te vernemen. In een benedenvertrek zitten twee van de gebroeders te wachten.

,,Wat brengen jelui?.... Geen Folckmer!''

,,Neen Vrouwe!.... Wat Folckmer Allena was, is dood!''

,,Wat is dat nu!.... En ik had jelui, sukkels! nog zoo bevolen om hem bedwelmd te slaan en hem levend hierheen te brengen!.... Jelui nuchtere kalvers!.... En nu, Folckmer dood!.... Hoe hebben jelui, botterikken, dat nu toch zoo stom in elkaar gedraaid?

,,Vrouwe, als 't dom is, dan weet een mensch dat altijd pas achterna, als 't al gebeurd is. En dan is het nog het ergst voor ons en onzen armen Else-broer. Die is er zijn leven bij kwijt.'' Hij snoof even om zijne aandoening te bedwingen en ging toen verder: ,,Wij dachten dat we het nogal loos in elkaar gedraaid hadden. Wij lagen op de loer bij de ,,wedem'' van den kapelaan van Woltmeeden. Daar bewoont Folckmer een kleine hoeve, sinds hij geen Borchten meer heeft. Vrijdagsavonds, dat hadden we ook al verspied, ging hij daar altijd heen om wat met den parochiepaap te keuvelen en, als 't er nog afkon, een kruik ,,Emder koite'' te drinken. Wij hadden onze kar met de ,,olde brune'' in de laan staan en zaten achter een boschje verscholen. Als hij zoo om slapenstijd naar huis ging, zouden we hem wel beflappen, dachten wij. Een zak over de kop en een goeie prop

in de mond, en dan op de karre en voort als de duivel het bosch in. Vind daar maar eens iemand bij stikdonkere nacht! Was dat niet goed loos bedacht? Wij vonden ten minste van wel. Maar ja, die 't beter weet mag 't zeggen. — Nou, lang voordat wij het verwacht hadden, ging de deur al open. Niet de huisdeur, maar de zijdeur en Folckmer stapt naar buiten.

,,Onze Else, die is nogal eens wat driftig, - springt zoo overeind en zegt: ,,Daar gaat hij, de beul, de vervloekte moordenaar. Daar gaat hij het achterpad naar zijn huis! Gauw, of we zijn hem kwijt!'' We konden daar natuurlijk niet luid praten en heelemaal niet worstelen. Voor we hem vast grijpen konden, vloog hij hem achterna met het mes open in de hand.

,,Een poos bleef het toen stil en wij dachten al dat Else-broer terugkomen zou. — Folckmer was blijkbaar naar 't ,,husien''[1]) toe gegaan. Dat begrepen wij toen. — Of Else-broer toen niet meer terugkomen kon, dat de keukendeur soms openstond en de knecht van de kapelaan of van Folckmer daar misschien op wacht stond. Wij begrepen er eigenlijk niets van, want wij lagen een eind schuin van 't huis achter het dijkje tusschen de struiken.

,,Ineens hooren wij een vreeselijke gil lang achtereen, net als van een ,,barg''[2]), die gekeeld wordt. Zoo gauw kun je 't niet denken, was het daar achter een vliegen en draven, een drukte en een licht. Fakkels en ,,schienvatten'' en schreeuwende mannen! De kapelaan en z'n bouwknecht en een vreemde pastoor en drie hun dienende knapen. Het was daar zeker eene nachtelijke bespreking, die het daglicht niet velen kon.

Wij zijn toen natuurlijk als de razende duivel de laan uitgehold. Daar kwam ons, Goddank! geen mensch tegen. Toen zijn we in den slootswal bij Folckmers huis in de hagedoornheg gekropen. We moesten toch zien te weten te komen wat er met Else-broer en Folckmer aan de hand was. We zaten

1) W.C.
2) varken.

daar een ,,stief halfuurtien'', denk ik, en toen kwam de heele processie eraan. Een ,,stille ommeganck'' was 't anders heelemaal niet. Wij hoorden alles van verre al in den stillen nacht, al zagen we ook niets. Folckmer was nog niet dood, maar veel scheelde 't niet. Wij hoorden hen daar erover praten, dat Else hem daar achter het ,,husien'' van onderen een por in z'n fondement had gegeven, dat hem de darmen uit z'n lijf hingen. Wij hoorden ook dat ze onzen Else stompten en sloegen en dat ze hem bedreigden: ,,Dat kost dy 't leven, ventje! Tusschen twee peerden doodgesleept en uit mekaar gescheurd te worden, hoe lijkt dy dat?'' En wij hoorden ook nog onzen Else-broer zeggen: ,,Gij moogt mij slepen daar gij mij sleept, Folckmer Allena is toch een dood man!.... Dat is uit wrake voor mijn onschuldigen broer.'' — Wij hebben nog wel een paar uur daar in de slootswal gedoken gezeten, totdat de laatste man weg was. Toen werd de deur gegrendeld en hoorden we nog die laatsten, onderwijl ze over den dam liepen, tegen elkaar zeggen: ,,Dus, dat is Dinsdag het leedmaal.''

,,Hoe laat was dat?'' vraagt de Vrouwe haastig.

,,Hoe kan een mensch dat nu weten, Vrouwe, als er geen zon of maan te bekennen is? Het was vast wel een uur of drie in den morgen. Ik had ten minste al een paar keer hanen hooren kraaien. — Gelukkig was het aardedonker, de maan zat. Ook gelukkig stond ons karretje met de ,,olde brune'' nog doodstil waar wij het gelaten hadden. In het boschje bij de ,,wedem.'' In de verwarring had vast niemand het gezien. Want het lieve dier zuchtte diep, toen wij langs hem kwamen, net als een mensch. 't Was alsof hij zeggen wilde: ,,Kom maar gauw hier. Ik sta hier nog''. — Ja, het is een lief beestje. — Nu, daar zijn we toen op de karre gesprongen en zoo hard als het stomme dier maar loopen kon de breede zandweg op en de wouden in. Toen de bodem drassig begon te worden, hebben we ,,de olde brune'' afgespannen en hem laten loopen. Hij vindt daar best voor een heele week voer. De kar hebben we naar eene zandverstui-

ving gesleept en hem daar van bovenaf in een diepe kuil gegooid. Toen het zoowat begon licht te worden in het Oosten, zijn we door de onlanden naar de eendekooi geploeterd. Daar hebben we wat eiers opgeslobberd en een uur of wat geslapen. En toen de zon al weer mooi naar de kim begon te zakken, zijn we weer op stap gegaan. Hierheen loopt tenminste zooiets als een pad. We hebben behalve hazen en pluvieren en zoo geen levend schepsel gezien en Else-broer zal ons niet verklappen, denk ik. Er zal anders over dit geval nogal wat drukte gemaakt worden, denk ik. Want Folckmer Allena dat was d'r een man, een geducht heer, al was hij nu in den laatsten tijd wat in de onderwal. En veilig is altijd beter, dus nu moet de Vrouwe ons helpen en vooreerst verbergen, denk ik.''

,,Aan Folckmers jongens uitleveren moest ik jelui, lomperds, stomme ezels die je bent!.... Maar gaat nu eerst maar naar de keuken van het volk en laat je wat eten en drinken geven!''

Terwijl ze met haren zoon naar de zaal teruggaat, moppert en mort ze nog maar voortdurend: ,,Wat is me dat nou!.... 's Avonds om negen uur steekt die driftkop van een Else hem en 's nachts om drie uur is hij al dood!.... Zes uren!.... En vijfentwintig jaar lang heeft mij de haat en de wraakzucht in het hart gekookt en in de hersens gebrand!.... Ik had hem hier willen hebben op den Borch en hem in een hondenhok willen leggen op het burchtplein.... Ik had hem hier in de groote zaal willen hebben en iederen keer als wij een gastmaal hadden, hem de afgekloven botten naar zijn leelijken schraperskop willen gooien!.... Ik had hem willen laten doorzagen met spantouwen, zooals Heer Edo van Rustringen, ,,de manwolf'' het in zijn tijd met zijne doodsvijanden deed! Ik had.... En nu ontglipt hij mij nog, zooals hij ons altijd ontglipt is!....''

ZESDE BOEK.

GOUDEN BRUILOFT.

HOOFDSTUK I.

FATALE TOEBEREIDSELEN.

OP Meidag, tegenwoordig de 12de dier maand, van het jaar der Genade 1415 zou het vijftig jaar geleden zijn, dat op het Slot Oldenborch het huwelijk voltrokken werd tusschen jonkvrouwe Doedt Kenesdochter thom Broecke en jonker Edzerdt Ulrichszoon Cyrckxena. Het kon dus gouden bruiloft zijn. En zoo dankbaar was ook wel het bejaarde echtpaar voor al den zegen, in dit lange huwelijksleven hun ten deel gevallen, dat ze volgaarne de gelegenheid aangrepen om door een luisterrijk feest daarvan getuigenis af te leggen, een luisterrijk feest, waarop al hunne kinderen en kleinkinderen, benevens hunne naaste bloedmagen en allerbeste vrienden tegenwoordig moesten zijn. Want was leed hun ook niet bespaard gebleven, veel heil en geluk hadden ze toch ook genoten en genoten ze nog. Ze waren bij elkaar mogen blijven, ze hadden hunne drie wakkere zonen nog: Imel, nu 48 jaar, Enno, 45 en Haro 42 jaar. Deze allen waren getrouwd en ook wel goed getrouwd. Alleen had, helaas! slechts de tweede zoon het geluk gehad het geslacht voort te planten. Hij, gehuwd met Frouw van Berum, mocht vier kinderen zijn trots en vreugde noemen: Edzerd, destijds 18 jaar, Hebrich, eene aanvallige maagd op de grens van kind en jonkvrouw, Adda en Ulrich, telkens een paar jaar jonger.

Ten hoogtijde konden ook verschijnen heer Sybrand van Loguard met zijne echtgenoote Tetburga, uit het Keninga's geslacht, met hunne kinderen, twee in getal, benevens dier kroost van verschillende leeftijd en kunne.

Van den vaderlijken burcht mochten worden verwacht Vrouwe Foelck, haar eenige zoon en des geslachts stamhouder

Keno, thans 34 jaar, met zijne vier jaar oudere echtgenoote Adda Luerts Idzingha, uit het zeer vermogende en machtige, oeroud Norder dynasten-huis van dien naam. Zij bewoonden in genoemde stad den ouden voorvaderlijken borg en heer Keno vond daar een geschikt hoofdkwartier om zijne staag wassende macht hoe langer hoe steviger te bevestigen, de draden van menige stoute onderneming en listig, heersch-zuchtig complot liepen daar tezamen in zijne handen, menige gewelddadige aanslag werd daar in overleg met hem beraamd en uit zijne, beter: der Idzingha's, schatkist bekostigd.

Van het verdere thom Broecke-geslacht behoefde het jubileerende echtpaar op geen deelneming aan hun feest te rekenen. De familie van Dornum was na de verschrikkelijke gebeurtenissen, die hen van vader, moeder en grootvader in den tijd van enkele dagen hadden beroofd, niet weder met ,,thom Broeckes volk'' onder één dak en aan één tafel tezamen geweest en ook die van Valderen en de Allena's wilden den ijselijken moord op de beide Ayolten maar niet vergeten.

Van Cyrckxena's edel bloed mocht echter wel gerekend worden op de komst van ettelijke heerschappen met hunne vrouwen en kinderen: die van Grimersum en de talrijke Beningamans, op sterke borgen zetelend, meest in de nabuurschap van Greetsyhl, en allen met heer Edzerdt van dezelfde eeuwenheugende afkomst, zouden, evenals ze willig gehoor gaven aan des geëerden edelings wapenroep, ook volgaarne zijne gezellen zijn aan den disch en bij den beker, bizonder wanneer de aanleiding eene zoo heugelijke was.

Zoo kon de vrouwe van Greetsyhl zich maar gerust erop voorbereiden, dat op dien, nu al negenenveertig malen op meer bescheiden en intieme wijze herdachten, heerlijken feestdag misschien wel een vijf, zes ,,styge'' 1) gasten, heeren en vrouwen, kinderen en dienaren, te paard, met ,,gevaart'' 2) of te voet, hunne valbrug zouden overschrijden en onder hun poortgewelf zouden binnengaan, aan welks buitenkant

1) Twintigtal. Nu nog alleen bij eieren en dergelijke telwaar.
2) Rijtuig, zooals varen rijden beteekende.

in een blanke marmeren plaat met gulden letteren waren ingebeiteld de fiere en vrome woorden:

,,Si, Deus Omnipotens, hanc custodieris arcem,
,,Hostica vis illi nulla nocere potest.'' [1])

Maar het zou toch anders komen. Een paar weken voor den grooten dag, toen het feest al zoo langzamerhand in 't zicht begon te komen en er over de voorbereidselen en toerustingen ervan zoo van lieverlede al eens gepraat werd, kwam ,,snoarske'' [2]) Foelck eens voor een paar nachten over. Gretig greep deze de gelegenheid aan, toen hare schoonzuster met een weemoedig glimlachje tegen haar zeide: ,,Ik weet ,,niet.... het is raar.... ik verlang naar dien dag en ik ben ,,er ook een beetje bang voor. Hetzelfde, maar toch ook weer ,,heel anders, dan toen ik, nu vijftig jaar geleden onzen ,,trouwdag te huis te gemoet zag. Soms loopt mij een rilling ,,over den rug, als ik eraan denk, en dan wilde ik maar het ,,liefst dat alles veilig en wel achter den rug lag.... Als je ,,groene bruid bent, hoop je dat je van allerlei ontvangen ,,zult, en als je gouden bruid bent, weet je dat je van allerlei ,,verliezen kunt.... Men ziet zoo vaak, niet?.... dat na ,,zoo'n groote vreugde een van beiden wordt weggenomen.... ,,En mijn beste Edzerdt.... hij is nu al een en zeventig, maar ,,ik kan hem nog zoo slecht missen.''

,,Ja, Doedt-lieve, zou het ook niet zijn dat er een beetje ,,tegenopzien bijkomt? Feestmalen zijn ook aan Greetsyhl ,,niet vreemd, maar zoovele gasten! En eigenlijk moest het ,,gouden bruidspaar zich nog veel minder met de zorgen en ,,drukten ervan bezighouden, als indertijd het groene bruidje. ,,Maar dat krijgt de huisvrouw in haar eigen gedoe nooit van ,,zichzelf gedaan, al heeft ze ook handen genoeg om over te ,,beschikken en al zijn keuken en kelder en spijskamer ook ,,nog zoo goed voorzien.... Maar ik weet wat: Als ik je den ,,Oldenborch eens ter beschikking stelde. Ik ben toch altijd

---

1) Als Gij, Almachtig God, wilt dezen Borch bewaren,
Zoo kan geens vijands macht hem eenigszins bezwaren.
2) Schoonzuster.

,,nog een jaar of tien jonger en ik mag wel graag eens wat ,,bizonders om handen hebben. Al is het dan ook niet precies ,,dezelfde zaal, als waarin je als groene bruidje gedanst hebt, ,,toch heeft de omgeving ook voor de gouden bruid een heele ,,boel herinnering.''

Dat wilde er bij vrouwe Doedt wel in, ja, ze vond het zelfs eene aantrekkelijke gedachte. Er was op haar 69ste jaar nog heel wat kinderlijks in haar overgebleven, waarmee hare kinderen haar tusschenbeiden graag een beetje plaagden. Haar eenigste bezwaar was nu: ,,Als Edzerdt het maar ,,goedvindt.''

,,Waarom zou Edzerdt het niet goedvinden? Als de bruid ,,iets wenscht, moet iedereen het goedvinden en de bruidegom ,,in de eerste plaats. Bovendien, ik doe het niet om Gods ,,loon. Ik zal na afloop van het feest hem behoorlijk mijne ,,rekening aanbieden.''

Zoo werd dan door de schoonzusters afgesproken, dat de plaats van het feest de Oldenborch zou zijn. Verder wilde Foelck er niets in te zeggen hebben. Doedt en hare schoondochters mochten de interne regelingen treffen, zoovele en zooals zij wilden, als zij haar maar tijdig genoeg hare beschikking te weten deden.

HOOFDSTUK II.

HET FEEST.

DE groote dag was aangebroken. De meyers en onderzaten van heer Edzerdt waren er lang niet over te spreken geweest, toen ze vernamen dat al die glans en heerlijkheid, waarvan ze zich al dikwijls zoo schitterende voorstellingen hadden gemaakt, nu op den Oldenborch werd ten toon gespreid. Het was maar eene kleine vertroosting dat de Heer vrij bier beloofde op het slotplein, en het was maar een geringe uitlaat voor hunne goede gezindheid jegens de ,,heer-

schap'', dat ze de kerk en de slotbrug en het poorthuis ten minste nog met groen en bloemen mochten versieren. — Nu, dat deden de meisjes en jongens van 't dorp met behulp van een paar timmergezellen dan ook maar rijk en overvloedig.

Eerst werd de mis gehoord in het dorpskerkje, dat dien morgen veel te klein was om de toegestroomde menigte te bevatten. Niet alleen de dorpsbevolking, maar ook velen uit naburige karspelen wilden de gelegenheid niet voorbij laten gaan zonder het jubileerende echtpaar hunne dankbare toegenegenheid te betuigen. Want heer Edzerdt was geacht en geëerbiedigd, de vrouwe daarenboven bemind bij oud en jong; bij arm en rijk vanwege hare liefdadigheid en vriendelijkheid.

Van de kerkelijke plechtigheid valt verder niets te vertellen, dan dat pastoor nog nooit zoovele gouden ducaten en groote zilveren munt in zijne offerschalen had gevonden, en dat na het beeindigen van den dienst hij in de sacristie eene goed gezegelde oorkonde aantrof, waarbij aan St. Sylvester, den kerkheer, in vrijen eigendom werd geschonken een stuk goede ,,greide, vier deimat'' [1]) groot, zeer geschikt gelegen vlak tegenover de kerk en tegen de pastorye ,,finne'', dat de Heilig zijn goed onder dagelijksch toezicht had.

Op dringend verzoek van de dorpelingen maakte daarna het gouden echtpaar met hunne verwanten en genoodigden dan toch nog een rondgang door het ,,loug'' [2]), waarbij ze haast niet vooruitkwamen door de vele handdrukken en zegenwenschen, die ze hadden te ontvangen en ook te geven, want in dien tijd werd er haast niet anders dan in de Meimaand getrouwd en zoo waren er allicht op dezen Meidag eenige verjarende echtparen meer.

Middelerwijl stonden op het burchtplein de ,,kordewagens'' [3]) aangespannen, waarop de meer bejaarde vrouwen en

---

1) Zooveel als in een dag (dei) gemaaid kan worden.
2) Kom van 't dorp.
3) Boerewagens met losse, afneembare zijschotten en voor- en achterkrat, die door 't inleggen van planken met kussens bedekt van zitplaatsen werden voorzien.

kinderen den afstand van Greetsyhl naar den Oldenborch zouden afleggen, en de paarden gezadeld, die de heeren en de jonkers zouden bestijgen. Ook deze rit werd een ware zegetocht; waar maar een huisje langs den dijk stond, kwamen de bewoners op hunne nadering naar buiten met lachende gezichten en blijden vreugderoep; te Grymersum, te Schoonoord, te Oosteel, te Mariënhave was er haast geen doorkomen aan, en het was dan ook al ver over den middag, toen ze, wel verheugd en dankbaar, maar toch ook een beetje soezerig in het hoofd van al dat gejuich en gejoel, van al die daverende muziek, de plaats van het eigenlijke feestmaal bereikten.

Het behoeft niet uitvoerig beschreven te worden, welk een overvloed en keur van spijzen en dranken, van lekkernijen en zoetigheden den gasten bereid stonden. Wie met de weelde en den rijkdom, de pracht en den praal van die oud-adellijke geslachten in de Middeleeuwen niet bekend is, zou er verbaasd over staan en het misschien ongeloofelijk achten, dat in dien ouden tijd en in die afgelegen Friesche gewesten de handel allerlei versnaperingen en lekkernijen, zelfs met ingredienten uit zeer verre landen, tot China en Indië toe, wist beschikbaar te stellen voor wie er de middelen voor bezaten. En dat deze laatste wel aanwezig waren, moge blijken uit enkele, zoo voor de hand opgegrepen voorbeelden van dezen zelfden tijd en landstreek: dat een heer Hiske Allena, Proost van Embden, aan zijne dochter Remst bij haar huwelijk met Hajo, Heer van Westerwolde, een zoodanigen bruidschat medegaf, dat zij als intrede in hare nieuwe heerlijkheid in hunne residentie Midwolde eene kerk met vier torens stichtte; of dat de beruchte roofridder, wreedaard en geweldenaar, heer Sybet van Rustringen, toen hij bij gelegenheid eens in gevangenschap was geraakt, binnen twee weken zich kon laten rantsoenen, zijn vrijheid terugkoopen met ,,50000 Marck silvers''.

Na het middagmaal vermaakte de jeugd zich in en buiten het Slot met waarmede jongelieden van beiderlei geslacht zich altijd vermaakt hebben, vermaken en vermaken zullen.

Bovendien was er gelegenheid en ruimte om te gaan ,,klootschieten'' [1]), te kaatsen, te tippen, te koekslingeren, alle krachts- en behendigheidsspelen, die nog heden ten dage in verschillende deelen van 't oude Friesland onverzwakt voortleven. Wie in geen van deze dingen behagen schepte, kon gaan kegelen, naar de schijf schieten, met bijl of ,,knijft'' werpen, of ander spel en wapenoefening tegelijk. Wie na den zwaren arbeid aan den disch zich tot minder inspannende uitspanning genoopt voelde, kon wat gaan drentelen door en langs weiden en bouwakkers voor de burcht, of langs belommerde paden door de bosschen aan den achterkant. Wie eene wandeling wilde maken met de jonkvrouw zijner keuze, of die hem was toegewezen, naar wat minder bezochte plekjes, kon, als zij ook zoo wilde, dat genoegen smaken, zoover als hij of zij maar verkoos. Als ze echter er maar op bedacht bleven hunne omzwerving niet al te ver uit te strekken, want te ver van den Borch afdwalende, kon het zijn dat ze in de moerassige en ongebaande grenswouden van Harrelingerland terecht kwamen, of misschien ook wel niet terecht.

Onze jonkers en jonkvrouwen, als sommigen hunner dan ook al mochten gedwaald hebben, dwaalden toch niet te ver en te lang. Op een betamelijke tijd, zoo omstreeks schemerdonker waren ze weder in de feestzalen terug, in afwachting wat de avond het gezelschap nu verder zou opleveren. De ouderen en oudsten hadden intusschen wat stilgezeten en een slaapje gedaan, of wat gekeuveld over oud en nieuw en familieaangelegenheden, mooi en leelijk. Sommige der heeren hadden eens een oog laten gaan over den veestapel, de rijstieren, de kwaliteit en het aantal van fokmerries, of ze beoordeelden scherp critiseerend den stand der veldgewassen en het al of niet voorkomen van ,,ruet'' (onkruid), want hoewel hoogmoedige edelen en onverschrokken vechtersbazen, als 't wezen moest, waren ze ook nog wel zooveel boer, dat de zaken van landbouw hunne groote belangstelling hadden en

1) Steenen of ijzeren ballen om 't verste werpen of beter: stooten.

hielden. En dat was hun geluk en het behoud van 't Land.

Waarmede zou men nu verder de komende avonduren aangenaam doorbrengen? — Gelukkig waren er onder de jonge maagden eenige, die, eerst een beetje schuchter, maar al gauw wat meer vrijmoedig, toen ook de anderen en de jonge vrouwen ermede instemden, bekende liederen aanhieven, en als men eenmaal aan 't zingen is, jaagt het eene lied het andere. Het kwam al gauw zoover dat ook de jonkers en de oudere heeren medededen; de wijnkannen en de groote bekers, die den geheelen avond niet ledig stonden, brachten ook het hunne tot deze losheid bij.

En dan ineens komt er een oogenblik dat men uitgezongen is. Toen gingen, wie lust hadden aan 't dobbelen en wonnen of verloren soms niet onbelangrijke bedragen. De jeugd beproefde het nu met gezelschapsspelletjes: ,,Slofje onder'' en ,,Er ging een patertje langs den kant,'' en het zeer geliefde, niet zoo heel lang geleden uit Frankrijk hierheen overgewaaide spelletje van ,,la main chaude'', of ,,de warme hand''. Hierbij had eene der jonkvrouwen in 't midden van den kring te gaan zitten op een schabelletje, en een der jonkers moest voor haar gaan staan in gebogen houding met het hoofd in haar schoot en zijn rechterhand geopend op zijn rug liggende. Dan moesten de in een kring eromheen staande jongelieden elk op zijn of haar beurt hem een klap in die hand geven en hij moest raden wie hem die klap gegeven had. — Het laat zich begrijpen dat na eenige keeren misraden, vooral wanneer forsche, jonge kerels soms uit alle kracht toesloegen, zoo'n hand volkomen terecht ,,main chaude'' mocht heeten, en het laat zich ook begrijpen dat de jonge dame wel wat kon doen en ook wel eens wat deed, om het slachtoffer spoediger te verlossen dan wel mocht. Wanneer hij het echter wel raadde, moest, als het een jongen was, deze zijne plaats innemen en was het een meisje, mocht hij dat meisje zoenen! — natuurlijk! — en zooveel maal als hij klappen ontvangen had. Het meisje moest dan de plaats van hare voorgangster op het zitbankje innemen.

Hier kwam na eenige keeren ook een eind aan, wellicht eerder dan anders het geval zou geweest zijn, maar twee der jonkers kregen hevigen twist met elkander, die haast op vechten uitliep, omdat de een den ander, aan wien hij een hekel had, zoo raakte, dat hij met jonkvrouw, stoel en alles onderstboven rolde.

De opstuivende drift werd wel zoowat gestild, maar zooals 't dan gaat, de stemming was er voor een poos uit, men trachtte lustig en opgeruimd te doen, maar 't lukte niet erg. Zoo was het voor ouden en jongen eene opluchting, toen een der dienaren de zaal binnenkwam en op vrouwe Foelck toetredende zeide: ,,Vrouwe, daar staat een troepje Heidens ,,buiten en ze vragen, of ze het gezelschap een poosje mogen ,,vermaken met hunne kunsten. Ze hebben een dansbeer en ,,ze kennen van alles, goochelen, waarzeggen, en van alles.''

De vrouwe keek hem over haar schouder aan en bitste: ,,Hoe dikwijls moet ik jelui dat vandaag onder 't begrip ,,probeeren te brengen: Niet ter mijner eere is deze dag. De ,,Heer en de Vrouwe van Greetsyhl vieren hier hun gouden ,,huwlijksfeest, die hebben het hier vandaag te zeggen.''

De dienaar wendde verlegen zijne oogen naar het jubileerende echtpaar, dat in schoon met slingers van bloemen en groen versierde zetels aan 't hoofd van den disch troonde.

Heer Edzerdt lachte goedmoedig: ,,Beste ,,snoarske'' [1]), ,,ge hebt gelijk en niet heelemaal. Wij willen wel zeggen dat, ,,als de gasten het wenschen, wij er niets tegen hebben. Maar ,,gij hebt het ten slotte te weten wie ge wel en wie ge niet ,,in uw huis wilt toelaten.''

,,Nu, zoo'n paar Heidens met een dansbeer, daar behoeven ,,we nog niet bang voor te wezen, is 't wel? Als 't er nu nog ,,eens honderd waren! — Vooruit, laat maar binnenkomen!''

Had Vrouwe Foelck geweten aan wie ze hier toegang verleende....

---

1) Schoonzusje.

HOOFDSTUK III.

„VAREND VOLK.”

EENIGE oogenblikken later trad het aangekondigde gezelschap de zaal binnen. Het waren eene oude vrouw, twee mannen, en twee kinderen, een jongen en een meisje. De vrouw en de oudste der mannen konden naar hun uitzicht zoo ongeveer zestig jaar wezen, de andere man leek zoo'n 20 à 25 jaar jonger en de kinderen, zoo op 't oog geschat, een jaar of 10 en 12. De vrouw had een lang afhangend gewaad aan, grijs-bruin van kleur en wijdgeplooid, zonder eenig versiersel, met een dik ineengedraaid, rood wollen koord om het middel gesloten, op haar hoofd een zwart kanten doekje, dat op haar schouders afhing. Zooveel van haar haar te zien was aan de enkele loshangende strengen, die er terzijden uitpuilden, was dit groezelig geelgrauw. Hare gelaatstrekken waren scherp ingesneden en van diepe voren doorploegd, onder zware nog donkere, met grijs doorspikkelde wenkbrauwen fonkelden nog een paar felle oogen als glinsterende karbonkels. De mannen droegen beide een gegordelden lijfrok, donker van kleur en van grove wollen stof, tamelijk verschoten in weer en wind en hier en daar gelapt; in plaats van „hosen” hadden ze de beenen tot boven de knieën omwoeld met bontkleurige lappen, welke door kruiselings daar omheen gewikkelde lange repen gele stof werden vastgehouden. Schoeisel droegen ze geen van drieën. — Aan de uitrusting van den knaap en het meisje was aanmerkelijk meer zorg en onkosten besteed, tenzij medelijdende menschen aan deze laatsten liever hunne barmhartigheid besteedden. Zij zagen er, zij het ietwat uitheemsch, toch wel aanvallig uit. Het meisje droeg een nauwsluitend, blauw-fluweelen jakje, met zilver passement afgezet en met zilveren loovertjes versierd; een niet al te helder wit rokje reikte tot aan de knieën; de bloote beenen waren in hooge bruin lederen laarsjes gestoken; door hare volle donkere lokken had ze een als goud

glinsterende, fijnschakelige ketting geslingerd en om haren lichtbruinen hals een snoer groote, bonte kralen, waaraan in het halskuiltje een zilveren amulet hing in den vorm van een vuist met den duim tusschen de twee voorste vingers. Zij hield losjes een tamboerijn in de rechterhand, die bij elke, ook de geringste beweging een melodieus zingend, rinkelend geluid maakte door de zilveren muntstukjes, die in den wand ervan in gleufjes aan pinnetjes bevestigd zaten. De knaap was op vrijwel dezelfde wijze uitgedoscht, alleen dat bij hem de stof van zijn wambuis donkerrood en de versiering van goudkoord was met vergulde plaatjes en loovertjes. Hij had op zijn ravenzwart, sluik haar een grijze baret met een paar reigerveeren, vastgehouden door een groote blauwe namaak safier; bij het binnentreden der zaal had hij deze echter met een zwierigen zwaai afgenomen en liet haar nu losjes in zijne linkerhand naar beneden hangen. In zijn rechterarm leunde losjes tegen zijn schouder een guitaar of mandoline met breede, veelkleurige linten, als een reuzenstrik aan het boveneinde van den hals bevestigd.

Nog hebben wij geen melding gemaakt van het zesde lid van het gezelschap, dat echter wel degelijk een belangrijke medewerkende kracht mocht geoordeeld worden. Dat was de groote bruine beer, die, goed met een lederen muilband voorzien, aan een stevigen ijzeren ketting door een neusring loopende, door den jongsten der twee mannen achter zich aan werd geleid.

Op een teeken van de oude vrouw bogen allen zich diep ter aarde, om het geëerde gezelschap hunne nederige begroeting te brengen. ,,Wat wenschen de edele vrouwen en de hooge ,,heeren te zien of te hooren? Wij kunnen u eenige verwonder- ,,lijke goocheltoeren vertoonen. Wij kunnen voor u dansen ,,en zingen bij muziek van tamboerijn en guitaar en viool. ,,Wij kunnen den beer laten dansen en zijn kunsten vertoonen. ,,Wij kunnen....'' Maar reeds werd zij overstemd door het gejoel van 't jonge volkje, dat intusschen door deze buitengewone vooruitzichten weer heelemaal wakker en levendig

was geworden. „De dansbeer, grootvader!"..... „Moey „Foelck, de dansbeer!"....

„Nu, goede vrouw, gij hoort het," knikte grootvader Edzerdt goedmoedig, „de dansbeer dan maar!"

De jongste der beide mannen gaf even een rukje aan de ketting en de beer stond op de achterste pooten. Volgende de bewegingen van het stokje van zijn leider, hupte hij log en onbehouwen van de eene poot op de andere. Toen begon de jongen op een fluitje schelle tonen te blazen en de beer danste in hetzelfde tempo voor- en achteruit, naar links, naar rechts, draaide al dansende om en om en stampte met z'n groote, platte zolen op den eikenhouten vloer, net zooals de boerenknapen, wanneer ze met hunne meiden aan den dans zijn. Hij draaide met z'n grooten kop alle kanten heen, sperde z'n grooten muil wagenwijd open, zoodat een vervaarlijk gebit en een bloedroode tong te zien kwamen; hij spreidde z'n voorpooten van elkaar en bracht ze weer zamen, terwijl hij een onderdrukt, dof gebrom liet hooren. Hierop zei de leider: „Hij vraagt of niet eene van de jonkvrouwen een „dansje met hem doen wil."

Een gegier van lachen was het antwoord op dit vereerend verzoek.

Toen het gejuich wat bedaard was, deed de man, of hij den beer beknorde. „Bruno, je bent onbeschaamd!" Onderwijl gaf hij hem een tik op den neus met het maatstokje. „Je moet „weten waar je staat, Bruno! Dezen hier zijn edele jonkvrou- „wen, geen boerendeerns, Bruno!" En meteen had Bruno nog een tik op zijn neus te pakken.

Nu scheen de beer wild te worden, omdat de grap, die anders altijd zoo in den smaak viel, nu met tikken op z'n neus, z'n gevoeligste lichaamsdeel, werd beloond. Hij sperde z'n kaken nu werkelijk als een paar schuurdeuren open, stiet een dreunend gebrul uit en greep den leider, die niet zoo gauw terugspringen kon, om hem door een ruk aan zijn neusring te bedwingen, bij het hoofd, dat geheel in den gapenden muil verdween. Maar toen ieder rilde en beefde van ontzetting,

sprong de knaap met het fluitje vlak voor het monsterdier, hij blies een paar schelle tonen en de beer opende zijn muil en de man stond ongedeerd op en maakte glimlachend een buiging voor het hem stormachtig toejuichend publiek.

,,Dat was onze eerste vertooning, machtige heeren en edele ,,vrouwen! Mogen wij u nu wat van onze goochelkunst laten ,,zien? Mijn oom is daar een groot meester in, evenals ik in ,,het temmen van wilde, verscheurende dieren.'' — Inmiddels werd Bruin zorgvuldig van z'n leeren muilband voorzien en mocht hij in een hoekje zich neervleien ter ruste.

De goocheltoeren, die daarop vertoond werden, zouden misschien voor velen onzer maar een glimlachje van meewarigheid opwekken, maar in dien tijd en in die afgelegen oorden keek men er met stomme en haast angstige verbazing naar, en niet alleen de joffers en de jonkertjes. Daar werd met één slag van een scherp zwaard, dat daarvoor uit de ,,rustkamer'' gehaald moest worden, want hier in de feestzaal en onder den maaltijd had natuurlijk, behalve het onafscheidelijke dolkmes, niemand scherp wapen bij zich, een levend konijn door midden gehouwen en.... op 't zelfde oogenblik zagen de toeschouwers met verdwaasde oogen twee springlevende, spierwitte, sprekend gelijke konijntjes weghuppelen. — Daar werden eieren weggetooverd en op de wonderlijkste plaatsen teruggevonden, in de groote ,,berkemeyer'', die van wege de spanning juist ledig op de bank naast heer Eggerick Beninga van Grymersum stond, wat op zich zelf al een soort mirakel was, want als er één een vijand van ,,leeg drinkriuw'' [1]) was, dan was hij het. Ja zelfs was er een weggetooverd in de lederen geldtasch, die de gouden bruidegom aan de armleuning van zijn zetel had hangen. Tenminste het mooie heidenkind met z'n roodfluweelen wambuis haalde het eruit te voorschijn, waarvoor hij met een vriendelijk tikje op z'n zwartkop en een zilveren schelling beloond werd.

Maar de grootste en griezeligste verbazing werd pas gewekt,

---

1) Drinkgerei, bekers en glazen, hoorns en romers.

toen datzelfde kereltje door den goochelaar onder een mand werd gestopt en daar met een lang, smal rapier in alle richtingen werd doorstoken. Het knaapje kermde en kreet armhartig: ,,O, Grootvader, genade!.... O, Grootvader, spaar ,,mijn leven!.... O, Grootvader, je steekt mij dood!....''

Men hoorde ten slotte nog maar alleen wat rochelende geluiden.... een diepe snik,.... een zucht....

Bloed vloeide onder de mand uit en verspreidde zich in straaltjes langs den vloer....

En toen, terwijl vrouwen en kinderen daar zaten, met bleek bestorven kaken en sommigen zenuwachtig begonnen te snikken, toen enkelen der jonkers al naar voren drongen met de ponjaard hoog geheven, om een einde te maken aan dit afgrijselijk tooneel en den ontaarden grootvader te straffen voor dien wreeden moord op zijn onschuldig kleinkind...., toen sprong het knaapje ineens vanachter den hooggerugden zetel van Vrouwe Foelck te voorschijn, klapte in de handen en blies een vroolijk deuntje op z'n fluitje. De oude man lichtte nu heel bedaard de mand omhoog en daaronder was.... niets, dan een groote, roode plas.

De meesten kregen nu echter van 't goochelen genoeg, vreesden wellicht dat ze er benauwd van zouden droomen, als ze nog meer van die huiveringwekkende tooneelen zouden moeten bijwonen; daarom vond het dan ook wel algemeene toestemming, toen daarop het jongetje en het meisje een bevalligen dans gingen uitvoeren onder begeleiding van hunne muziekinstrumenten en de viool van den bereleider.

Eene meer liefelijke en vredige stemming kwam over het gezelschap bij het aanhooren van de zoete tonen en het aanschouwen van de gracieuse bewegingen. Reeds meer dan eens hadden de meesten der gasten hen door het toewerpen van een regen van kopermunt en zelfs enkele zilverstukjes beloond voor het genoegen hun verschaft.

Onderwijl het ,,varend volk'' ook een wijle rust nemen mocht na hunne verschillende inspannende voorstellingen en zij zich te goed deden aan wat hun van spijs en drank werd

voorgezet door dienaren en wat hun daarteboven door de kinderen aan gebak en zoetigheden in ruimen overvloed werd toegestopt, had zich een vier- of vijftal jonkvrouwen in eene drukke, zij het ook fluisterende woordenwisseling in een diepe vensternis ter zijde begeven. De aan tafel gezetenen hoorden van wat daar bedisseld werd niet veel duidelijk, alleen zoo nu en dan eens een uitdrukking wat luider: ,,Toe, Hebe, doe het nu maar! Jij bent toch grootvaders ,,poppe''. Jij krijgt ,,het wel gedaan.''

In 't eind kwam Hebrich, zoo heette zij eigenlijk en zij was eene dochter van heer Enno Cyrckxena, met een hoogen blos op de wangen voor den dag. Zij ging achter de eereplaats, waar hare grootouders gezeten waren, staan, boog hun beider hoofden naar elkander toe en fluisterde hun wat in 't oor. Grootmoeder schudde bedachtzaam met het hoofd, als wilde ze zeggen: ,,Neen maar, dat is nu toch al te!'', maar grootvader, gelijk ze wel verwacht had, wendde zich half om, kneep haar eens in de frissche wangen en keek haar goedmoedig lachend aan, terwijl hij zei: ,,Ik ben anders geen vriend van ,,zulke duivelskunstenarijen, maar het hek is vandaag toch ,,van den dam. Nu, als het voor de aardigheid gebeurt, dan ,,moet het maar.... Maar weet je wel eens of deze heidens ,,daaraan doen?''

,,De oude vrouw zeker wel, grootvader! Vast en zeker! ,,Ze ziet er zoo echt als een ,,tjoenster'' [1]) uit. Vraag het haar ,,maar eens, he, grootvader?''

De oude heer wilde geen spelbreker wezen, hij liet het kleine meisje naar zich toekomen en gelastte haar de oude vrouw het verzoek over te brengen.

Deze had al dien tijd gehurkt in een schemerigen hoek gezeten, in zich zelf wat mompelend en met afwezige blikken in de ledige ruimte starend, alsof zij er niet bij hoorde. Toen de boodschap haar gebracht werd, stond ze op, rekte de stramme ledematen en trad vooruit lenig en snel, alsof nieuw

1) Waarzegster, tooverkol.

leven en vuur haar ingestort was. Met een schril stemgeluid, als van een wezen uit een andere wereld sprak ze: ,,Gij vraagt ,,om voorspellen van de toekomst. — Ja, mij is de droeve ,,gave geschonken van in het boek der toekomst te kunnen ,,lezen. Droeve gave, want weinig anders dan leed levert ,,het leven op. Maar wie het aandurft den sluier opgelicht ,,te zien, kome.... mits het mij niet euvel geduid worde, ,,wanneer ik uitspreek wat de ,,vrouw met het ontsloten oog'' ,,heeft gezien.''

Schuchter naderden haar het eerst degenen, die het eerst den wensch hadden te kennen gegeven, en de nogal blijmoedige voorspellingen van spoedig te zullen trouwen met den jongeling of het meisje ,dat de persoon in kwestie liefhad, gaven ook aan de jonge edelvrouwen en heerschappen wat meer driestheid. Het kwam zoover dat Hebrich ,,pake-poppe'' [1]), dezen ook probeerde uit zijn stoel te krijgen naar de plaats in 't geheimzinnig schemerdonker, waar de waarzegster zat. Daartoe was hij nu echter eens niet, zelfs door haar niet, te bewegen. Hij keek zijne veeljarige levensgezellin eens aan met een liefdevollen blik en zei, zacht en gevoelig, ,,Wij weten ,,wel, niet oudje! wat het leven ons gebracht heeft en dat was ,,goed. Als men al zoo oud is als wij, heeft men voor zichzelf ,,niets meer te verwachten, of te wenschen; dan leeft men nog ,,maar in z'n kinderen en kleinkinderen.''

De zonen en schoondochters waren al bij de profetes geweest en waren er nogal goed afgekomen met toezeggingen van voorspoed, hoogen leeftijd, goede gezondheid, vele kinderen, rijke huwelijken en al wat een hoorn des overvloeds nog verder zou kunnen bevatten.

,,Nu, als de oude Edzerdt dan niet wil, moet de jonge er ,,maar aan gelooven,'' lachte Hebe en huppelde met haren drie jaar ouderen broer naar het orakel toe.

Ernstig en aandachtig bekeek de oude vrouw de lijnen van zijne hand en schouwde hem daarna lang en diep in de oogen.

---

1) Grootvaders lieveling.

Eindelijk klonk het hem tegen, plechtig en statig als priesters stem, wanneer hij voor het altaar zijn heilig ambt celebreert: ,,Edzerdt, kleinzoon van een achtbaren grootvader, zoon van ,,een edelen vader, gij zijt geroepen en bestemd voor eene ,,grootsche taak: uw land te besturen en in goede orde te ,,houden, als alles in gruizelen dreigt te vallen.''

Achter hem werd toen zijn acht jaar jonger broertje Ulrich naar voren geschoven. Hij was wel wat huiverig en bang voor die oude heks, — hij was toch ook nog maar klein, — maar hij wilde het niet woord hebben. Jongensachtig uitdagend keek hij haar in de oogen, toen ze zijne zachte kinderhand in hare dorre knoken legde, en hij beet zijne tanden op elkaar om niet in tranen uit te barsten.

,,Ulrich!'' hoorde hij haar zeggen, ,,gij zijt genaamd naar ,,een anderen Ulrich, uw overgrootvader, die zijn leven gaf ,,in den strijd, om het leven te redden van zijn bloedsbroeder ,,en krijgsmakker, dien anderen Keno, die minder was dan hij.

,,Jong-Ulrich, ik zie u als man, als held,.... een graven- ,,wrong zweeft u boven het hoofd!....

,,Ik zie nog verder,.... weer een Ulrich,.... en deze met ,,een rijksvorstenkroon!....''

Uit den kring van nieuwsgierigen, die zich langzamerhand rondom de waarzegster had geschaard, drong nu heer Keno naar voren en strekte, ruw en hoogmoedig, zijn sterke rechterhand naar haar uit: ,,Zeg, oude ,,tjoenster'', als je toch aan ,,'t graafschappenuitdeelen bent, wat is er dan voor mij ,,bestemd?''

,,Ik deel niets uit, heer. Ik deel op uw verzoek alleen ,,mede wat mij de geest te zeggen geeft.''

,,Nu, en wat geeft die geest voor mij?''

,, ,,Bestel uw huis, want gij zult sterven!''.... Twee ,,tijden en een halve tijd is het u toegemeten deel.... Geen ,,zwaarddood, neen, stroodood!''

Met een vloekwoord wendde heer Keno, de geduchte en rijke edelman, eerste onder zijne gelijken, vrijwel onbestreden regent over het belangrijkste deel van Oost-Friesland, zich af

van dat ,,leelijke oude gedierte,'' zooals hij haar, heesch van woede of angst, uitschold. Zijn zoontje, dat aan zijne hand naast hem gestaan had en voor wien hij ook op zoo'n mooie voorspelling gehoopt had, wilde hij met zich meetrekken, maar de waarzegster hield, zij het slechts een oogenblik, ook zijn handje vast en sprak toen met plechtig opgeheven wijsvinger: ,,Gij, laatste van thom Broecke's geslacht.... ,,de grafelijkheid zult gij aanraken, maar haar bezitten zult ,,gij niet.... Uit het Zuiden komen hier de zwaarste onweers- ,,buien op.... Meer weet ik voor het Keno's-kroost niet!''

HOOFDSTUK IV.

DE VLOEK DER HEIDIN.

ONDER al deze bedrijven was het Vrouwe Foelck wonderlijk te moede. Het gejoel van het vroolijke jonge volkje bracht geen glimlach van meeleven op haar streng gelaat; de teedere tonen der muziek, de bevallige bewegingen van den dans bezaten blijkbaar niet het vermogen om haar te bekoren. Hare gedachten zweefden naar den verleden tijd en herinneringen, niet te verdrijven zelfs door haar sterken wil, riep geen blijde beelden voor haar geestesoog op. Stroef en zonder aandacht stuurde ze wel hare oogen in de richting van den ,,kokeler'' [1]), maar hare blikken staarden naar binnen, staarden naar 't verleden.

Straks, toen ,,dat heidenjong'' zoo armhartig gekreten had: ,,O, Grootvader, genade!.... O, Grootvader, je steekt ,,mij dood!.... O, Grootvader, spaar mijn leven!'' was er wel een rilling van afgrijzen door hare leden gevaren, maar dat was toch nog iets geheel anders dan gewoon menschelijk medelijden. Dat was het weder hooren van die schrikkelijke

---

1) Goochelaar.

jammerkreten, die erbarmelijke smeekbeden, die zij nu zes jaar geleden van die weerlooze knapen, omdat ze kleinzonen van haren doodsvijand waren, zonder mededoogen had aangehoord; dat was.... neen, geen berouw, maar wel knaging van het folterend geweten, wel hellepijn van de ziel-in-schuld. —

Eerst toen het waarzeggen aan den gang was, keerde ze weer eenigermate tot het tegenwoordige en de stoffelijke werkelijkheid terug. Verstaan deed ze op hare plaats, vlak bij het hoofdeneinde van den disch, weinig of niets ervan: nu eens een luid gelach en het door elkaar roezemoezen van plagende stemmen, of een smadelijke uitroep van een, die over het hem toebedachte deel kwalijk tevreden was.

Meer gespannen werd hare opmerkzaamheid, toen ze de luide stem van haren Keno vernam en de woorden over „graafschappen uitdeelen''. Nadat hare twee kleinkinderen — de eenigsten, die hier aanwezig waren, de eenigsten ook, die ze in jaren had gezien en, voor zoover haar verdord harte daartoe bij machte was, had geliefkoosd, — naar haar toe waren gekomen en Ocko zei: „Grootmoeder, wat zegt die „oude „tjoenster'' rare dingen! Ik begrijp er niets van,'' greep ze zich zelve aan en riep met hare doordringende, scherpe stem: „Kom eens hier oude! Ik heb je ook wat te vragen.... Wordt de wensch van mijn leven vervuld?''

De vrouw stond op en trad een paar schreden naar voren, zoodat ze wat meer in 't licht kwam te staan, dat hoofdzakelijk de tafel bestraalde, en zij antwoordde, bescheiden en nederig, toch ook met een toon van beslistheid: „De gebie- „dende vrouwe houde het mij ten goede, maar het is onze „wet: wie den sluier van de toekomende dingen voor een „oogenblik opgeheven wil zien, die kome tot de vrouw „ „met het ontsloten oog''. En wie zijn persoonlijk lot „wil leeren kennen, die legge zijne rechterhand in de hare. „Daar loopen de lijnen des levens en ook des doods, de lijnen „van liefde en ook van haat; daar ligt alles te lezen voor de „wetende.

,,Maar verhindert u uwe hoogheid zoo diep af te dalen ,,tot de laaggeboren heidin, zoo wil ik u wel halverwege ,,tegemoet komen. Ik moge dan voor u zingen met mijne ,,oude stem — daar is een tijd geweest in mijn leven, dat die ,,mij liefhad mij prees en mij roemde als zijn zangvogelijn, — ,,ik moge dan voor u zingen een lied, waarin van 't verleden, ,,van 't heden en van de toekomst voorkomt.''

Onverschillig knikte de burchtvrouwe ten teeken van toestemming; de waarzegster, nu zangster, trok zich weder terug naar hare vorige plaats in 't halfduister, zij gaf een teeken aan een der beide mannen, die daarop zijn muziekinstrument ter hand nam, om het door haar te zingen lied te begeleiden, de door hare woorden gewekte stemming te versterken in kracht, te verzachten tot smeltende zoetheid, op te doen bruisen tot razende woede.

,,Het heet,'' zoo kondigde de vrouw vanuit hare schemering aan:

HET LIED VAN DE HEIDIN.

Eenmaal heb ik liefgehad;
'k Was nog maar een kind;
Nooit is vrijer, echte man
Als door mij bemind.

Ouders heb ik nauw gekend.
Naast mijn moeders lijk
Lag ik, krijtend, kermend dier,
Langs den weg in 't slijk.

Was niet d'eedle vrouw geweest,
Thied van d'Oldenborch,
Huiswaarts keerend van een feest,
't Wicht was dra versmacht.

't Hart gedoogde haar niet, wreed
Voort te drijven 't paard;
Was 't heer Keno lief of leed:
't Wurmpje moest gespaard.

Koesterde aan haar boezem mij,
Arme vondeling;
Maakte 't leven mij zoo blij;
God beloon 't haar rijk!

Vijftien jaren vloten heen
  Zonder leed of zorg.
't Eerste zwaar verdriet verscheen:
  De eed'le vrouwe stierf.

De muzikant, die evenals zeer velen van zijn ras zijn instrument met wonderbare gevoeligheid en aangeboren meesterschap bespeelde, liet eenige maten diep droevige en klagendtreurende klanken hooren, terwijl de zangster zweeg. In een plotselingen overgang sprongen de tonen jubelend op en de vrouw hernam haar lied in overeenstemming daarmee:

Nieuwe zonne rees omhoog:
  Jonker Ocko kwam!
Liefdevonken uit zijn oog
  Zetten 't hart in vlam.

O, hoe heb ik hem bemind,
  Die m'in de armen nam!
O, wat vreugde, toen ik 't kind,
  't Kind van hem bekwam!

En wederom ging de vioolspeler in een ander tempo over; de overschuimende hartstocht veranderde in eene weeklacht, een snijdende aanklacht van kletterende, ratelende tonen, overeenkomende met de woorden:

Maar helaas, welk droevig end!
  Heidenmeid moest voort;
,,Voort de slet!.... Kruip in je tent!
  Speel met je eigen soort!''

Het was alsof eene betoovering het bruiloftsgezelschap gevangen hield. Al het gebeurde op dezen avond had ertoe meegewerkt om eene vreemde stemming te weeg te brengen, een stemming van als 't ware gevoelloos, lijdelijk afwachten. ,,Mijn God, wat zou er nu nog komen?'' dat sprak niemand uit, maar dat drukte als een looden last op ieders borst.

Bij het noemen daar straks van de namen van Thied van d'Oldenborch eerst en van jonker Ocko later had niemand der aanwezigen eens verrast opgekeken, en in dien gefascineerden toestand was het dan ook niet bevreemdend, dat

onder het smartelijke weemoedig doorklagen der viool, niemand eene beweging maakte om het te verhinderen, toen de vrouw met een geheel andere stem als te voren, bijtend, snijdend, alsof ieder woord een houw was met de klauw van een verscheurend dier, meer gilde dan sprak: „De wensch „uws levens!.... Ha!.... Ha!.... Ook dat is een leugen, „gelijk uw geheele leven een opeenstapeling van leugens is „geweest!.... Heidenmeid moest voort! Dat was zonde.

„En daarvoor kreeg hij Foelck van Straakholt!.... Dat „was beter soort!....

„Jonker Ocko is vermoord. Ze zeggen door den heiden, „den broer van zijn lief.... Ja, dat is ook zoo, zijn lijf „ten minste. Maar gij hebt zijn ziel vermoord, zijn vroolijke, „opgeruimde, levenslustige natuur.... Bij mij had hij den „hemel, bij u de hel. Bij u heeft hij armoede geleden, precies „berekend gelag; bij mij had hij rijkdom en overvloed en „plukte zijn bloemetje langs den weg en ving zijn vogeltje „in bosch en weide.

„O ja, gij gundet hem ook wel eens uw lijf en gij hebt „ook kroost bij hem ontvangen. Maar dat ging buiten 't „hart om; hoofdzaak was de grootheid van Foelck van „Straakholt, de gebiedende Vrouwe thom Broecke op „Oldenborch.

„Voor de eerzucht en de hoogmoed en de wraakzucht „hebt gij geleefd en gemoord. In uw eigen vleesch en bloed „hebt gij gewoed als een dolle tijgerin! En wat hebt gij met „al die onmenschelijke wreedheid en wraakzucht bereikt?.... „Dat gij nu in uw ouderdom alleen zit op uw troon....

„En ik?.... Wat was de Heidenmeid in al die jaren.... „Feisoel, speel op!...."

Meteen begon ze weer te zingen:

Gescheurd van mijn liefste,
  Gescheurd van mijn kind,
Werd zwerven mijn leven,
  Dor blaadje op den wind.

Mijn lijf werd een waardshuis:
  Die ging en die kwam;
Voor mij bleef d'ellende,
  Die niemand mij nam.

De ,,lustige deerne''
  ,,Femme folle de son corps'',
In kroeg en taveerne
  Verdienend haar kost.

Met heer en met ,,ruiter''
  Met paap en met boer,
Met ,,fahrende Leute'',
  Maar altijd een h..r.

D'ouderdom is nu gekomen
  En geen mansvolk wil mij meer,
Maar één hartstochtsgolf blijft stroomen:
  Wond voor wond en leer om leer!

In hare opgewondenheid sprong ze een paar schreden vooruit en krijschte: ,,Gij hebt mijn en Ocko's kind ver- ,,moord, levend doen roosteren als een wild zwijn aan het ,,spit voor een heerenmaal, en nog wel in eene kerk!

,,Ik heb mij ook gewroken en zal mij nog verder wreken.'' Meteen ging haar krijschend spreken over in een snerpend zingen:

Mijn wraak wil ik drinken,
  Bedwelmend als wijn,
Dan moge Heer Satan
  Mijn pijniger zijn.

Bij deze laatste woorden riep ze iets in de Zigeunertaal tot het wezen, dat in den versten hoek der zaal al dien tijd als beer op den grond gelegen en alleen nu en dan eens angstwekkend gebromd had. Tot nieuwe ontzetting kwam hij zonder muilband aan en zonder den toom van den temmer op z'n achterpooten log aanwaggelen. De vrouw hief weer aan te zingen en nu:

Sta op, ellendeling!
  Vertoon uw arme lijf,
Gij, oudste edeling
  Van Keno's edel huis.

De vermeende beer had inmiddels zijn pels afgeworpen en vertoonde zich aan het ontstelde gezelschap als een man tot aan het middel naakt. De vrouw ging voort te zingen:

Vertoon in 's vaders Borch
  Uw wreed mismaakte kop,
Van ooren en van neus
  Beroofd, ten zoen voor strop.

Vertoon uw eedle rug,
  Door 't geesselsnoer gestriemd;
Vertoon uw eedle borst
  Door 't brandmerk vaak doorpriemd.

Wij zijn hier eerbaar volk,
  Vertoon dus alles niet!
Maar ontucht graaft haar weg,
  Ook waar het oog niet ziet.

Dit is, vrouw Foelck, uw zoon,
  Uw Ocko's echte kind;
En dit, dit is uw loon....
  Ja.... wraak loopt nooit gezwind.

,,Ha!.... Dit is mijn wraak! Hier dit creatuur, verwekt ,,op een zeerooversschip in de golf van Napels, geboren op ,,een edelmans-borch, gedoopt door een Bisschop, geroofd ,,door mij, Yoni, de heidenmeid en mijn broeder Sjamir, ,,opgegroeid in een bende van het vuilste tuig dat de wereld ,,draagt, is hij geworden de vuilste, de liederlijkste van allen.

,,Dit is Keno, Ocko- en Foelcke's eerste zoon, volgens ,,erfrecht de regeerende Heer op Oldenborch, Heer van ,,Mariënhave, Broeckmannaland en Aurickerland, eerste ,,Edeling en Regent van Oost-Friesland.... Is mijn wraak ,,niet beter?''

,,En nu,'' — met een grootsch gebaar verhief ze hare stem en zong:

En nu, stort in gij muren,
  Gij zalen, wordt tot puin!....
Gij heks, zult eeuwig duren,
  Steeds ,,Quaede Foelcke'' zijn.

Met huiv'ring zullen kind'ren
  Stil zijn, als moeder dreigt:
,,'k Zal 't ,,Quaede Foelcke'' zeggen;
  ,,Dat die je maar niet krijgt!''

En als des nachts de ramen
  Luid raat'len, 't bintwerk kreunt,
Als wreed de winden gieren,
  En buld'rend stormwind dreunt,

Bekruissen zich de vaders
  En bidden: ,,Heer, sta bij!
,,Help ons voor ,,Quaede Foelcke''!
  ,,O Heer, heb medelij!''

Zoo zult gij altijd leven;
  In hel en helsche pijn
Uw ziel.... en op deez' aarde
  Steeds ,,Quaede Foelcke'' zijn.

HOOFDSTUK V.

,,EIN ENDE MIT SCHRECKEN.''

ALS in een magischen ban verblijven de bruiloftsgasten roerloos en sprakeloos. Vrouwen staren met wilde, glazige oogen en zien niets, mannen omklemmen met krampachtig verstarde vuist den drinkbeker, bukken als onder een verpletterenden last hun forschen rug, de handen in elkaar gewrongen en het norsch gelaat tusschen de knieën gezonken. Vroolijke maagdekens en jolige jonkers van een wijle te voren klampen zich schichtig aan elkander vast en zoeken troost in elkanders aanraking, kinderen verbergen snikkend en krijtend van angst hun hoofd in moeders schoot en slaan bevende hunne armen om moeders hals.

Vrouwe Adda van Idzinghahuys gilt met een snerpende, schrille stem — heelemaal niet bij haar passend, stille, zachte

vrouw, die zij is, — ,,Ik wil weg!....Keno, breng ons weg....
,,Hier vandaan!.... Uit dit huis van moord en gruwel!....
,,Quaede Foelcke!.... Quaede Foelcke!.... Duivelin!....''

,,Spoken!.... Booze geesten!.... Schimmen!.... Hero ,,van Dornum!.... Die zachtzinnige oude man!.... En zijne ,,beide kleinkinderen, beroofd van hun goed!.... O, Quaede ,,Foelcke, vloek van 't Land!'' huilt overspannen, losgelaten van zelfbedwang Frouw van Berum, terwijl zij zich wringt en worstelt in de armen van haar man, die vruchteloos tracht haar tot bedaren te brengen.

,,Och arme,.... die beide Ayolten, lieve, goede jongens! ,,Zelfs gevangenen op edelmans trouwe kon haar haat niet ,,sparen!.... En alleen omdat ze haren doodsvijand Folckmer ,,Allena niet vatten kon!.... Verdoemenis over haar, dat ,,wilde roofdier!''

,,Mijn lieve man, mijn beste Haicko!.... Door hare listige ,,streken doodgemarteld te Emden!.... Waar is mijn wedu- ,,wengoed gebleven?.... Bij al het andere geroofd door ,,Foelcke van Straakholt!.... Roofdier!.... Bloeddorstig ,,monster!'' schreit ook moei Elborch, in haar gelukkige tijd Vrijvrouwe op Valderen, nu al sedert jaren een bescheiden leventje leidende van wat Keno haar gunde.

En met zijn zware, bulderende stem overschreeuwde nu Hero Edzerdts, door zijne vrouw Vrijheer van Oldersum geworden, al dat klagelijk geween en die smartelijke uitingen van jaren lang opgekropten wrok en verbittering: ,,Waarom ,,hebben wij ook die Straakholter adder hier geduld zoo lang! ,,Drijf ze weg, die troep heidekeuters!'' en meteen slingert hij den zwaren, zilveren beker, die voor hem op de tafel stond, naar haar toe, zoodat de bloedroode wijn in een grooten boog over het ammelaken gulpt. Weinig scheelde het of dit dronkemanswerptuig had haar geraakt. Op dit oogenblik sprong Dethlef, met z'n ruim vijftig jaren nog altijd een robuste, geweldige kerel, voor zijne zuster en met een forschen zwaai slingerde hij den bokaal ter zijde, zoodat deze alleen een van de hooge zilveren kandelaars omver wierp, ,,Straakholter

,,ben ik ook,'' schreeuwde hij terug, ,,en wie van mijn zuster ,,wat hebben wil, kan 't van mij krijgen!.... Hier Keno, hier ,,is je plaats!.... Niet bij die huilende vrouw en die jamme-,,rende jongen!''

Heer Keno drukte zijne vrouw weer terug op haar stoel, droeg zijne beide zonen op, kort en dreigend, haar rustig te houden en vloog naar de overzijde der zaal, hier en daar onzacht eens een paar vechtenden of scheldenden op zijde schuivende, want 't zag ernaar uit dat het feest in een algemeene twistpartij zou eindigen. Op zijn weg naar den zetel, waarin zijne moeder nu schuingezakt ternederhing, greep hij den neef van Kanum en dien van Kanhuysen bij den arm en gaf hun een stomp in den rug: ,,Hawar, kom eens overeind, jelui vreet-,,zakken, en bescherm moeder!''

Werkelijk hadden Wilcko en Uylcko den geheelen avond vrijwel niets anders gedaan dan buffelen, zich al het goede van eten en drinken goed laten smaken en met verbaasde oogen al die buitengewone belevenissen meegemaakt. Nu sprongen ze op en grijnsden elkander eerst en toen Keno-neve wat onnoozel aan. Hoe moesten ze dat nu precies doen: Moeder beschermen.

Keno holde inmiddels al weer verder en schreeuwde tegen de dienaren en edelknapen, die hier en daar in 't ronde besluiteloos stonden en bij de dientafels elkander vragend aankeken. ,,Hoatze!'' riep hij tegen zijn eigen page, ,,haal ,,mij een zwaard, maar vlug als de duivel! En jelui, knechten, ,,hier grijpt die heidenbende! Slaat ze van de beenen en ,,gooit ze onder den toren in 't hondegat! Morgen zullen we ,,hen richten.''

Voor ze dit bevel ten uitvoer konden brengen, — ze waren over de geheele groote zaal verspreid, — lag heer Keno al gewond op den vloer. Terwijl hij, alleen met een dolkmes gewapend, op het groepje losstormde, had zijn broeder, de echte Keno, de verloopen vagebond, een armstoel gegrepen en dien voor zijne voeten geslingerd. Hij struikelde erover en viel zoo ongelukkig dat zijn rechterbeen tusschen het dwars-

hout beneden en de zitting schoot en brak. Het breede, sterke mes bracht hem door den schok een diepe wonde toe in den schouder en in zijn val verwondde hij nog deerlijk zijn gezicht. Hulpeloos bleef hij daar liggen. Hij brulde als een bezetene: ,,Grijp dat geboefte!.... Grijp ze levend!.... Bescherm mijne ,,moeder!''

In de zaal woelden en krioelden de gasten nog steeds in redelooze verwarring door elkaar. Maar een algemeene kreet van ontzetting en doodsangst barstte uit aller keel, toen met een tusschenruimte van maar enkele sekonden twee hevige, knallende donderslagen zich deden hooren, alsof binnenshuis een zwaar onweder losbrak. En tegelijker tijd liepen er slangen van geelgroen vuur langs het wandtapijt, dat voor de feestelijke gelegenheid tegen het lange eikenhouten beschot als versiering was aangebracht. Op den feestdisch spatten metaalsplinters uiteen en stroompjes vloeibaar vuur verspreidden zich naar alle kanten. Een schrikwekkende aanblik! Wie nog gezeten was, vloog nu ook overeind. In de haast en de waanzinnige angst werden stoelen en banken omgestooten, op de tafel vielen er groote drinkhoorns en hensebekers, ook nog een paar meer van de zilveren kandelaars, zoodat de zaal daardoor nog meer in 't halfduister kwam. Bovendien ontwikkelden die helsche werptuigen een afschuwelijke, adembeklemmende zwavellucht en de op vele plekken smeulende wandtapijten verspreiden steeds wijder golven van grauwzwarten smook.

,,O God!.... O Heilige Moeder Maria!.... O Barmhartige ,,Christus!.... Brand!.... Brand!.... Moeten wij hier ,,verstikken en versmoren!.... Deuren open!.... Stoot de ,,blinden los!''.... zoo riepen, schreeuwden, gilden, krijschten, boven het gekerm en gesnik van kinderen uit, tal van vrouwen- en ook mannenstemmen door elkaar. Reeds drongen dienaren en ,,ruters'' der gewone burchtbezetting de hoofddeuren der feestzaal binnen en wierpen gulpen water uit de meegesleepte emmers en kannen over de tafel en tegen den wand op. Maar het smeulend vuur tegen den zolder aan konden

ze niet bereiken en ook achter de dressoren en met schotels en kannen beladen dientafels vrat het vuur onbelemmerd zijn weg en gloeide verraderlijk verder in het wagenschot van de wandbetimmering. Toen er een of twee blinden waren opengestooten, kwam er wel meer lucht in de zaal, maar ook door de zuiging werden de smeulende plekken aan gobelins en houtwerk tot oplaaiende vlammen; werd de dikke, zware stikwalm weggestuwd, zoo kwam het ziet minder vreeselijke verbrandingsgevaar zooveel te opdringender. Nu dacht niemand meer aan schelden en vloeken en razen tegen een ander, maar was elk, die nog z'n zinnen bij elkaar had, erop bedacht zichzelf en wie hem het naast waren te redden, vrouw en kroost, bruid of geliefde naar buiten te brengen, te dragen, te sleepen desnoods. Een heilloos dringen naar den hoofdingang, naar het portaal, naar de trap, naar buiten, naar de vrije lucht werd nu het nieuwe en niet minder dreigende gevaar. Te meer daar een tegenstroom van burchtmannen en dienaren, ook rijknechten der heerschappen met bluschmiddelen daartegenin worstelde.

Op dit moment stond heer Edzerdt, de gouden bruidegom, ter eere van wien en zijner echtgenoote dit feest was aangericht, op uit zijn nu met verflenste bloemen en groen, verfomfaaide zijden linten en strikken behangen armstoel. Al was hij de zeventig reeds een paar jaar gepasseerd, hij had van den ouderdom alleen de eerwaardigheid, de kroon der grijsheid, de zilverwitte, golvende baard, de karaktervolle voren en rimpels in zijn voorhoofd, niet de klagelijke debiliteit en invaliditeit van het oude manneke. Stoer en stram was nog zijne houding, eerbiedeischend nog zijne door borstelige, grijsdoorspikkelde wenkbrauwen overschaduwde, stralende oogen. ,,Laat mij, Doedt-lieve!'' smeekte hij zachtkens en schoof, teeder als een bruigom, haren arm, dien zij angstig en hulpzoekend om zijn hals geslagen had, van zijn schouder. En toen daverde zijne nog altijd klankrijke stem als een bazuin over al het gewoel en gejoel, gekerm en gekrijt: ,,Om Christus wille, ,,mannen, vrienden, magen!.... Luistert eens even!.... Orde

,,Kalmte! Bedaard aan!.... Neem elk een vrouw, een kind ,,in den arm, of op den arm!.... Niet zoo dringen daar in de ,,Godsnaam!.... Hei, knechten en knapen, staat bij de ,,leuningen!.... Past op dat niemand valle op de trap!....''

En ze gehoorzaamden hem, zooals in hoogsten nood altijd de verschrikte kudde gehoorzaamt aan den superieuren wil.

Zoodra de golf van vijandigheid tegen vrouw Foelck ebde, drong het tot Dethlefs bewustheid door dat zijne zuster achter hem geen geluid had doen hooren, geene beweging gemaakt had in al die onzinnige opschudding om haar heen. Hij wendde zich om met een schrik en ontwaarde, dat zij in elkaar gezakt schuin tegen de leuning van haar stoel hing als een doode. De mond half open, waar speeksel uitvloeide; het beenige gelaat, groenig geel van kleur, met slappe wangen en doffe, half gesloten oogen. Geen oogenblik bedacht hij zich, maar nam haar in zijne sterke armen en droeg haar als een kind in de rij der anderen naar beneden in het ruime voorportaal, waar hij haar op een zitbank van de wachthebbende dienstmannen neerlegde. Een voorbijloopend dienstmeisje hield hij vast en gebood deze wat zorg voor haar te dragen. Toen ijlde hij terug naar de zaal, waar de vlammen nu reeds aan den zolder hun vratig werk voortzetten en ook banken en stoelen en verder huisraad een prooi van het verwoestend element begonnen te worden. Hij vond Keno in doodsangst schreeuwend om hulp. Met zijn bebloed gezicht en onbruikbaren rechterarm en slap meesleepend been was hij toch nog naar den verst van de vlammen verwijderden hoek gekropen. Zijn sterke oom sjorde hem als een zak garst overeind, liet hem den gaven arm om zijn nek slaan en hielp ook hem, wel niet zonder ,,Gods bloed!'' of ,,Christus wonden!'' als het gebroken been of de schouder eens in onzachte aanraking met trapleuning of trede kwam, naar de veiligheid van het voorplein.

Ook nu was hier een zelfde tooneel van drukte en bedrijvigheid als des morgens bij de aankomst, maar ging het afspannen en afzadelen der paarden, het in rijen plaatsen der wagens

toen met vroolijke scherts en gelach gepaard onder het schitterend licht der voorjaarszon, nu in het nachtelijk donker, hier en daar eens een oogenblik doorflitst door het wapperende schijnsel van een fakkel of de schemerige glans van een hoornen ,,schienvat'', kreeg dat alles een unheimisch, een spookachtig aanzien. Halfluide en met een gevoel van beklemming werden de bevelen gegeven, met geen woord meer dan noodig was werden ze uitgevoerd. Ieder zocht zijn plaats te paard en noodigde met een stil gebaar of een gefluisterd woord zijne vrouw of verloofde bruid achter hem de hare in te nemen; kinderen en bejaarde vrouwen werden stillekens naar hunne voertuigen geleid.

Voor vrouwe Foelck was haar reiswagen in gereedheid gebracht, met bossen stroo en daarover gespreide dekens een zoo gemakkelijk mogelijke ligplaats geschapen, want zij was nog steeds niet uit hare bezwijming ontwaakt. De vrouw van Dethlef, het Auricker rozeknopje van weleer, nu al sedert verscheidene jaren de gezonde, blozende kasteleines op den Vredenborg, had zich bereid verklaard voor haar te zorgen. Dethlef zelf hielp Keno vanwege zijne verwondingen in den wagen op de voorkist en nam zelf de teugels van de twee sterke akkerpaarden ter hand om hen naar zijn huis te rijden.

Wel was het op al de wegen en paden, die van den Oldenborch af naar de vele edelen-stinsen en stathen in Norderland, Broeckmeraland, Aurickerland voerden, druk en levendig als des morgens, maar toen was het de levendige drukte van een bruiloft, en nu de drukkende drukte van eene begrafenis, van eene boetprocessie.

Eerst laat in den ochtend daarna ging vrouw Tjaduwy naar de gastenkamer, waar ze hare schoonzuster op dier herhaald aandringen eindelijk alleen had achtergelaten. — ,,Neen, ik ,,heb nergens behoefte aan!'' — ,,Neen, ik wil niet dat je ,,hier bij mij blijft waken.... Jij bent zelve doodop en slapen ,,kan ik toch niet.... Een dienstmaagd?.... O neen, nog ,,veel minder!''

Toen ze zag dat al hare zorgvuldigheid op stroefheid afstuitte

was Dethlefs vrouw ten slotte toch maar, wel een beetje mismoedig, weggegaan en had zich naast haar man neergevleid, die, de vreeselijke gebeurtenissen ten spijt, snorkte als een roestige zaag op een knoestige boomstronk.

In den vroegen morgen ternauwenood het gastenvertrek binnengetreden, vloog Tjaduwy ook al weer naar buiten het erf op, luid gillende: „Dethlef!.... Dethlef, dan toch!....

„Waar is de kastelein?.... Ybele, heb jij hem niet gezien?''

Ybele, de koejongen, die net terugkwam van „de stukken'', waar hij vijf jonge vaarzen had verweid, zeide dat hij den kastelein in de buurt van „de hooge zeven'' had gezien.

„Roep hem dan naar hier, zoo hard als je loopen kunt!'' Dat zou nog niet eens zoo heel hard kunnen wezen, want de „koejongen'' was al over de zestig en hij had ten overvloede nog een horrelvoet. Halverwege kwam ze hem al tegemoet, want ze kon 't in huis niet harden. Dethlef voorop met groote stappen en zijne vrouw doodsbleek en bevende wankelde er achteraan. En daar vonden ze Quaede Foelcke, lange jaren de gebiedende Vrouwe op Oldenborch, dood, gewurgd, hangende aan een der stijlen van de legerstede, die de hare was geweest toen ze als jonge maagd hare jeugddroomen droomde in de borg, die eenmaal van haren vader geweest was.

Nog dagen en nachten lang laaiden de flikkerende vlammen, lekten de vurige tongen uit de vensteropeningen en stegen de nu eens zwarte, dan rozig doorgloeide rookwolken ten hemel, voordat deze trotsche burcht, het doel van zooveel eerzucht, de prijs van zooveel wreedheid en onverzettelijke hardheid als een asch- en puinhoop terneder lag.

HISTORISCHE KANTTEEKENING.

VEERTIG jaren na dezen ,,Anno 1454 nah Christi ,,Gheboerte up St. Michaelis dach des hiligen Ertz- ,,engels'' werd de Edele, und des Ryckes leve, ,,getrue Ulrich, Heer tho Oost-Frieslandt'' tot de Grafelijke ,,waardigheid verheven, ,,he und syne ehelige lyveserven'' door ,,Uns, Frederich, von Gottes Gnaden Romischer ,,Keyser''.

Het geslacht thom Broecke was toen in de rechte lijn reeds uitgestorven. Heer Keno Ockenzoon is na een paar jaar kwijnens ,,uth dussen jammerdael voerscheden''. Zijn zoon Ocko II huwde wel eene Gravinne, Engelhart van Oldenburg en Delmenhorst, maar werd, nog voor hij een kind bij haar had verwekt, door zijn voormaligen ,,Capiteyn'' Focko Ukena van Leer verslagen in het gevecht op de ,,wylde Acke- ren'' en zeven jaar lang door dezen op al zijne krijgstochten als gevangene meegevoerd. Toen hij eindelijk in 't jaar 1434 werd losgelaten, was hij lichamelijk en geestelijk zoodanig een wrak geworden, dat hij nog maar korten tijd ,,synes leven- ,,des heft stille geseten und is in den obgemelten jaer ,,gesturven''.

En daarmede was het met de kort opbloeiende heerlijkheid van Kenesna thom Broecke-geslacht uit.

INHOUDSOPGAVE.
